

**BIJLAGE 3 BIJ HET EINDRAPPORT VAN DE
PROJECTORGANISATIE KUNSTVAKONDERWIJS
ONDERZOEK
3A SELECTIE IN HET KUNSTVAKONDERWIJS**

9
00-041R

Boekmansichting - Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 6243739

Selectie in het kunstonderwijs

Anja van den Broek
Ginette Klein
Jan Prins
Angela Rijnhart
Twan Verrijt

Onderzoek in opdracht van het
Ministerie van OCW

Met medewerking van:

Hans Bevers (IOWO)

Annemarie Janssen (IOWO)

Amber Grün (IOWO)

Mariëlle Epskamp (IOWO)

Titelbeschrijving:

Broek, J.F.L.H. van den, Klein, G., Prins, J.B.A., Rijnhart, A.B.M., Verrijt, A.H.M.

Selectie in het kunstonderwijs

's-Gravenhage, SDU.

Beleidsgerichte studies Hoger Onderwijs en Wetenschapsbeleid.

IOWO instituut voor onderwijskundige dienstverlening

KU Nijmegen

Postbus 9103

6500 HD Nijmegen

tel. 024 3612470

© 1998. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden openbaar gemaakt of veeleuvoudigd, opgeslagen in een data verwerkend systeem of uitgezonden in enige vorm, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande toestemming van de auteurs.

Voorwoord

De begeleidingscommissie¹, die tot taak had toe te zien op de degelijkheid en bruikbaarheid van dit onderzoek, werd ingesteld op 13 maart 1995 en diende haar activiteiten te voltooien vóór december van hetzelfde jaar.

De commissie kwam in totaal zes keer bijeen, vaker dan bij de start van het onderzoek was voorzien. De reden daarvan was dat door de krap bemeeten tijd die voor dit onderzoek was ingeruimd, met name vanuit het onderwijsveld, vragen werden opgeworpen omtrent de validiteit en dus ook de waarde van het onderzoek. De planning was zodanig, dat in verband met mogelijke interferentie van de audits met de lopende selectieprocedures, de opzet van het audit-gedeelte van het onderzoek gaandeweg is gewijzigd.

Niettemin geeft in de ogen van de commissie de respons op de vragenlijst aan, dat ook vanuit het kunstonderwijs het belang van het onderzoek wordt ingezien. De medewerking, die de instellingen hebben verleend, onder meer door tijd beschikbaar te stellen om de aanvullende vragen van de auditcommissies te beantwoorden, stelt de commissie zeer op prijs.

Ook de leden van de auditcommissies is dank verschuldigd: zij hebben vele uren besteed niet alleen aan de bezoeken en de voorbereiding ervan, maar ook aan bijeenkomsten waarin de bevindingen op schrift gesteld moesten worden.

De commissie heeft zich ervan kunnen vergewissen dat de onderzoekers van het IOWO het uiterste hebben gedaan om metterdaad een behoorlijk aantal interessante gegevens te verzamelen, die in het rapport zijn terug te vinden.

Wel moet worden vastgesteld dat de beperkingen, die aan het onderzoek werden gesteld in verband met de termijn waarbinnen het onderzoek moest worden voltooid, hebben geleid tot een voorbehoud van enkele auditcommissies.

Deze commissies stellen dat een volledig beeld van selectie in het kunstonderwijs pas mogelijk is als ook daadwerkelijk selecties bijgewoond kunnen worden. Dat was nu niet het geval.

¹ Prof S.J. Doorman M.Sc., voorzitter
leden:
Tan Mei Hwa, Projectorganisatie Kunstvakonderwijs
J. Dijkstra, M. Schouten, Inspectie Hoger Onderwijs
R. Selaar, HBO-Raad
P.P. van Capelleveen, Ministerie OCenW
Tabarski, J. de Bruin, LSVB

Ook de onderzoekers zelf signaleren de rol van de tijdsbeperking alsmede enkele onzekerheden in de interpretatie van sommige gegevens (zie pagina 22 en 138).

Mede in het licht van deze opmerkingen geeft de commissie het advies de resultaten van het onderzoek met enige voorzichtigheid te hanteren.

Namens de begeleidingscommissie,

Prof S.J. Doorman M.Sc.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	1
2	Achtergronden van het onderzoek	5
2.1	Kunstonderwijs in Nederland	5
2.2	Herstructurering van het kunstonderwijs	6
2.3	Selectiesystemen nader beschouwd	8
3	Opzet en uitvoering van het onderzoek	11
3.1	Conceptuele uitwerking	11
3.2	Selectiesysteem	12
3.3	Uitwerking van de vraagstelling	13
3.4	Opzet van het onderzoek	15
3.5	Respons	18
3.6	Methodische overwegingen	22
4	Muziek	23
4.1	Inleiding	23
4.2	Vooropleidingstrajecten	24
4.3	Toelatingsselectie	26
4.3.1	Organisatie van de selectie	26
4.3.2	Inhoud van de selectie	29
4.3.3	Omvang van de selectie	34
4.4	Selectie in de propedeuse	35
4.5	Selectie bij het eindexamen	37
4.6	Selectie bij toelating tot de voortgezette opleiding	39
4.7	Samenvatting	40
5	Beeldende Kunst & Vormgeving	45
5.1	Inleiding	45
5.2	Vooropleidingstrajecten	47
5.3	Toelatingsselectie	48
5.3.1	Organisatie van de selectie	48
5.3.2	Inhoud van de selectie	53
5.3.3	Omvang van de selectie	58
5.4	Selectie in de propedeuse	60
5.5	Selectie bij het eindexamen	61
5.6	Selectie bij toelating tot de voortgezette opleiding	63
5.7	Samenvatting	64

6	Dans	71
6.1	Inleiding	71
6.2	Vooropleidingstrajecten	72
6.3	Toelatingsselectie	73
6.3.1	Organisatie van de selectie	73
6.3.2	Inhoud van de selectie	77
6.3.3	Omvang van de selectie	83
6.4	Selectie in de propedeuse	86
6.5	Selectie bij het eindexamen	87
6.6	Samenvatting	89
7	Drama	95
7.1	Inleiding	95
7.2	Vooropleidingstrajecten	95
7.3	Toelatingsselectie	96
7.3.1	Organisatie van de selectie	96
7.3.2	Inhoud van de selectie	102
7.3.3	Omvang van de selectie	106
7.4	Selectie in de propedeuse	109
7.5	Selectie bij het eindexamen	111
7.6	Selectie bij toelating tot de voortgezette opleiding	113
7.7	Samenvatting	113
8	Selectie in het buitenland	119
8.1	Inleiding	119
8.2	Kunstonderwijs in Duitsland	120
8.2.1	Landelijke organisatie	120
8.2.2	Onderwijssoorten en -niveaus	120
8.2.3	Selectieprocedures en -criteria	122
8.3	Kunstonderwijs in België	123
8.3.1	Landelijke organisatie	123
8.3.2	Onderwijssoorten en -niveaus	124
8.3.3	Selectieprocedures en -criteria	126
8.4	Kunstonderwijs in het Verenigd Koninkrijk	127
8.4.1	Landelijke organisatie	127
8.4.2	Onderwijssoorten en -niveaus	128
8.4.3	Selectieprocedures en -criteria	128
8.5	Kunstonderwijs in Frankrijk	130
8.5.1	Landelijke organisatie	130
8.5.2	Onderwijssoorten en -niveaus	131
8.5.3	Selectieprocedures en -criteria	133

9	Conclusies	137
9.1	Vraagstelling en opzet van het onderzoek	137
9.2	Vooropleidingstrajecten	139
9.3	Toelatingsselectie	139
9.4	Selectie in de propedeuse	142
9.5	Selectie bij het eindexamen	143
9.6	Selectie bij toelating tot de voortgezette opleiding	144
9.7	De selectiecriteria van Drenth	144
9.8	Selectie in het buitenland	146
	Literatuur	149
	Bijlage 1: Overzicht CROHO-opleidingen (1999-2000)	151
	Bijlage 2: Schriftelijke vragenlijst	157
	Bijlage 3: Samenstelling auditcommissies	171
	Bijlage 4: Verslagen auditcommissies	175
	1 Muziek	177
	2 Beeldende Kunst & Vormgeving	191
	3 Dans	201
	4 Drama	219

1 Inleiding

Medio 1997 startte, op initiatief van de toenmalige Staatssecretaris van OCenW, een herstructureringsoperatie van het kunstonderwijs. Deze herstructurering beoogt niet alleen de kwaliteit en doelmatigheid van het kunstonderwijs te verbeteren, maar ook een betere aansluiting met de beroepspraktijk te bevorderen. Op grond van inhoudelijke gegevens en overwegingen moest worden onderzocht welke organisatorische, bestuurlijke en financiële kaders voor nu de meest geëigende zijn en hoe een herzien stelsel ook actueel kan blijven. Hiertoe werd in september 1997 de Projectorganisatie Kunstvakonderwijs in het leven geroepen als een tijdelijke voorziening bedoeld om het beoogde veranderingsproces van het kunstvakonderwijs te organiseren en te sturen.

De opdracht aan de Projectorganisatie omvat de volgende taken:

- de ontwikkeling en implementatie van een kwalificatiestelsel voor het kunstvakonderwijs;
- verkenning, bevordering en instrumentering van regionale samenwerking
- Verscherping selectie;
- uitwerking systeem van periodieke en integrale kwaliteitstoetsing;
- hoofdlijnen bekostigingssystematiek.

In het Plan van Aanpak Herstructurering Kunstvakonderwijs (*URL: http://www.minocw.nl/cultuur/pvakv_h2.htm*) is de aanpak van de Projectorganisatie weergegeven. In de aanpak onderscheidde men een aantal deelprojecten en onderzoeken. De Tweede Kamer drong er bij de Staatssecretaris op aan een scherpere instroomselectie, capaciteitsreductie en concentratie van expertise en middelen te bewerkstelligen. Een van de onderzoeken heeft daarom de selectie-systematiek als onderwerp.

Aan het Instituut voor Onderwijskundige Dienstverlening (IOWO) van de Katholieke Universiteit Nijmegen heeft het Ministerie van OCenW opdracht gegeven dit beleidsgerichte onderzoek te verrichten naar de selectie in het kunstvakonderwijs. Het onderzoek zou betrekking moeten hebben op de vooropleidingen, de instroomselectie initiële fase, de propedeuse-selectie en de uitstroomselectie (examen en toelating tot een voortgezette opleiding). Het onderzoek diende te zijn afgerond binnen acht maanden na aanbesteding. Deze beperkte tijdspanne is in hoge mate bepalend geweest voor de keuze van het onderzoeksinstrumentarium en de onderzoeksopzet.

Het kunstonderwijs in Nederland onderscheidt zich onder meer van de meeste andere sectoren in het hoger onderwijs door het feit dat er selectie aan de poort plaatsvindt. Deze selectie heeft allereerst tot doel de meest getalenteerde kandidaten toegang te verschaffen tot de opleiding. Tevens speelt hierbij een rol dat de toestroom van potentiële studenten in veel gevallen groter is dan het aantal beschikbare opleidingsplaatsen. Via toelatingsprocedures worden degenen die wel, respectievelijk niet aan de gestelde criteria beantwoorden geselecteerd.

Naast selectie aan de poort hanteren de hogescholen veelal selectiemomenten gedurende de opleiding. De meest geëigende tijdstippen zijn het eerste studiejaar (de propedeuse) en de eind-examinering. Tijdens de propedeuse stelt men vast of kandidaten in staat zijn met goed gevolg de opleiding af te ronden (we verwijzen hierbij naar de drie functies van de propedeuse: oriëntatie, selectie en verwijzing). Via eindexamens wordt getoetst of kandidaten voldoen aan de criteria die gesteld worden aan het met goed gevolg afronden van de opleiding.

Naast de hierboven genoemde selectiemomenten, kennen we in het kunstonderwijs tevens selectieprocedures voor toelating tot vooropleidingen en toelating tot de voortgezette opleidingen (voorheen de tweedefase-opleidingen).

De doelstelling van het onderzoek is *het in kaart brengen van de gehanteerde selectie- en beoordelingsmechanismen in het kunstonderwijs*. Het onderzoek dient antwoord te geven op een aantal kwalitatieve en kwantitatieve vragen² betreffende selectie in het kunstonderwijs:

- 1 de kwantitatieve vragen hebben betrekking op het aantal kandidaten dat aan de toelatingsexamens deelneemt in relatie tot het aantal toegelaten kandidaten;
- 2 de kwalitatieve vragen behelzen vragen naar de selectie-procedures, de samenstelling van examencommissies, de formulering van criteria voor de beoordeling, de wijze waarop deze in de praktijk worden gearticuleerd en toegepast.

In grote lijnen maken we hierbij onderscheid tussen selectie bij toelating tot een vooropleidingstraject, selectie bij de toelating tot de initiële opleiding (eerste fase), selectie gedurende de opleiding, selectie bij eind-examinering en selectie bij toelating tot de voortgezette opleiding.

De opbouw van het rapport is als volgt: allereerst schetsen we de achtergronden van het onderzoek in hoofdstuk 2. We besteden hierbij aandacht aan kenmerken van het kunstonderwijs in Nederland, beleidsontwikkelingen hieromtrent en kaderen het begrip 'selectie in het onderwijs' theoretisch nader in. Aan de hand van vigerende inzichten op het gebied van kunstonderwijs en selectieprocessen in het

² Voor de uitwerking van de vraagstelling zie paragraaf 3.3.

onderwijs zullen de doelstellingen van het onderzoek nader worden uitgewerkt. In hoofdstuk 3 worden de opzet en uitvoering van het onderzoek toegelicht. In de hoofdstukken 4 tot en met 7 wordt disciplinegewijs verslag gedaan van de bevindingen van achtereenvolgens muziek, beeldende kunst & vormgeving, dans en drama. In hoofdstuk 8 beschrijven we de wijze waarop selectieprocessen in het kunstonderwijs in de ons omringende landen zich voltrekken. In hoofdstuk 9 tenslotte zal samenvattend en concluderend het gehele onderzoek nog eens de revue passeren.

2 Achtergronden van het onderzoek

2.1 Kunstonderwijs in Nederland

Dit onderzoek is gericht op selectieprocessen bij de kunstopleidingen in Nederland en in de ons omringende landen. Voor de Nederlandse situatie zijn in het CROHO (Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs) de bekostigde en de aangewezen opleidingen opgenomen: in totaal gaat het om 21 bekostigde hogescholen (waaronder 5 hogescholen die een tweedegraad docentopleiding verzorgen). Een overzicht van de hogescholen en opleidingen is weergegeven in bijlage 1.

De huidige onderwijskundige structuur van het kunstonderwijs is uitvloeisel van een herstructurering van het opleidingsaanbod en de studieduur die in 1993 en later is ingezet na advisering van diverse commissies. Na een eventuele vooropleiding of oriëntatiecursus kunnen studenten zich inschrijven bij een aantal initiële opleidingen van 168 studiepunten, te weten muziek, beeldende kunst & vormgeving, theater (dans en drama) en enkele eerste- en tweedegraad lerarenopleidingen (hierbij geldt als uitzondering dat de tweedegraad lerarenopleidingen op het gebied van de kunst -tekenen, handvaardigheid en textiele werkvormen- niet mogen selecteren aan de poort).

De hogescholen bieden onder de noemers muziek, beeldende kunst & vormgeving en theater tal van afstudeerroutes aan gericht op specifieke groepen studenten en beroepenvelden. Ten behoeve van dit onderzoek zal de discipline 'theater' worden opgesplitst in dans en drama³.

Na succesvolle afronding is voor een deel van de studenten onderwijs mogelijk bij de voortgezette kunstopleidingen muziek, theater, beeldende kunst & vormgeving (waaronder film & T.V.) en (in beperkte mate) voortgezette opleidingen bouwkunst van maximaal 84 studiepunten. Onlangs is bij wet geregeld dat naast afzonderlijke hogescholen ook enkele samenwerkingsverbanden van hogescholen een voortgezette kunstopleiding muziek verzorgen. Ook kennen we de zogenaamde 'werkplaatsen': dit zijn voorzieningen buiten het hoger onderwijs waar beginnende kunstenaars, na hun opleiding, de gelegenheid hebben hun talenten verder te ontplooien. Er is geen formele relatie met de voortgezette opleidingen van het kunstonderwijs, er is ook geen financiering van de deelnemers via studiefinanciering. Te noemen

³ Met de term differentiaties doelen we op afstudeerrichtingen (verbijzonderingen binnen de opleidingen), opleidingen zijn opleidingen zoals genoemd in het CROHO.

zijn o.a. de Rijksacademie voor Beeldende Kunst, de Jan van Eyck Akademie (beeldende kunst, vormgeving en theorie), het Nederlands Instituut voor Animatiefilm en het Europees Keramisch Werkcentrum.

De instellingen hebben met de Minister van OCenW afspraken gemaakt over beheersing van de instroom van nieuwe studenten in relatie tot de bekostiging. Deze afspraken bepalen de marges van de capaciteit en zijn mede bepalend voor het aantal toe te laten studenten. In nagenoeg alle gevallen is het aantal beschikbare opleidingsplaatsen kleiner dan het aantal potentiële studenten. Formele toelatingseisen voor toelating tot het HBO zijn een HAVO-, MBO- of VWO-diploma. Bij de toelatingselectie voor de kunstvakopleidingen staat, naast deze formele toelatingseisen, geschiktheid of talent voor de opleiding centraal. De kunstopleidingen selecteren studenten hierop alvorens tot toelating over te gaan.

Selectieprocedures en -methodieken zijn decentraal per hogeschool en opleiding (en in sommige gevallen nog specifieker) vastgesteld. Tegen uitsluiting van een bepaalde opleiding is wettelijk beroep mogelijk conform artikel 7.66 van de WHW. Indien een student in het eerste jaar niet heeft voldaan aan de eisen of een onvoldoende resultaat heeft behaald, kan een opleiding de student uitsluiten voor het vervolg. Deze maatregel wordt het bindend studieadvies genoemd. Tegen dit bindend studieadvies is wettelijk beroep mogelijk (artikel 7.61 van de WHW).

De instroom van studenten in het kunstonderwijs van de jaren 1993 en 1997 is weergegeven in tabel 2.1.

Tabel 2.1: Aantallen instroom, ingeschrevenen en afgestudeerden in het kunstonderwijs in 1993 en 1997 (Bron: CRI-HO, OCenW).

discipline	instroom (vt + dt)		ingeschrevenen (vt + dt)		afgestudeerden (vt + dt)	
	1993	1997	1993	1997	1993	1997
muziek	1367	1218	5479	4829	938	812
beeldende kunst & vormgeving	3009	2813	11570	9628	1798	1707
theater	510	503	1376	1523	242	249
totaal	4886	4534	18425	15980	2978	2768

Lerarenopleidingen op het terrein van de kunst en voortgezette opleidingen zijn in deze cijfers inbegrepen.

2.2 Herstructurering van het kunstonderwijs

De staatssecretaris van OCenW heeft in mei 1997 aangegeven te willen komen tot herstructurering van het kunstonderwijs. Deze herstructurering beoogt niet alleen de kwaliteit en doelmatigheid van het kunstonderwijs te verbeteren, maar ook een betere aansluiting met de beroepspraktijk te realiseren.

Vanuit de Tweede Kamer is in dit verband aangedrongen op een scherpere instroomselectie, capaciteitsreductie en concentratie van expertise en middelen. Andere aandachtspunten die in dit verband genoemd worden zijn onder andere: sanering van pseudo-opleidingen, creëren van een transparant onderwijsaanbod en een doelmatige geografische spreiding van het aanbod.

Knelpunten die aangedragen zijn en een aanleiding vormen tot een herstructurering zijn onder meer:

- een ondoorzichtig en versnipperd onderwijsaanbod;
- onvoldoende aansluiting van het onderwijsaanbod (kwalitatief en kwantitatief) op de eisen van de beroepspraktijk;
- ongunstige werkgelegenheidsperspectieven van afgestudeerden uit het kunstonderwijs;
- de geringe omvang van veel opleidingen: dit vormt een belemmering voor optimaal bedrijfsmatig opereren.

De situatie die zal zijn ontstaan als de herstructurering zijn beslag heeft gekregen, wordt door het Ministerie van OCenW geschetst in een toekomstperspectief voor het kunstonderwijs in het jaar 2001. Het kunstonderwijs bestaat dan bij benadering uit 25 soorten opleidingen (exclusief pseudo-opleidingen), die afgestemd zijn op de beroepspraktijk, met specifiek afgebakende vervolgopleidingen.

Om het beoogde veranderingsproces in het kunstonderwijs te organiseren en te sturen is de Projectorganisatie Kunstvakonderwijs in het leven geroepen. Een belangrijk taak van de Projectorganisatie is de ontwikkeling van een kwalificatiestelsel voor het kunstonderwijs. In dit nader uit te werken kwalificatiestelsel wordt uitgegaan van het beroepsprofiel, op basis waarvan startcompetenties worden geformuleerd. Hiermee veronderstelt men dat de vakopleidingen in elk geval tot relevante startkwalificaties dienen op te leiden. In het herstructureringsproject wordt er naar gestreefd een landelijk kwalificatiestelsel te ontwikkelen en in te voeren. Het is de bedoeling dat in dit stelsel beroepspraktijk, opleidingen en overheid gezamenlijk, vanuit hun eigen verantwoordelijkheid, komen tot beroeps- en opleidingsprofielen. In het vastgestelde Plan van Aanpak Herstructurering Kunstvakonderwijs⁴ is deelproject 5 gericht op het formuleren van eind- en begintermen en kerncurricula. Selectie speelt in dit verband een cruciale rol. Immers, slechts wanneer selectiecriteria helder en eenduidig zijn geformuleerd en in de praktijk nauwgezet worden toegepast, is aanwijsbaar en controleerbaar wat de beoogde en feitelijke 'kwaliteiten' zijn van degenen die het betreffend onderwijs (wensen te) volgen of afronden. Ook is slechts dan sprake van vergelijkbaarheid tussen opleidingen.

In de volgende paragraaf geven we een beschrijving van de vigerende inzichten op het gebied van selectie in het hoger onderwijs.

⁴ URL = [Http://www.minocw.nl/cultuur/pvakv_in.htm](http://www.minocw.nl/cultuur/pvakv_in.htm).

2.3 Selectiesystemen nader beschouwd

Waar elders in het HBO nauwelijks sprake is van toelatingsselectie, is in het kunstonderwijs selectie een gangbaar fenomeen. De Commissie Drenth adviseerde in 1997 de overheid over een adequaat selectiesysteem in het Wetenschappelijk Onderwijs. In deze paragraaf geven we in het kort een overzicht van selectiemodaliteiten en selectiecriteria, zoals geformuleerd door de commissie Drenth en plaatsen we deze tegen de achtergrond van het kunstonderwijs.

Selectiemodaliteiten

Rondom de thema's 'Selectie aan de poort' en 'Numerus fixus' is de laatste jaren veel gepubliceerd (Drenth, 1995, 1997; Bolkestein, 1995; Drenth, 1996; Kaiser e.a. 1996; Roeleveld, 1996; Wilbrink, 1996). Vanuit verschillende visies kan men de aanvaardbaarheid en de realiseerbaarheid van selectie benaderen. In het advies aan de minister van OCenW over selectiemethoden voor opleidingen met een inschrijvingsbeperking wordt door de Commissie Drenth (1997; pag. 11) een aantal hoofdmodaliteiten voor selectie onderscheiden:

- 1 *beslissing door het lot;*
- 2 *beslissing op basis van verwacht studiesucces;*
- 3 *beslissing op basis van relevante prestaties in het voortraject;*
- 4 *beslissing op basis van prestaties tijdens de studie;*
- 5 *zelfselectie door de student.*

In het kunstonderwijs staan de modaliteiten 2, 3 en 4 centraal. Selectie op basis van verwacht studiesucces is aan de orde bij de toelatingsselectie. Indien er sprake is van vooropleidingstrajecten zal bij sommige opleidingen tevens geselecteerd worden op basis van relevante prestaties in het voortraject. In de propedeuse selecteert men op basis van prestaties tijdens het eerste jaar. De propedeuse heeft in Nederland de functie van oriëntatie (de studenten oriënteert zich op de opleiding) en selectie (de opleiding selecteert door middel van het bindend studieadvies; bij de student is er sprake van zelfselectie).

Eisen aan selectiesystemen

Ook eisen die men aan selectiesystemen kan stellen zijn uitvoerig beschreven door de Commissie Drenth (1996). In hun rapportage maken zij melding van een onderscheid naar stopcriteria en wenselijke criteria. In het onderstaande zullen we dit kort toelichten.

Voorstellen en argumenten moeten in ieder geval voldoen aan *stopcriteria*, ongeacht de actor die ze voorstelt of hanteert. De commissie Drenth onderscheidt een zestal

stopcriteria. In de eerste plaats dienen criteria in overeenstemming te zijn met de grondwet en met het recht. Daarnaast moeten selectiesystemen uitvoerbaar zijn en moeten oplossingen een draagvlak in de samenleving hebben. Tevens is het van belang dat selectiesystemen voldoen aan eisen van geldigheid. Betrokkenen die deelnemen aan de selectie moeten invloed kunnen uitoefenen op toelatingskans en tenslotte, zo stelt Drenth, mag niemand met de juiste vooropleiding bij voorbaat kansloos zijn.

Naast de hierboven genoemde stopcriteria onderscheidt Drenth tevens een aantal *wenselijke criteria*. Deze kunnen naar believen door de actoren wel of niet worden gehanteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kwaliteitscriteria, bestuurlijke criteria en politiek-maatschappelijke criteria.

Kwaliteitscriteria geven informatie over het kwalitatieve gehalte van de gehanteerde selectiemethode. Dat wil zeggen dat de criteria moeten voldoen aan betrouwbaarheid, objectiviteit, (predictieve) validiteit, deugdelijkheid en fraudegevoeligheid. Onder betrouwbaarheid verstaan we in dit kader dat bij de selectieprocedure toeval een minimale rol speelt. Betrouwbaarheid is gerelateerd aan beoordelingsmethodieken. Zo wordt bijvoorbeeld aan een interview of motivatiegesprekken een relatief lage betrouwbaarheid toegekend. Met objectiviteit doelt Drenth op de mate van onafhankelijkheid van subjectieve invloeden vanuit de beoordelaar. In dit kader is het van belang criteria te hanteren aan de hand waarvan ieder persoon tot eenzelfde oordeel zou komen. Een test is valide indien deze daadwerkelijk de eigenschappen meet die men beoogt te meten. Bovendien is het van belang, indien men de beste kandidaten wil selecteren, dat een test predictieve waarde heeft, i.e. voorspellende waarde heeft met betrekking tot latere studieprestaties. Daarnaast moet men de kans dat kandidaten kunnen frauderen zo minimaal mogelijk houden.

Bestuurlijke criteria zeggen iets over de bestuurlijke hanteerbaarheid van de te kiezen selectiemethodiek. Bestuurlijke criteria refereren dan ook aan zaken als eenvoud, doelmatigheid, uitvoerbaarheid, transparantie en kosten. Een aantal van deze zaken houdt met elkaar verband en refereert aan beheersmatige aspecten of effecten van selectiesystemen in relatie tot kosten. Een selectiemethode kunnen we transparant noemen indien kandidaten kunnen beschikken over alle informatie die nodig is om te kunnen anticiperen op de eisen. Deze transparantie hangt tevens samen met heldere procedures, een beperking van uitzonderingsmaatregelen en eenduidige hantering van criteria. Een hoge mate van decentralisatie is in veel gevallen geen garantie voor doorzichtigheid van procedures en methodieken.

Politiek-maatschappelijke criteria geven een indicatie van de mate waarin oplossingen voldoen aan de voornaamste politieke beleidskeuzen en over de mate waarin zij door de samenleving worden geaccepteerd. We denken hierbij aan maatschappelijke acceptatie en legitimatie en eerlijkheid en rechtvaardigheid.

Bij de uitwerking van het onderzoek in het kunstonderwijs zal met name aan de kwaliteitscriteria nadrukkelijk aandacht worden besteed.

Op basis van bovenstaande uitgangspunten en gezien de opdracht van het onderzoek kunnen we de vraagstelling van het onderzoek als volgt formuleren:

Hoe voltrekken selecties zich in het kunstonderwijs in Nederland en -zijdelings- in de ons omringende landen, en op welke wijze verhouden selectiesystemen en selectiecriteria zich tot invalshoeken rond selectie, zoals geformuleerd door Drenth?

In het volgende hoofdstuk gaan we nader in op de conceptualisatie en operationalisatie van het onderzoek aan de hand van bovengenoemde modaliteiten en criteria. Daarnaast besteden we achtereenvolgens aandacht aan de onderzoeksopzet, dataverzameling en respons en aan de gehanteerde methoden en technieken.

3 Opzet en uitvoering van het onderzoek

In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de uitwerking van de in hoofdstuk 2 omschreven vraagstelling van het onderzoek: *hoe voltrekken selecties zich in het kunstonderwijs in Nederland en -zijdelings- in de ons omringende landen, zowel procedureel als inhoudelijk, en op welke wijze verhouden deze selectieprocessen zich tot invalshoeken rond selectie, zoals geformuleerd door Drenth?* Hiertoe is door de onderzoekers op basis van de hiervoor beschreven aspecten van selectie, een beoordelingskader ontwikkeld. De hierboven geformuleerde vraagstelling is algemeen van aard. In dit hoofdstuk zullen we deze vraag nader uitwerken. Achtereenvolgens besteden we aandacht aan het beoordelingskader, het selectiesysteem, de uitwerking van de vraagstelling en de opzet en uitvoering van het onderzoek.

3.1 Conceptuele uitwerking

Figuur 3.1 geeft een overzicht van het beoordelingskader en selectiekenmerken die zijn bestudeerd.

-
- 1 *uitvoerbaarheid van het selectiesysteem*
 - eenvoud
 - doelmatigheid
 - kosten (personeel en financieel)
 - 2 *transparantie van het selectiesysteem*
 - omschrijving procedures en criteria
 - informatievoorziening
 - samenstelling selectiecommissie
 - mate van decentralisatie
 - 3 *betrouwbaarheid van het selectiesysteem*
 - standaardisatie
 - compensatiemogelijkheden
 - 4 *objectiviteit van het selectiesysteem*
 - mate van objectiviteit
 - alternatieven voor objectiviteit
 - beslisregels
 - 5 *(predictieve) validiteit*
 - succesgarantie
 - 6 *fraudegevoeligheid*
 - selectie-instrumenten
-

Figuur 3.1: Beoordelingskader: uitwerking van eisen aan selectiesystemen.

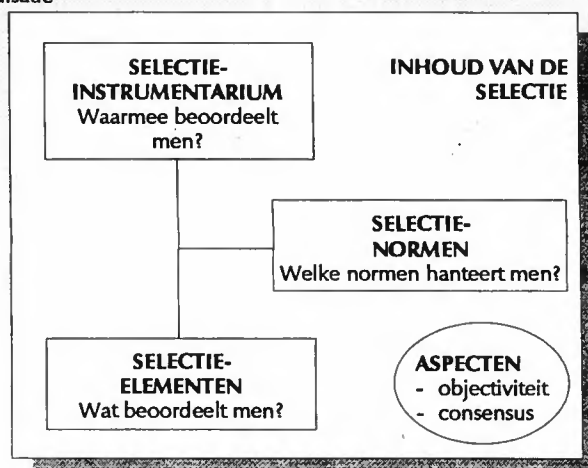
In hoofdstuk 2 concludeerden we dat een groot aantal van de door Drenth geformuleerde eisen aan selectiesystemen tevens van belang zijn bij de bestudering van selectiesystemen in het kunstonderwijs. Aldus zijn deze eisen toepasbaar op het onderhavige onderzoek en zullen bij de bestudering van selecties in het kunstonderwijs fungeren als een beoordelingkader.

3.2 Selectiesysteem

Selectie, selectiekenmerken en selectiesystemen vragen om een nadere ordening. Figuur 3.2 geeft deze ordening weer aan de hand van een indeling in *organisatie* en *inhoud* van de selectie.

ORGANISATIE VAN DE SELECTIE

- procedures en standaardisatie
- selectiecommissie
- informatievoorziening
- bezwaar en beroep

Figuur 3.2: Ordening van selectiesysteem naar organisatie en inhoud van de selectie.

Bij deze ordening gaan we uit van het volgende principe: we onderscheiden bij selectie de organisatie van de selectie en de selectie zelf. Zowel voorafgaand aan de selectie als na afloop dient een hogeschool een aantal organisatorische zaken geregeld te hebben, bijvoorbeeld 'hoe is de informatievoorziening?', 'wie bemenst de selectiecommissie?', 'uit hoeveel mensen moet deze commissie bestaan?' etc. De organisatie van de selectie refereert in dit onderzoek aan randvoorwaarden. Centraal in dit onderzoek staat de selectie zelf, de inhoud ervan: hoe selecteert men (de

selectiemethode), waar kijkt men naar (de selectie-elementen) en welke normen hanteert men daarbij (selectienormen)? Hiermee samenhangend zijn tevens aspecten als 'wie beslist over het al dan niet behalen van deze norm?' en 'hoe objectief is deze norm?' van belang.

3.3 Uitwerking van de vraagstelling

Op basis van het hierboven beschreven kader werken we de vraagstelling, zoals geformuleerd in hoofdstuk 2, nader uit. Het onderzoek is erop gericht de gehanteerde selectie- en beoordelingsmechanismen, selectie-elementen, selectie-instrumenten en selectienormen in het kunstonderwijs helder in kaart te brengen. Hierbij gaan we uit van de volgende selectiemomenten: pré-instroom fase (vooropleidingstrajecten), selectie bij toelating tot de initiële opleiding, selectie in de propedeuse, selectie bij afsluiting van de initiële opleiding (eindexamen) en selectie bij toelating tot de voortgezette opleiding. Hierbij komen we tot onderstaande onderzoeksvragen. Bij alle onderdelen zullen, indien mogelijk, zowel kwantitatieve als kwalitatieve aspecten in kaart worden gebracht. Om zicht te krijgen op selectieprocessen in het kunstonderwijs in de ons omringende landen zal tevens een uitstap naar het buitenland worden gemaakt.

Pré-instroomselectie (vooropleidingstrajecten)

- Welke pré-instroom trajecten zijn binnen het kunstonderwijs te onderscheiden?
- In welke mate worden studenten bij toelating tot de vooropleidingen geselecteerd?
- Hoe is de relatie tussen het aantal studenten dat een vooropleiding heeft gevolgd, het aantal studenten dat deelneemt aan de selectie bij toelating tot de initiële opleiding (eerste fase) en het aantal studenten dat wordt toegelaten?

Selectie bij toelating tot initiële opleiding

- Hoe is de relatie tussen het aantal studenten dat deelneemt aan de toelatingsselectie, het aantal studenten dat geschikt wordt bevonden en het aantal beschikbare opleidingsplaatsen (met andere woorden: wat is de ratio toelating/aanmelding)?
- Welke procedures hanteert men bij de instroom-selectie? Wie is daarbij betrokken? Houdt men zich in de praktijk steeds aan de betreffende procedures?
- Welke selectie-instrumenten en selectie-elementen hanteert men bij de selectieve toelating?
- Zijn deze eenduidig en specifiek omschreven en algemeen bekend bij betrokkenen? Bestaat hierover eenstemmigheid?

- Op welke wijze bepaalt men of gegadigden aan de selectiecriteria beantwoorden (welke selectienormen hanteert men)? Is hierover steeds eenstemmigheid bij betrokkenen?

Selectie in de propedeuse initiële opleiding

- Worden studenten tijdens het propedeusejaar (impliciet of expliciet) beoordeeld met betrekking tot hun geschiktheid voor de opleiding?
- Welke (formele/informele) procedures of mechanismen spelen daarbij een rol?
- Welke selectie-instrumenten en selectie-elementen hanteert men bij de selectie in de propedeuse?

Selectie bij het eindexamen initiële opleiding

- Hoe selectief is het eindexamen?
- Aan welke voorwaarden dient men bij het eindexamen te voldoen?
- Welke procedures hanteert men bij de examinering? Wie is daarbij betrokken? Houdt men zich in de praktijk steeds aan de betreffende procedures?
- Welke selectie-instrumenten en selectie-elementen hanteert men bij cesuur-bepaling (slaag/zak uitspraak) en cijferwaardering?
- Zijn de bij examinering gehanteerde selectie-instrumenten en selectie-elementen eenduidig, specifiek en waarneembaar omschreven en algemeen bekend bij betrokkenen? Bestaat hierover eenstemmigheid?
- Op welke wijze bepaalt men of gegadigden aan de selectiecriteria beantwoorden (welke selectienormen hanteert men)? Is hierover steeds eenstemmigheid bij betrokkenen?

Selectie bij toelating tot voortgezette opleidingen

- Welk aandeel afgestudeerden wordt toegelaten tot de voortgezette opleiding?
- Hoe is de selectiecommissie samengesteld?
- Welke selectie-instrumenten en selectie-elementen hanteert men bij toelating tot de voortgezette opleiding?

Kunstonderwijs in het buitenland

Om de bij Nederlands kunstvakopleiding gehanteerde selectie-instrumenten en selectie-elementen in een breder kader te kunnen plaatsen, wordt in hoofdlijnen globaal geïnventariseerd op welke wijze selectie plaatsvindt in een aantal omringende en voor de Nederlandse situatie relevant geachte landen, te weten:

- Duitsland
- België (Vlaamse deel)
- Verenigd Koninkrijk
- Frankrijk

3.4 Opzet van het onderzoek

Het onderzoek kent een driedelige opzet:

- 1 Via een schriftelijk enquête⁵ is informatie verzameld over de gehanteerde selectieprocedures, selectie-instrumenten, selectie-elementen en selectienormen bij toelating, gedurende de opleiding en bij de eind-examinering.
- 2 Via audits is een beeld gevormd van de wijze waarop opleidingen de geformuleerde procedures, indicatoren en normen in de praktijk toepassen.
- 3 Telefonisch en schriftelijk is informatie verkregen over de wijze waarop selectie in het kunstonderwijs in omliggende landen plaatsvindt.

Schriftelijke enquête

Allereerst zijn alle bekostigde en/of aangewezen hogescholen die kunstonderwijs verzorgen door het ministerie van OCenW op de hoogte gesteld van het onderzoek en is tevens verzocht tot deelname aan het onderzoek. Aan alle betrokken kunstvakopleidingen is voorts een schriftelijke vragenlijst gestuurd. Met behulp van de vragenlijst is informatie verzameld over o.a. kenmerken van de pré-instroomfase, toelatingsprocedures, kwantitatieve gegevens m.b.t. aanmelding en toelating, de samenstelling van de selectiecommissies en de gehanteerde selectie-instrumenten, selectie-elementen en selectienormen. Alle door het Ministerie van OCenW aangewezen en/of bekostigde hogescholen die opleidingen in het kunstonderwijs verzorgen, is verzocht de vragenlijst in te vullen. Voorafgaand aan de enquête is relevante schriftelijke documentatie opgevraagd (selectieprocedures, studiegidsen, examenregelingen e.d.).

Indien binnen een hogeschool verschillende disciplines waren ondergebracht veronderstelden we dat voor iedere discipline separaat een vragenlijst werd ingevuld. Voorts is het aan de hogescholen overgelaten op welk niveau zij de vragenlijsten wilden retourneren. Dit was afhankelijk van de variatie in het selectiesysteem tussen (en soms zelfs binnen) de opleidingen die een hogeschool per discipline (muziek, beeldende kunst & vormgeving, dans en drama) verzorgt. Bepalend voor het aantal geretourneerde vragenlijsten was dus op welk niveau selectiesystemen een eigen karakterisering kenden.

Auditbenadering

Op basis van de schriftelijke enquête is een globaal beeld verkregen van selectiesystemen die de opleidingen hanteren. Via bezoeken aan de hogescholen is getracht dit beeld nader te specificeren, met name in de richting van de wijze waarop men

⁵ De schriftelijke vragenlijst is opgenomen in bijlage 2.

in de praktijk met selectie omgaat. Door gesprekken aan te gaan met betrokkenen was het mogelijk informatie te verifiëren, aan te vullen en nader te specificeren. Met name waar het gaat om de vraag hoe criteria in de praktijk daadwerkelijk worden gehanteerd en geoperationaliseerd, dient echter nadere informatie te worden ingewonnen. Hiervoor gebruikten we de auditmethode als methode van dataverzameling.

De status van deze auditcommissies waren in beginsel aanvullend en descriptief van aard. De belangrijkste bronnen voor de auditcommissies bestonden uit beschikbaar gesteld schriftelijk materiaal en de uitkomsten van de schriftelijk enquête. Zo er al sprake was van beoordelings- of toetsingsmomenten, dan hadden deze betrekking op de verificatie van de enquête-resultaten.

Voor de vier disciplines die we in dit onderzoek onderscheiden (muziek, beeldende kunst & vormgeving, dans en drama) is een auditcommissie samengesteld bestaande uit een voorzitter, twee of drie leden en een secretaris⁶. Voorzitter en leden zijn geselecteerd op basis van deskundigheid op het terrein van de specifieke discipline. Voorafgaand aan de waarnemingen vond ten behoeve van een uniformering van de audits een instructiebijeenkomst plaats. Om de onderlinge vergelijkbaarheid en betrouwbaarheid zo hoog mogelijk te houden is er naar gestreefd per discipline telkens dezelfde deskundigen deel te laten uitmaken van de groep.

Van elke discipline zijn vier tot zes hogescholen bezocht. Van de disciplines muziek en beeldende kunst & vormgeving konden, gezien de korte looptijd van het project, niet alle hogescholen bezocht worden, maar is in overleg met de Projectorganisatie Kunstonderwijs en de auditvoorzitters een selectie gemaakt van zes respectievelijk vier hogescholen. Naast bereidwilligheid is bij het selecteren hiervan onder meer uitgegaan van variatie in omvang, situering in hogeschoolverband, landelijke spreiding en samenwerkingsverbanden tussen hogescholen. Van de disciplines dans en drama zijn alle hogescholen verzocht deel te nemen aan de audits. In totaal zijn er 22 bezoeken afgelegd aan zes dansopleidingen, zes conservatoria, vijf opleidingen drama (waarvan één opleiding tweemaal bezocht is) en vier academies voor beeldende kunst & vormgeving.

Na afronding van de bezoeken is op basis van de verslagen per bezoek een integraal verslag gemaakt van de betreffende disciplines⁷. Het auteurschap van deze verslagen berust bij de desbetreffende auditcommissies.

⁶ Een overzicht van de samenstelling van de auditcommissies is weergegeven in bijlage 3.

⁷ De bijlagen 4 tot en met 7 bevatten achtereenvolgens de auditverslagen van muziek, beeldende kunst & vormgeving, dans en drama.

Zoals we hiervoor vermeldden is voorafgaand aan ieder bezoek schriftelijk materiaal bestudeerd (studiegidsen, beschikbaar gestelde documenten inzake selectie) en, voor zover beschikbaar, ingevulde enquête-formulieren van betreffende opleidingen doorgenomen. Hierbij was het van belang dat elk commissielid zich bij de lezing van de documentatie per criterium een aantal vragen stelde met betrekking tot de volgende onderwerpen:

- de volledigheid van de informatie (is er in de documentatie ten aanzien van elk criterium voldoende informatie?);
- de specificiteit van de informatie (is de informatie die ten aanzien van elk selectiecriterium gegeven wordt in voldoende mate concreet en uitgewerkt, opdat de commissie zich hierover een beeld kan vormen?);
- de consistentie van de informatie (in hoeverre is de informatie die ten aanzien van verschillende selectiecriteria gegeven wordt consistent?).

Dit materiaal vormde het uitgangspunt voor de audits. Op deze wijze kreeg men een beeld van de vragen die tijdens een bezoek aan de orde dienden te komen. Dit konden vragen zijn ter verkrijging van aanvullende informatie, vragen om verduidelijking en aanvullende vragen gericht op het verhelderen van mogelijke inconsistentie. Figuur 3.3 geeft een voorbeeld van een bezoekprogramma weer.

8.30-9.15	aankomst en besloten vooroverleg auditcommissie
9.15-10.00	oriënterend gesprek met management
10.00-10.45	gesprek met selectiecommissie(s)
10.45-11.00	pauze
11.00-12.00	gesprek met studenten (bij voorkeur eerstejaars)
12.00-12.30	reflectie op ochtendgesprekken, oriëntatie middagprogramma
12.30-13.30	lunch
13.30-14.30	gesprek met bij selectie betrokkenen (examencommissie, externe leden, docenten)
14.30-15.30	gesprek met afgestudeerden en eventueel eindexamenkandidaten
15.30-15.45	pauze
15.45-16.30	intern beraad commissie (reflectie)
16.30-17.00	afsluitend gesprek met management
17.00-17.30	afronddend overleg commissie (voorlopige beeldvorming en afspraken over verslaglegging, verdere bezoeken enz.)

Figuur 3.3: Voorbeeld bezoekprogramma auditbezoeken.

Kunstonderwijs in het buitenland

Voor dit onderdeel van het onderzoek is allereerst schriftelijk informatie opgevraagd bij ministeries van de desbetreffende landen. Aan de hand van eerste reacties, die vaak suggesties bevatten voor verdere research, is contact opgenomen met belangenorganisaties en instellingen in de betreffende landen. Tijdens de informatieverzameling en contacten met betrokken instanties kwam naar voren dat het kunstonder-

wijs in de betrokken landen vaak complex en onoverzichtelijk was. De toegezonden informatie bleek veelal onvolledig. Een zoektocht op Internet leverde meer algemene informatie over de landelijke organisatie op, alsmede informatie over afzonderlijke scholen. Diepgaande informatie over selectie in het kunstonderwijs bleek op Internet niet te vinden. Het contact met de organisatie ELIA (European League of Institutes of the Arts) bevestigde ons vermoeden dat het kunstonderwijs binnen Europa nog nauwelijks onderwerp van vergelijkend onderzoek is geweest. Om deze reden beperken we ons in deze rapportage tot een formele beschrijving van (selectie in) het kunstonderwijs in de ons omringende landen.

3.5 Respons

Eind maart 1998 zijn schriftelijke vragenlijsten toegezonden aan alle hogescholen die kunstonderwijs verzorgen in Nederland. Uiteindelijk was in augustus het merendeel van de vragenlijsten geretourneerd. In deze paragraaf besteden we aandacht aan de respons. Deze respons relateren we aan de omschrijving van de opleidingen uit het Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs.

Hetaantal vragenlijst dat hogescholen retourneerden was, zo vermeldden we eerder, afhankelijk van de mate waarin sprake was van verschillende selectiekenmerken binnen een hogeschool.

Tabel 3.1 tot en met 3.4 geven een overzicht van de respons van de vier disciplines alsmede van de hierbij aangegeven richtingen. Hieruit blijkt dat er nogal divers is gerespondeerd. In de kolom 'opleiding CROHO' zijn de opleidingen weergegeven, in de kolom 'aangegeven differentiatie' de aangegeven richtingen binnen de desbetreffende opleiding. In sommige gevallen is per opleiding één vragenlijst geretourneerd; in andere gevallen is dit aantal per opleiding zo'n vier of vijf vragenlijsten. Dit gegeven geeft een indicatie van de mate waarin selecties gecentraliseerd of gedecentraliseerd van karakter zijn.

Alle elf bekostigde Nederlandse muziekopleidingen (conservatoria) hebben de schriftelijke vragenlijst geretourneerd (tabel 3.1). Op een aantal conservatoria was men van mening dat selectie in hoge mate gedifferentieerd plaatsvindt, gezien het aantal geretourneerde vragenlijsten.

Tabel 3.1: Respons muziekopleidingen (tussen haakjes aantal vragenlijsten; totaal aantal vragenlijsten = 19).

hogeschool	opleiding CROHO	aangegeven differentiatie /opmerking
Amsterdam	muziek (1x)	
Zwolle	muziek (1x)	
Tilburg	muziek (3x)	{ instrumentaal/vocaal early vocal music muziektheater/musical
	koor- en orkestdirectie (1x)	
	compositie & muziektheorie (1x)	
Groningen	muziek (1x)	
Alkmaar	muziek (1x)	
Enschede	muziek (1x)	
Maastricht	muziek (1x)	
Den Haag	muziek (1x)	
Arnhem	muziek (2x)	{ klassieke muziek lichte muziek
	muziekonderwijs A /AMV	{ (1 vragenlijst)
	muziekonderwijs B /schoolmuziek	
Utrecht	muziek (2x)	{ klassieke muziek kunst, media en technologie
Rotterdam	muziek (1x)	→ klassieke muziek
	muziekonderwijs A /AMV	{ (1 vragenlijst)
	muziekonderwijs B /schoolmuziek	

Tabel 3.2 geeft een karakterisering van de respons van de discipline beeldende kunst & vormgeving. Met uitzondering van de academie in Rotterdam hebben alle academies voor beeldende kunst de vragenlijst geretourneerd. In tabel 3.2 zijn naast de eerstegraad lerarenopleidingen aan de kunstacademies, ook de tweedegraad lerarenopleidingen (tehatex) opgenomen, die separaat hebben gerespondeerd. In alle gevallen hebben de hogescholen voor de twee of drie eerste- of tweedegraad lerarenopleidingen tezamen één vragenlijst ingestuurd.

Tabel 3.2: Respons beeldende kunst & vormgeving (tussen haakjes aantal vragenlijsten; totaal aantal vragenlijsten = 24).

hogeschool	opleiding CROHO	aangegeven differentiatie /opmerking	
Amsterdam	beeldende kunst & vormgeving (1x)	→ film/TV	
	docent textiele werkvormen 1e gr	} 1e graad lerarenopleiding (1 vragenlijst)	
	docent handvaardigheid 1e gr		
	docent tekenen 1e gr		
Zwolle	beeldende kunst & vormgeving (1x)	} docent beeldende vakken (1 vragenlijst)	
Eindhoven	beeldende kunst & vormgeving (1x)		
Tilburg	beeldende kunst & vormgeving (1x)		
	docent textiele werkvormen 1e gr		
	docent handvaardigheid 1e gr		
	docent tekenen 1e gr		
Rietveld	beeldende kunst & vormgeving (1x)		
Groningen	beeldende kunst & vormgeving (1x)		
Den Bosch	beeldende kunst & vormgeving (1x)		
Breda	beeldende kunst & vormgeving (1x)		
Maastricht	beeldende kunst & vormgeving (1x)	} 1e graad lerarenopleiding (1 vragenlijst)	
	docent textiele werkvormen 1e gr		
	docent handvaardigheid 1e gr		
	docent tekenen 1e gr		
Den Haag	beeldende kunst & vormgeving (1x)		
Arnhem	beeldende kunst & vormgeving (3x)	modevormgeving	
		grafisch ontwerpen	
		beeldende kunst & vormgeving	
	docent handvaardigheid 1e gr	} 1e graad lerarenopleiding (1 vragenlijst)	
	docent tekenen 1e gr		
Utrecht	beeldende kunst & vormgeving (3x)	beeldende kunst & vormgeving	
		toegepaste afstudeerrichtingen	
		beeld-mediatechnologie	
	docent handvaardigheid 1e gr	} 1e graad lerarenopleiding (1 vragenlijst)	
	docent tekenen 1e gr		
HS Amsterdam	docent textiele werkvormen 2e gr	} 2e graad lerarenopleiding (1 vragenlijst)	
			docent handvaardigheid 2e gr
			docent tekenen 2e gr
HAN Nijmegen	docent handvaardigheid 2e gr	} 2e graad lerarenopleiding (1 vragenlijst)	
			docent tekenen 2e gr
Zwolle	docent handvaardigheid 2e gr	} 2e graad lerarenopleiding (1 vragenlijst)	
			docent tekenen 2e gr

In het CROHO wordt geen onderscheid gemaakt tussen dans en drama als afzonderlijke discipline. Beide opleidingen vallen onder de noemer 'theater'. Omdat de dansen dramaopleidingen separaat zijn bezocht door een speciaal voor dans c.q. drama samengesteld auditteam, worden in het kader van dit onderzoek dans en drama als afzonderlijke disciplines beschouwd.

Tabel 3.3 geeft een overzicht van de respons van de dansopleidingen. Bij de dansopleidingen was sprake van een 100% respons. Alle zes door de overheid aangewezen en/of bekostigde hogescholen die opleidingen verzorgen binnen de discipline dans hebben de vragenlijst geretourneerd. Ook hier zien we verschillen in het aantal geretourneerde vragenlijsten per hogeschool (zie ook hoofdstuk 6).

Tabel 3.3: Respons dansopleidingen (tussen haakjes aantal vragenlijsten; totaal aantal vragenlijsten = 14).

hogeschool	opleiding CROHO	aangegeven differentiatie /opmerking
Amsterdam	theater /drama en dans (4x)	{ moderne dans klassieke opleiding show/musical school voor nieuwe dansontwikkeling
Tilburg	theater (2x)	{ theaterdans show/musical
	docent dans (1x)	
Den Haag	theater (1x)	→ theaterdans
Arnhem	theater (2x)	{ theaterdans european dance development center
	docent dans (1x)	
Rotterdam	theater (1x)	→ uitvoerend dans
	docent dans (1x)	
SABA	theater (1x)	→ show/musical

Tabel 3.4: Respons dramaopleidingen (tussen haakjes aantal vragenlijsten; totaal aantal vragenlijsten = 16).

hogeschool	opleiding CROHO	aangegeven differentiatie /opmerking
Amsterdam	theater /drama en dans (5x)	{ toneelschool academie voor kleinkunst regie opleiding theatertechniek mime opleiding
	docent drama (1x)	→ opleiding theaterdocent
Arnhem	theater (1x)	→ acteursopleiding
	docent drama (1x)	
Utrecht	theater (3x)	{ acteursopleiding: acteren/theater maken intercultural course theatre & education dramaschrijven/docent literaire vorming
	docent drama (1x)	→ deeltijd opleiding docentschap drama
Maastricht	theater (1x)	→ uitvoerend/docent dramaregisseur
Zwolle	docent drama (1x)	
Eindhoven	docent drama (1x)	
Leeuwarden	docent drama (1x)	

Ook alle hogescholen die in onderwijs verzorgen in het kader van de dramaopleidingen retourneerden de vragenlijst. Het aantal vragenlijsten per hogeschool verschilde nogal, zo blijkt uit tabel 3.4.

3.6 Methodische overwegingen

Het aantal vragenlijsten dat geretourneerd werd door de desbetreffende hogescholen verschilde (zie de tabellen 3.1 t/m 3.4). Bij aanvang van het onderzoek bestond bij de onderzoekers geen duidelijkheid over de mate waarin selectieprocedures binnen een opleidingen gedifferentieerd plaatsvonden. Respondenten konden recht doen aan interne differentiaties van selectiemethodieken door meer dan één vragenlijsten te retourneren. Dit zou echter tot gevolg kunnen hebben dat opleidingen met een sterk intern gedifferentieerd selectiesysteem onevenredig zwaar zouden meewegen in de analyses. Om dit te voorkomen zijn de vragenlijsten ingedeeld in analyse-categorieën. Deze indeling werd in veel gevallen gedicteerd door het onderscheid docent versus algemeen of het onderscheid algemeen versus specifieke differentiaties. In de afzonderlijke hoofdstukken lichten we deze indeling per discipline toe. Deze werkwijze gaf tevens de mogelijkheid opleidingen, die qua aard nadrukkelijk van elkaar verschilden, separaat te beschrijven.

Een tweede punt dat toelichting vereist is de wijze waarop is omgegaan met rendementsgegevens. Aan de hogescholen is gevraagd numerieke gegevens van de afgelopen 8 cohorten (de instroom vanaf het instroomjaar '90/'91 tot en met heden) te verstrekken. De rendementsgegevens van de opleidingen waren zeer divers ingevuld. Bij de onderzoekers was twijfel over de vergelijkbaarheid van de cijfers. Om deze reden is een cohortgewijze beschrijving achterwege gelaten. De weergegeven percentages zijn slechts globale indicaties van de verhouding tussen deelname aan selectie, toelating en slagen voor propedeuse. Deze verhoudingen zijn gebaseerd op gemiddelde instroom- en propedeusegegevens over (maximaal) de afgelopen 8 jaren.

De keuze van de onderzoeksmethodieken is in hoge mate bepaald door de tijdsdruk waarbinnen de onderzoekers moesten opereren. De auditscommissies hebben het betreurd niet in de gelegenheid gesteld te zijn feitelijke selecties te observeren. Omdat dit binnen de beschikbare tijd niet haalbaar was, is overgegaan tot gegevensverzameling via secundaire bronnen (gesprekken met betrokkenen). Een ieder die de bevindingen van dit onderzoek wenst te gebruiken dient zich bewust te zijn van deze randvoorwaarden en resultaten te interpreteren binnen deze kaders.

4 Muziek

4.1 Inleiding

Dit hoofdstuk beschrijft de resultaten van de schriftelijke enquête waarvoor de elf bekostigde conservatoria in Nederland zijn benaderd. Tevens wordt de informatie die voortgekomen is uit de bezoeken van auditcommissies aan conservatoria in de tekst verwerkt.

Tabel 4.1 geeft weer welke conservatoria deelgenomen hebben aan de schriftelijke enquête en welke conservatoria bezocht zijn door de auditcommissie. Alle conservatoria hebben ten minste één vragenlijst ingevuld. In totaal werden door de elf conservatoria negentien vragenlijsten geretourneerd. De auditcommissie heeft zes conservatoria bezocht.

Tabel 4.1 geeft weer van welke hogescholen vragenlijsten werden ontvangen en welke afstudeerroutes dit betreft.

Tabel 4.1: *Overzicht respons schriftelijke enquête en indeling in analysecategorieën.*

	schriftelijke enquête				totaal	audits
	algemeen	licht	AMV/ school- muziek	overig		
Tilburg	1			4	5	
Arnhem	1	1	1		3	x
Zwolle	1				1	
Amsterdam/Hilversum	1				1	x
Den Haag	1				1	
Groningen	1				1	x
Maastricht	1				1	x
Utrecht	1			1	2	x
Alkmaar	1				1	
Rotterdam	1		1		2	
Enschede	1				1	x
totaal	11	1	2	5	19	

Verondersteld wordt dat in het geval door een conservatorium één vragenlijst is ingevuld, de verstrekte informatie van toepassing is voor alle binnen het betreffende conservatorium onderscheiden afstudeerroutes. Waar meer dan één lijst werd

van de student. Omdat docenten hierin zo'n belangrijke rol spelen wordt de status van een conservatorium vaak ontleend aan de status van daaraan verbonden docenten.

Bij de audits is verder regelmatig het onderscheid tussen randstad en 'provincie' genoemd. Het beeld dat naar voren komt is: conservatoria in de randstad hebben soms een hogere status, kunnen gemakkelijker de door hen gewenste docenten contracteren, trekken bijgevolg grotere aantallen studenten en kunnen hierdoor vaak strenger selecteren. Ofschoon niet nagegaan is of dit beeld de werkelijkheid weergeeft, kan wel worden geconstateerd dat het aantal aanmeldingen bij de conservatoria in de randstad doorgaans groter is dan elders.

4.3 Toelatingsselectie

4.3.1 Organisatie van de selectie

Procedures en standaardisatie

Bij de meeste (negen) conservatoria verloopt de toelatingsprocedure altijd volgens een standaardprocedure. Bij de overigen is dit meestal het geval, maar wordt daarvan soms afgeweken. De standaardprocedure die men volgt is steeds op schrift gesteld. Bij enkele specialisaties is de procedure afgestemd op de specifieke situatie. De directie is altijd betrokken bij de opstelling van de standaardprocedure bij toelating. Verder wordt in sommige gevallen (vier) de opleidingscommissie of de medezeggenschapsraad (vijf) daarbij betrokken. Ook wordt de beroepspraktijk door sommige conservatoria hierbij betrokken. Andere conservatoria of landelijke organen (OCenW, HBO-raad) worden hiervoor niet of nauwelijks geraadpleegd.

Vrijwel altijd wordt de standaardprocedure door de directie formeel vastgesteld. Bij één conservatorium gebeurt dit door de medezeggenschapsraad. Als buitengewone procedure noemt men de mogelijkheid voor buitenlandse kandidaten om auditie te doen via een tape-opname. Verder wordt soms een afwijkende procedure gevolgd bij kandidaten die reeds een gedeelte van de vakopleiding in het kader van een andere opleiding hebben voltooid.

Bij de meeste (negen) conservatoria bestaat volledige overeenstemming over de gehanteerde toelatingsprocedures. Bij sommige opleidingen bestaat intern hierover verschil van mening. In de gegeven toelichting wordt aangegeven dat de gehanteerde procedures over het algemeen een breed draagvlak kennen, goed bekend zijn bij medewerkers, en gestoeld zijn op een helder beeld van de eisen die de beroepspraktijk stelt.

Ten aanzien van verschillende selectie-elementen werd gevraagd aan te geven welke elementen onderdeel zouden kunnen uitmaken van een landelijke regeling of landelijk vastgesteld zouden kunnen worden en welke lokaal ingevuld zouden moeten worden. Aspecten die aan de orde werden gesteld zijn selectieprocedures, de samenstelling van selectiecommissies, aspecten waarop wordt getest en criteria waarop men de kandidaten beoordeelt.

Bij de schriftelijke enquête had men wat moeite met deze vraag. Uit sommige antwoorden bleek dat de vraag anders was opgevat dan bedoeld.

Toch kan, ook refererend aan hetgeen bij de bezoeken van de auditcommissie hierover is gezegd, worden geconcludeerd dat men over het algemeen de voorkeur geeft aan een lokale regeling van de selectie. Twee conservatoria geven daarentegen aan dat zij selectiekwesties grotendeels graag landelijk geregeld zouden willen zien.

Voor zover het specifieke elementen van selectie betreft, ziet men met name bij procedurele kwesties soms een mogelijkheid voor een landelijke regeling. Inhoudelijke aspecten -zoals de criteria waarop men toetst- worden eerder als een eigen verantwoordelijkheid van de lokale opleiding gezien.

Ongeveer de helft van de conservatoria heeft contacten met zusteropleidingen over een eventuele verdere standaardisering van selectieprocedures. Soms zijn deze contacten incidenteel, soms overlegt men regelmatig hierover.

Verder is nagegaan in hoeverre door de opleiding gehanteerde toelatingseisen door verschillende belanghebbende groepen (overheid, beroepspraktijk, voortgezet onderwijs en eigen beleid) werden bepaald.

Tabel 4.2: *Inbreng van onderscheiden belangengroepen bij gehanteerde toelatingseisen (mediaan: 1=speelt geen rol; 5=speelt een doorslaggevende rol).*

	algemeen	licht	AMV/ schoolmuziek	overig	totaal gemiddeld
overheid	2	1	3	3	3
beroepspraktijk	4	3	4	4	4
voortgezet onderwijs	2	1	4	1	2
eigen beleid	4	3	4	3	4
anderen	3				3

Uit tabel 4.2 blijkt dat de instrumentaal/vocale opleidingen dit vooral zien als 'eigen beleid' in combinatie met inbreng vanuit de beroepspraktijk. Verder wordt in iets mindere mate een rol toebedeeld aan de landelijke overheid. Het voortgezet onderwijs speelt hierin geen rol van betekenis. Bij AMV/Schoolmuziek speelt het voortgezet onderwijs wel een belangrijke rol.

De auditcommissie heeft geconstateerd dat de selectie tot het eerste jaar streng is en dat de eisen die worden gesteld over het algemeen goed omschreven zijn. Men is steeds minder geneigd studenten aan te nemen die géén vooropleidingsjaar gevolgd hebben. Doordat men in de vooropleiding nader kennis maakt met studenten verlaagt men de kans op een verkeerde beslissing bij het besluit tot toelating.

Selectiecommissie

Tabel 4.3 geeft weer hoe vaak verschillende participanten deel uitmaken van de selectiecommissie en, voor zover men daarvan deel uitmaakt, om hoeveel mensen het gaat.

Toelatingscommissies bestaan doorgaans uit één vertegenwoordiger van de directie, één tot vier (hoofd)vakdocenten, één tot drie theorie docenten en soms nog iemand anders (ensemble docent, artistiek adviseur, coördinator). Studenten, vertegenwoordigers vanuit de beroepspraktijk of andere externe deskundigen maken slechts zelden deel uit van een toelatingscommissie.

Tabel 4.3: Samenstelling selectiecommissies bij toelating tot initiële opleiding.

	aantal hogescholen	aantal leden
(hoofd)vakdocent	10	1-4
theorie docent	10	1-3
directie	9	1
student	1	1
beroepspraktijk	1	1
externe deskundige	1	-
anderen	5	1

Opgemerkt moet worden dat veel docenten in het kunstonderwijs slechts een kleine betrekking hebben omdat zij hoofdzakelijk werkzaam zijn in bijvoorbeeld een orkest. Gezien het beperkte aandeel van vertegenwoordiging vanuit de beroepspraktijk, zoals in tabel 4.3 weergegeven, moet aangenomen worden dat men dergelijke personen niet als representant van de beroepspraktijk heeft opgevat.

Aan de auditcommissie gaf men aan dat men, door meer mensen in de commissie te laten deelnemen, probeert een zo groot mogelijke objectiviteit te waarborgen. Sommige studenten gaven aan het gevoel te hebben dat de gestelde eisen hoger waren door aanwezigheid van externe commissieleden. Men had de indruk dat hierdoor enige druk op de eigen docenten werd uitgeoefend om geen afbreuk te doen aan de hoogte van de gestelde eisen.

Informatievoorziening

Aspirantstudenten worden geïnformeerd over de gang van zaken bij de toelatingsselectie via brochures, tijdens voorlichtingsdagen en open dagen. Verder bestaat de mogelijkheid om mondeling dan wel telefonisch vragen te stellen hierover. Vier conservatoria informeren aspirantstudenten hierover aan de hand van de studiegids. Over de uitslag van het toelatingsexamen worden kandidaten schriftelijk of mondeling -soms zowel het een als het ander- op de hoogte gesteld. De tijd tussen examen en uitslag verschilt. Enkele conservatoria (vier) geven de uitslag direct na afloop. Bij andere conservatoria worden kandidaten twee tot tien dagen na het examen ingelicht over de uitslag. Bij afwijzing wordt vrijwel steeds de reden daarvan aangegeven. Bij enkele (twee) conservatoria wordt dit op aanvraag medegedeeld.

Bezwaar en beroep

Uit de schriftelijk enquête komt naar voren dat in de meeste gevallen kandidaten (in principe) niet de mogelijkheid hebben tegen de beslissing van de selectiecommissie in beroep te gaan. Slechts één opleiding geeft aan dat dit wel mogelijk is. Dit is een merkwaardig resultaat, aangezien het bij wet (WHW) geregeld is dat men wèl de mogelijkheid heeft in beroep te gaan. Waar deze discrepantie uit voortkomt is onduidelijk. De gestelde vraag lijkt eenduidig. Wellicht is men hier en daar niet op de hoogte van de wettelijke context.

Voor zover men tegen de beslissing van de selectiecommissie in beroep zou willen gaan, kan men dit doen bij de directie of faculteitsbestuur. Eén opleiding verwijst hiervoor naar de commissievoorzitter.

De mogelijkheid van een second opinion komt nagenoeg nergens voor. Mocht dit zich voordoen, dan is de directie de eerst aangewezen om een dergelijke second opinion te geven.

4.3.2 Inhoud van de selectie

Selectie-instrumentarium

De kandidaat wordt bij alle conservatoria beoordeeld aan de hand van de individuele performance. Meestal wordt ook gelet op de persoonlijke affiniteit en motivatie van de student en beoordeelt men aan de hand van een individuele opdracht die de kandidaat zelf ter plekke uitvoert. Verder wordt bij ongeveer de helft van de instellingen gebruik gemaakt van schriftelijke en/of mondelinge toetsen en beoordeelt men soms eigen werk van de kandidaat (geldt met name voor compositie). Collectieve performance of opdrachten maken zelden deel uit van de beoordeling.

Tabel 4.4: *Selectie-instrumentarium: basis waarop bij selectie de geschiktheid van kandidaten wordt beoordeeld.*

	aantal hogescholen
individuele performance	11
affiniteit, motivatie	9
individuele opdracht ter plekke	8
mondelijke kennistoets	7
schriftelijke kennistoets	6
individuele thuisopdracht	6
eigen werk	5
ervaring vakgebied	3
collectieve performance	2
collectieve opdracht ter plekke	1
anders	1

Selectie-elementen

Een algemeen element waarop men kandidaten beoordeelt, is de vraag of verwacht mag worden dat de kandidaat binnen de vastgestelde cursusduur de opleiding met succes zal afronden. Van verschillende kanten werd ook aan de bezoekende auditcommissie duidelijk gemaakt dat de meest gestelde vraag bij toelating is: 'is deze student in staat om in vier jaar aan de eindtermen te voldoen?'. Uit de schriftelijke enquête komen in dit kader algemene kwalificaties naar voren zoals gehoorontwikkeling, muzikaal voorstellingsvermogen en affiniteit met stijlen of genres. Wat kennis betreft gaat het over het algemeen voornamelijk om kennis van de muziektheorie. Verder worden in dit verband genoemd:

Kenniselementen

- ritmisch/melodischtheorie, notatie
- muziekgeschiedenis, aspecten uitvoeringspraktijk
- theorie der muziek luisteren (muziekregistratie)

Technische vaardigheden

- instrumentaal spel
- beheersing computer en muzikale randapparatuur/programmatuur
- a prima vista spel of zang
- gehoor/solfège
- dispositie om instrumentale vaardigheid verder te ontwikkelen
- het kunnen spelen van toonladders met verschillende articulaties
- het beheersen van een aangegeven niveau van etudes
- leesvaardigheid

Artistieke kwaliteit en aanleg

- repertoire interpretatie
- repertoire keuze
- toonvorming, dynamiek, timing
- improvisatie, eigen composities
- aantoonbare expressiviteit/uitdrukking in muzikaal spel
- muzikale persoonlijkheid
- bij sommige hoofdvakken: een gedeelte van het repertoire uit het hoofd spelen

Andere aspecten

- motivatie, drive/gedrevenheid
- goede communicatieve kwaliteiten
- affiniteit/aanleg voor leraarschap
- overdracht-vaardigheid (schoolmuziek, directievakken)
- visie op beroepspraktijk, brede oriëntatie
- creativiteit
- zelfbeeld en aspiratieniveau
- zicht op werkveld, zicht op muziekstudie

Naast bovengenoemde elementen speelt bij de meeste opleidingen leeftijd eveneens een rol. Andere persoonskenmerken als sekse en etniciteit spelen geen rol bij de toelatingsselectie.

In het algemeen worden bij AMV/schoolmuziek en bij lichte muziek andere criteria gesteld dan bij instrumentale/vocale klassieke muziek. Bij schoolmuziek houdt men rekening met de specifieke beroepscontext waarin afgestudeerden werkzaam zijn. Motivatie en geschiktheid voor het docentschap zijn dan belangrijke elementen.

Aan bovengenoemde selectie-elementen kon een cijfer worden toegekend (van 1 tot 10) om aan te geven hoe zwaar men dit laat meewegen bij de uiteindelijke beoordeling van de kandidaat (zie tabel 4.5).

Artistieke kwaliteit/aanleg blijkt het zwaarst te wegen bij de beoordeling. Ook motivatie wordt belangrijk gevonden. Daarnaast hechten sommige conservatoria veel waarde aan het ontwikkelpotentieel van de beoordeelde kwaliteiten.

Tevens kon men aan de hand van een tienpuntschaal aangeven in welke mate betreffende aspecten objectief vastgesteld kunnen worden. Uit de resultaten blijkt dat men van mening is dat kennisniveau en technische vaardigheid goed meetbaar zijn. Ook artistieke aanleg wordt gezien als iets dat goed te beoordelen valt. In mindere mate geldt dit voor motivatie en ontwikkelpotentieel.

Tabel 4.5: Selectie-instrumentarium: basis waarop bij selectie de geschiktheid van kandidaten wordt beoordeeld (weergegeven is de mediaan: 1=volstrekt irrelevant of helemaal niet objectief vast te stellen; 10=cruciaal of volledig objectief vast te stellen).

	gewicht	objectiviteit
artistieke kwaliteit/aanleg	10	8
motivatie	9	6
ontwikkelpotentieel*	9	6
technische vaardigheid	8	9
kennisniveau	6	10

* extra aspect door \pm de helft van de conservatoria genoemd

In het verlengde van de vraag naar de mate van objectiviteit werd gevraagd aan te geven hoe men, bij aspecten die niet volledig objectief meetbaar zijn, toch tot een zo betrouwbaar mogelijke kwaliteitsmeting komt. Onderstaande aspecten werden hierbij genoemd:

Algemene opmerkingen

- De ervaring van de docenten en de schoolleiding in de selectiecommissie (allen afkomstig uit de beroepspraktijk) garandeert de betrouwbaarheid van de beslissingen
- Objectiviteit wordt bevorderd door meer dan één persoon te laten beoordelen.
- Toetsen worden uitgebreid voorbereid en geëvalueerd
- Objectiviteit is in de kunst een niet te hanteren begrip. Objectiviteit wordt benaderd door minimaal 3 leden in een commissie te plaatsen

Technische vaardigheid

- Bij twijfel, aanvullende opdrachten ter plekke

Artistieke kwaliteit en aanleg

- Zo concreet mogelijk operationaliseren waarop gemeten wordt:
Instrumentaal: houding, toonvorming, intonatie, adembeheersing, articulatie, dynamiek, frasering, ritmiek, embouchure
- Vocaal: stemmiddelen, muzikaliteit, techniek, intonatie, adembeheersing, presentatie, talenkennis en ritmiek
- Navraag bij vorige docent
- Meer hoofdvakdocenten in commissie
- Combinatie van intersubjectieve beoordeling, waarnemingen en gesprekken
- Door observaties van voorspelen te koppelen aan informatie op aanmeldingsformulier en gesprek met kandidaat
- Intersubjectieve beoordeling door drie personen

Motivatie

- Gerichte gesprekken
- Beeld studieverloop/studiehouding
- Naast gesprek vult student een motivatieformulier in

Ontwikkelpotentieel en onderwijsbaarheid

- Hoe snel kunnen veranderingen, aanpassingen, etc. door de kandidaat worden gerealiseerd
- De toelatingscommissies zijn per hoofdvak consistent, dat wil zeggen: voor alle kandidaten dezelfde commissie; de student die vorig jaar tot de vooropleiding wordt toegelaten, wordt dit jaar bij zijn toelating naar het eerste jaar door dezelfde commissie getoetst op zijn ontwikkeling

Bij de bezoeken aan conservatoria kwam in een aantal gevallen naar voren dat leeftijd een relevante factor kan zijn. Een aantal opleidingen gaf te kennen dat de leeftijd waarop studenten binnenkomen vrij jong is. Voor het ontwikkelpotentieel heeft dit positieve consequenties. Zo zal tussen twee studenten met dezelfde kwaliteit in de leeftijd van zeventien of twintig jaar, de voorkeur uitgaan naar de zeventienjarige. Een uitzondering hierop vormt solozang, waarbij het instrument -de stem- een zekere ontwikkeling moet hebben doorgemaakt. Bij schoolmuziek gaat de voorkeur vaak uit naar een iets oudere student omdat men vindt dat studenten niet te jong het onderwijs moeten ingaan.

Over het algemeen kan uit bovenstaande opsomming worden afgeleid dat men volstrekte objectiviteit als een onrealistische eis beschouwt. Wel wordt intersubjectiviteit nagestreefd; men reduceert het subjectief element als het ware door meer deskundigen zich te laten uitspreken over een kandidaat.

Selectienormen en beslisregels

In de meeste gevallen dient een kandidaat, om voor toelating in aanmerking te komen, aan alle gestelde eisen te voldoen. Het komt niet voor dat men alleen op basis van één of enkele onderdelen wordt toegelaten. Wel worden in een enkel geval meer algemene criteria gehanteerd, zoals de inschatting dat hoofdvak of theorie goed ontwikkelbaar zijn. Bij toelating tot de opleiding AMV/schoolmuziek wordt (mogelijk nadrukkelijker dan bij de instrumentale/vocale opleiding) aandacht besteed aan theorie en solfège. Eén conservatorium gaat uit van het gewogen gemiddelde bij twaalf categorieën.

Elk van de door de auditcommissie bezochte conservatoria zegt hoge eisen te stellen aan kandidaten voor toelating. De commissie heeft echter de indruk gekregen dat het vereiste niveau per conservatorium verschilt. Herhaaldelijk is aangegeven dat sommige studenten na afwijzing voor het eerste jaar toch elders in een eerste jaar toegelaten worden. Ook wordt van studentenzijde aangegeven dat sommigen een toer door Nederland maken, waarbij men bij sommige opleidingen aangenomen wordt en bij andere niet.

In het algemeen wordt naar voren gebracht dat de toelatingscriteria de afgelopen jaren strenger geworden zijn.

Bij acht van de elf conservatoria kan een tekortkoming bij één aspect worden gecompenseerd door een goede beoordeling op een ander aspect. De helft van de betreffende opleidingen hanteert daarbij vaste regels. In de praktijk houdt dit in dat een theoretische tekortkoming kan worden gecompenseerd door een goede beoordeling op het gebied van gehoor of artistieke kwaliteit.

De commissie komt meestal op basis van de meerderheid van stemmen tot een eindoordeel. Andere beslisregels komen echter eveneens voor, zij het als uitzondering op de regel dat bij meerderheid wordt beslist. In enkele gevallen zoekt men naar een compromis, naar consensus, of heeft één van de leden een doorslaggevende stem.

Men is over het geheel genomen van mening dat de gehanteerde toelatingstest een goede graadmeter is voor de verdere verloop van de studie (sommige relativeren dit enigszins met de toevoeging 'tot op zekere hoogte').

4.3.3 Omvang van de selectie

Degenen die zich anders dan via de daarvoor bestemde voortrajecten voorbereiden op een opleiding aan een van de 11 bekostigde conservatoria doen dit meestal via lessen bij privé-docenten.

Tabel 4.6 geeft een overzicht van de omvang van selectie bij de toelating tot de conservatoria. Daarbij is onderscheid gemaakt naar analyse-categorie: algemeen (instrumentaal/vocaal, klassiek) en de categorieën AMV/schoolmuziek en overige (specialisaties als directie, early vocal music, theorie).

Tabel 4.6: Rendementgegevens (percentages berekend op gemiddelde aantallen over maximaal acht studiejaar).

	algemeen	AMV/ school- muziek	overig	totaal gemiddeld
% toegelaten o.b.v. aantal toelatingsexamens	34%	27%	39%	33%
% geslaagd voor propedeuse o.b.v. aantal toegelaten	72%	65%	100%	75%

Uit de tabel blijkt dat in het algemeen één op de drie aanmelders wordt toegelaten tot het eerste jaar van de opleiding. Van degenen die tot het eerste jaar worden toegelaten haalt, door de bank genomen, ongeveer driekwart de propedeuse.

Bij zes conservatoria is de opnamecapaciteit (fysiek en/of financieel) ontoereikend om alle toelaatbare kandidaten ook daadwerkelijk toe te laten (tabel 4.7). Voor het

overige geven vrijwel alle conservatoria voor de algemene instrumentaal/vocale opleidingen aan dat het aantal geschikt beoordeelde kandidaten nagenoeg gelijk is aan het aantal beschikbare plaatsen.

Tabel 4.7: *Het aantal geschikt bevonden kandidaten gerelateerd aan het aantal beschikbare opleidingsplaatsen.*

	algemeen licht	AMV/ school- muziek	overig	totaal aantal hogescholen
geschikte kandidaten > beschikbare opleidingsplaatsen	6		3	3
geschikte kandidaten = beschikbare opleidingsplaatsen	4	1	2	5
geschikte kandidaten < beschikbare opleidingsplaatsen	1	2		3

In een enkel geval zou men, gegeven de opnamecapaciteit, meer studenten op kunnen nemen dan in de praktijk gebeurt. Dit geldt tevens voor twee opleidingen AMV/schoolmuziek.

Wanneer het aantal geschikt bevonden kandidaten groter is dan de beschikbare opnamecapaciteit, dan wordt vrijwel steeds door middel van een kwalitatieve rangordening van kandidaten een nadere selectie gemaakt. Ruim de helft van de opleidingen hanteert soms een reservelijst. Dit hangt doorgaans af van de specifieke situatie en is meestal geen standaardprocedure. Men is niet geneigd om, daar waar het aantal kandidaten kleiner is dan het aantal beschikbare plaatsen, de kwaliteitsmaatstaven aan te passen.

Bij alle opleidingen (met uitzondering van een enkele specialisatie) komt het voor dat studenten die in principe zijn toegelaten, zich uiteindelijk toch niet voor de betreffende opleiding inschrijven. Het aantal studenten waarvoor dit geldt loopt uiteen van enkele studenten tot enkele tientallen studenten. In de meeste gevallen gaat het daarbij om studenten die ook elders geaccepteerd zijn en aan die opleiding de voorkeur geven. Soms verkiest iemand een opleiding buiten het kunstonderwijs. Gebrekkige motivatie wordt in dit verband zelden als motief voor 'niet inschrijven' gezien.

4.4 Selectie in de propedeuse

De meeste conservatoria verstrekken aan het einde van het eerste studiejaar, indien noodzakelijk, een bindend studieadvies. Studenten die, gezien hun ontwikkeling in het eerste jaar, niet aan de gestelde eisen voldoen, dienen de opleiding dan te

beëindigen. Twee conservatoria zeggen geen bindend studieadvies na het eerste jaar te verstrekken.

Het aantal studenten dat jaarlijks met een negatief bindend studieadvies wordt geconfronteerd is bij alle opleidingen kleiner dan tien (variërend van één tot zeven). Verhoudingsgewijs (gerelateerd aan de gemiddelde instroom van de laatste acht jaren) is dit zo'n 5%. Meestal hebben studenten die dit betreft de mogelijkheid in beroep te gaan tegen het bindend advies. Bij enkele specialisaties geldt dit niet. Bij eventueel beroep dient men zich doorgaans te wenden tot de Commissie van Beroep voor de Examens. Soms is dit een commissie van beroep, de decaan of de directie. Meestal zijn hier reglementair vastgestelde procedures voor (schriftelijk bezwaar indienen).

Men heeft (in principe) niet de mogelijkheid van een second opinion. Voor het uitzonderlijk geval dat die toch mocht voorkomen, geldt de examencommissie als het orgaan tot wie men zich moet wenden. Studenten die extra begeleiding nodig hebben kunnen doorgaans terecht bij een begeleidend docent of de decaan. Daarnaast worden in veel gevallen extra lessen ingezet.

Bij de bezoeken door de auditcommissie werd bevestigd dat het zwaartepunt van de selectie vóór en tijdens de propedeuse ligt. Een student die de propedeuse haalt wordt over het algemeen verondersteld over voldoende capaciteiten te beschikken om het vervolg van de opleiding binnen de gestelde tijd af te kunnen ronden. Het wordt als een blamage gezien wanneer achteraf blijkt dat er sprake was van een verkeerde inschatting.

Wel worden in latere studie jaren niet-bindende studieadviezen gegeven. Bij de meeste opleidingen wordt tijdens het propedeusejaar en de daaropvolgende jaren twee keer per jaar getoetst, soms tijdens het jaar door de hoofdvakdocent en aan het eind van het jaar door een commissie. Daarnaast zijn er bij een aantal opleidingen meer niet-officiële toetsmomenten, zoals de georganiseerde concerten, optredens en sessies. Voorts staat een student voortdurend onder begeleiding van zijn of haar docent. In zekere zin is dus sprake van doorlopende beoordeling. Meestal betekent dit dat een bindend negatief studieadvies niet als een verrassing komt.

Over het algemeen zijn er bij de conservatoria weinig afvallers. Men denkt dat dit te maken heeft met de strenge toelatingseisen en de individuele begeleiding tijdens de opleiding.

4.5 Selectie bij het eindexamen

De meeste conservatoria zien het eindexamen als een formele afsluiting waarbij de kans dat iemand het niet haalt vrijwel nihil is. Een opleiding geeft aan dat er van tevoren een advies gegeven wordt of iemand aan de eisen voldoet. Indien dit niet het geval is, mag de student nog niet op examen. Bij alle conservatoria wordt bij het eindexamen eerst een cijfer gegeven; daarna vindt er discussie plaats.

Uit de resultaten van de schriftelijk enquête blijkt dat bij vier conservatoria jaarlijks één of enkele studenten bij het eindexamen een onvoldoende behalen. Bij de overige (= meeste) conservatoria doet zich dit niet (of mogelijk hoogstzelden) voor. In de meeste gevallen lijkt het eindexamen in de praktijk derhalve een (in selectief opzicht) formele afronding van de opleiding.

Uit de antwoorden op de schriftelijke vragen komt naar voren dat acht conservatoria hun eindexamen als selectief beschouwen: studenten kunnen er nog voor zakken. Zes conservatoria geven daarentegen aan dat hun eindexamen een formele afsluiting van de opleiding is, waarvoor men in de praktijk niet meer zakt. Opmerkelijk is dat twee conservatoria zowel het een als het ander aangeven, wellicht daarmee uitdrukkelijk dat men *in principe* niet zakt voor het eindexamen. Vier opleidingen geven aan dat aan de hand van het eindexamen kandidaten tevens beoordeeld worden op hun geschiktheid voor een voortgezette opleiding. Het voorgaande wordt bevestigd door het verslag van de auditcommissie.

Tabel 4.8 geeft, op dezelfde wijze als eerder met betrekking tot de selectiecommissie bij toelating, weer hoe de examencommissie is samengesteld.

Tabel 4.8: Samenstelling selectiecommissies bij afsluiting van de initiële opleiding.

	aantal hogescholen	aantal leden
directie	11	1-2
(hoofd)vakdocent	10	1-6
externe deskundige	8	1-2
beroepspraktijk	5	1-2
theoriedocent*	2	1
anderen **	5	1-2

* betreft eindexamens AMV/schoolmuziek

** genoemd worden: andere docenten, gecommitteerde, hoofd faculteitsbureau, docent Onderwijskunde.

Conservatoria die een samenwerkingsverband kennen met een ander conservatorium nodigen personen daarvan uit deel te nemen in de examencommissie. Soms

zijn buitenlandse commissieleden vertegenwoordigd vanwege een convenant dat gesloten is met een opleiding in het buitenland.

Duidelijk is dat de eindexamencommissies doorgaans samengesteld zijn uit (vertegenwoordiging van) de directie, één of meer hoofdvakdocenten en één of twee externe deskundigen. Daarnaast participeren soms ook personen vanuit de beroepspraktijk en anderen. Studenten hebben hierin geen rol. Om te slagen voor het eindexamen moet de kandidaat op alle onderdelen aan de eisen voldoen.

Vier conservatoria geven aan dat het eindoordeel van de examencommissie tot stand komt op basis van meerderheid van stemmen. Eén opleiding zoekt daarbij naar een compromis. In zes gevallen wordt aangegeven dat het eindoordeel op een andere wijze tot stand komt. In dit kader wordt genoemd:

- vooraf een cijfer geven;
- gemiddelde cijfer van de individuele beoordelingen (tweemaal);
- via stemming (tweemaal);
- commissie geeft samengesteld oordeel.

Tabel 4.9: Selectie-instrumenten: basis waarop men bij eindexamens tot een eindoordeel komt.

	aantal hogescholen
individuele performance	11
individuele thuisopdracht	9
collectieve performance	7
mondelinge kennistoets	6
individuele opdracht ter plekke	4
schriftelijke kennistoets	2
collectieve thuisopdracht	2
cijfers gedurende opleiding	2
collectieve opdracht ter plekke	1
anders	3

De beoordeling bij het eindexamen gebeurt vooral aan de hand van individuele of collectieve performance en individuele thuisopdrachten (tabel 4.9). Kennis wordt vooral mondeling getoetst. Collectieve opdrachten komen weinig voor. De meeste conservatoria betrekken de tijdens de opleiding behaalde cijfers niet bij het eindexamen.

Bij lichte muziek zijn de eindtermen anders dan bij de klassieke opleiding. Bij een conservatorium worden de verschillende stijlen binnen de lichte muziek één jaar voor het eindexamen afgesloten, waarna de student kiest voor een specifieke richting waarin eindexamen wordt gedaan.

4.6 Selectie bij toelating tot de voortgezette opleiding

Negen conservatoria kennen een voortgezette opleiding, twee niet. Tabel 4.10 geeft weer hoe de selectiecommissie voor de voortgezette opleiding is samengesteld.

Tabel 4.10: *Samenstelling selectiecommissies bij toelating tot de voortgezette opleiding.*

	aantal hogescholen	aantal leden
directie	8	1-2
(hoofd)vakdocent	8	1-6
externe deskundige	6	1-2
beroepspraktijk	4	1
vertegenwoordiger voortgezette opleiding	3	1-2
anderen	2	1-2

In tabel 4.11 geven we een overzicht van selectie-instrumenten die men hanteert bij de toelating tot de voortgezette opleiding.

Tabel 4.11: *Overzicht van selectie-instrumenten: basis waarop men bij toelating tot de voortgezette opleiding tot een eindoordeel komt en toegekende gewichten (mediaan: 1=volstrekt irrelevant; 10=cruciaal).*

	aantal hogescholen	gewicht
eindcijfers hoofdvak	7	10
eindcijfers overige vakken	7	8
doorgroeipotentie	8	8
studietempo	7	7
sociale vaardigheden	7	7
werkhouding	8	8
studieplan/motivatie/professionaliteit	5	9

Bij de toelating tot de voortgezette opleiding wordt de kandidaat op verschillende aspecten kritisch beoordeeld. Het belangrijkste beoordelingscriterium is de eindbeoordeling (eindcijfer) van de initiële fase. Met name is daarin de beoordeling van het hoofdvak relevant, maar ook de beoordeling op andere terreinen wordt zwaar meegewogen. Verder is van groot belang de werkhouding, motivatie en mate van professionaliteit waarvan de kandidaat blijkt heeft gegeven. Ook aan de andere voorgelegde categorieën -ingeschatte doorgroeipotentie, studietempo in de initiële fase en sociale vaardigheden- wordt veel belang gehecht bij de selectie van kandidaten voor de voortgezette opleiding.

Uit de bezoeken van de auditcommissie is duidelijk geworden dat de uitwerking van de voortgezette opleiding nog verdere ontwikkeling behoeft. Van een afzonderlijk toelatingsexamen is meestal geen sprake. Het eindexamen van de initiële opleiding is doorgaans tevens toelatingsexamen tot de voortgezette opleiding, zij het dat daarvoor soms additionele opdrachten worden verstrekt. Studenten worden in dit kader soms gevraagd een werkplan op te stellen. Dit wordt bij de beoordeling in het kader van de voortgezette opleiding betrokken. Er is wel geëxperimenteerd met een afzonderlijk toelatingsexamen maar dit stuitte in de praktijk op organisatorische problemen. Men is momenteel bezig (in hoeverre dit structureel is, is onduidelijk) nadere afspraken te maken om te komen tot een verdere stroomlijning van richtlijnen voor toelating tot de voortgezette opleiding.

4.7 Samenvatting

Vooropleidingstrajecten

De conservatoria kennen een gevarieerd palet van vooropleidingstrajecten. Deze zijn erop gericht tijdig aansluiting te zoeken bij leerlingen die de ambitie hebben om naar het conservatorium te gaan, met als doel deze zo goed mogelijk daarop voor te bereiden. Hoewel de conservatoria in grote lijnen gelijksoortige criteria hanteren bij de toelating tot vooropleidingstrajecten, blijkt eveneens dat de concrete uitwerking hiervan per hogeschool kan verschillen. Het aanbod van leerlingen blijkt niet gelijk verdeeld over opleidingen. De consequentie hiervan is dat de mate waarin men selecteert verschilt. Het belang van een goede vooropleiding is in de afgelopen jaren, mede in verband met de verkorting van de duur van de initiële opleiding, duidelijk toegenomen. Bij de huidige vierjarige opleiding is men genoodzaakt stringente eisen te stellen aan de kwaliteit en groeipotentieel van instromers.

Toelatingsselectie

De procedures die gehanteerd worden bij de toelating van studenten tot de initiële opleiding zijn grotendeels gestandaardiseerd en op schrift gesteld. Het intern draagvlak voor de gehanteerde procedures is groot. In bepaalde situaties kan van de standaardprocedure worden afgeweken. Hoewel men over het algemeen op inhoudelijke aspecten graag ruimte wil behouden voor lokale invulling van toelatingcriteria, is er bij zeker twee conservatoria ten aanzien van procedurele aspecten ruimte voor centrale regelingen.

Over het geheel genomen wordt ongeveer één op de drie kandidaten toegelaten. Selectiecommissies zijn over de hele linie meestal op een zelfde wijze samengesteld; de kern wordt daarbij gevormd door de directie en betrokken docenten (zowel

vanuit het hoofdvak als vanuit de theorievakken). Men beslist, enkele uitzonderingen daargelaten, op basis van meerderheid van stemmen.

In alle gevallen blijkt men duidelijke procedures te hanteren om studenten te informeren over de gang van zaken bij, en het resultaat van het toelatingsexamen. De wijze waarop men dit doet en de termijn die men daarbij in acht neemt zijn echter verschillend. Opmerkelijk is dat, hoewel wettelijk duidelijk geregeld, velen kennelijk er niet van op de hoogte zijn dat studenten het recht hebben tegen een beslissing van een selectiecommissie in beroep te gaan.

Kandidaten worden vooral beoordeeld aan de hand van artistieke kwaliteit/aanleg. Daarbij gaat het niet uitsluitend om de actuele kwaliteit, maar tracht men ook een zo goed mogelijke inschatting te maken van het 'groeipotentieel' van de betreffende kandidaat. Uit de antwoorden in de enquête blijkt wel dat een objectief oordeel op dit laatste punt moeilijk te geven is. Motivatie is eveneens een belangrijke factor bij de beoordeling. Ook hier geldt dat men een zo goed mogelijk inschatting maakt, zich realiserend dat objectiviteit niet realiseerbaar is. Door een voldoende brede samenstelling van selectiecommissies wordt intersubjectiviteit, als acceptabel alternatief voor objectiviteit, gerealiseerd. In het selectieproces speelt verder 'matching' een belangrijke rol. Daarbij dienen (beoogd) docent en student vertrouwen te hebben in de wederzijdse werkrelatie gedurende de periode van studie.

Selectiecriteria worden over het algemeen als samenhangend geheel gehanteerd, waarbij de verschillende elementen als noodzakelijke voorwaarden gelden. Toch is bij de meeste conservatoria compensatie tot op zeker hoogte mogelijk.

Ongeveer de helft van de conservatoria acht hun opnamecapaciteit -in fysieke en/of in financiële zin- onvoldoende om het aantal geschikt bevonden kandidaten op te nemen, en ziet zich daarom genoodzaakt een nadere selectie te maken. Hiervoor bestaat meestal geen standaardprocedure. Overigens blijkt dat kandidaten soms 'shoppen' bij meer conservatoria; men vergroot daarmee de kans om tenminste bij één opleiding toegelaten te worden, en voorziet zichzelf van een alternatief indien men niet bij de opleiding van de eerste voorkeur toegelaten wordt. Herhaaldelijk is tijdens de auditbezoeken naar voren gekomen dat studenten die bij de ene opleiding niet geschikt bevonden werden, elders wel werden toegelaten. Dit duidt erop dat selectie-eisen niet uniform zijn en per opleiding kunnen verschillen.

Selectie in de propedeuse

Het is duidelijk dat selectie niet ophoudt zodra men toegelaten wordt tot de initiële muziekopleiding. De propedeutische fase vormt een belangrijke toets of men daadwerkelijk aan de gestelde eisen voldoet en of men het beoogde groeipotentieel kan waarmaken. Ongeveer driekwart van de instromers in de initiële opleiding haalt de propedeuse. Een kleine groep (één tot enkele studenten per opleiding) wordt

geconfronteerd met een bindend studieadvies. De propedeuse is met name daarom van belang, omdat studenten die de propedeuse behaald hebben geacht worden in staat te zijn de rest van de opleiding binnen de gestelde tijd af te kunnen ronden. Ook na de propedeuse worden vorderingen van studenten regelmatig getoetst, zij het niet via formele examens. Door de intensieve en regelmatige contacten tussen hoofdvakdocent en student bij het instrumentaal/vocaal onderwijs is in feite sprake van een permanente monitoring van de ontwikkeling bij de student. Tenslotte vervullen 'openbare' optredens hierin een belangrijke rol.

Selectie bij het eindexamen

De commissie die studenten bij afronding van de opleiding beoordeelt bestaat, evenals de toelatingscommissie, in ieder geval uit een vertegenwoordiging van directie en betrokken docenten. Daarnaast is (meestal) een externe deskundige daarin opgenomen. Het eindexamen is de formele afronding van de initiële opleiding en vindt plaats door middel van een individuele/collectieve performance of een thuisopdracht. Van tevoren staat in principe vast dat men daarvoor slaagt, zij het dat de feitelijke beoordeling (cijferbepaling) nog nader bepaald moet worden. In uitzonderlijke gevallen is het denkbaar dat men niet slaagt voor het eindexamen, maar doorgaans worden in dergelijke gevallen reeds eerder maatregelen getroffen

Selectie bij toelating tot de voortgezette opleiding

Negen van de elf conservatoria hebben in de enquête aangegeven een voortgezet traject te kennen. Het belangrijkste criterium voor toelating tot de voortgezette opleiding is het eindoordeel na de initiële opleiding en de inschatting van het verdere groeipotentieel van de betreffende kandidaat. In de praktijk wordt doorgaans opnieuw -met een andere bril- naar de eindbeoordeling van de initiële opleiding gekeken, waarbij vooral de verdere groeimogelijkheden meegewogen worden. Voor zover is nagegaan, wordt geen afzonderlijk daarop afgestemd toelatingsexamen gehouden. Wel kon worden geconstateerd dat aanvullende opdrachten gegeven worden (zoals een werkplan schrijven) die meegewogen worden in de beslissing. Uit de bezoeken van de auditcommissies is duidelijk gebleken dat het traject van de voortgezette opleiding en de selectie daarvoor nog verdere uitwerking behoeft. Zowel van de zijde van docenten en management als van de studenten is sprake van enige onduidelijkheid waar het gaat om de concrete vormgeving en structurering van een en ander. Dit geldt ook voor nader te stellen eisen bij toelating tot de voortgezette opleiding en het verdere verloop daarvan.

Transparantie en betrouwbaarheid van het selectiesysteem

De informatievoorziening over de gang van zaken tijdens de selectie is uitgebreid. Na afloop worden nagenoeg overal de redenen van afwijzing aan de kandidaten kenbaar gemaakt. De selectieprocedure bij toelating tot de voortgezette opleiding is ondoorzichtig.

Altijd wordt een standaardprocedure gevolgd; in de meeste gevallen staat deze op schrift. Dit vormt niet alleen een garantie voor betrouwbaarheid; procedures worden op deze wijze tevens transparant voor deelnemers aan de selecties.

Indien kandidaten niet aan alle selectie-eisen voldoen kunnen zwakke punten gecompenseerd worden door sterke punten. Hiervoor hanteert de helft van de conservatoria echter geen vaste regels.

In het algemeen zijn de gehanteerde criteria (met uitzondering van technische aspecten) moeilijk objectief vast te stellen. We denken hierbij aan motivatie en ontwikkelpotentieel. Men probeert de mate van subjectiviteit te minimaliseren door consensus te bereiken, door de beoordelingscommissie breed samen te stellen, kortom, door een intersubjectieve beoordeling toe te passen.

Predictieve validiteit

In de meeste gevallen maken kandidaten de verwachtingen van de selectiecommissie waar: men acht de toelatingstests een goede graadmeter voor het verdere verloop van de opleiding.

Fraudegevoeligheid

Aangezien de selecties bij de conservatoria plaatsvinden tijdens 'live' performances, zijn de selectiesystemen nauwelijks fraudegevoelig.

5 Beeldende Kunst & Vormgeving

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de selectieprocedures beschreven van de opleidingen beeldende kunst en vormgeving en van de opleidingen tot eerste- of tweedegraad docent handvaardigheid, tekenen en textiele werkvormen in Nederland.

We gaan in op alle mogelijke selectiemomenten voorafgaand aan en tijdens de initiële opleidingen: vooropleiding, toelatingsselectie, selectie tijdens de propedeuse en in de jaren daarna en tot slot het eindexamen. Opleidingen waar een voortgezette opleiding aan verbonden is, is tevens gevraagd naar de selectie (organisatie en inhoud) bij toelating tot de voortgezette opleiding.

De informatie die we uit de vragenlijsten hebben gekregen, vormt de basis van dit hoofdstuk. Echter, op belangrijke punten wordt dit aangevuld met informatie die bij de auditbezoeken naar voren is gekomen. Het integraal verslag van de auditbezoeken is als bijlage bijgevoegd.

Niet alle hogescholen hebben gereageerd. In totaal hebben vijftien van de achttien hogescholen één of meer vragenlijsten terug gestuurd. In hoofdstuk 3 (tabel 3.2) wordt de respons nader toegelicht.

De hogescholen waren uitgenodigd om meer dan één vragenlijsten terug te sturen indien differentiaties binnen de opleidingen beeldende kunst en vormgeving geheel eigen selectieprocedures hanteerden. Een aantal hogescholen heeft inderdaad verschillende vragenlijsten ingevuld voor afzonderlijke differentiaties, andere hogescholen stuurden één vragenlijst terug. In totaal hebben we 24 vragenlijsten ontvangen.

De auditcommissie heeft vier hogescholen verspreid over Nederland bezocht. De commissie sprak tijdens het bezoek met vertegenwoordigers, docenten, management en studenten, van opleidingen beeldende kunst en vormgeving.

In tabel 5.1 wordt de respons naar hogescholen beschreven, evenals de indeling in analyse-categorieën. Hierbij maken we onderscheid naar selectieprocessen en methodieken voor vier analyse-categorieën:

- algemeen: opleidingen beeldende kunst en vormgeving;
- differentiatie: differentiaties/afstudeerrichtingen binnen de opleidingen;
- docent eerste graad: de eerste graad docentopleidingen;
- docent tweede graad: de tweede graad docentopleidingen.

Eveneens is in tabel 5.1 aangegeven welke hogescholen door de auditcommissies zijn bezocht.

Tabel 5.1: *Overzicht respons schriftelijke enquête en indeling in analysecategorieën.*

	schriftelijke vragenlijst				totaal	audits
	algemeen	differentiatie	docent eerste graad	docent tweede- graad		
Tilburg			1	1	2	x
Arnhem	1	2	1		4	
Zwolle	1				1	x
Amsterdam		1	1		2	
Den Haag	1				1	
Groningen	1				1	
Maastricht	1		1		2	
Eindhoven	1				1	
Utrecht	1	2	1		4	
Rietveld academie	1				1	x
HAN Nijmegen				1	1	
Zwolle				1	1	
Hogeschool Amsterdam				1	1	
s-Hertogenbosch	1				1	x
Breda	1				1	
totaal	10	5	5	4	24	4

Selectiemomenten

Alle hogescholen in het onderzoek kennen meer beoordelingsmomenten dan alleen het propedeutisch examen en het eindexamen. Op nagenoeg alle opleidingen worden de studenten regelmatig beoordeeld; twee- tot driemaal per jaar, na ieder studie-onderdeel of er is sprake van een continue beoordeling (twee keer genoemd). Ook uit de auditbezoeken bleek dat de hogescholen meer beoordelingsmomenten per jaar kennen. Deze beoordelingen worden bijgehouden, zodat aan het eind van het studiejaar de studievoortgang van de individuele student besproken kan worden.

5.2 Vooropleidingstrajecten

Om toegelaten te mogen worden tot één van de hogescholen is minimaal een HAVO- of relevant MBO-diploma vereist. De hogescholen is gevraagd of ze specifieke vooropleidingen kennen die aspirantstudenten voorbereiden op een toelatingsexamen.

In totaal negen opleidingen en differentiaties hebben ingevuld geen vooropleidingstraject te onderscheiden. De tweedegraad docentopleidingen, in dit onderzoek vier opleidingen (zie tabel 5.1), kennen geen vooropleidingstraject. Daarnaast gaat het om twee algemene opleidingen, twee differentiaties en één eerstegraad docentopleiding waarbij geen voortraject voor de opleiding aanwezig of erkend is.

In tegenstelling tot andere kunstopleidingen kunnen aspirantstudenten beeldende kunst zich inderdaad op een toelatingsexamen voorbereiden zonder uitgebreide vooropleidingen of (privé-)lessen te hebben gevolgd. Het is echter waarschijnlijk dat deze vraag ook tot enige onduidelijkheid heeft geleid. Voor zeker twee hogescholen blijkt namelijk uit andere gegevens dat men wel een vooropleidingstraject onderscheidt. Er is bijvoorbeeld een hogeschool die meer dan één vragenlijst heeft geretourneerd. Op slechts één daarvan staat vermeld dat men geen voortrajecten kent. Een andere hogeschool geeft aan evenmin vooropleidingstrajecten te onderscheiden, terwijl men wel aangeeft welk percentage van de eerstejaars een vooropleiding heeft doorlopen. De vraag is wellicht geïnterpreteerd als een vraag naar vooropleidingen aan de hogeschool zelf.

In totaal veertien opleidingen kennen oriënterende cursussen. Zes opleidingen maken gebruik van specifieke vooropleidingstrajecten voor HAVO/WVO-leerlingen (aangepast lesprogramma in combinatie met specifieke voorbereiding op de kunstopleiding). Eveneens zes opleidingen en differentiaties kennen vooropleidingen die verbonden zijn aan culturele centra. Tot slot zijn er wederom zes, maar andere, opleidingen die vooropleidingen via de eigen hogeschool aanbieden.

De door de auditcommissie bezochte hogescholen kennen alle vier een vooropleiding voor hun instelling. Sommige hogescholen noemen het voortraject oriëntatiecursus, anderen spreken van basisopleiding. Deze voortrajecten vinden veelal plaats op de zaterdag. Evenals bij de schriftelijke vragenlijsten geven sommige van de bezochte hogescholen de vooropleiding aan de instelling zelf, andere werken samen met culturele centra. De voortrajecten hebben een oriënterende functie. Studenten kunnen bepalen of een kunstopleiding iets voor hen is, hogescholen krijgen een indruk van de toekomstige student.

Drie opleidingen kennen een open inschrijving voor de vooropleidingen. Deze drie opleidingen vallen onder de categorie 'algemeen'. Zes opleidingen laten kandidaten toe na een globale toetsing van de aanleg (drie algemene opleidingen, twee differentiaties en één eerstegraad docentopleiding). In totaal vier opleidingen en differentiaties hebben deze criteria nauwkeurig omschreven (één algemene opleiding, één differentiatie en twee eerstegraad docentopleidingen). Naast de negen opleidingen zonder enig vooropleidingstraject hebben nog eens twee opleidingen geen gegevens ingevuld bij deze vraag.

Bij één van de auditbezoeken bleek de vooropleiding te fungeren als toelatings-examen voor de hogeschool. Bovendien benadrukken alle bezochte hogescholen dat de vooropleiding wel een gunstig effect heeft op de (toelatings)selectie. Enerzijds vindt zelfselectie plaats; de kandidaat krijgt al een beeld van de inhoud en vorm van een beeldende kunstopleiding. Anderzijds krijgt ook de hogeschool zicht op eventuele geschikte kandidaten voor een opleiding.

5.3 Toelatingsselectie

5.3.1 Organisatie van de selectie

Procedures en standaardisatie

Nagenoeg alle opleidingen laten hun toelatingsselectie verlopen volgens een vaste procedure waar slechts in uitzonderlijke gevallen van wordt afgeweken. Deze standaardprocedure staat bij al deze opleidingen, behalve twee algemene opleidingen, op schrift.

Vaak wordt er een toelatingsselectie-dag gehouden. Voordat kandidaten naar deze dag gaan, moeten ze een vragenformulier invullen met betrekking tot de gewenste studierichting, de motivatie voor de studie en de hogeschool en hun voorkeur voor bepaalde kunstvormen of kunstenaars. Tijdens de toelatingsselectie worden kandidaten beoordeeld op hun werk en tijdens een gesprek. Studenten moeten hun werk toelichten. Tevens wordt tijdens het gesprek dieper ingegaan op de antwoorden van de kandidaat op het vragenformulier. Voor de beoordeling van het eigen werk moeten kandidaten een folio meebrengen. Vaak krijgen ze tevens een opdracht die ofwel thuis ofwel ter plekke moet worden uitgevoerd. De auditbezoeken bevestigen dat de toelatingsprocedures op deze wijze plaatsvinden.

Er zijn varianten mogelijk op de standaardprocedure. Vier opleidingen, aan in totaal drie hogescholen, hanteren een andere procedure voor studenten uit het buitenland. Drie opleidingen, weliswaar binnen één hogeschool, kennen een 18+-toets. Dit

is een aparte toets voor getalenteerde mensen boven de 18 jaar zonder de vereiste vooropleiding. Tot slot geven twee hogescholen nog aan dat de vooropleiding een rol speelt bij de toelatingsselectie. Een hogeschool geeft mensen de gelegenheid de vooropleiding af te sluiten met een examen. Kandidaten worden toegelaten tot de opleiding, indien dit afsluitende examen met goed gevolg is afgelegd. Bij een andere hogeschool kunnen kandidaten die de vooropleiding al hadden gevolgd, tijdens het toelatingsexamen volstaan met alleen de beoordeling van meegebracht werk. Tijdens de auditbezoeken bleek een aantal hogescholen nog een andere toelatingsprocedure te hanteren. Met een voorselectie wordt een eerste schifting gemaakt van kandidaten die het toelatingsexamen mogen doen.

Bij de opstelling van de procedure is bij bijna alle opleidingen en differentiaties een lid van de directie betrokken geweest. Verder hebben bij een groot deel van de opleidingen mensen van opleidingscommissies de standaardprocedure mede opgesteld. Andere actoren met enige invloed zijn de medezeggenschapsraad, docenten, mensen uit de beroepspraktijk en zusteropleidingen. De overheid is bij geen van de opleidingen betrokken bij de opstelling van toelatingsprocedures.

Op grond van tabel 5.2 kan de conclusie getrokken worden dat bij de opstelling van de toelatingsprocedures het eigen beleid prioriteit heeft. De beroepspraktijk speelt ook een rol, maar de overheid en het voortgezet onderwijs zijn van beduidend minder belang.

Tabel 5.2: *Inbreng van onderscheiden belangengroepen bij gehanteerde toelatingseisen (mediaan: 1=speelt geen rol; 5=speelt een doorslaggevende rol).*

	algemeen	differentiatie	docent eerste graad	docent tweede graad	totaal gemiddelde
eigen beleid	4	4	4	4	4
beroepspraktijk	3	3	3	4	3
overheid	1	2	3	3	2
voortgezet onderwijs	1	2	3	3	2

Binnen de deelnemende hogescholen bestaat een redelijk grote consensus over de juistheid van de toelatingsprocedures en toelatingstests. In ruim de helft van de gevallen geeft men aan dat er volledige eenstemmigheid bestaat, terwijl nog eens vijf opleidingen aangeven dat er in ieder geval gedeeltelijke overeenstemming is. De overeenstemming binnen de opleidingen blijkt uit evaluaties van de toelatingssdagen, uit positieve reacties van het toelatingsteam of docenten en omdat er soms nauwelijks of geen kritiek is op de gehanteerde procedures en criteria. Bij een tweetal opleidingen staan de procedures en criteria echter wel ter discussie.

De hogescholen is de vraag voorgelegd of er selectie-elementen zijn die landelijk volgens een standaardregeling vastgesteld zouden moeten worden. De volgende selectie-elementen werden gesuggereerd:

- selectieprocedures,
- samenstelling van selectiecommissies,
- onderwerpen of aspecten waarop kandidaten worden getest,
- criteria waarop men kandidaten beoordeelt.

Vijf opleidingen, tevens vijf hogescholen, zijn van mening dat een landelijke standaardregeling helemaal niet wenselijk is omdat de opleidingen heel verschillend zijn. "De toelatingsselectie weerspiegelt het onderwijsbeleid en de dagelijkse onderwijspraktijk", zo is de redenatie. Ook wordt hier als reden genoemd dat er tijdens de toelatingsselectie "een wisselwerking plaatsvindt tussen de student en de opleiding", waardoor een landelijke standaardregeling eveneens niet wenselijk is. Ook door de auditbezoeken werd duidelijk dat deze *eigenheid* van de opleiding een rol speelt in de beoordeling van de geschiktheid van een kandidaat. Het gaat er dan om in hoeverre de kandidaat past bij de hogeschool. Hoewel de hogescholen het belang van deze *eigenheid* ten stelligste benadrukken, werd de inhoud van het begrip niet duidelijk.

Negen opleidingen hebben wel aangegeven dat de procedure toegespitst zou kunnen worden op de aard van de opdrachten en de wijze van toetsing, zoals het tonen van meegebracht werk (portfolio) en het maken van opdrachten ter plekke. Ook een gesprek waarin het werk en de motivatie worden toegelicht, behoren volgens deze opleidingen op alle hogescholen deel uit te maken van de selectieprocedure.

Over de samenstelling van de selectiecommissie hebben acht opleidingen te kennen gegeven dat een landelijke regeling zou kunnen komen met betrekking tot de deskundigheid van de leden. Vijf opleidingen pleiten voor opname van docenten en studenten in de selectiecommissie. Twee opleidingen vinden een extern deskundige in de commissie van belang en één opleiding, tenslotte, vindt het belangrijk dat er altijd iemand van de directie in de selectiecommissie plaats heeft. Als het gaat om onderwerpen waarop kandidaten op iedere opleiding zouden moeten worden getest, bestaat minder overeenstemming. Zeven opleidingen hebben de volgende onderwerpen genoemd: motivatie (vijf keer), creatief of beeldend vermogen (twee keer), kennis en vaardigheden met betrekking tot het vakgebied (zes keer) en aanleg. (twee keer). De docentopleidingen (één eerstegraad- en één tweedegraad) noemen nog brede culturele bagage en motivatie met betrekking tot het leraarschap. Een van de tweedegraad docentopleidingen vindt de identiteit nog

van belang. Dit heeft te maken met de christelijke signatuur van de desbetreffende hogeschool.

Over criteria waarop men kandidaten zou moeten beoordelen, bestaat weinig overeenstemming tussen de vijf opleidingen die hierover gegevens hebben ingevuld; iedere opleiding noemt andere criteria. De volgende zijn genoemd: hoge inzet, reeds aanwezige relatie met het beroep, het meegebrachte werk, vaardigheden, (voldoende) vooropleiding, voldoende persoonlijkheid, voldoende kunstzinnige mentaliteit, theoretische toets, culturele bagage en de wijze waarop opdrachten worden uitgewerkt.

Het is opmerkelijk dat de tweedegraad docentopleidingen diverse selectiecriteria benoemen, terwijl zij formeel *niet* mogen selecteren aan de poort. Ook in de rest van dit hoofdstuk zal blijken dat de tweedegraad (tehatex) docentopleidingen selectieprocedures toepassen.

Er is niet veel uitwisseling met andere kunstopleidingen over een verdere standaardisatie van de selectieprocedures bij toelating. Zes opleidingen, dit zijn vier hogescholen, hebben incidenteel contacten met andere hogescholen over verdere standaardisatie van de toelatingsselecties. Daarnaast is er één hogeschool die aangeeft juist regelmatig contacten met andere hogescholen hierover te hebben.

Selectiecommissie

In tabel 5.3 staat welke participanten deel uitmaken van de selectiecommissies bij toelating tot de opleiding en om hoeveel mensen het gaat. (Hoofd)vakdocenten maken vrijwel altijd deel uit van de selectiecommissie, studenten veelvuldig ook. Bij een derde van de opleidingen hebben theoriëdocenten en directieleden zitting in de toelatingscommissies. Mensen uit de beroepspraktijk, anderen (een lid van het faculteitsbestuur en de propedeusecoördinator) of externe deskundigen maken slechts zelden deel uit van een toelatingscommissie.

Hierbij dient wel bedacht te worden dat relatief veel docenten een deeltijd-aanstelling hebben aan een hogeschool voor beeldende kunst. Naast het docentschap zijn zij bijvoorbeeld gevestigd als zelfstandig kunstenaar. Gezien het geringe aantal externe deskundigen en afgevaardigden uit de beroepspraktijk nemen we aan dat respondenten de docenten niet als representant van deze categorieën hebben opgevat.

Tabel 5.3: Samenstelling selectiecommissies bij toelating tot initiële opleiding.

	aantal	aantal leden
(hoofd)vakdocent	22	1-12
studenten	14	1-4
theoriedocent	7	1-4
directie	7	1
beroepspraktijk	5	1-7
anderen	5	1
externe deskundige	2	1-3

De audits bevestigen het beeld dat de selectiecommissies voornamelijk gevormd worden door docenten en studenten.

Informatievoorziening

Opleidingen verspreiden via diverse kanalen informatie over de toelatingsprocedure. Veelvuldig wordt gebruik gemaakt van collectieve bijeenkomsten, individuele toelichtingen en speciale brochures. Sommige opleidingen vermelden deze informatie in hun studiegids of in een brief die bij aanmelding wordt toegestuurd.

De deelnemers aan de toelatingsselecties krijgen bij nagenoeg iedere opleiding schriftelijk bericht over de uitslag van het toelatingsexamen. Een zestal opleidingen geeft dit bericht (ook) mondeling, omdat men direct na afloop van het toelatingsexamen de uitslag geeft. Vier opleidingen geven de uitslag binnen een week, terwijl tien opleidingen dit na veertien dagen doen. Er zijn geen verschillen tussen de algemene opleidingen en differentiaties hierin. De docentopleidingen zijn over het algemeen wel sneller met het geven van de uitslag van het examen.

Nagenoeg alle opleidingen geven de kandidaat de redenen van afwijzing, al doen acht opleidingen dit alleen op aanvraag.

Bezwaar en beroep

De meeste opleidingen vermelden dat de aspirantstudenten, in principe, geen mogelijkheid hebben om beroep aan te tekenen tegen de beslissing van de selectiecommissie. Het komt volgens de opleidingen wel een enkele keer voor.

Op grond van artikel 7.66 (WHW) hebben kandidaten echter expliciet te allen tijde het recht om in beroep te gaan tegen de beslissing van de selectiecommissie. De opleidingen zijn zich hier derhalve niet van bewust.

Bij die opleidingen hebben kandidaten wel de mogelijkheid om in beroep te gaan tegen een negatieve beslissing. Het betreft hier één algemene opleiding, één differentiatie en één tweedegraad docentopleiding.

Als beroep wordt aangetekend, gebeurt dat in de meeste gevallen bij de directie of het College van Bestuur, soms bij het hoofd faculteitsbureau onderwijszaken. Een opleiding heeft een speciaal Commissie van Beroep voor de Examens ingesteld. De bezwaren moeten bij alle opleidingen schriftelijk kenbaar gemaakt worden.

Een second opinion is bij nagenoeg alle opleidingen in principe niet mogelijk. Indien het in een enkel geval toch voorkomt, wordt een second opinion gevraagd aan de directie, het hoofd faculteitsbureau onderwijszaken, de opleidingsmanager, opleidingscoördinator of een studieleider.

5.3.2 Inhoud van de selectie

Selectie-instrumentarium

Tabel 5.4 geeft een overzicht van de selectie-instrumenten die selectiecommissies hanteren om de geschiktheid van de kandidaten te beoordelen.

Bij vrijwel alle opleidingen, zowel de beeldende kunst-opleidingen als de docent-opleidingen, worden kandidaten geselecteerd op hun motivatie of affiniteit met de opleiding en het eigen werk, aangevuld met een individuele thuisopdracht en/of een individuele opdracht ter plekke. Door de auditbezoeken werd duidelijk dat kandidaten voor een thuisopdracht veelal beperkt de tijd krijgen, ongeveer twee weken. Een opdracht ter plekke blijkt veelal te bestaan uit tekenopdrachten tijdens de toelatingsselectie of het volgen van lessen, een of twee dagdelen, van docenten van de hogeschool. Er wordt nauwelijks geselecteerd op collectieve opdrachten.

Tabel 5.4: Selectie-instrumentarium: basis waarop bij selectie de geschiktheid van kandidaten wordt beoordeeld.

	algemeen	differentiatie	docent eerstegraad	docent tweedegraad	totaal
affiniteit, motivatie	9	5	5	2	21
eigen werk	9	5	4	1	19
individuele thuisopdracht	7	4	2		13
individuele opdracht ter plekke	4	3	3	1	11
individuele performance	2	3	2		7
ervaring vakgebied	2	1	1	1	5
collectieve thuisopdracht	2	2			4
schriftelijke kennistoets	1		3		4
mondelijke kennistoets	1	1	1		3
collectieve opdracht ter plekke	1	1	1		3
cijferlijst/vakkenpakket	1				1
collectieve performance	1				1

Ervaring in het vakgebied en kennis, kennistoetsen of de cijferlijst, spelen eveneens nauwelijks een rol bij de toelatingsselectie tot beeldende kunst-opleidingen. Uitzondering hierop zijn de eerstegraad docentopleidingen waar kennis wel getoetst wordt. Het betreft hier algemene kennis zoals verkregen op de HAVO- of VWO-vooropleiding.

Tot slot is er nog een drietal opleidingen met aanvullende selectie-instrumenten, te weten het advies van vakdocenten van het voortgezet onderwijs en een voorselectie op het toelatingsgesprek.

Selectie-elementen

In de vorige paragraaf hebben we een overzicht gegeven van de selectie-instrumenten die door de opleidingen bij de toelatingsselectie worden gehanteerd. In deze paragraaf willen we nader ingaan op de specifieke inhoud van de selectie-instrumenten, de selectie-elementen.

De opleidingen is gevraagd de specifieke inhoud van de volgende selectie-elementen te benoemen: het kennisniveau, de technische vaardigheid, artistieke kwaliteit/aanleg en motivatie.

Kennis

- algemene kennis van kunst, vormgeving en culturele ontwikkelingen,
- specifiek kennis van het vakgebied van de gekozen differentiatie, bijv. filmgeschiedenis
- van minimaal havo niveau, analyseren en samenvatten van teksten, engels, technische vakken (soms),

Technische vaardigheden

- vlakke technieken: tekenen, schilderen
- ruimtelijke technieken: boetseren, 3D-vormen
- op specialisatie toegespitste technieken: druktechnieken, kalligrafie, fotografische technieken, presentatietechniek
- de technische vaardigheid moet latent aanwezig en in ieder geval ontwikkelbaar zijn

Artistieke kwaliteit en aanleg

- beeldend vermogen, werken vanuit waarneming en vanuit fantasie
- opdrachten kunnen uitvoeren
- gevoel voor kleur, vorm en het materiaal
- oorspronkelijkheid, eigenzinnigheid, eigen interpretatie van opdrachten,

Kwaliteiten op andere terreinen

- communicatieve vaardigheden: goede presentatie van het werk
- brede maatschappelijke belangstelling
- sociale vaardigheden, werken in teams
- motivatie voor de studie en het toekomstig beroep
- beschikken over de volgende karaktereigenschappen: authenticiteit, creativiteit, innovativiteit, doorzettingsvermogen
- onderzoekende houding, intelligentie

De technische vaardigheden en de artistieke aanleg worden getoetst bij de beoordeling van het eigen werk, de individuele (thuis-)opdrachten en in het gesprek. Kennis en kwaliteiten op andere terreinen komen vooral aan de orde tijdens het gesprek. De motivatie moet blijken uit het meegebrachte werk, het gesprek en de mate waarin de kandidaat zich heeft voorbereid, bijvoorbeeld door museumbezoek. De audits onderschrijven deze selectie-elementen.

Niet geheel consistent met de resultaten zoals gepresenteerd in de vorige paragraaf zijn de kenniselementen. Uit tabel 5.5 komt naar voren dat kennis nauwelijks van enig belang is bij toelating, terwijl in deze paragraaf blijkt dat in het gesprek wel degelijk naar kennis van het vakgebied en de algehele culturele bagage gevraagd wordt.

Naast bovenstaande inhoudelijke elementen spelen bij sommige opleidingen nog andere elementen een rol bij de toelatingsselectie. Naar leeftijd wordt door zeven opleidingen gekeken (bijvoorbeeld vanwege de resterende studietijd). Een bepaalde mate van rijpheid of volwassenheid wordt door zes opleidingen belangrijk gevonden. Bij de audits werd dit gerelateerd aan 'emotionele bestendigheid'; heeft de kandidaat een voldoende stevige emotionele basis? De kandidaat begint immers aan zijn opleiding op een leeftijd waarop er in de persoonlijke ontwikkeling nog veel kan gebeuren. Een bepaalde mate van rijpheid wordt door de hogescholen in dit verband wenselijk geacht.

Sekse speelt evenals etniciteit slechts bij één differentiatie wel eens een rol. 'Veranderbaarheid' wordt door niet meer dan één opleiding als selectie-element genoemd. De door de auditcommissie bezochte hogescholen leggen meer nadruk op dit selectie-element. De "kandidaat moet voldoen aan een zekere mate van onderwijsbaarheid". Dit houdt onder meer in dat kandidaten in staat moeten zijn de stof tot zich te nemen en vervolgens toe te passen. De auditcommissie benadrukt dat voorwaarde in dit geval is dat er een goede communicatie mogelijk moet zijn tussen de docent en de kandidaat.

De vraag die nu aan de orde is, is welke selectie-elementen het grootste gewicht in de schaal leggen en bovendien hoe objectief ze vast te stellen zijn. De opleidingen is gevraagd op een schaal van 1 (=helemaal niet objectief vast te stellen) tot 10 (=volledig objectief vast te stellen) aan te geven in hoeverre zij het selectie-element objectief kunnen vaststellen. Tabel 5.5 toont de resultaten.

Tabel 5.5: *Selectie-instrumentarium: basis waarop bij selectie de geschiktheid van kandidaten wordt beoordeeld (weergegeven is de mediaan: 1=volstrekt irrelevant of helemaal niet objectief vast te stellen; 10=cruciaal of volledig objectief vast te stellen).*

	gewicht	objectiviteit
artistieke kwaliteit/aanleg	9	7
motivatie	9	7
andere aspecten	8	7
technische vaardigheid	7	8
kennisniveau	7	7
didactische kwaliteiten	7	7
ontwikkelpotentieel	7	7

Alle aspecten wegen in (redelijk) belangrijke mate mee bij de beoordeling van kandidaten tijdens het toelatingsexamen. Artistieke kwaliteit en motivatie leggen veel gewicht in de schaal bij de beoordeling. De andere selectie-elementen die nog zijn genoemd zijn: presentatie en communicatie en onderzoekende houding. Technische vaardigheid wordt relatief minder belangrijk geacht, maar het verschil is niet groot met de selectie-elementen met meer gewicht. Hieruit blijkt wel duidelijk dat het minder belangrijk is dat men 'technisch' goed kan tekenen, bijvoorbeeld, dan dat men gemotiveerd is voor de opleiding en 'artistiek' is.

Uit de auditbezoeken werd duidelijk dat in de beoordeling van de geschiktheid van de kandidaat een afweging wordt gemaakt tussen de volgende elementen: het eigen werk, de eventueel gemaakte opdrachten en de uitkomsten van het gesprek. In het algemeen telt vervolgens het eigen werk zwaarder dan het gesprek. Het gesprek kan bij twijfelgevallen wel de doorslag geven.

De opleidingen zijn redelijk optimistisch over de mate waarin de selectie-elementen objectief vast te stellen zijn (tabel 5.5). Uit het volgende blijkt dat de opleidingen hiermee veelal *intersubjectiviteit* bedoelen.

Aan de opleidingen is gevraagd op welke manier ze de selectie-elementen hanteren om zo betrouwbaar en objectief mogelijk de kwaliteit van kandidaten te kunnen vaststellen. De opleidingen noemen de volgende aspecten.

Kennisniveau

- benoemen van deskundige mensen (docenten/studenten) in de toelatingscommissie
- intersubjectiviteit: meer docenten bij de toelating betrekken
- vergelijking met voorgaande jaren: jarenlange ervaring
- het diploma van de vooropleiding of het colloquium doctum
- het interview/gesprek bij intake

Technische vaardigheid

- intersubjectiviteit
- beoordeling van thuisopdrachten/meegebracht werk
- beoordeling van de aanpak van de opdracht tijdens de toelatingsdag

Artistieke aanleg en kwaliteit

- intersubjectiviteit
- beoordeling thuisopdracht/meegebracht werk
- het toelatingsgesprek

Motivatie

- intersubjectiviteit
- toelatingsgesprek
- de (werk)houding op dag van toelatingsexamen

Bij alle selectie-elementen komt naar voren dat gestreefd wordt naar *intersubjectiviteit* in een groep van *deskundigen*, docenten en studenten, omtrent het meegebrachte werk, de individuele opdracht tijdens het toelatingsexamen (onvoorbereid aan de slag) en in het gesprek waarin het werk mondeling wordt toegelicht en dieper op andere zaken wordt ingegaan, zoals de motivatie van de kandidaat. De auditcommissie constateert echter dat de hogescholen de motivatie van de kandidaat moeilijk kunnen meten. Het daarvoor beschikbare instrumentarium wordt zeer bescheiden geacht. Er is behoefte aan een beter instrumentarium om de motivatie te meten. Ook de auditcommissie constateert dat de beoordeling van kandidaten een (inter)subjectieve aangelegenheid is.

Selectienormen en beslisregels

Als bepaald is op welke elementen kandidaten worden beoordeeld, wie de kandidaten beoordelen en welke procedure wordt gehanteerd, komt de vraag aan de orde aan welke normen kandidaten moeten voldoen om toegelaten te mogen worden tot de opleiding. Op welke gronden worden sommige kandidaten niet en andere wel geschikt bevonden?

Om toegelaten te kunnen worden vereist ruim de helft van de opleidingen dat de kandidaten aan alle gestelde eisen voldoen. Dit zijn vijf algemene opleidingen, vier differentiaties en vier eerstegraad docentopleidingen.

Vier opleidingen vinden het voldoende als een kandidaat op hoofdonderdelen aan de gestelde eisen voldoet; het betreft twee algemene opleidingen, één differentiatie en één tweedegraad docentopleiding.

Bij drie opleidingen ontvangen de kandidaten punten voor ieder onderdeel van het toelatingsexamen. De kandidaten moeten vervolgens aan een norm voldoen op basis van het totaalcijfer of een gemiddeld cijfer; twee 'algemene' en één eerstegraad docentopleiding.

Er is slechts één tweedegraad docertopleiding, die aangeeft dat alle kandidaten met de vereiste vooropleiding worden toegelaten omdat ze 'wettelijk toelaatbaar' zijn.

De selectiecommissie kan op verschillende wijzen komen tot een eindoordeel. Bij negen opleidingen, komt het eindoordeel door meerderheid van stemmen tot stand. Bij zeven opleidingen wordt gestreefd naar overeenstemming binnen de commissie, hetzij via een compromis, hetzij door middel van consensus. Andere manieren om tot het eindoordeel te komen zijn: de directie beslist, de voorzitter geeft de doorslag als de commissie er niet uitkomt, het samengestelde eindcijfer (de norm) en het feit dat iemand met de vereiste vooropleiding eenvoudigweg wettelijk toelaatbaar is. Er zijn geen opmerkelijke verschillen tussen de vier analysecategorieën.

In totaal vijftien opleidingen geven aan dat een kandidaat met een tekortkoming bij één aspect van de toelatingselectie dit kan compenseren door een goede beoordeling op een ander aspect. Echter, slechts twee opleidingen hanteren hiervoor vaste regels.

Nagenoeg alle opleidingen vinden hun toelatingstests een goede graadmeter, of in ieder geval tot op zekere hoogte een goede graadmeter voor het verdere verloop van de studie van toegelaten studenten. Een opleiding twijfelt echter of haar toelatingstest wel een goede voorspellende en selecterende waarde heeft.

Op grond van de auditbezoeken dient hier enige nuancering te worden aangebracht. Er is een laag studierendement in het eerste jaar, veel studenten haken zelfs na de propedeuse nog af en veel studenten veranderen tijdens het eerste jaar van richting. De auditcommissie kreeg de indruk dat dit onder meer samenhangt met onvoldoende voorlichting; kandidaten hebben geen goed beeld van een studie aan de hogeschool. Bovendien bleek bij de audits dat de motivatie voor de opleiding zeer moeilijk te meten is. Er is behoefte aan een beter instrumentarium om motivatie te meten.

5.3.3 Omvang van de selectie

In tabel 5.6 worden rendementsgegevens vermeld in de vorm van het gemiddeld percentage toegelaten studenten in relatie tot het aantal toelatingsexamens en het gemiddeld aan studenten dat slaagt voor de propedeuse in relatie tot het aantal toegelaten studenten. De opleidingen laten zien dat een zeer divers percentage van de kandidaten bij het toelatingsexamen wordt toegelaten tot de opleiding. Met name de algemene opleidingen en de differentiaties laten relatief weinig kandidaten toe. De tweedegraad docentopleidingen laten zo'n 80% van de kandidaten toe. Dit is een opmerkelijk gegeven gezien het feit dat zij formeel niet mogen selecteren aan

de poort. Het propedeuse-rendement (gemiddeld 71%) laat geen grote verschillen zien tussen de onderscheiden analysecategorieën.

Tabel 5.6: Rendementgegevens (percentages berekend op gemiddelde aantallen over maximaal acht studiejaar).

	algemeen	differen-	docent	docent	totaal
		tatie	eerste-	tweede-	gemiddeld
			graad	graad	
% toegelaten o.b.v. aantal toelatingsexamens	35%	19%	44%	80%	35%
% geslaagd voor propedeuse o.b.v. aantal toegelaten	68%	82%	66%	63%	71%

Veertien opleidingen geven aan dat het aantal toe te laten studenten bij hen gelimiteerd is, vanwege capaciteitsbekostiging. Dit kan consequenties hebben voor het aantal aan te nemen kandidaten. Ook geschikt beoordeelde kandidaten kunnen eventueel niet worden toegelaten. In tabel 5.7 staat de situatie weergegeven.

Tabel 5.7: Het aantal geschikt bevonden kandidaten gerelateerd aan het aantal beschikbare opleidingsplaatsen.

	algemeen	differen-	docent	docent	totaal
		tatie	eerste-	tweede-	
			graad	graad	
geschikte kandidaten > beschikbare opleidingsplaatsen	4	3	4		11
geschikte kandidaten = beschikbare opleidingsplaatsen	4	2			6
geschikte kandidaten < beschikbare opleidingsplaatsen	1		1	1	3

Indien op grond van de toelatingselectie meer kandidaten geschikt worden bevonden dan er opleidingsplaatsen zijn, is nadere selectie nodig. Dit komt bij alle opleidingen, in meer of mindere mate, voor.

Twaalf opleidingen gaan over tot een kwalitatieve rangordering. De andere acht opleidingen (van 2 opleidingen hebben we in dit verband geen gegevens) selecteren dan op volgorde van aanmelding. Ook werken vijftien opleidingen met een reservelijst. Random selectie is voor de kunst-opleidingen geen optie. De meeste opleidingen gaan ook niet over tot aanpassing van hun kwaliteitsmaatstaven. Vier opleidingen vermelden hier dat ze dat 'in principe' niet doen, maar het komt wel eens voor.

Soms komt het voor dat een toegelaten student zich uiteindelijk toch niet inschrijft voor de opleiding. Zestien opleidingen geven aan dat dit bij hen wel eens voorkomt. Het aantal studenten dat afhaakt, verschilt per opleiding. Gemiddeld zien we grote verschillen tussen de analysecategorieën: bij de tweedegraad docentopleidingen en de differentiaties is dit aantal laag (5 tot 8 studenten). Dit heeft wellicht te maken met de (beperkte) omvang van de instroom. Bij de categorie 'algemeen' en de

eerstegraad docentopleidingen ligt dit aantal gemiddeld zo rond de 23 studenten. De redenen dat studenten niet overgaan tot inschrijving zijn divers. Achttien opleidingen geven aan dat kandidaten (soms) naar een concurrerende opleiding gaan. Elf opleidingen vermelden dat kandidaten zich bij hen niet aanmelden omdat ze (soms) hun eindexamen niet hebben gehaald. Bij dertien opleidingen ligt de reden een enkele keer in het feit dat toegelaten studenten toch een opleiding buiten het kunstonderwijs verkiezen. Tien opleidingen tenslotte noemen nog de reden dat studenten (soms) onvoldoende gemotiveerd zijn en daarom niet tot inschrijving aan de hogeschool overgaan, maar ook deze laatste reden komt volgens de opleidingen slechts zelden voor. Er zijn geen opmerkelijke verschillen tussen de analysecategorieën gevonden.

5.4 Selectie in de propedeuse

In deze paragraaf gaan we specifiek in op de selectiemomenten tijdens de propedeuse van de initiële opleiding. Uit de audits bleek dat de propedeuse per hogeschool verschillend wordt ingevuld. Op sommige hogescholen volgen de studenten een gemeenschappelijke propedeuse en kiezen vanaf het tweede jaar voor een bepaalde richting. Soms kunnen studenten al in het eerste jaar enkele keuzevakken (oriëntatievakken) volgen van de gewenste richting. Tot slot zijn er hogescholen waar studenten vanaf het begin alleen vakken in hun eigen richting doen.

Tijdens de propedeuse krijgen studenten een veel duidelijker beeld van de opleiding en de verschillende mogelijkheden in een later stadium (bijvoorbeeld van de afstudeerrichtingen). Uit de auditbezoeken blijkt ook dat veel studenten veranderen van keuze en na de propedeuse een andere richting zullen gaan volgen dan ze aangaven bij de aanmelding. Daarnaast is het aantal studenten dat in de propedeuse afvalt zeer groot. Veel studenten verlaten de opleiding, vanwege de wet op de studiefinanciering, al voor 1 februari.

Alle opleidingen maken gebruik van het bindend studieadvies aan het einde van het eerste jaar. Het aantal studenten dat een dergelijk negatief advies krijgt verschilt nogal per hogeschool, maar gemiddeld tien studenten (mediaan) per jaar krijgen een dergelijk negatief advies mee naar huis. Verhoudingsgewijs (gerelateerd aan de gemiddelde instroom van de laatste acht jaren) is dit zo'n 10%.

Op nagenoeg alle opleidingen hebben studenten de mogelijkheid tegen dit bindend studieadvies in beroep te gaan. Volgens de wet (WHW art. 7.61) hebben alle studenten ook het recht om in beroep te gaan tegen het bindend studieadvies.

De hogescholen geven te kennen dat het bezwaar kan worden ingediend bij een college of Commissie van Beroep voor de Examens, de examencommissie, decaan of het College van Bestuur. Een second opinion is in dit geval nagenoeg niet mogelijk.

Op veel opleidingen worden studenten die dat qua niveau en/of omstandigheden nodig hebben, extra begeleid. Bij alle opleidingscategorieën die wij onderscheiden, krijgen deze studenten extra begeleiding van docenten, een mentor of de decaan van de opleiding. Slechts in een enkel geval bestaan andere opvangmogelijkheden zoals een arts/psycholoog of extra lessen.

Tijdens de auditbezoeken is tevens gesproken over selectie in de jaren na de propedeuse. De manier van beoordelen wijkt niet af van de wijze waarop dat tijdens de propedeuse gebeurt, dat wil zeggen dat er een aantal selectiemomenten per jaar zijn. Veelal worden na een periode, een half jaar tot een jaar, de vorderingen van de student in ogenschouw genomen. De beoordelingscriteria worden voor een groot deel bepaald door de docenten van de richting die de student gekozen heeft. Een bindend studieadvies kan niet meer worden gegeven, maar dat sluit niet uit dat toch nog veel studenten de opleiding na het eerste jaar verlaten. De beslissing om met de studie te stoppen wordt, volgens de hogescholen, hoofdzakelijk door de student zelf genomen.

5.5 Selectie bij het eindexamen

Het afsluitend examen is niet bij alle opleidingen even selectief; bij twaalf opleidingen kunnen studenten aan het eind van hun opleiding nog zakken; bij één opleiding is hier niet zozeer sprake van een afzonderlijk tentamen, maar worden de behaalde studiepunten geteld. Bij acht opleidingen is het eindexamen slechts een formele afsluiting van de studie en zakken studenten hier in de praktijk niet meer voor. Vier opleidingen beschouwen het eindexamen als selectie voor de voortgezette opleiding.

Uit tabel 5.8 blijkt dat bij nagenoeg alle opleidingen een (hoofdvakdocent) aanwezig is. In veel gevallen is ook iemand van de directie en een extern deskundige (gecommitteerde) aanwezig. Verder bestaan er grote verschillen tussen de hogescholen. Theoriedocenten nemen regelmatig deel aan een examencommissie. Mensen uit de beroepspraktijk, andere docenten en studenten spelen hierbij daarentegen nauwelijks een rol. De auditbezoeken bevestigen dit beeld.

Tabel 5.8: Samenstelling selectiecommissies bij afsluiting van de initiële opleiding.

	aantal	aantal leden
(hoofd)vakdocent	22	1-10
directie	15	1-2
externe deskundigen	15	1-3
theoriedocenten	14	1-4
beroepspraktijk	5	1-7
anderen	3	2-8
afgevaardigden voortgezette opleiding	2	1
studenten	0	-

Bij de meeste opleidingen worden eindexamenkandidaten beoordeeld op het werk dat ze in de laatste maanden van hun opleiding hebben gemaakt. Soms hoort hier nog een specifieke examenopdracht bij. Het werk wordt veelal geëxposeerd tijdens de eindexamententoonstelling. Een eindschrijftie over een onderwerp naar keuze maakt eveneens deel uit van het eindexamen. Een van de opleidingen die door de auditcommissie is bezocht, beoordeelt haar eindexamenkandidaten op het werk en de prestaties vanaf het tweede studiejaar.

In tabel 5.9 staan de selectie-instrumenten waarop tijdens het eindexamen wordt geselecteerd. Uit deze tabel komt naar voren dat de verschillende typen opleidingen andere selectie-instrumenten hanteren. Een mondelinge kennistoets wordt bij de eerstegraad docentopleidingen tamelijk vaak gehanteerd, maar bij de andere opleidingen minder. Een individuele opdracht ter plekke maakt vaker onderdeel van de eindexamens van de docentopleidingen dan van de algemene opleidingen en differentiaties. Deze laatste opleidingen maken iets vaker gebruik van thuis gemaakt werk (performance), al is dit verschil niet groot.

Tabel 5.9: Selectie-instrumenten: basis waarop men bij eindexamens tot een eindoordeel komt.

	algemeen	differentiatie	docent eerstegraad	docent tweedegraad	totaal
individuele thuisopdracht	4	3	2	2	11
mondelinge kennistoets	3	1	4	2	10
individuele opdracht ter plekke	1	2	3	3	9
individuele performance	2	4	3		9
schriftelijke kennistoets	3	2	2	1	8
cijfers gedurende opleiding	2	3	1	1	7
collectieve thuisopdracht	2	2		1	5
collectieve opdracht ter plekke	1	2	1		4
collectieve performance	2	1	1		4

Over het algemeen moeten de kandidaten aan alle, of in ieder geval een meerderheid van de eisen voldoen om voor het examen te kunnen slagen. Bij één opleiding moet een norm, aantal behaalde studiepunten, worden gehaald.

Bij ruim de helft van de opleidingen wordt het oordeel met meerderheid van stemmen vastgesteld. De andere opleidingen nemen een besluit door te streven naar consensus of een compromis.

5.6 Selectie bij toelating tot de voortgezette opleiding

In totaal tien opleidingen (negen hogescholen) geven aan een voortgezette opleiding in huis te hebben. In tabel 5.10 is de samenstelling van de selectiecommissies weergegeven.

Hoofdvakdocenten hebben regelmatig plaats in selectiecommissies voor de voortgezette opleidingen. Verder zijn de selectiecommissies voor de voortgezette opleiding behoorlijk verschillend samengesteld.

Van de door de auditcommissie bezochte hogescholen had één hogeschool een voortgezette opleiding. In deze selectiecommissie hadden zitting: twee hoofdvakdocenten, een theorie docent, een student en twee leden uit de beroepspraktijk.

Tabel 5.10: Samenstelling selectiecommissies bij toelating tot de voortgezette opleiding.

	aantal	aantal leden
(hoofd)vakdocenten	6	1-3
directie	3	1
theorie docenten	3	1-2
anderen	3	1
vertegenwoordiging voortgezette opleiding	3	1-2
externe deskundigen	2	1-2
beroepspraktijk	2	2
studenten	1	1

Tot slot van deze paragraaf geven we een overzicht van de selectie-elementen waarop kandidaten worden beoordeeld. In tabel 5.11 staat voor ieder selectie-element aangegeven hoe zwaar het desbetreffende element weegt in de totale beoordeling.

Tabel 5.11: *Overzicht van selectie-instrumenten: basis waarop men bij toelating tot de voortgezette opleiding tot een eindoordeel komt en toegekende gewichten (mediaan: 1=volstrekt irrelevant; 10=cruciaal).*

	aantal	gewicht
werkhouding	8	9
doorgroei-potentie	8	9
eindcijfer hoofdvak	8	5
sociale vaardigheden	8	7
studietempo	8	7
eindcijfer overige vakken	7	4
andere aspecten	3	10
studieplan/motivatie/professionaliteit/werk	1	10

De belangrijkste overwegingen, die tevens door een substantieel aantal opleidingen worden genoemd, zijn: motivatie en professionaliteit in het werk (het studieplan), doorgroei-potentie, werkhouding, sociale vaardigheden en het studietempo in de initiële fase. Het eindcijfer van de initiële fase is niet onbelangrijk, maar weegt minder zwaar mee bij de selectie.

De door de auditcommissie bezochte hogeschool legt enigszins afwijkende accenten als het gaat om het gewicht van selectie-elementen bij de toelating. Bij deze hogeschool wegen eigenheid (van de student) en werkhouding het zwaarst, vervolgens wordt gelet op het eindcijfer voor het hoofdvak in de initiële fase, gevolgd door de doorgroei-potentie, sociale vaardigheden en het studietempo in de initiële fase.

5.7 Samenvatting

Vooropleidingstrajecten

Vooropleidingen hebben in het beeldend kunstonderwijs voornamelijk een oriënterende functie. Bij één hogeschool bestaat de mogelijkheid de vooropleiding af te ronden met een examen, dat tegelijkertijd het toelatingsexamen vormt voor de opleiding. Bij de andere opleidingen moeten kandidaten met vooropleiding het normale toelatingsexamen doen.

Een aantal opleidingen bieden de vooropleiding via de eigen instelling aan, andere opleidingen werken hierin samen met culturele centra of middelbare scholen. HAVO/VWO-leerlingen volgen dan een specifiek lesprogramma in combinatie met voorbereidende vakken voor de kunstopleiding..

De toelating tot de vooropleidingen gebeurt niet op ieder hogeschool op dezelfde wijze. De meeste opleidingen hanteren globale criteria, maar sommige opleidingen

hebben een open inschrijving, terwijl andere opleidingen juist van nauwkeurig omschreven criteria gebruik maken.

Dat de vooropleidingen hebben in het beeldende kunstonderwijs nadrukkelijk een oriënterende functie. De student kan voor zichzelf nagaan of een opleiding in de beeldende kunsten iets voor hem of haar is.

Toelatingsselectie

Vrijwel alle opleidingen laten hun toelatingsselectie verlopen volgens een vaste, op schrift gestelde procedure. Studenten vullen vooraf een formulier in en komen vervolgens naar het toelatingsexamen waar meegebracht werk en eventueel de uitgewerkte thuisopdracht worden beoordeeld. Bovendien vindt een gesprek plaats waarin het werk en de motivatie worden besproken.

Binnen de opleidingen bestaat redelijk grote consensus over de juistheid van de selectieprocedure.

De selectiecommissies zijn vrijwel overal samengesteld uit vakdocenten en studenten. Docenten zijn naast het docentschap vaak ook actief werkzaam als kunstenaar. Het aantal geschikt beoordeelde kandidaten is doorgaans groter of nagenoeg gelijk aan het aantal beschikbare plaatsen.

Het percentage toegelaten studenten op basis van het aantal toelatingsexamens verschilt sterk tussen de opleidingen. De docentopleidingen laten relatief meer kandidaten van de toelatingsexamens toe dan de andere opleidingen en de differentiaties. De eerstegraad docentopleidingen laten gemiddeld 44% van de kandidaten toe, de tweedegraad-docentopleidingen 80%. Het is in dit kader opmerkelijk dat de tweedegraad docentopleidingen niet *alle* kandidaten toelaten, gezien het feit dat zij formeel niet mogen selecteren aan de poort. De beeldende kunstopleidingen selecteren strenger; gemiddeld wordt 35% van de kandidaten toegelaten. De differentiaties laten gemiddeld slechts 19% van de kandidaten toe tot de opleiding.

Als er teveel aanmeldingen zijn, worden studenten toegelaten op volgorde van aanmelding of gaat men over tot aanscherping van de kwalitatieve rangordering. Daarnaast werken de hogescholen vaak ook nog met een wachtlijst.

Om de kans op toelating te verhogen, melden aspirantstudenten zich aan bij verschillende hogescholen.

Een deel van de opleidingen is tegen landelijke standaardisatie, zowel voor wat betreft de procedure als inhoudelijk, omdat de toelatingsselectie het eigen onderwijsbeleid en de dagelijkse onderwijspraktijk weerspiegelt. De andere opleidingen kunnen zich nog wel vinden in een landelijk gestandaardiseerde procedure.

Aspirantstudenten worden tijdens de toelatingsselectie beoordeeld op hun beeldend vermogen. Dit betekent dat ze zowel vanuit waarneming als vanuit fantasie moeten kunnen werken. Ook moeten ze kunnen werken vanuit een opdracht of eigen ideeën. Mensen moeten daarom laten zien welk werk ze thuis al hebben gemaakt. Soms werken hogescholen dan nog met thuisopdrachten of opdrachten ter plekke. Het beeldend vermogen wordt verder getoetst aan gevoel voor kleur, vorm en materiaal. Ook wordt hierbij gekeken naar de technische vaardigheden die een kandidaat bezit. Maar minstens zo belangrijk is de oorspronkelijkheid van de kandidaat; geeft de kandidaat een eigen invulling aan haar of zijn werk? Verder wordt tijdens de toelating gekeken naar de kennis van kunst, vormgeving en culturele ontwikkelingen. Ook communicatieve vaardigheden worden steeds belangrijker. Een belangrijk element is de veranderbaarheid van de kandidaat, het ingeschatte groei-potentieel. Een bepaalde mate van volwassenheid en eigenzinnigheid wordt door een aantal hogescholen ten zeerste gewaardeerd. Tot slot is onderwijsbaarheid een selectie-element: is samenwerking van docent en student mogelijk?

Mensen met de vereiste vooropleiding kunnen toelatingsexamen doen. Bij de auditbezoeken bleek één hogeschool, met jaarlijks veel aanmeldingen, een voorselectie te hanteren.

Er wordt wel eens van de standaardvereisten afgeweken als het gaat om buitenlandse studenten of getalenteerden zonder vereiste vooropleiding.

Kandidaten moeten meestal aan alle eisen voldoen om geschikt bevonden te worden. Soms is het genoeg om aan een meerderheid van de vereisten te voldoen. De selectiecommissie beslist veelal met meerderheid van stemmen, soms wordt gestreefd naar consensus.

Als een kandidaat niet aan alle eisen voldoet, is compensatie vaak nog wel mogelijk.

Selectie in de propedeuse

De propedeuse is niet op alle hogescholen gelijk vormgegeven. Op sommige hogescholen volgen alle studenten dezelfde propedeuse, soms kunnen studenten keuzevakken volgen in de gewenste afstudeerrichting, maar er zijn ook hogescholen waar elke afdeling/richting een eigen invulling aan het eerste jaar geeft.

Tijdens de propedeuse worden studenten regelmatig beoordeeld: van twee- tot driemaal per jaar, soms ook na iedere module. De beoordeling gebeurt door de individuele docent. Afzonderlijke beoordelingen worden gerapporteerd. Na verloop van tijd kan aan de voortgangsrapportage gezien worden of de student vorderingen maakt, groeit, zich ontwikkelt.

Als het niet goed lijkt te gaan, krijgt de student te horen dat hij/zij een negatief studieadvies kan krijgen. Studenten die dit qua niveau of omstandigheden nodig

hebben, worden extra begeleid. Aan het eind van het eerste jaar ontvangen gemiddeld tien studenten een negatief studieadvies. Conform de wettelijke mogelijkheid tegen het bindend studieadvies beroep aan te tekenen, kunnen studenten op bijna alle opleidingen dat ook doen.

Veel studenten vallen uit tijdens de propedeuse; velen zijn zelfs voor 1 februari vertrokken. Ook veranderen veel studenten van richting tijdens de propedeuse.

De hogescholen vinden hun selectie-instrumentarium vrij objectief en men geeft het een redelijke mate van predictieve geldigheid, maar toch vallen veel studenten zowel in de propedeusefase als daarna nog uit. Uit de auditbezoeken kwam nog naar voren dat men erkent dat de motivatie moeilijk is te meten. Een goede vooropleiding zou deze kwestie wellicht kunnen ondervangen, maar die functie heeft ze nu nog niet.

Selectie bij het eindexamen

In de jaren na de propedeuse vinden beoordelingen op dezelfde wijze plaats als in het eerste jaar; meer malen per jaar worden studenten beoordeeld. In een voortgangsrapportage wordt bijgehouden welke groei wordt doorgemaakt.

Het afsluitend examen, de bepaling of studenten geslaagd zijn, wordt op diverse wijzen ingevuld. Bij de helft van de opleidingen is het afsluitend examen selectief: studenten kunnen nog zakken. Bij de andere opleidingen zijn studenten die aan het examen deel mogen nemen, reeds geslaagd. Een klein deel van de opleidingen beschouwt het afsluitend examen bovendien als selectie voor de voortgezette opleiding.

Eindexamencommissies bestaan altijd uit (hoofd)vakdocenten, vaak zijn er ook leden van de directie, externe deskundigen en theorie docenten bij betrokken.

Het eindexamen bestaat vaak uit een tentoonstelling of presentatie van werk (hetzij uit de jaren voor het eindexamen, hetzij speciaal voor het eindexamen gemaakt), over een onderwerp naar keuze of een specifieke opdracht. Bij de docentopleidingen wordt iets vaker gewerkt met kennistoetsen.

Over het algemeen moeten de kandidaten aan alle of in ieder geval een meerderheid van de vereisten voldoen. Het eindoordeel komt tot stand bij meerderheid van stemmen, of, bij bijna de helft van de opleidingen, door een compromis of consensus.

Selectie bij toelating tot de voortgezette opleiding

Tien van de vierentwintig deelnemende opleidingen aan dit onderzoek kennen een voortgezette opleiding.

Ook de voortgezette opleidingen hebben voornamelijk docenten (vakdocenten en theoriëdocenten) in de selectiecommissie zitten. Studenten nemen in een enkel geval deel aan de toelatingscommissie.

Studenten worden op groot aantal punten beoordeeld. Bovenaan staan de doorgroei-potentie en de werkhouding van kandidaten. Ook sociale vaardigheden en het studietempo tijdens de initiële opleiding worden meegewogen bij de toelating. Het eindcijfer voor het hoofdvak en/of de overige vakken wordt door niet meer dan de helft van de opleidingen met een voortgezette opleiding meegewogen bij de selectie.

Uitvoerbaarheid van het selectiesysteem

De selectieprocedures vinden vaak al jaren op dezelfde wijze plaats. De selectie berust veelal op ervaring.

Als er teveel aanmeldingen zijn wordt wel eens gebruik gemaakt van een voorselectie; dit is redelijk arbeidsintensief, maar alle kandidaten op de toelatingdag uitnodigen zou tijdrovender zijn geweest. De selectiesystemen lijken uitvoerbaar.

Transparantie

Mensen die zich aanmelden voor een toelatingsselectie krijgen bij slechts enkele hogescholen informatie thuis over de vereisten. Bij de andere hogescholen moeten kandidaten de studiegids raadplegen of speciale folders aanvragen.

Selectiecommissies bestaan veel uit docenten en studenten, nauwelijks uit externe deskundigen. Dit vermindert de transparantie.

De selectie is in hoge mate gedecentraliseerd. Hogescholen houden hun eigen toelatingsexamen, gebaseerd op het eigen onderwijsbeleid. De hogescholen benadrukken hun eigenheid en selecteren studenten op passendheid bij de sfeer van de school.

Een deel van de hogescholen ziet hier nog wel mogelijkheden voor eisen aan de procedure, de samenstelling van selectiecommissies en de selectie-elementen. Nu blijkt in de praktijk al dat de opleidingen gelijksoortige toelatingsprocedures hanteren.

Betrouwbaarheid en objectiviteit

De selectieprocedure staat bij vrijwel alle opleidingen op schrift. In de praktijk houdt men zich hier ook aan. Kandidaten die niet aan alle vereisten voldoen kunnen dit compenseren. De selectiesystemen lijken redelijk betrouwbaar.

Objectiviteit is vrij moeilijk te hanteren, maar wordt grotendeels benaderd door te streven naar intersubjectiviteit van de selectiecommissie.

Predictieve validiteit

Ook al geven de meeste opleidingen aan dat hun selectieprocedures voldoen aan een redelijke mate van predictieve geldigheid, de praktijk blijkt anders uit te vallen. Veel studenten haken af, zowel in de propedeuse als in de jaren daarna. Ook kiezen velen na het eerste jaar een andere richting dan vooraf aangegeven. De predictieve geldigheid lijkt niet erg groot.

Fraudegevoeligheid

Indien de selectie slechts zou plaatsvinden op basis van meegebracht eigen werk, is fraude in theorie mogelijk: kandidaten kunnen werk van een ander meenemen. Indien ook een opdracht ter plekke deel uitmaakt van de selectieprocedure, wordt de fraudegevoeligheid sterk verminderd. Omdat het eigen werk mondeling moet worden toegelicht tijdens de toelatingsselectie, zou eventuele fraude ook tijdens het gesprek aan het licht kunnen komen.

6 Dans

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk doen we verslag van de resultaten van de schriftelijke enquête en bevindingen van de auditcommissie van de dansopleidingen. De selectie wordt beschreven aan de hand van de in hoofdstuk 3 voorgestelde systematiek op de volgende momenten: vooropleidingstrajecten, toelating tot de initiële opleiding (organisatorisch en inhoudelijk), propedeuse en eindexamen. De dansopleidingen kennen geen voortgezette opleidingen. De zes aangewezen en/of bekostigde dansopleidingen retourneerden tezamen veertien vragenlijsten. Tabel 3.3 (hoofdstuk 3, tabel 3) geeft een overzicht van de totale respons naar opleiding (CROHO), de aangegeven differentiaties en het totaal aantal door de genoemde hogescholen geretourneerde vragenlijsten.

Van alle aangewezen en/of bekostigde dansacademies zijn één of meer afdelingen door de auditcommissies bezocht.

Tabel 6.1 geeft een overzicht van de respons en de indeling van de differentiatie in analysecategorieën. Primair richten we ons op de algemene theaterdansopleidingen. De twee opleidingen die met name gericht zijn op show en musicaldans hebben we separaat in de tabellen opgenomen, evenals de experimentele dansrichting. De laatste categorie bestaat uit hogescholen die apart een vragenlijst voor de docentopleidingen hebben geretourneerd.

Tabel 6.1: Overzicht respons schriftelijke enquête en indeling in analysecategorieën.

	schriftelijke enquête				totaal	audits
	theaterdans algemeen	docent	experimen- tele dans	show/ musical		
Tilburg	1	1		1	3	x
Arnhem	1	1	1		3	x
Amsterdam	2		1	1	4	x
Den Haag	1				1	x
Rotterdam	1	1			2	x
SABA				1	1	x
totaal	6	3	2	3	14	6

Selectiemomenten

Op de vraag op welke momenten studenten worden beoordeeld geeft geen enkele hogeschool aan de beoordeling te beperken tot alleen eindexamen of propedeuse. Vier van de zes dansacademies beoordelen studenten niet alleen bij toelating, maar aan het eind van elk studiejaar; de overige academies beoordelen continu of, meer specifiek, bij een drietal tentamen- of toetsperioden per jaar.

6.2 Vooropleidingstrajecten

Alle hogescholen geven aan dat de dansopleidingen vooropleidingstrajecten kennen, alleen niet alle differentiaties hebben nadrukkelijk te maken met deze vooropleidingstrajecten. Zo geeft bijvoorbeeld een opleiding experimentele dans te kennen niet bij vooropleidingstrajecten betrokken te zijn. Deze vooropleidingstrajecten spelen zich in alle gevallen af binnen de reguliere opleidingen voor voortgezet onderwijs en in sommige gevallen op plaatselijke balletscholen of in de vorm van oriëntatiecursussen.

Uit de auditverslagen blijkt dat met name bij de klassieke dansrichting jarenlange vooropleiding (vanaf een leeftijd van ongeveer 10 jaar) noodzakelijk is. In het basisonderwijs vindt de vooropleiding meestal plaats buiten de schoolcontext; in het voortgezet onderwijs is de dansvooropleiding meer geïntegreerd in het onderwijs.

Daarnaast wordt door twee hogescholen de mogelijkheid genoemd om aan de dansopleiding zelf een vooropleiding te volgen. Slechts één hogeschool geeft aan een specifieke vooropleiding te verzorgen voor bijzonder begaafde kinderen op het terrein van dans.

Bij de auditbezoeken is hier nader op ingegaan: op deze hogeschool is het vooropleidingstraject zeer nauw verweven met de hoofdvakopleiding; beide opleidingen zijn in het zelfde gebouw gesitueerd. De hoofdvakopleiding is na het volgen van de vooropleiding in twee à drie jaar af te ronden. Hiermee onderscheidt deze hogeschool zich op het gebied van dans van andere hogescholen.

Tenslotte noemt men het volgen van een oriëntatiecursus of privé-lessen. Deze zijn, zo bleek uit de audits, vaak anders van karakter dan de hiervoor genoemde vooropleidingstrajecten: korter van duur en meer gericht op kennismaking met sfeer en werkwijze van vooropleidingen. Voor de kandidaten die een docentopleiding dans willen gaan volgen kent men nog de zogeheten opstapcursussen.

In nagenoeg alle gevallen geeft men aan dat toelating tot een vooropleiding geschiedt aan de hand van nauwkeurig omschreven eisen en criteria of een combinatie hiervan met globale toetsing. Eén specifieke hogeschool toetst de aanleg globaal.

Tijdens de auditbezoeken is aandacht besteed aan samenwerkingsprojecten in het kader van kwaliteit en studeerbaarheid (KenS) van de vooropleidingen. Deze projecten zijn in 1997 gestart en hebben tot doel aansluiting tussen vooropleiding en kunstvakopleiding te bevorderen door het duidelijker vaststellen van begin- en eindtermen. Studenten gaven te kennen de afstemming tussen beide opleidingen niet optimaal te vinden. Bij de KenS-projecten onderscheidt men de kern (het gemeenschappelijke curriculum) en de kleuring (de eigen inbreng van specifieke academies). Ook in het kader van de docentopleidingen zijn soortgelijke projecten opgestart. Niet alle academies nemen aan deze projecten deel. De reden hiervoor is enerzijds gelegen in de wens van een enkele academie het eigen profiel te bewaken en enerzijds in uitsluiting tot deelname vanwege particuliere status van een andere academie.

Uit gesprekken die de auditcommissie voerde met studenten bleek dat studenten van geïntegreerde vooropleidingstrajecten de audities voor de vervolgopleiding vanwege bekendheid met docenten en het systeem vaak als ontspannen hebben ervaren.

6.3 Toelatingsselectie

6.3.1 Organisatie van de selectie

Procedures en standaardisatie

Nagenoeg alle opleidingen geven aan dat bij de toelatingsselectie sprake is van een standaardprocedure. Bij twee musical/show-opleidingen en een docentopleiding wordt hier soms van afgeweken. Op één opleiding na, geven alle hogescholen aan dat deze procedure op schrift gesteld is.

Op één opleiding na, is overal de directie betrokken geweest bij de opstelling van de selectieprocedure. Bij een enkele opleiding waren ook opleidingscommissies, medezeggenschapsraad, beroepspraktijk of zusteropleidingen hierbij betrokken. Daarnaast worden genoemd: de coördinatoren van de uitstrooprofielen, een commissie van docenten en de vooropleidingen. Bij de formele vaststelling van de selectieprocedure is in alle gevallen de directie betrokken geweest. Eén hogeschool noemt de opleidingscommissie en drie hogescholen noemen tevens betrokkenheid van de medezeggenschapsraad.

De procedure, zo stelde de auditcommissie vast, begint veelal met een inschrijfformulier aan de hand waarvan formele criteria getoetst worden (bijvoorbeeld vooropleiding, leeftijd). Vervolgens worden kandidaten uitgenodigd voor de audities. Varianten in de procedure hebben met name betrekking op bepaalde categorieën studenten. Studenten uit het buitenland kunnen deelnemen aan een indicatie-auditie per videoband. Eén opleiding geeft aan dat toelating van kandidaten, afkomstig uit de eigen vooropleiding, kan geschieden via het eindexamen dans voortgezet onderwijs. Een andere (uitzonderlijke) variant in de procedure is mee laten trainen van een potentiële kandidaat gedurende één week met het normale rooster.

Uit de audits blijkt dat in incidentele gevallen procedures voor studenten, die een vooropleiding hebben gevolgd aan dezelfde academie als waar ze auditie doen, afwijkend kunnen zijn. Soms hebben deze studenten aparte audities, volgen ze slechts een onderdeel of nemen ze helemaal niet deel aan audities. Dit laatste gebeurt indien studenten bij het afsluitend examen van de vooropleiding voor alle vakken een voldoende hebben gehaald. Ook komt het soms voor dat er aparte audities plaatsvinden voor mannelijke en vrouwelijke kandidaten.

Op één opleiding na, bestaat er overal volledige eenstemmigheid over de juistheid van de gehanteerde toelatingsprocedures. Bij één differentiatie geeft men aan dit gedeeltelijk het geval is. Overeenstemming blijkt voor het merendeel van de hogescholen uit het feit dat er steeds consensus bestaat, de beslissingen unaniem zijn, de procedure op schrift staat, er een regelmatige evaluatie en bijstelling plaatsvindt en dat de procedure geen discussie oplevert in bijvoorbeeld docentvergaderingen. In één geval blijkt dat indien één persoon bezwaar maakt tegen aanname, een kandidaat doorgaans niet wordt aangenomen. De audits bevestigden dit beeld.

Aan de hogescholen is de vraag voorgelegd welke aspecten van selectie landelijk kunnen worden vastgesteld en welke selectie-elementen in aanmerking zouden komen voor een eigen profilering van de hogeschool. De volgende selectie-elementen werden vastgesteld:

- selectieprocedures,
- samenstelling van selectiecommissies,
- onderwerpen of aspecten waarop kandidaten worden getest,
- criteria waarop men kandidaten beoordeelt.

Deze vraag is niet door alle hogescholen eenduidig geïnterpreteerd. Om deze reden is het niet mogelijk een duidelijk antwoord te geven met betrekking tot dit onderdeel. Bij de selectieprocedures noemt één hogeschool de NBA als in aanmerking komend voor landelijke regelingen. Wat betreft de samenstelling van de commissies zien we dat hogescholen met name het beroepenveld een duidelijker plaats wil

geven in de selectiecommissies (externe deskundigen, artistiek leiders, docenten uit de beroepspraktijk) in combinatie met eigen directie, docenten en coördinatoren van de opleiding.

De volgende selectie-elementen kunnen volgens de opleidingen landelijk geregeld worden: fysieke mogelijkheden, technisch en artistiek niveau, leeftijd, vooropleiding, uitstraling, creativiteit, gevoel voor dans en motivatie.

De elementen die aan het oordeel van de hogescholen zèlf moeten worden overgelaten hebben met name betrekking op de geschiktheid voor een bepaalde dansschool, geschiktheid voor specifieke dansdisciplines, specifieke lessen (gebaseerd op de werkwijze van een specifieke hogeschool), de combinatie van dans, zang en acteren (show en musical).

Uit het bovenstaande kunnen we voorzichtig concluderen dat men een beeld heeft van kwaliteiten die meer algemeen voor alle dansscholen gelden. Daarnaast is het voor hogescholen belangrijk dat studenten passen binnen de cultuur, werkwijze en varianten van een specifieke hogeschool.

Uit de audits kwam naar voren dat de meeste academies geen heil zien in landelijk gestandaardiseerde regels. Men ziet de audities tevens als belangrijk profileringsmoment. In dit verband bezigt men termen als 'kern' (dat wat academies gemeenschappelijk zouden kunnen doen) en 'kleur' (de aspecten op basis waarvan een academie zich kan profileren). Contacten en informatie-uitwisseling hierover met andere hogescholen acht men wèl belangrijk.

Over het algemeen antwoorden hogescholen geen contacten te hebben met zusteropleidingen over een verdere standaardisatie van de selectieprocedures bij toelating. Bij de docentopleidingen is er sprake van regelmatig en incidenteel contact (waarvan één hogeschool melding maakt van contacten met vooropleidingen). Eén hogeschool noemt het studierichtingenoverleg in het kader van KenS.

Ook is de vraag voorgelegd in hoeverre huidige toelatingseisen worden bepaald door de eisen of behoeften van belanghebbende groepen (overheid, beroepspraktijk, voortgezet onderwijs, eigen beleid). In Tabel 6.2 is het gemiddelde oordeel, onderscheiden naar de aard van de opleiding, weergegeven.

Tabel 6.2: *Inbreng van onderscheiden belangengroepen bij gehanteerde toelatingseisen (mediaan: 1=speelt geen rol; 5=speelt een doorslaggevende rol).*

	theaterdans algemeen	docent	experimentele dans	show/ musical	totaal gemiddelde
beroepspraktijk	3	4	3	3	3
eigen beleid	3	4	3	3	3
overheid	1	2	1	2	1
voortgezet onderwijs	1	3	1	3	1

Op basis van tabel 6.2 kunnen we concluderen dat over het algemeen de dansopleidingen hun toelatingseisen vooral laten bepalen door de beroepspraktijk en het eigen beleid. De overheid speelt nauwelijks tot geen rol bij de toelating. Dit geldt eveneens voor rol van het voortgezet onderwijs, met uitzondering van show- en musicaldans en de docentopleidingen; hier speelt het voortgezet onderwijs een belangrijker rol.

Selectiecommissie

Tabel 6.3 geeft weer welke functie personen vervullen die participeren aan de selectiecommissie. Deze selectiecommissie, zo blijkt uit de audits, worden in de meeste gevallen samengesteld door directie en coördinatoren.

De selectiecommissies zijn grotendeels samengesteld uit directie (één tot drie leden) en (hoofd)vakdocenten (één tot acht docenten). In één geval specificeert men dit door aan te geven dat alle docenten klassieke techniek deel uitmaken van de selectiecommissie. In een enkel geval is er sprake van participatie van een theoriEDOcent. Bij een opleidingen experimentele dans is tevens sprake van participanten uit de beroepspraktijk. De audits stelden vast dat, hoewel men streeft naar een zelfde vorm van bezetting van de selectiecommissie per auditie, de samenstelling van de selectiecommissies om rooster technische redenen soms per selectiedag kan verschillen.

Tabel 6.3: Samenstelling selectiecommissies bij toelating tot initiële opleiding.

	aantal	aantal leden
directie	14	1-3
(hoofd)vakdocent	14	1-10
theoriEDOcent	2	1-2
beroepspraktijk	2	1
externe deskundige	2	1
alle docenten klassieke techniek	1	1
studenten	0	0

Informatievoorziening⁸

De mate van transparantie of doorzichtigheid van selectieprocedures is onder meer af te leiden uit de wijze waarop kandidaten worden geïnformeerd over de gang van zaken vóór, tijdens en na afloop van de selectie. Over het geheel genomen worden de verschillende wijzen van informatievoorziening door de opleidingen gebruikt om de studenten in te lichten over procedures bij de toelatingsselectie: zowel studiegids als een speciale brochure en de mogelijkheid voor collectieve of individuele toelichting. In één geval spreekt men ook van een selectieweekend.

⁸ Dit onderdeel is niet beantwoord door één show/musical-richting.

Na afloop van de selectie worden kandidaten in alle gevallen schriftelijk op de hoogte gesteld over de uitslag van het toelatingsexamen. In een aantal gevallen gebeurt dit ook nog eens telefonisch of direct mondeling. Het tijdstip waarop dit gebeurt is bij het merendeel van de opleidingen direct na afloop. Dit gebeurt in een gesprek, zo bleek uit de auditbezoeken, waarin eventueel uitleg of advies wordt gegeven. Zo'n persoonlijk gesprek aan het eind van de dag wordt door studenten positief beoordeeld. Over het algemeen beoordeelt men aan het eind van een selectiedag de kandidaten en komt men tot een oordeel. Op één academie bepaalt de commissie tot welke opleiding de student wordt toegelaten: docent of uitvoerend. Een hogeschool stelt de kandidaten na twee weken op de hoogte. Een docentopleiding en een opleiding experimentele dans lichten kandidaten zo'n drie à vier dagen na de audities in over de resultaten.

Bij een richting experimentele dans geeft men aan nooit de reden van afwijzing kenbaar te maken aan de kandidaten. Andere hogescholen doen dit wel: één hogeschool geeft de redenen op aanvraag; in alle overige gevallen stelt men afgewezen kandidaten altijd op de hoogte van de reden van afwijzing.

Bezwaar en beroep

Op grond van artikel 7.66 van de WHW is bij uitsluiting van een opleiding wettelijk beroep mogelijk. Twee hogescholen geven aan dat kandidaten in incidentele gevallen de mogelijkheid hebben om tegen de beslissing van de selectiecommissie in beroep te gaan. Indien beroep wordt toegestaan, kan men zich wenden tot de directie (schriftelijk bezwaren kenbaar maken) of de coördinator audities (beleggen van een revisievergadering). De overige hogescholen staan beroep tegen de beslissing van de selectiecommissie *niet* toe. Op één hogeschool is een second opinion 'in principe' mogelijk, dit komt in een enkel geval voor: men dient zich in dat geval te wenden tot de directie. De procedures die in dit kader genoemd worden zijn 'een schriftelijk verzoek met redenen' en 'een second opinion door een medisch specialist'. De overige hogescholen geven te kennen dat er geen mogelijkheid bestaat voor een second opinion.

Niet in alle gevallen zijn er expliciete beroepsmogelijkheden tegen de afwijzing, hoewel dit wettelijk is vastgelegd.

6.3.2 Inhoud van de selectie

Selectie-instrumentarium

Tabel 6.4 geeft een overzicht van de instrumenten die selectiecommissies hanteren ter bepaling van de geschiktheid van de kandidaten. Bij de beoordeling van de geschiktheid baseert men zich met zich allereerst op affiniteit en motivatie en op de talenten die men tentoonspreidt tijdens een individuele of collectieve

opdracht/performance ter plekke. Daarnaast geven nagenoeg alle hogescholen aan dat motivatie en affiniteit beoordeeld wordt.

Aanvullend noemt men: fysieke geschiktheid en uitslag van een medische keuring als basis voor de beoordeling. Met name bij de docentopleidingen en de opleidingen experimentele dans gaf men aan dat ervaring op het vakgebied tevens meeweegt in de beoordeling. Cijferlijst of vakkenpakket werd door geen enkele opleiding als relevant instrument genoemd.

Tabel 6.4: *Selectie-instrumentarium: basis waarop bij selectie de geschiktheid van kandidaten wordt beoordeeld.*

	theaterdans algemeen	docent	experimen- tele dans	show/ musical	totaal
affiniteit, motivatie	5	3	2	3	13
individuele opdracht ter plekke	5	3	2	3	13
individuele performance	5	2	2	2	11
collectieve opdracht ter plekke	4	3	1	2	10
collectieve performance	4	2	1	2	9
ervaring vakgebied	3	2	2	1	8
individuele thuisopdracht	1			2	3
eigen werk	2		1		3
mondelinge kennistoets		1	1		2
collectieve thuisopdracht			1		1
cijferlijst/vakkenpakket	1				1
schriftelijke kennistoets			1		1

Uit de audits bleek het volgende: het belangrijkste selectie-instrument is de auditie. Kandidaten doen veelal direct auditie voor de richting die ze gekozen hebben. De audities bestaan uit een aantal lessituaties op basis waarvan kandidaten geobserveerd en beoordeeld worden. Deze audities vinden plaats op een bepaalde dag of tijdens een selectie-weekend. Over de duur van de selectie heeft de auditcommissie gesproken met de opleidingen. Met name studenten vonden één dag te weinig. De fysieke en geestelijke gesteldheid van een kandidaat op deze ene dag is te bepalend voor de uitslag. Ook sommige docenten waren van mening dat een uitbreiding van het aantal auditedagen de kwaliteit ten goede zou komen. Niet alle betrokkenen zagen echter de link tussen het aantal selectiedagen en de kwaliteit van de instroom. De gang van zaken rond de audities is als volgt: de selectiecommissie observeert kandidaten terwijl er een les wordt gegeven. Na afloop van een auditedag overleggen de leden van de selectiecommissie met elkaar; dit levert de positief bevonden kandidaten van de desbetreffende dag op. Op één academie bepaalt de selectiecommissie tevens of de kandidaat toegelaten wordt tot de opleiding docent dans of tot de opleiding uitvoerende dans.

Over het algemeen hoort de kandidaat direct na afloop de uitslag. Zo kan een kandidaat bij afwijzing of in het geval hij of zij geschikter wordt geacht voor een andere afdeling, alsnog deelnemen aan een volgende auditiedag.

Sommige academies doen hun best om kandidaten niet het gevoel te geven dat ze 'gemeten' worden, zo constateerde de auditcommissie.

Uit de bevindingen van de audits blijkt dat naar de mening van studenten er sprake is van verschillen tussen de academies betreffende inrichting, uitvoering en criteria tijdens de audits.

Selectie-elementen

In het voorgaande is besproken welke instrumenten opleidingen hanteren bij de bepaling van de geschiktheid van de kandidaten. In dit onderdeel staan de elementen centraal die met behulp van de hiervoor genoemde instrumenten beoordeeld worden. Uit de audits bleek dat er op dit gebied grote verschillen zijn tussen de academies; met name studenten bevestigden dit beeld. Uit de auditbezoeken bleek bij de dansopleidingen het primaat onder meer te liggen bij:

- de fysieke- en anatomische mogelijkheden;
- ritme, coördinatie en muzikaliteit;
- danstechniek;
- motivatie;
- dansaanleg;
- artistieke, creativiteit en theatraaliteit;
- ontwikkelbaarheid;
- dansdrift en passie;
- typecasting.

Daarnaast, zo constateerde de auditcommissie, kijkt men bij de opleidingen docent dans eveneens naar motivatie voor het docentschap en pedagogische en sociale vaardigheden en incidenteel naar doceervaardigheden. Momenteel worden in het pilotproject docentschap deze (vaak moeilijk te beoordelen) kwaliteiten en vereisten voor het docentschap nader onderzocht. Onderstaand overzicht bevat de elementen die door de verschillende respondenten zijn genoemd. Sommige elementen komen slechts eenmaal voor.

Kenniselementen

- HAVO, VWO, MBO of VHBO niveau- algemene ontwikkeling- Engelse taal- voldoende op toets- dansintellect

Technische vaardigheden

- fysieke mogelijkheden en aanleg
- danstechnische vaardigheden
- ontwikkelingsmogelijkheden
- het volgen van een les op het niveau van de opleiding
- basis danstechniek
- basiskennis
- klassieke dans techniek, jazzdans techniek, moderne dans techniek, show- en musical dans techniek, zang- en speltechniek (hoeft nog niet ontwikkeld te zijn)

Artistieke kwaliteit en aanleg

- aanleg voor dans
- criteria van de NBA
- zeggingskracht als danser
- creativiteit bij improvisatie
- ontwikkelbaarheid van zeggingskracht en creativiteit
- inlevingsvermogen/fantasie
- uitdrukking/presentatie
- bewegingskwaliteit
- muzikaliteit
- ruimtelijk bewustzijn
- de wijze waarop technische kennis gehanteerd wordt
- originaliteit m.b.t. creëren van bewegingsmateriaal
- durf
- muzikaliteit in beweging
- dansgevoeligheid
- stijlgevoel
- expressiviteit
- artisticeit
- presentatie
- natuurlijke bewegingscoördinatie

Andere aspecten

- motivatie voor docentschap
- inzet
- concentratie
- zang
- drama
- vaardigheid in het opnemen en verwerking van correcties
- motivatie
- medisch onderzoek

Uit de audits bleek dat studenten na een positieve beoordeling een algemeen medisch onderzoek krijgen door de aan de academie verbonden arts.

Naast bovengenoemde inhoudelijke aspecten speelt bij nagenoeg alle opleidingen leeftijd eveneens een rol. Eén hogeschool geeft aan rekening te houden met verschillen in ontwikkelingstraject van mannen en vrouwen. Ook de audits maakten melding van het feit dat in sommige gevallen men voor mannelijke kandidaten andere, mildere criteria hanteert dan voor vrouwelijke kandidaten.

Een andere hogeschool noemt lichaamsbouw als beoordelingselement. Etniciteit speelt nergens een rol bij de toelatingsselectie.

De audits stelden vast dat sommige hogescholen voor kandidaten die aan de desbetreffende academie een vooropleiding hebben gevolgd hogere criteria hanteren.

De audits besteedden tevens aandacht aan de vrij grote toeloop van studenten uit het buitenland. Enkele academies hebben daarom het aantal buitenlandse kandidaten dat men toelaat gelimiteerd. Deze buitenlandse studenten hebben nogal eens te kampen met financiële problemen. Eén academie, die zich vooral richt op beroepenvelden in Nederland, laat slechts Nederlands-sprekende kandidaten toe.

Aandachtspunten die men hanteert verschillen nogal per hogeschool, zo bleek uit de audits. Zo is bijvoorbeeld één academie geïnteresseerd in het analytisch observerend vermogen van de kandidaten. Criteria verschillen duidelijk voor de opleidingen uitvoerend danser en docent dans. Ook de twee academies die zich hebben gespecialiseerd in de klassieke dans hanteren afwijkende criteria. Uit het oordeel van studenten die op meer academies auditie hebben gedaan bleek eveneens dat vorm en criteria nogal verschillen tussen academies.

Om aan te geven hoe zwaar men een element laat meewegen bij de uiteindelijke beoordeling van de kandidaat kon men aan de hiervoor genoemde selectie-elementen een gewicht toekennen. Eveneens had men de mogelijkheid een oordeel te geven over de mate waarin men bovengenoemde selectie-elementen objectief kon vaststellen (zie tabel 6.5). Fysieke kwaliteiten zijn niet alleen het meest belangrijk; dit element is volgens de mening van de respondenten ook het best objectief vast te stellen. Artistieke kwaliteit en aanleg, evenals motivatie worden, hoewel minder objectief vast te stellen, door de opleidingen eveneens zeer van belang geacht. Technische vaardigheden (door één hogeschool tevens gespecificeerd als aanleg voor het docentschap) acht men minder belangrijk: wél is men van mening dat dit element vrij objectief vast te stellen is.

Tabel 6.5: *Selectie-instrumentarium: basis waarop bij selectie de geschiktheid van kandidaten wordt beoordeeld (weergegeven is de mediaan: 1=volstrekt irrelevant of helemaal niet objectief vast te stellen; 10=cruciaal of volledig objectief vast te stellen).*

	gewicht	objectiviteit
fysieke kwaliteiten	10	10
artistieke kwaliteit/aanleg	10	8
motivatie	10	7
technische vaardigheid	7	9
kennisniveau	6	8

Ook de audits hebben uitgebreid aandacht besteed aan de mate waarin criteria objectief vast te stellen zijn. Fysieke en anatomische mogelijkheden zijn objectieerbare kwaliteiten. Voor het beoordelen van deze kwaliteiten hanteren selectiecommissies veelal standaardlijsten. Ook een medische keuring geeft een objectief beeld van de fysieke mogelijkheden van de kandidaten.

Motivatie daarentegen is moeilijk objectief vast te stellen. Academies hebben geëxperimenteerd met verschillende methoden om motivatie te meten (brief, gesprekken en de mate van inzet tijdens de audities). Het gaat hier met name over visies op het werkveld, toekomstverwachtingen en de motivering van de keuze voor een bepaalde academie.

Een ander moeilijk te meten aspect is artistieke. De beoordeling hiervan is volgens de auditcommissie in hoge mate afhankelijk van de kwaliteiten en ervaringen van de leden van de selectiecommissie. Op dit gebied bestaan grote verschillen tussen de academies. Hoewel artistieke niet in meetbare termen omschreven is, zijn de meeste selectiecommissies overtuigd van het feit dat ze in staat zijn het te herkennen en te beoordelen.

Ook de ontwikkelbaarheid is moeilijk vast te stellen. Vaak genoeg komt het voor dat selectiecommissies een verkeerde inschatting maken, zo concludeert de auditcommissie.

In het verlengde van de vraag naar de mate van objectiviteit werd gevraagd aan te geven hoe men, in het geval elementen niet volledig objectief meetbaar zijn, toch tot een zo betrouwbaar mogelijke kwaliteitsmeting komt. In veel gevallen werd subjectiviteit geobjectiveerd door in commissie over de onderscheiden elementen te discussiëren en te oordelen: een vorm van intersubjectiviteit. Daarnaast gaf men aan dat men door kandidaten tegelijk lessen te laten volgen in staat gesteld werd vergelijkenderwijs tot een meer objectief oordeel te komen. Ook de zorgvuldigheid waarmee normen gehanteerd werden was voor sommigen een indicatie voor objectiviteit. Aanvullend konden oordelen worden geobjectiveerd door contacten met middelbare scholen en vooropleidingen.

Selectienormen en beslisregels

Door middel van selectie-instrumenten kan men zicht krijgen op de mate waarin de selectie-elementen gerealiseerd zijn. Op basis van normen kan men vervolgens vaststellen of een kandidaat al dan niet geschikt wordt geacht.

Nagenoeg alle hogescholen geven aan dat de kandidaten aan alle eisen of normen moeten voldoen, teneinde te kunnen worden toegelaten. Bij één hogeschool is het voldoende indien men beantwoordt aan 75% van de onderdelen. Een hogeschool specificeert deze eisen met aanleg, uitstraling en dansante, creatieve en fysieke aanleg.

Op twee hogescholen na, geven alle hogescholen te kennen dat tekortkomingen op één gebied kunnen worden gecompenseerd door een goede beoordeling op een ander aspect. In de praktijk kent men hiervoor geen vaste regels. Over de compensatiemogelijkheden vindt overleg plaats tussen de selectiecommissie, directie en docenten. Op dit gebied bestaan er verschillen tussen de academies, zo concludeerde de auditcommissie.

Op basis van meerderheid van stemmen komt de selectiecommissie tot een eindoordeel. Ook de auditcommissie stelde vast dat er over het algemeen sprake is van consensus. Eén hogeschool geeft aan dat het oordeel van één persoon (directielid) doorslaggevend is. Een opleiding experimentele dans kent punten toe aan de kandidaten. Het aantal behaalde punten geeft uiteindelijk de doorslag.

Een van de eisen die men aan selectiesystemen kan stellen is die van predictieve validiteit. In het geval van selectie in het kunstonderwijs is de respondenten verzocht een oordeel uit te spreken over de mate waarin de toelatingstest een graadmeter is voor het verdere verloop van de opleiding. Bij twee van de zes hogescholen is men van mening dat de toelatingstest een goede graadmeter is. Drie hogescholen geven aan dat dit in zekere mate het geval is. Eén hogeschool geeft een verschillend oordeel voor de theater- en docentopleiding. Bij de theateropleiding acht men de toelatingstests een goede graadmeter voor het verdere verloop van de studie; bij de docentopleiding geeft men aan dat dit tot op zekere hoogte het geval is.

De auditcommissie constateerde dat niet in alle gevallen toegelaten kandidaten verwachtingen van de selectiecommissie waarmaken. Het komt vaak genoeg voor dat docenten zich in positieve of in negatieve zin in studenten hebben vergist.

6.3.3 Omvang van de selectie

De verhouding tussen het aantal audities en het aantal toegelaten studenten alsmede het percentage toegelaten studenten, dat slaagt voor de propedeuse, is weergegeven in tabel 6.6.

De percentages toegelaten studenten, gerelateerd aan het aantal toelatingsexamens loopt over het geheel genomen nogal uiteen: we zien een minimum van 15% en een maximum van 38%. De richtingen experimentele dans en show/musical selecteren hierbij doorgaans het strengst.

Tabel 6.6: Rendementgegevens (percentages berekend op gemiddelde aantallen over maximaal acht studiejaren).

	theaterdans algemeen	docent	experim- entele dans	show/ musical	totaal gem.
% toegelaten o.b.v. aantal toelatingsexamens	28%	23%	15%	21%	24%
% geslaagd voor propedeuse o.b.v. aantal toegelaten	52%	59%	55%	58%	56%

Bij één hogeschool geeft men hierbij als kanttekening dat hierover moeilijk een uitspraak valt te doen: op deze hogeschool ziet men jaarlijks honderden kandidaten en slechts enkelen hiervan worden uitgenodigd voor de slotaudities. Er is hier sprake van een permanente selectie; toelating van geschikt beoordeelde vindt plaats op een leeftijd van ongeveer 9 à 10 jaar; de opleiding wordt afgerond met een HBO-diploma op ongeveer 18-jarige leeftijd. Deze opleiding is dan ook van mening dat er geen sprake van een onderscheid tussen de verschillende studiefasen, de opleiding is één vloeiende lijn. Het aantal geslaagden varieert hier jaarlijks van twee tot acht studenten.

Het percentage geslaagden voor het propedeutisch examen ligt voor alle opleidingen iets lager dan 60%; dit houdt in dat na toelating gemiddeld ongeveer 40% in het eerste jaar de opleiding verlaat.

De audits stelden vast dat per afdeling in de meeste gevallen een minimum en een maximum aantal toelatingen mogelijk is. Indien men onder dit minimum blijft riskeert men fikse kortingen; laat men meer dan het maximale aantal studenten toe dan wordt een opleiding zelf met de financiële consequenties geconfronteerd. Op één hogeschool na geeft men aan dat het aantal beschikbare opleidingsplaatsen gelimiteerd is als gevolg van capaciteitsbekostiging. Tabel 6.7 geeft een overzicht van het aantal geschikt bevonden kandidaten in relatie tot het aantal beschikbare opleidingsplaatsen.

Tabel 6.7: Het aantal geschikt bevonden kandidaten gerelateerd aan het aantal beschikbare opleidingsplaatsen.

	theater- dans algemeen	docent dans	experi- mentele dans	show/ musical	totaal
geschikte kandidaten > beschikbare opleidingsplaatsen	3	1	2	3	9
geschikte kandidaten = beschikbare opleidingsplaatsen	2	2			4
geschikte kandidaten < beschikbare opleidingsplaatsen	1				1

Het merendeel van de respondenten geeft aan dat het aantal geschikt beoordeelde kandidaten groter is dan het aantal opleidingsplaatsen (capaciteit). Dit geldt in ieder geval voor de richtingen experimentele dans en show/musical. De richting theaterdans algemeen en de opleidingen docent dans geven ook aan dat het aantal geschikt beoordeelde nagenoeg gelijk is aan het aantal opleidingsplaatsen. Bij één richting algemene theaterdans blijkt dat het aantal geschikt bevonden kandidaten kleiner is dan het aantal beschikbare opleidingsplaatsen. Het antwoord op deze vraag hangt nauw samen met de interpretatie van de term 'geschikten'. Indien men streng selecteert zal een kleiner aandeel geschikt worden bevonden dan wanneer men een minder strenge selectie toepast. Ook hangt de verhouding tussen het aantal geschikt

beoordeelde kandidaten en het aantal beschikbare opleidingsplaatsen af van de ligging van de academie, zo blijkt uit de audits. Omdat de opkomst bij academies in de grote steden vaak groter is, is de kans dat men een groter aandeel kandidaten als geschikt beoordeelt ook groter.

Daar waar het aantal geschikt bevonden kandidaten groter is dan het aantal beschikbare opleidingsplaatsen vindt de selectie van de toegelatenen plaats op basis van een kwalitatieve rangordering (èn -bij één hogeschool- tevens door middel van volgorde van aanmelding) onder het motto 'alleen de besten worden toegelaten'. Van een random selectie is in geen enkel geval sprake.

In het ene geval waar men aangeeft dat het aantal geschikt bevonden kandidaten kleiner is dan het aantal opleidingsplaatsen wordt in principe geen concessie gedaan aan kwaliteit, in incidentele gevallen kan het echter voorkomen.

Uit bevindingen van de audits bleek dat een student slechts dan is toegelaten indien hij of zij zich binnen een bepaalde tijd inschrijft, anders komt men op een wachtlijst of vervalt het recht tot inschrijving. In deze periode nemen kandidaten meestal deel aan selecties bij andere academies. Men weet van tevoren nooit welke studenten komen opdagen. Eén academie gaf aan vanwege deze reden soms impliciet kwaliteitseisen aan te passen.

Soms gaan potentieel toegelaten studenten niet over tot aanmelding. Gemiddeld betreft het hier slechts zes personen per jaar. Op één hogeschool geeft men aan dat dit aantal jaarlijk zo'n vijftien kandidaten bedraagt. Ook bij de docentopleidingen ligt dit aantal iets hoger dan bij de overige opleidingen. Bij de richting experimentele dans gaat het om twee gevallen per jaar. Over het geheel genomen betreft het hier zeer geringe aantallen. Toch blijkt uit de audits dat dit aspect voor sommige academies een lastig probleem vormt. Men weet nooit van tevoren welke studenten komen opdagen.

De belangrijkste reden voor het niet inschrijven van geschikt geachte potentiële studenten blijkt vooral gelegen te zijn in het feit dat studenten tevens bij een concurrerende opleiding zijn geaccepteerd en daaraan de voorkeur te geven. Zelden kiezen studenten voor een opleiding buiten het kunstonderwijs. Gebrek aan motivatie is zelden een reden. Als overige redenen worden nog gegeven: gezakt voor eindexamen voortgezet onderwijs, financiële redenen en persoonlijke omstandigheden. De audits constateerden dat financiële problemen zich met name voordoen bij buitenlandse studenten. Dit heeft onder meer te maken met de regelingen rondom de verdeling van de beurzen in het kader van het KUBUS-beleid (buitenlandse (niet EU-)studenten kunnen in aanmerking komen voor een door de Nederlandse overheid ingestelde beurs).

Omdat in sommige gevallen studenten zich terugtrekken is gevraagd in hoeverre men werkt met reservelijsten. Op één hogescholen werkt men niet met een reservelijst. Op sommige hogescholen hangt dit af van de richting die men kiest: op één hogeschool kent men alleen een reservelijst voor de richting experimentele dans. De vier overige hogescholen maken soms of altijd gebruik van een reservelijst. Eveneens worden geschikt bevonden kandidaten, die zich te laat hebben ingeschreven, op deze reservelijst geplaatst.

6.4 Selectie in de propedeuse

Zoals we eerder zagen vindt beoordeling bij de dansopleidingen plaats aan het eind van ieder studiejaar of (bij sommige hogescholen) een aantal keren per jaar.

Het propedeutisch jaar heeft tot doel de studenten de gelegenheid te geven zich te oriënteren teneinde een zo goed mogelijk toekomstbeeld te krijgen van het vak waarvoor ze hebben gekozen. Ook de academie moet in dat jaar een zo goed mogelijk beeld van de student krijgen. Ook de motivatie van de student is in dit eerste jaar een belangrijk punt van aandacht.

De auditcommissie constateerde in een aantal gevallen dat studenten niet goed op de hoogte waren van het puntensysteem of beoordelingssysteem van de academie. In de propedeuse kunnen studenten een beroep doen op extra begeleiding en ondersteuning. In een aantal gevallen is er sprake van extra lessen (drie hogescholen) of trainingsuren (twee hogescholen). Steun en begeleiding ontvangen studenten van de mentor (vijf hogescholen), de decaan (vijf hogescholen), begeleidende docenten (vijf hogescholen) en op drie hogescholen van arts, fysiotherapeut, diëtist e.d. Door een enkele hogeschool wordt aanvullend genoemd: studieleiding of directie, ouders en deskundigen uit de beroepspraktijk.

Teneinde te compenseren voor aanvankelijke niveauverschillen volgen docenten gedurende het propedeutisch jaar het ontwikkelingstraject van de individuele studenten. Tijdens docentvergaderingen wordt informatie uitgewisseld over de individuele studenten, zo blijkt uit de audits. Veelal vindt er middels een regelmatige gesprekken terugkoppeling plaats naar de student. Men krijgt tijdig een waarschuwingsgesprek als het dreigt mis te lopen. Op sommige academies staat het aantal behaalde studiepunten los van het oordeel over de geschiktheid van een student.

Alle hogescholen verstrekken indien noodzakelijk aan het einde van het eerste jaar een bindend studieadvies. Het betreft hier gemiddeld zo'n drie à vier studenten per jaar. Verhoudingsgewijs (gerelateerd aan de gemiddelde instroom van de laatste acht jaren) is dit zo'n 10%. Bij de richting experimentele dans betreft het slechts gemiddeld één persoon per jaar.

Krachtens artikel 7.61 van de WHW hebben studenten recht op beroep tegen het bindend studieadvies. Desondanks geven niet alle hogescholen aan deze beroepsmogelijkheid te kennen. Twee hogescholen kennen expliciet beroep tegen het bindend studieadvies. Men dient zich in dat geval te wenden tot het college van beroep of de decaan. Bij drie hogescholen geeft men aan dat dit beroep 'in principe' niet mogelijk is. In incidentele gevallen waarbij het toch wordt toegestaan kan men terecht bij de directie, de examencommissie of de studieleiding/ stichtingsbestuur. Eén hogeschool geeft aan geen beroepsmogelijkheden tegen het bindend studieadvies te kennen.

In incidentele gevallen krijgen studenten de gelegenheid het eerste jaar over te doen, zo constateerde de auditcommissie. Eveneens bestaat de mogelijkheid van verwijzing van de student naar een andere afdeling of naar een andere academie. Enkele academies hebben de behoefte geuit hierover meer contacten te onderhouden met andere hogescholen. In het geval beroep is toegestaan dient men een schriftelijk bezwaar in te dienen, omkleed met argumenten. In geen enkele geval hebben studenten de mogelijkheid voor een second opinion tegen het bindend studieadvies.

6.5 Selectie bij het eindexamen

Aan de respondenten is gevraagd in hoeverre het eindexamen selectief is; met andere woorden: kunnen kandidaten nog zakken voor het eindexamen of is het eindexamen een formele afsluiting, waarvoor men in de praktijk niet kan zakken. Toch komt het bij twee hogescholen soms voor dat een student zakt.

Eén academie geeft aan dat het eindexamen selectief is; dit betekent in de praktijk dat studenten nog kunnen zakken. Op de overige hogescholen heeft het eindexamen de functie van een formele afsluiting; kandidaten kunnen dan niet meer zakken. Op één hogeschool is het aantal behaalde studiepunten bepalend voor het al dan niet afstuderen.

Tabel 6.8 geeft een overzicht van de wijze waarop de selectiecommissie bij eindexamens is samengesteld.

De examencommissies zijn over het algemeen samengesteld uit directie, hoofdvakdocenten en theoriëdocenten. De directie maakt op alle hogescholen deel uit van de eindexamencommissie, één experimentele richting dans uitgezonderd. Op één hogeschool bestaat deze commissie uit directie, uitstroomprofielcoördinatoren en een secretaris. Incidenteel hebben theoriëdocenten zitting in de eindexamencommissie. In geen enkel geval zijn studenten vertegenwoordigd. De beroepspraktijk maakt bij twee hogescholen deel uit van de commissie (waarvan het bij één hogeschool slechts de docentopleiding betreft).

Deelname van externe deskundigen treffen we aan bij de opleiding algemene theaterdans van drie hogescholen. Incidenteel is er nog sprake van gastdocenten.

Tabel 6.8: Samenstelling selectiecommissies bij afsluiting van de initiële opleiding.

	aantal	aantal leden
directie	13	1-3
(hoofd)vakdocent	11	1-7
beroepspraktijk	5	1-2
anderen	5	1-3
externe deskundigen	3	1-2
anderen in eindselectie	3	1
theoriedocenten	2	2

De wijze waarop de geschiktheid wordt beoordeeld geschiedt vooral aan de hand van individuele en collectieve performance (zie tabel 6.9). De hier genoemde aspecten komen veelal in combinatie voor. Bij vier hogescholen gaat het zowel om een individuele performance als om een collectieve performance. Bij drie hogescholen zijn er differentiaties waarbij een individuele of een collectieve thuisopdracht gemaakt wordt. Bij drie hogescholen worden schriftelijke en mondelinge kennistoetsen afgenomen. De meeste elementen komen bij meer hogescholen voor. Daarnaast spelen cijfers spelen een rol bij vier hogescholen en het aantal behaalde studiepunten is uitgangspunt op één hogeschool.

Tabel 6.9: Selectie-instrumenten: basis waarop men bij eindexamens tot een eindoordeel komt.

	theaterdans algemeen	docent	experimentele dans	show/ musical	totaal
individuele performance	4	2	1	1	8
cijfers gedurende opleiding	4	2	1	1	8
collectieve performance	4	2	1		7
schriftelijke kennistoets	3	2	1	1	7
mondelinge kennistoets	3	2	1		6
individuele thuisopdracht	2	2		1	5
collectieve opdracht ter plekke	2	2	1		5
individuele opdracht ter plekke	2	1	1	1	5

Ten aanzien van de gehanteerde normen geven alle hogescholen aan dat kandidaten op alle onderdelen aan de eisen moeten voldoen. De wijze waarop de commissie tot een eindoordeel komt varieert: op één hogeschool tracht men tot een compromis te komen, bij drie hogescholen telt de meerderheid van stemmen. Op een andere hogeschool stelt de vakdocent het eindcijfer voor, de commissie stelt het vervolgens

vast. Tenslotte geeft een hogeschool aan dat de studiepunten tellen die gedurende de opleidingsperiode behaald zijn.

De auditcommissie is uitvoerig ingegaan op het belang van de stages tijdens de laatste fase van de opleiding. Deze stages zorgen vaak voor grote verschillen in het afsluitingsniveau van studenten. Door middel van de stages doen studenten werkervaring op die onontbeerlijk is voor de kansen op de arbeidsmarkt na afsluiting van de opleiding. Soms gebeurt het zelfs dat studenten bij een dansgezelschap blijven en de opleiding niet meer formeel afronden. Het belang van stages, de beoordeling ervan en het aantal studiepunten dat hieraan wordt toegekend is per academie verschillend. Over de kwaliteit van de begeleiding vanuit de stageplaats is men verdeeld.

De particuliere dansacademie voert een duidelijk afwijkend stagebeleid. Voor de financiering van de academie is men afhankelijk van particuliere inkomsten. Deze inkomsten genereert men onder andere uit een groot aantal verplichte stages die studenten reeds vanaf het eerste jaar vervullen.

6.6 Samenvatting

Vooropleidingstrajecten

Alvorens men auditie doet aan een van de dansopleidingen zijn verschillende voortrajecten mogelijk. Nagenoeg alle dansrichtingen hebben te maken met deze vooropleidingstrajecten. Met name bij de klassieke dansrichtingen is jarenlange vooropleiding noodzakelijk. De volgende trajecten zijn onderscheiden: vooropleidingen in combinatie met basis- en/of voortgezet onderwijs, vooropleidingen aan de dansacademie, oriëntatiecursussen, privé-lessen en opstapcursussen (voor docentopleidingen). Er zijn verschillen geconstateerd in de mate waarin de vooropleidingen zijn geïntegreerd met de dansvakopleiding.

De vooropleiding in combinatie met een reguliere schoolopleiding laat ongeveer 40% van de kandidaten toe; vooropleidingen aan de dansvakopleiding zelf laten ongeveer 10 à 15% van de kandidaten toe.

Nagenoeg alle kandidaten die deelnemen aan de toelatingsselecties hebben een vooropleiding gevolgd. Het al dan niet gevolgd hebben van een vooropleiding aan de academie waar men auditie doet heeft effect op de toelatingkans. Soms worden aparte audities gehouden voor de vooropleidingsgroep; bepaalde categorieën studenten van de vooropleidingsgroepen doen soms helemaal geen auditie en in sommige gevallen worden andere criteria gehanteerd.

Toelatingsselectie

De meeste academies zien geen heil in een landelijke standaardisatie van selectiecriteria. Men ziet de selecties als duidelijk profileringsmoment van de eigen instelling: academies zijn op zoek naar studenten die bij de betreffende opleiding passen, soms past men een vorm van typecasting toe. Men spreekt in dit verband over de *kern* (gemeenschappelijke selectiecriteria, bijvoorbeeld fysieke mogelijkheden en technisch niveau) en de *kleur* van de academie (selectie-aspecten op basis waarvan een academie zich kan profileren).

Van het totaal aantal studenten dat deelneemt aan de toelatingsaudities wordt, afhankelijk van de richting die men kiest, ongeveer 15 tot 20% toegelaten. Dit betekent ook dat voor het merendeel van de academies het aantal geschikt bevonden kandidaten groter is dan of gelijk is aan het aantal beschikbare opleidingsplaatsen. Dit is tevens afhankelijk van de ligging van de betreffende academie: grote steden oefenen aantrekkingskracht uit op de studenten. Het feit dat een academie nooit van tevoren weet welke kandidaten zich definitief aanmelden wordt door een aantal hogescholen als problematisch ervaren. Dit wordt veroorzaakt doordat studenten bij meer dan één academie auditie doen. Om deze reden werkt men met wachtlijsten. Hierop worden tevens studenten geplaatst die zich buiten de inschrijftermijn hebben ingeschreven.

Alle kandidaten nemen deel aan de audities. Soms kunnen niet-EU-kandidaten deelnemen aan de audities middels een video-opname. Soms zijn er afwijkende procedures voor de vooropleidingsgroep of voor mannelijke en vrouwelijke kandidaten. Nagenoeg overal staat de procedure op schrift en is er overeenstemming bij de betrokken docenten over de selectieprocedure. Een punt van discussie bleek het aantal dagen waarin audities moesten plaatsvinden. Studenten waren van mening dat de audities moesten worden uitgespreid over meer dagen; sommige selectiecommissies deelden deze mening. Het kostenaspect speelt hierbij echter een rol evenals de twijfel of een uitbreiding van de selectie ook kwalitatief betere studenten zou opleveren. Overeenstemming blijkt onder meer uit het feit dat de gang van zaken rond toelatingsselecties regelmatig wordt geëvalueerd en bijgesteld, dat er sprake is van unanieme beslissingen en dat de procedure duidelijk omschreven is. De selectiecommissie bestaat uit directie en hoofdvakdocenten. Incidenteel maken externe deskundigen deel uit van de selectiecommissie.

Veelal gelijk na afloop van de audities krijgen een kandidaat middels een persoonlijk gesprek te horen of men al dan niet positief beoordeeld is. Tevens dient dit gesprek voor de verwijzing van kandidaten naar een andere richting of academie.

In incidentele gevallen kunnen afgewezen kandidaten in beroep gaan tegen het besluit van de selectiecommissie. Hoewel wettelijk geregeld, is dit beroep niet in alle gevallen mogelijk.

Door middel van de auditie kijken selectiecommissies naar de volgende aspecten: fysieke en anatomische mogelijkheden, ritme, coördinatie & muzikaliteit, danstechniek, dansaanleg, artistieke, creativiteit & theatraaliteit, ontwikkelbaarheid, dansdrift & passie en typecasting. Motivatie beoordeelt men middels een brief, een persoonlijk gesprek of aan de hand van inzet tijdens de audities. Bij de docentopleidingen beoordeelt men de motivatie voor het docentschap, pedagogische en sociale vaardigheden en (in een enkel geval) doceervaardigheden. Criteria en aandachtspunten variëren sterk per hogeschool.

Fysieke en anatomische mogelijkheden zijn elementen die objectief vast te stellen zijn; men hanteert hiervoor standaardlijsten. Bij motivatie en artistieke ligt dit moeilijker. De beoordeling van dit laatste element is in hoge mate afhankelijk van specifieke kwaliteiten en ervaringen van de leden van de selectiecommissies.

Men tracht een zo objectiveerbaar mogelijk beeld te krijgen door elementen intersubjectief te beoordelen: consensus of overeenstemming tussen leden van de selectiecommissie spelen hierbij een rol. Ook het collectieve karakter van de audities en de mogelijkheid kandidaten onderling te vergelijken beschouwt men als indicatie voor objectiviteit. Indien kandidaten tekortkomingen vertonen op één gebied kunnen ze dit compenseren door een extra goede beoordeling op een ander terrein.

Selectie in de propèdeuse

Het eerste jaar van de opleiding is in sterke mate bepalend voor het vervolg. Docenten volgen en ondersteunen de studenten nauwlettend. Er zijn verschillende terugkoppelmomenten. Aan het eind kan een bindend studieadvies worden verstrekt. Studenten ervaren hierdoor in het eerste jaar de nodige spanningen.

De potentie van een student om zich verder te ontwikkelen teneinde de opleiding met goed gevolg af te ronden staat centraal in het eerste jaar.

Hoewel wettelijk vastgelegd geven niet alle hogescholen aan beroep tegen het bindend studieadvies toe te staan.

Selectie bij het eindexamen

Het eindexamen heeft nauwelijks een selectieve betekenis. In de laatste fase van de opleiding staat de stage centraal. Omdat men in veel gevallen slechts via stages werkervaring kan opdoen, zijn deze stages bepalend voor de kansen op de arbeidsmarkt na afronding van de opleiding. Niet alle academies zijn enthousiast over de stages. Men noemt het 'verkapt werk' en vindt in een aantal gevallen de begeleiding vanuit de dansgezelschappen ontoereikend.

De selectiecommissie bij het eindexamen is breder samengesteld dan bij toelating: er is in meer gevallen sprake van afvaardiging van externe deskundigen of vanuit de beroepspraktijk. Studenten worden bij het eindexamen zowel beoordeeld op basis van een individuele of collectieve performance als op basis van cijfers of studiepunten, die men gedurende de opleiding heeft behaald.

De procedure die men hanteert voor de vaststelling van de eindbeoordeling varieert per hogeschool.

Uitvoerbaarheid van het selectiesysteem

Vanwege roostertechnische redenen kunnen dezelfde personen niet altijd aan een selectiecommissie deelnemen.

Uit sommige gesprekken kwam naar voren dat een uitbreiding van het aantal selectiedagen wenselijk is. Studenten voelen zich hierdoor meer op hun gemak, ze zijn minder afhankelijk van hun fysieke en emotionele gesteldheid op één specifieke dag. Docenten krijgen hierdoor een beter beeld van de kwaliteit van de studenten en de mate waarin de desbetreffende student past bij de 'kleur' van de opleiding. Uit kostenoverwegingen moeten de selecties zoveel mogelijk gecomprimeerd plaatsvinden.

Transparantie van het selectiesysteem

Het feit dat zo weinig externe deskundigen deel uitmaken van de selectiecommissies maakt het beoordelingssysteem minder transparant. Dit geldt ook voor de hoge mate waarin beoordelingen van bijvoorbeeld artistieke en motivatie afhankelijk zijn van de ervaringen en kwaliteiten van de leden van de selectiecommissie.

De informatievoorziening is over het algemeen duidelijk en breed opgezet, zowel voor als na de audities. Na afloop worden nagenoeg overal de redenen van afwijzing aan de kandidaten kenbaar gemaakt in een persoonlijk gesprek.

De auditcommissie constateerde grote verschillen in criteria en normen tussen de diverse academies. Deze hoge mate van decentralisatie wensen de academies te continueren: men ziet de toelatingsselecties als belangrijk profileringsmoment. Dit vormt een belemmering voor de transparantie van selectiesystemen in het dansvakonderwijs.

Betrouwbaarheid en objectiviteit van het selectiesysteem

De mate waarin er sprake is van een standaardprocedure vormt een garantie voor de betrouwbaarheid. Wisselende samenstellingen van selectiecommissie en de mate van afhankelijkheid van toevallige kwaliteiten en ervaringen van betrokken docenten heeft een negatief effect op de betrouwbaarheid.

Over de mogelijkheid om een gemis aan bepaalde kwaliteiten te compenseren door andere kwaliteiten dient duidelijkheid en overeenstemming te bestaan.

We constateerden dat de meeste selectie-elementen bij de toelatingsaudities voor de dansvakopleidingen niet objectief te meten zijn. Een intersubjectieve beoordeling vormt hiervoor een alternatief. Dit dient men echter bewust en consequent toe te passen.

Het feit dat subjectiviteit een grote rol speelt bij de selecties kan studenten belemmeren zich adequaat voor te bereiden op de audities. Bekendheid met de opleiding en de docenten biedt duidelijke voordelen voor de kandidaten. Niet alle kandidaten hebben bij voorbaat een gelijke kans op toelating.

Predictieve validiteit

Niet in alle gevallen maken kandidaten de verwachtingen van de selectiecommissie waar; de auditcommissie beweerde dat het vaak genoeg voor komt dat docenten zich in negatieve of positieve zin in de studenten hebben vergist.

Fraudegevoeligheid

Aangezien de audities plaatsvinden tijdens concrete lessituaties waar meer kandidaten gelijktijdig aan deelnemen kunnen we concluderen dat het selectiesysteem dat gehanteerd wordt bij de dansvakopleidingen nauwelijks de mogelijkheid geeft tot frauderen.

7 Drama

7.1 Inleiding

Aan zeven hogescholen in Nederland kan men een dramaopleiding volgen. Ook binnen de dramaopleidingen hebben de instellingen een aantal differentiaties aangebracht. Het aantal door instellingen onderscheiden differentiaties hebben we, evenals bij de andere drie disciplines tot enkele teruggebracht. We maken onderscheid tussen opleidingen tot uitvoerend artiest en docentopleidingen. Daarnaast zijn er enkele opleidingen die niet tot deze twee basisopleidingen geteld kunnen worden: de overige opleidingen, zoals de opleidingen regie, theatertechniek en dramaschrijven en 'intercultural course theatre and education'.

De auditcommissie drama heeft zes bezoeken afgelegd.

In tabel 7.1 is het overzicht weergegeven van de vestigingsplaatsen drama, de respons op de vragenlijst en bezochte instellingen. Alle hogescholen met een dramaopleiding in huis hebben gerepsondeerd.

Tabel 7.1: *Overzicht respons schriftelijke enquête en indeling in analysecategorieën.*

	uitvoerend	schriftelijke vragenlijst		totaal	audits
		docent	overig		
Tilburg		1		1	1
Arnhem	1	1		2	1
Zwolle		1		1	
Amsterdam	3	1	2	6	2
Maastricht	1			1	1
Utrecht	1	1	2	4	1
Leeuwarden		1		1	
totaal	6	6	4	16	6

7.2. Vooropleidingstrajecten

Een deel van de opleidingen geeft aan dat er op enigerlei wijze sprake is van vooropleidingstrajecten. Dit komt vooral voor bij de acteursopleidingen. Bij vijf van de zes acteursopleidingen betreft het specifieke vooropleidingstrajecten voor

HAVO/WVO-leerlingen, specifieke vooropleidingen verbonden aan een creatief centrum, de kunstvakopleiding zelf, bovenbouw voortgezet onderwijs/en/of via voorbereidende oriëntatiecursussen.

Bij de docentopleidingen geven drie van de zes aan dat men bepaalde vooropleidingstrajecten heeft. Alle drie organiseren voorbereidende oriëntatiecursussen. Hiernaast heeft men per docentopleiding nog een extra variant. Geen enkele overige opleiding heeft een vooropleidingstraject.

De vooropleidingstrajecten voor theateropleidingen zijn nog niet geheel uitgekristalliseerd. Er ligt een plan om met vier opleidingen gezamenlijk een vooropleiding te starten. Om deze reden vindt er overleg plaats tussen de verschillende opleidingen, maar men geeft aan dat de voortgang van deze plannen niet snel verloopt, omdat de criteria binnen de marges van de identiteit van de afzonderlijke opleidingen moet liggen.

De dramaopleidingen in Nederland kennen geen specifieke vooropleidingen voor bijzonder begaafde kinderen.

Bij de toelating tot de verschillende vooropleidingsvarianten is meestal geen sprake van selectie. In een enkel geval is er slechts een globale toetsing van de aanleg of wordt er gekeken naar leeftijd en motivatie.

Studenten die een voortraject gevolgd hebben meer kans van slagen. Vaak wordt in het voortraject al duidelijk wie geschikt is of niet. De studenten die het vooropleidingstraject gevolgd hebben, zijn verder ontwikkeld en hebben zich kunnen oriënteren op een bepaalde richting.

7.3 Toelatingsselectie

Het onderzoek is vooral gericht op selectieprocessen en criteria bij de toelating tot de diverse opleidingen. We besteden daarom hieraan relatief veel aandacht. Achtereenvolgens beschrijven we de organisatie, de inhoud en de omvang van de selectie.

7.3.1 Organisatie van de selectie

Alle docentopleidingen en de helft van de acteurs- en overige opleidingen volgen altijd een standaardprocedure bij de toelatingsselectie. Bij drie van de zes acteursopleidingen en bij twee overige opleidingen volgt men meestal de standaardprocedure, maar wijkt men er wel eens van af.

Op één acteursopleiding na, heeft elke opleiding de procedure op schrift gesteld. Het opstellen van deze procedure is een interne aangelegenheid. Geen enkele opleiding heeft zusteropleidingen en landelijke organisaties geraadpleegd bij het vaststellen van de standaardprocedure. Slechts één opleiding vermeldt dat de beroepspraktijk invloed op de procedure heeft gehad.

Het vaststellen van de procedure is een interne aangelegenheid waarbij de directie, op twee opleidingen van één instelling na, altijd betrokken is geweest. In ongeveer de helft van de gevallen zijn ook docenten er bij betrokken. Bij ruim één op de drie opleidingen heeft eveneens de opleidingscommissie/medezeggenschapsraad haar bijdrage er aan geleverd.

Formeel is de standaardprocedure vastgesteld door de directie en in twee gevallen door de opleidingscommissie/medezeggenschapsraad geaccordeerd. Bij de meeste opleidingen is er volledige eenstemmigheid over de juistheid van de gehanteerde toelatingsprocedure, één docentopleiding meldt gedeeltelijke eenstemmigheid en bij een acteursopleiding worden de procedures voortdurend aangepast. In een enkel geval, hierbij gaat het dan vooral om buitenlandse studenten of vanwege het niet aanwezig kunnen zijn bij de officiële toelatingstesten, is er sprake van afwijkingen van de standaardprocedure.

Bij driekwart van de opleidingen wordt de toelatingsprocedure telkens geëvalueerd en indien nodig bijgesteld. De helft van de acteursopleidingen en de helft van de overige opleidingen geeft aan dat de toelatingstest een goede indicatie is voor het verdere verloop van de studie. Ook bij één docentopleiding gaat dit op, echter voor vijf van de zes docentopleidingen en de helft van de acteurs- en overige opleidingen is de gehanteerde toelatingstest slechts tot op zekere hoogte een goede graadmeter.

Hoewel de meeste opleidingen aangeven tevreden te zijn over de selectieprocedures, blijken er bij een aantal opleidingen de laatste jaren geen motivatiegesprekken meer plaats te vinden. Gezien de ontwikkelingen het afgelopen jaar gaven deze gesprekken niet de helderheid die verwacht werd.

Een tweetal acteursopleidingen ziet op beperkte schaal heil in het landelijk vaststellen van regelingen in de toelatingsprocedures. Voor de overige opleidingen (niet-acteurs en niet-docentopleidingen) is hiervoor de voor de hand liggende verklaring dat zij unieke opleidingen in Nederland zijn. De opleidingen bepalen zelf de selectieprocedure en de samenstelling van de selectiecommissies. Betreffende landelijke afstemming over de onderwerpen waarop en de criteria waarmee kandidaten worden getest, geven slechts twee opleidingen aan dat er enige overeen-

stemming met de andere opleidingen over deze onderwerpen en criteria moet zijn. Genoemde onderwerpen betreffen vakinhoud (techniek), theorie en begeleiding. Genoemde criteria volgens welke kandidaten worden beoordeeld betreffen vooropleidingsniveau, affiniteit en creatieve mogelijkheden.

Het zijn vooral de acteursopleidingen die aangeven dat de selectieprocedure (bedoeld wordt de eigen wijze waarop de toelatingsdagen worden georganiseerd) en de samenstelling van de selectiecommissie (keuze van docenten en gastdocenten) de opleidingen de mogelijkheid biedt zich te profileren en te onderscheiden van de andere opleidingen. De docentopleidingen noemen vooral zeer veel verschillende onderwerpen/aspecten waarop kandidaten worden getest als mogelijkheid tot profilering.

Voor twee andere opleidingen (één docent- en één overige opleiding) geldt de keuze van criteria ook als middel om zich te onderscheiden. Het gaat hierbij dan vooral om criteria die de opleiding in staat stelt combinatie van talent te vinden (bijvoorbeeld acteertalent gecombineerd met pedagogisch inzicht).

Het verschil in doelstelling tussen acteursopleidingen en docent dramaopleidingen komt echter niet zozeer in de selectie naar voren. Bij de selectie wordt echter bijna geen onderscheid gemaakt naar voorkeur voor acteursopleiding of docent dramaopleiding; er wordt voornamelijk gekeken naar de spelkwaliteiten. De meeste docentopleidingen gaan ervan uit dat het spelen voorop staat, omdat dit zowel het middel als het doel van de opleiding is.

Men heeft weinig behoefte aan landelijke afstemming van de selectieprocedures. Dit blijkt ook uit het ontbreken van contacten met andere opleidingen over afstemming van de toelatingsprocedures. De enkele contacten die er zijn betreffende dit onderwerp zijn met buitenlandse instellingen.

De momenteel door de opleidingen gehanteerde toelatingseisen worden in grote mate bepaald door de instellingen zelf (zie tabel 7.2).

Tabel 7.2: Inbreng van onderscheiden belangengroepen bij gehanteerde toelatingseisen (mediaan: 1 = speelt geen rol; 5 = speelt een doorslaggevende rol).

	uitvoerend	docent	overig	totaal gemiddeld
eigen beleid	4	4	4	4
beroepspraktijk	3	3	2	3
overheid	2	1	1	1
voortgezet onderwijs	1	3	1	1

Het eigen beleid speelt een doorslaggevende rol bij de meeste opleidingen. Dit geldt voor alle drie de vormen van drama-onderwijs. Bij de acteurs- en docentopleidingen is de beroepspraktijk ook belangrijk. Dit geldt overigens ook voor twee 'overige' opleidingen van één instelling, maar niet voor de twee 'overige' opleidingen bij de andere instelling.

De overheid speelt slechts een marginale rol volgens de acteursopleidingen. Bij twee docentopleidingen is de rol van de overheid belangrijk, maar bij de andere docentopleidingen en alle 'overige' opleidingen juist niet.

Het primaire voortgezet onderwijs speelt alleen een belangrijke rol bij de docentopleidingen. Dit komt natuurlijk tot uiting bij de stages die de studenten lopen op deze scholen.

Selectiecommissie

Opleidingen kunnen selectiecommissies natuurlijk op verschillende manieren samenstellen. Dat blijkt ook uit tabel 7.3. Niet alleen verschillen de opleidingen van elkaar qua samenstelling, maar ook het aantal personen dat deel uit maakt van zo'n commissie is zeer verschillend.

In driekwart van de gevallen maakt de directie deel uit van de commissies. Bij een instelling zelfs drie (alle?) directieleden. Bij alle acteursopleidingen zitten meer dan één vakdocenten in de commissie, bij drie 'overige' en vier docentopleidingen is dat eveneens het geval. Het aantal vakdocenten bij de acteursopleidingen dat deel uitmaakt van de selectiecommissies is groot vergeleken bij de twee andere typen dramaopleidingen. In drie gevallen maken meer dan 10 vakdocenten deel uit van de commissie. Bij drie docentopleidingen neemt ook een behoorlijk aantal vakdocenten (zes à zeven) deel aan de commissies; bij de andere drie geen of slechts één. Bij de groep 'overigen' heeft bij twee opleidingen één vakdocent zitting in de selectiecommissie.

Tabel 7.3: Samenstelling selectiecommissies bij toelating tot initiële opleiding.

	uitvoerend	docent	overig
directie	0-3	0-1	0-1
(hoofd)vakdocent	3-14	0-7	0-3
theoriedocent	0-2	0-2	0-2
student	0-9	0-2	0-15
beroepspraktijk	0-3	0	0-2
externe deskundige	0	0	0-1

Bij op één na alle acteursopleidingen maken één of twee theorie docenten eveneens deel uit van de commissie. Dit is eveneens het geval bij de helft van de docentopleidingen en slechts één 'overige' opleiding.

Een aantal opleidingen laat de kandidaten wisselen per begeleidingsgroep of wisselt de samenstelling van de selectieteams. Men probeert hiermee de invloed van subjectiviteit in het oordeel te verlagen.

Lang niet alle opleidingen hebben studenten in hun selectiecommissie. Met name bij de docentopleidingen is dit maar zelden het geval; twee opleidingen hebben elk twee studenten in hun commissie. Vier van de zes acteursopleidingen hebben wel studenten in hun commissies; het aantal varieert van drie tot negen. Tenslotte heeft één 'overige' opleiding maar liefst vijftien studenten in hun commissie zitten, terwijl een andere 'overige' opleiding één student al genoeg vindt; twee opleidingen hebben geen enkele student in hun selectiecommissie.

De aanwezigheid van studenten wordt overigens niet door alle toekomstige studenten even positief gewaardeerd. Studenten blijken streng te selecteren. Bij de docentenvergaderingen mogen bij sommige opleidingen studenten aanwezig zijn, maar ze hebben geen stemrecht. Wel kunnen ze in sommige gevallen een adviserende functie hebben. Ook worden bij een opleiding eerstejaarsstudenten ingezet om kandidaten te begeleiden en gerust te stellen. Tweede- en derdejaarsstudenten doen mee met de trainingen en werken met de kandidaten en vierdejaars zitten in de selectiecommissie.

Bij een opleiding krijgen studenten de opdracht om verslag te maken van de selectie. Dit dient als leerervaring voor henzelf en voor het leren beoordelen van anderen.

Personen uit de beroepspraktijk en externe deskundigen maken zelden deel uit van selectiecommissies. Alleen bij drie van de zes acteursopleidingen komen we personen uit de beroepspraktijk tegen en dit is eveneens het geval bij één 'overige' opleiding. Een andere 'overige' opleiding heeft één externe deskundige opgenomen in de commissie.

Procedure

De meeste opleidingen hebben oriëntatie- en selectiecurssussen waarin de opleiding veel tijd investeert. Op de meeste opleidingen bestaat de selectie uit een aantal rondes (één opleiding heeft een enkele ronde van drie dagen). De rondes zijn op vrijwel alle opleidingen verschillend wat tijd en inhoud betreft. Ook de tijd tussen de rondes varieert. Bij een opleiding gaf men aan dat er een half jaar zit tussen de eerste en de tweede ronde.

Meestal wordt in de eerste ronde uit de vele aanmeldingen een grove selectie gemaakt. Bij sommige opleidingen gebeurt dit door middel van een auditie of een aantal tests die kandidaten moeten doen, bij andere opleidingen wordt er tijdens

deze eerste ronde al met de studenten gewerkt. Vaak is direct duidelijk of de kandidaat geschikt is of niet. Over twijfelgevallen wordt gediscussieerd.

In de tweede ronde vinden meestal de lessen en trainingen plaats en wordt getracht eventuele twijfel eruit te selecteren. Sommige opleidingen hebben nog een derde ronde waarin de definitieve beslissing wordt genomen. Uit deze deelnemers wordt dan het uiteindelijke aantal studenten geselecteerd. Opleidingen zijn gebonden aan een minimaal aantal studenten dat moet worden toegelaten. Een opleiding geeft aan twijfelgevallen in de eerste ronde nu vaker door laten stromen naar de tweede ronde om uiteindelijk niet met een tekort aan studenten te komen zitten

Informatievoorziening

Nagenoeg alle opleidingen op drie na, organiseren voorlichtingsbijeenkomsten of open dagen voor de aspirantstudenten. Ook verstrekken drie van de vier opleidingen speciale brochures over de toelatingsprocedure en -criteria. Bij iets meer dan de helft van de opleidingen kan de aspirantstudent ook terecht voor individuele mondelinge informatie. Drie opleidingen verstrekken de aspirantstudenten een studiegids van de opleiding waar alle relevante informatie betreffende de toelating in staat. Eén opleiding ontwikkelt een website waarop deze informatie eveneens te vinden is.

Uiteraard worden alle kandidaatstudenten na afloop van de toelatingsprocedure op de hoogte gesteld van de uitslag. Ruim driekwart van de opleiding doet schriftelijk; zes opleidingen lichten de kandidaten mondeling/telefonisch in. Dit gebeurt het snelst bij de acteursopleidingen. Zij doen dit alles binnen drie dagen, sommige zelfs direct na het toelatingsexamen. Ook de lerarenopleidingen zijn tamelijk snel; binnen maximaal vijf dagen (één opleiding), maar meestal drie dagen hebben de kandidaten de uitslag. Een instelling met twee 'overige' opleidingen heeft veertien dagen nodig om de uitslag aan de kandidaten te verstrekken.

Iets meer dan de helft van de opleidingen verstrekt altijd de reden van afwijzing, zes opleidingen doen dat ook, maar alleen op verzoek en één 'overige' opleiding doet het nooit.

Bezwaar en beroep

Indien men wordt afgewezen kan men zelden in beroep gaan. Slechts één instelling welke één acteursopleiding, één docentopleiding en twee 'overige' opleiding heeft, biedt de afgewezen kandidaten mogelijkheden tot in beroep gaan. Men heeft hiervoor een beroepscommissie studentenzaken in het leven geroepen, waartoe de afgewezen student zich schriftelijk of mondeling dient te wenden.

Geen enkele opleiding biedt de kandidaten een mogelijkheid van een second opinion. Twee docentopleidingen houden een slag om de arm, in principe niet, maar wie weet.

7.3.2 Inhoud van de selectie

Selectie-instrumentarium

De opleidingen beoordelen kandidaten op basis van verschillende aspecten. In tabel 7.4 is een overzicht van het selectie-instrumentarium gegeven.

Enkele selectie-instrumenten worden door nagenoeg alle opleidingen gehanteerd om de kandidaten te selecteren. Dit is de beoordeling op persoonlijke affiniteit en motivatie en de beoordeling van individuele opdrachten die de kandidaten ter plekke dienen uit te voeren. Bij één acteursopleiding speelt affiniteit/motivatie blijkbaar geen rol, terwijl bij twee 'overige' opleidingen er geen opdracht hoeft te worden uitgevoerd.

Naast het toetsen van de motivatie is het uitvoeren van opdrachten, individueel of collectief, ter plekke of al dan niet thuis voorbereid, de manier waarop de acteursopleidingen hun kandidaten beoordelen. Andere selectie-instrumenten spelen bij deze opleidingen geen rol.

Tabel 7.4: *Selectie-instrumentarium: basis waarop bij selectie de geschiktheid van kandidaten wordt beoordeeld.*

	uitvoerend	docent	overig	totaal
affiniteit/motivatie	5	6	4	15
individuele opdrachten ter plekke	6	6	2	14
collectieve opdrachten ter plekke	4	6	2	12
individuele performance	5	5	0	10
collectieve performance	5	4	0	9
individuele thuisopdrachten	1	5	2	8
mondelijke kennistoets	0	1	2	3
collectieve thuisopdrachten	1	1	0	2
ervaring vakgebied	0	1	1	2
cijferlijst/vakkenpakket	0	0	2	2
schriftelijke kennistoets	0	1	0	1
eigen werk	0	0	1	1

Ook bij de docentopleidingen zijn opdrachten en performance, individueel en collectief, ter plekke de manier om de kandidaten te beoordelen. Ook thuisopdrachten zijn belangrijk. Andere selectie-instrumenten spelen bij de docentopleidingen geen rol van betekenis.

Bij de 'overige' opleidingen spelen motivatie en affiniteit altijd een rol. De overige selectie-instrumenten worden her en der toegepast. Vergeleken met de acteurs- en

docentopleidingen is kennis en een behoorlijke cijferlijst en adequaat vakkenpakket bij twee opleidingen wel van belang.

Selectie-elementen

In deze subparagraaf bespreken we de aspecten waarop de kandidaten bij toelating worden getest. De dramaopleidingen noemen een groot aantal elementen (zie tabel 7.5).

Kenniselementen

- HAVO/WVO-niveau qua kennis en culturele bagage
- algemene ontwikkeling, Engelse taal
- reflectie- en analytisch vermogen

Technische vaardigheden

- fysieke mogelijkheden, stem/adem, muzikaliteit
- expressieve vaardigheden (beweging, geluid, toneelspel)
- dramatische technieken, onderverdeeld in ritme, klank, contract, detail, articulatie, coördinatie, spanning/ontspanning, dynamoritmie v.d., beweging, vermogen tot transformeren en schakelen.
- vermogen tot concentratie, inleving, gevoelsuiting, observatie
- in staat in een groep te werken, natuurlijk gezag

Artistieke kwaliteit en aanleg

- creativiteit, fantasie, inleving, doorstroming, transformeren, samenspel
- speltalent, regie- en vormgevingstalent, theater pedagogisch talent
- persoonlijkheid, concentratievermogen, expressiviteit, oorspronkelijkheid
- theatermentaliteit, vermogen tot improviseren, muzikaliteit v.d. beweging, van idee naar étude
- creativiteit, gevoel voor ruimte, kleur e.d., affiniteit met theater, inzicht en ontwikkelingen en stromingen, inzicht in artistieke processen
- verbeelding bij spel en stem, fysieke helderheid bij spel, theatrale mogelijkheden bij beweging, klankgevoeligheid, tekstgevoeligheid en ritme/muzikaliteit, eigenheid (algemeen),
- selecteren en insturen eigen werk, dramatisch besef; gevoel voor ritme, klank, contrast en detail
- zelfacceptatie en authenticiteit, verbeelding en fantasie, gebruik passende speelstijl, verbeelde werkelijkheid en geloofwaardig personage
- conceptualiseren van oefeningen en scènes, presenteren van vorenstaande, vormgeven en presenteren van tekst, intensiteit/kwaliteit van de overdracht

Andere aspecten

- basishouding - actief- kritisch-ontvankelijk-authenticiteit spel, overdrachtsmogelijkheden inzicht in doel en functie, vanuit stellingname leiding kunnen nemen en geven
- leerhouding, ontwikkelbaarheid, motivatie
- technisch inzicht, organisatorische capaciteiten, analytische capaciteiten, stressbestendigheid, nieuwsgierigheid/openheid
- helderheid, waarneming en inzicht bij schrijfpodracht, inbreng en zinnigheid bij gesprek
- breedheid van aandacht en alertheid, doorzettingsvermogen, impulsiviteit, lichamelijke bewustzijn

Om mee te kunnen doen aan een toelatingsexamen moeten kandidaten aan een aantal voorwaarden voldoen. Zo is minimaal een HAVO- of MBO-diploma verplicht en mag de kandidaat niet ouder zijn dan 24 jaar. De criteria die bij de diverse opleidingen gesteld worden, wisselen al evenveel als de procedures. Bij een aantal opleidingen gaf men aan dat bij het bepalen van iemands artistieke kwaliteiten of aanleg de eerste indruk vaak heel belangrijk is. Ook wordt er gekeken naar het repertoire dat iemand kiest; de keuze van de monoloog bijvoorbeeld kan heel verhelderend zijn. Waar ligt de voorkeur van de student, imiteert hij of zij alleen maar, of heeft de persoon iets eigen. Omdat de acteur vaak zijn eigen instrument is, is de persoonlijkheid van groot belang. Sommige studenten profileren zich door een bepaalde eenduidige keuze.

Daarnaast spelen de technische aspecten een rol. Bij één opleiding heeft men als eerste drempel een fysieke test. Het gehoor wordt belangrijk gevonden, evenals de stem en beweging. Ook de coördinatie moet voldoende zijn. Daarnaast wordt op meer opleidingen gekeken of iemand open staat om iets te leren. Termen die genoemd worden zijn: werkbaarheid, corrigeerbaarheid, leerbaarheid. Daarnaast worden criteria genoemd als: verbeeldingskracht, dramatiek, vormgevoeligheid, ritmegevoeligheid, interactie, samenspel, spontaniteit, competitiviteit.

Door studenten wordt meer malen genoemd dat het duidelijk was dat je ontwikkeling moest tonen. Bij een opleiding met een democratische structuur wordt er meer gekeken of de persoon past binnen de opleiding. Er wordt een grote mate van zelfstandigheid verwacht en de persoon moet de eigen verantwoordelijkheid kunnen dragen. Hij of zij moet opgewassen zijn tegen veel vrijheid en eigen initiatief tonen. Ook wordt daar meer gekeken of iemand binnen een groep past. Bij meer hiërarchische opleidingen wordt het belangrijker gevonden wat de docenten vinden, waardoor de eigen mening ondergesneeuwd raakt. De student moet in staat zijn om te kunnen werken met de adviezen die worden gegeven. Ook wordt daar overwegend aandacht besteed aan de vakinhoudelijke kwaliteiten.

De motivatie wordt wel vaker genoemd als zijnde belangrijk, maar een motivatiegesprek wordt niet als een goed indicatiemiddel gezien. Studenten kunnen zich op zo'n gesprek zeer goed voorbereiden en een uitstekende motivatie voorspiegelen, maar dit zegt niet altijd wat over hun werkelijke motieven. Ook blijft dit gesprek vaak oppervlakkig. Bij sommige opleidingen probeert men tussen de bedrijven door de motivatie te achterhalen. Soms gebeurt dit aan de hand van een groeps gesprek over voorkeuren van studenten over bijvoorbeeld literatuur, hobby's, enzovoort. Bij een opleiding vond men het beter om studenten een recensie te laten schrijven over een stuk wat ze gezien hebben en aan de hand daarvan een gesprek te hebben.

Hieruit komt vaak een beeld naar voren wat de student vindt en hoe er gedacht wordt.

Bij de docentenvariant wordt soms ook gekeken of toneel didactische elementen in het spel aanwezig zijn. Men probeert uit het spel af te leiden of iemand met mensen om kan gaan. Er wordt dan gekeken of iemand communicatief reageert op medestudenten en of iemand kan reageren op aanwijzingen die hem of haar gegeven worden.

Om aan te geven hoe zwaar deze aspecten wegen in de beoordeling is aan de respondenten gevraagd een gewicht aan de vier rubrieken toe te kennen. In tabel 7.5 zijn de resultaten weergegeven.

Tabel 7.5: Selectie-instrumentarium: basis waarop bij selectie de geschiktheid van kandidaten wordt beoordeeld (weergegeven is de mediaan: 1=volstrekt irrelevant of helemaal niet objectief vast te stellen; 10=cruciaal of volledig objectief vast te stellen).

	uitvoerend	docent	overig	totaal gemiddeld.
kennisniveau	6 - 8	7 - 7	7 - 8	7 - 8
technische vaardigheid	7 - 9	8 - 8	7 - 8	7 - 8
artistieke kwaliteit/aanleg	10 - 8	9 - 7	8 - 8	9 - 7
motivatie	8 - 7	9 - 6	10 - 8	9 - 7

Door de opleidingen worden artistieke kwaliteit, aanleg en motivatie als de belangrijkste aspecten genoemd. Ook technische vaardigheden worden hoog aangeschreven in tegenstelling tot het kennisniveau van de student. We zien enige verschillen tussen de drie typen dramaopleidingen.

Bij de acteursopleidingen is artistieke kwaliteit en aanleg het allerbelangrijkst gevolgd door motivatie. De docentopleidingen geven iets meer gewicht aan motivatie maar vinden ook dat de kandidaten een bepaalde artistieke kwaliteit en aanleg moeten hebben, bovendien worden ook technische vaardigheden behoorlijk op prijs gesteld. Het kennisniveau van de kandidaten is ook bij deze opleidingen minder van belang. Veruit het belangrijkste voor de 'overige' opleidingen is de motivatie van de kandidaten; het is belangrijker dan de artistieke aanleg. Het kennisniveau van de kandidaten is voor deze opleidingen belangrijker dan voor de andere typen opleidingen.

Nagenoeg alle docentopleidingen geven aan dat er compensatie van een minder goed aspect kan plaatsvinden door een beter aspect. Bij de acteursopleidingen en de 'overige' opleidingen kan dit bij helft van de opleidingen. Slechts een acteursopleiding heeft hiervoor regels vastgesteld. Het betreft compensatieregels voor stem/beweging met spellessen/vakken.

Alle vier de onderscheiden groepen criteria zijn behoorlijk goed objectief meetbaar volgens de responderende opleidingen. Het best objectief meetbaar zijn het kennisniveau en de technische vaardigheden van de kandidaten, maar ook de artistieke kwaliteiten zijn redelijk goed objectief vast te stellen. Iets minder zeker is men over het vaststellen van de motivatie.

Men tracht zo betrouwbaar mogelijke kwaliteitsmetingen te realiseren door extra opdrachten te geven, door gastdocenten te laten reflecteren over het huiswerk en extra opdrachten, gezamenlijke criteria aan te leggen en regelmatig door te spreken, testlessen invoeren, grote toelatingscommissies te hebben en de intersubjectiviteit hiervan garandeert de objectiviteit.

De opleidingen is ook verzocht aan te geven of onder andere leeftijd, sekse, etniciteit en aanwezigheid van bepaalde differentiaties een rol spelen bij de selectie. Geslacht en etniciteit spelen nauwelijks een rol. De enkele opleiding vermeldt hierbij dat heterogeniteit van de groep belangrijk is. Drie acteursopleidingen, twee docentopleidingen en een 'overige' opleiding geven aan dat leeftijd bij hen wel een rol speelt.

Selectienormen en beslisregels

Op tien van de zestien opleidingen dienen de kandidaten aan alle eisen te voldoen wil men toegelaten worden tot de opleiding. Op twee opleidingen dienen de kandidaten op ten minste één van de hoofdonderdelen aan de eisen te voldoen. De andere opleidingen hebben andere beslisregels om te bepalen of een kandidaat wordt toegelaten, indien niet voldaan wordt aan alle criteria.

Indien de commissie niet eensgezind is over een kandidaat zijn er verschillende modellen om tot een eindoordeel te komen. In iets minder dan de helft (zeven) van de opleidingen geeft de meerderheid van stemmen de doorslag, bij vier opleidingen wordt gestreefd naar een compromis, vier opleidingen streven naar consensus en bij één opleiding kan één lid een doorslaggevende stem hebben.

In tien van de zestien gevallen kunnen tekortkomingen op één gebied worden gecompenseerd door goede beoordelingen op een ander aspect.

7.3.3 Omvang van de selectie

De verhouding tussen het aantal audities en het aantal toegelaten studenten alsmede het percentage toegelaten studenten, dat slaagt voor de propedeuse is weergegeven in tabel 7.6.

Tabel 7.6: Rendementgegevens (percentages berekend op gemiddelde aantallen over maximaal acht studiejaar).

	uitvoerend	docent	overig	totaal gemiddeld
% toegelaten o.b.v. aantal toelatingsexamens	7%	31%	42%	28%
% geslaagd voor propedeuse o.b.v. aantal toegelaten	71%	73%	71%	72%

Bij de acteursopleidingen is het percentage toegelaten studenten bijzonder gering ten opzichte van het aantal kandidaten. Gemiddeld wordt slechts 6,5% toegelaten. De percentages van de acteursopleidingen verschillen weinig van elkaar.

Bij de docentopleidingen is het percentage toegelaten studenten veel groter, maar gemiddeld wordt toch niet meer dan 31% daadwerkelijk toegelaten. Onderling variëren de percentages van de afzonderlijke docentopleidingen van 19% tot 42%. De 'overige' opleidingen laten gemiddeld zo'n 42% toe. Er is onderling weinig verschil bij deze opleidingen.

Het percentage geslaagden voor de propedeuse ligt gemiddeld op zo'n 72%. Dit geldt voor alle drie typen dramaopleidingen. Per opleiding verschillen de percentages propedeusegeslaagden echter behoorlijk. Bij één acteursopleiding is het gemiddeld percentage geslaagden over acht studiejaar zo'n 42%, bij een andere opleiding 100%. Hetzelfde beeld, maar iets minder extreem, zien we bij de docenten 'overige' opleidingen.

Twee acteursopleidingen, één docentopleiding en drie 'overige' opleidingen geven aan dat het aantal toe te laten studenten gelimiteerd is als gevolg van capaciteitsbevestiging. Tabel 7.7 geeft een overzicht van het aantal geschikt bevonden kandidaten in relatie tot het aantal beschikbare opleidingsplaatsen.

Tabel 7.7: Het aantal geschikt bevonden kandidaten gerelateerd aan het aantal beschikbare opleidingsplaatsen.

	uitvoerend	docent	overig	totaal
geschikte kandidaten > beschikbare opleidingsplaatsen	3		3	6
geschikte kandidaten = beschikbare opleidingsplaatsen	2	5	1	8
geschikte kandidaten < beschikbare opleidingsplaatsen		1		1

Drie van de zes acteursopleidingen geven aan dat het aantal kandidaten groter is dan het aantal beschikbare plaatsen. Dit komt ook bij drie van de vier 'overige' opleidingen voor. Bij de docentopleidingen komt dit niet voor. Hier is het aantal geschikt beoordeelde kandidaten meestal gelijk aan het aantal beschikbare plaatsen.

Eén docentopleiding meldt dat minder geschikt bevonden kandidaten zich aanmelden dan men plaats heeft.

Als er sprake is van nadere selectie vanwege capaciteitsbekostiging, dan selecteert men zonder uitzondering op basis van een kwalitatieve rangordening van de geschikt bevonden kandidaten.

Bijna alle acteursopleidingen zouden geen concessies aan de kwaliteit doen, wanneer het aantal geschikt bevonden kandidaten kleiner is dan het aantal bekostigde opleidingsplaatsen. Dit geldt ook voor drie docentopleidingen en twee 'overige' opleidingen. De andere opleidingen zeggen dat ze het in principe niet doen, maar het komt wel eens voor. De enige docentopleiding die daadwerkelijk minder aanmeldingen heeft van geschikt bevonden kandidaten dan het aantal beschikbare plaatsen past de kwaliteitsmaatstaven niet aan.

In een aantal gevallen gaan toegelaten kandidaten uiteindelijk niet over tot inschrijving. De aantallen zijn niet erg groot en variëren van één tot zeven personen per jaar. Bij de docentopleidingen komt het iets meer voor dan bij de twee andere type dramaopleidingen. De redenen hiervoor zijn sterk verschillend. Bij veel docentopleidingen blijken kandidaten de voorkeur aan een andere docentopleiding te geven, hetgeen slechts bij één acteursopleiding regelmatig voor komt. In enkele gevallen blijken de kandidaten bij nader inzien onvoldoende gemotiveerd te zijn en kiezen voor een opleiding buiten het kunstvakonderwijs. Andere redenen waarom kandidaten wegblijven hebben soms te maken met financiële of persoonlijke omstandigheden. In een enkel geval is een kandidaat te jong.

Het altijd hanteren van een reservelijst bij de toelatingsselectie komt maar in een enkel geval voor bij de acteurs- en docentopleidingen. Bij drie van de vier 'overige' opleidingen hanteert men wel altijd een reservelijst. Zowel drie acteursopleidingen als drie docentopleidingen hanteren nimmer een reservelijst.

De kandidaten

Tijdens de gesprekken met de auditcommissie gaven studenten te kennen dat ze een ronde door Nederland maken om bij verschillende opleidingen auditie te doen. Afgewezenen proberen met de aanwijzingen tijdens de selectiecurssussen het vaak een jaar later nog een keer. De meest genoemde reden waarom ze voor die bepaalde opleiding gekozen hadden, was het feit dat ze er aangenomen waren.

De persoonlijke benadering en het krijgen van adviezen tijdens het werken in groepen werden zeer op prijs gesteld. Bij sommige opleidingen voelden zij zich

alleen maar beoordeeld en bij andere opleidingen ervoeren ze de selectie als een soort cursus waar ze veel aan gehad hadden.

De mate van onderlinge concurrentie tussen studenten was voor sommigen een reden niet voor een bepaalde opleiding te kiezen. Dit werd als negatief ervaren. Voor deze studenten bepaalde deze concurrentie een groot gedeelte van de sfeer van de opleiding. Sommigen studenten gaven aan dat ze zich bij bepaalde opleidingen niet welkom voelden. Ook was niet bij elke opleiding even duidelijk wat er van hen verwacht werd en waarop ze beoordeeld werden.

Docent drama opleidingen: tweede keus?

Bij de meeste bezochte opleidingen bestaat er naast de acteursopleiding een docentvariant. Van één opleiding was het onduidelijk of het een acteursopleiding betrof of een docentopleiding. Deze opleiding profileert zich de laatste jaren duidelijker als een docentopleiding.

Het gegeven dat men acteursambities heeft en men zich toch op een docentopleiding aanmeldt, doet zich bij verschillende opleidingen voor. Bij de parttime opleidingen is dit minder het geval, omdat er vaker voor deze opleidingsvariant gekozen wordt vanuit praktijkervaring.

Bij één opleiding melden studenten zich voornamelijk aan om acteur te worden. Tijdens het eerste jaar worden ze pas bekend met de docent drama-variant. Bij afwijzing aan het eind van het propedeusejaar wordt in sommige gevallen verwezen naar de docentvariant. Deze, haast gedwongen keuze, werd door studenten ervaren als een degradatie tot tweederangs-acteur.

Binnen de onderwijswereld is de dramadocent eveneens een ondergeschoven kind. Toch is het lesprogramma voor dramadocent op spelgebied op sommige opleidingen vergelijkbaar met een acteursopleiding. Daarnaast krijgen studenten op een docentopleiding een bredere basis. Studenten geven aan dat ze in de praktijk op vele terreinen terecht kunnen met de basis die ze aangereikt krijgen.

7.4 Selectie in de propedeuse

Het propedeusejaar is bij de meeste opleidingen een zwaarwegend jaar. Tijdens dat jaar zijn er bij de meeste opleidingen drie officiële beoordelingen. Na het propedeusejaar mogen opleidingen in principe geen studenten meer van de opleiding verwijderen.

Toch geven veruit de meeste opleidingen aan dat er sprake is van continue beoordeling na toelating tot de opleiding. Dit geldt voor alle 'overige' opleidingen, vijf van de zes docentopleidingen en twee acteursopleidingen.

Studenten die qua niveau en omstandigheden extra begeleiding en ondersteuning nodig hebben, krijgen dat vooral van een begeleidend docent of mentor. In enkele gevallen (drie acteurs-, twee docent- en één 'overige' opleiding) worden extra lessen of trainingsuren gegeven.

Op één docentopleiding na, geven alle andere opleidingen een bindend studieadvies op het einde van het eerste jaar. Gemiddeld krijgt een drietal studenten na het eerste jaar een bindend negatief studieadvies. Verhoudingsgewijs (gerelateerd aan de gemiddelde instroom van de laatste acht jaren) is dit bijna 18%. Bij de meeste acteursopleidingen is het hoogstens één per jaar, maar één opleiding meldt dat zes studenten zo'n negatief advies hebben gekregen. Bij de andere opleidingen varieert het aantal tussen nul en acht studenten.

Bij één opleiding wordt men, als men eenmaal aangenomen is voor het eerste jaar, in principe toegelaten tot vier jaar opleiding. Het ijkpunt van de propedeuse komt bij deze opleiding te vervallen. Dit wil niet zeggen dat er licht beoordeeld wordt. Ook deze opleiding kent drie evaluatiemomenten per jaar. Het komt wel eens voor dat mensen een negatief advies krijgen, maar ze zijn niet verplicht om te vertrekken. Zij ontvangen dan na vier jaar een certificaat in plaats van een getuigschrift. Bij een andere opleiding is het eerste jaar de basis voor twee opleidingen. Er wordt op het eind van de propedeuse gekeken of iemand geschikt is voor acteur of dat hij of zij eventueel in aanmerking kan komen voor de docentvariant. Zo niet dan volgt een bindend negatief advies. Als motivering geeft deze opleiding aan dat de studenten nog heel jong zijn en nog niet weten waar hun kwaliteiten liggen. De ambities van studenten liggen meestal alleen bij het acteursvak. Het toneelvak is veel breder dan het professioneel toneel en studenten moeten dat het eerste jaar ervaren.

Met uitzondering van drie opleidingen (hoewel dit wettelijk geregeld is), hebben studenten op de andere opleidingen altijd de mogelijkheid in beroep te gaan. Hiervoor hebben de meeste opleidingen een Commissie van Beroep voor de Examens ingesteld. Bij enkele opleidingen vervult de decaan of het College van Bestuur deze rol. In voorkomende gevallen dienen studenten die in beroep willen gaan schriftelijk beroep aan te tekenen. Veelal is de te volgen procedure opgenomen in het onderwijs- en examenreglement.

De meeste opleidingen bieden de studenten geen mogelijkheid ten aanzien van het bindend negatief advies een second opinion te vragen. Bij de drie opleidingen waar

het af en toe voorkomt, kan men terecht bij de artistiek leider, een collega vakdocent of de decaan.

Het propedeusejaar wordt door een aantal studenten niet positief beoordeeld. Zij ervaren de propedeuse als de eigenlijke selectie en deze duurt volgens hen te lang. Onbewust wordt elk moment een beoordelings situatie. Ze pleiten voor een zwaardere selectie bij de toelating en de mogelijkheid van keuze van opleidingsvariant bij de start. Verder vonden studenten de criteria waarop ze beoordeeld werden niet op alle opleidingen helder. Een opleiding geeft aan dat men door de methode van het 'didactisch zwijgen' wil voorkomen dat studenten zich richten naar de wensen van de docenten. Studenten interpreteren dit als vaagheid en onduidelijkheid.

Op een aantal andere opleidingen vinden studenten echter dat de feedback voornamelijk bij de beoordeling gegeven wordt en willen daarom liever vaker door het jaar heen beoordeeld worden. De nadruk ligt volgens hen nu te veel op de drie beoordelingsmomenten.

7.5 Selectie bij het eindexamen

Bij bijna de helft van de opleidingen komt het voor dat studenten een 'onvoldoende' halen bij de eindbeoordeling. Hier is het dus niet zo dat het eindexamen slechts een formele afsluiting is van een vierjarige studie, waarvoor men in de praktijk niet kan zakken. Op drie acteursopleidingen en één 'overige' opleiding kunnen studenten niet meer zakken voor het afsluitend examen. Bij geen enkele opleiding fungeert het afsluitend examen als selectie voor de voortgezette opleidingen.

Tabel 7.8 geeft een overzicht van de wijze waarop de commissie bij eindexamens is samengesteld.

Tabel 7.8: Samenstelling selectiecommissies bij afsluiting van de initiële opleiding (N = 14)*.

	aantal	aantal leden
directie	12	1
(hoofd)vakdocent	12	1-4
theoriedocenten	8	1-2
beroepspraktijk	3	1-2
externe deskundigen	3	1
anderen	1	3
studenten	1	1

* twee docentopleidingen verstrekten hierover geen informatie

In het algemeen zijn de examencommissies samengesteld uit directie, (hoofd)vakdocenten en theorieleraars. In geen enkel geval hebben afgevaardigden uit de voortgezette opleiding zitting in de eindexamencommissie. Vertegenwoordigers uit de beroepspraktijk en externe deskundigen maken samen slechts bij zes opleidingen deel uit van de eindcommissie. Deelname van studenten hebben we slechts bij één opleiding aangetroffen.

De eindexamenkandidaten dienen op alle onderdelen aan de eisen te voldoen. Dit is de regel bij alle acteurs- en 'overige' opleidingen. Ook bij een meerderheid van de docentopleidingen is dit het geval. Eén docentopleiding geeft aan dat een kandidaat in principe wel aan alle onderdelen moet voldoen, maar er kunnen uitzondering voorkomen.

De eindexamencommissies komen op behoorlijk verschillende wijze tot hun eindoordeel. In tabel 7.9 is een overzicht gegeven van de gehanteerde selectie-instrumenten.

Tabel 7.9: *Selectie-instrumenten: basis waarop men bij eindexamens tot een eindoordeel komt.*

	uitvoerend	docent	overig	totaal
individuele thuisopdracht	5	3	3	11
individuele performance	4	3	2	9
collectieve performance	4	3	2	9
individuele opdracht ter plekke	1	3	3	7
cijfers gedurende opleiding	3	1	1	5
collectieve opdracht ter plekke	1	2	0	3
schriftelijke kennistoets	1	1	1	3
mondelinge kennistoets	1	0	1	2
stage	0	1	1	2
eindexamenprogramma	0	1	0	1

De individuele thuisopdracht (bijvoorbeeld verslag of stageopdracht) is het meest gebruikte selectie-instrument bij de beoordeling van eindexamens bij dramaopleidingen. Vijf acteursopleidingen, drie docentopleidingen en drie 'overige' opleidingen hanteren dit instrument bij de beoordeling. Oordelen gebaseerd op individuele en collectieve performance gaan vaak hand in hand. Dit is het geval bij drie acteursopleidingen, twee docentopleidingen en één 'overige' opleiding. Bij één acteursopleiding volstaat men met een oordeel op basis van een individuele performance zonder collectieve performance. Bij een andere acteursopleiding oordeelt men daarentegen op basis van de collectieve performance en niet de individuele performance.

Bij de helft van de docentopleidingen, één acteursopleiding en driekwart van de 'overige' opleidingen is de beoordeling van individuele opdrachten ter plekke eveneens van belang bij het eindoordeel.

Alle andere selectie-instrumenten worden door slechts enkele opleidingen gehanteerd.

De meeste opleidingen hanteren verschillende selectie-instrumenten tegelijkertijd om tot hun eindoordeel te komen. Veelal is dit een combinatie van individuele thuisopdrachten en individuele/collectieve performance al dan niet ter plekke. Het is nooit zo dat een student al geslaagd is indien hij/zij voldoende studiepunten heeft behaald; in alle gevallen dient er nog een prestatie in de vorm van een individueel of collectief optreden, of bijvoorbeeld het regisseren van een eindexamenvoorstelling plaats te vinden.

Bij twijfel over het geslaagd zijn van een examenkandidaat heeft men verschillende methodieken om de knoop door te hakken. Vijf opleidingen doen dat op basis van een compromis, bij drie opleidingen geldt een meerderheid van stemmen, drie opleidingen streven naar consensus en bij twee opleidingen is de stem van één persoon doorslaggevend.

7.6 Selectie bij toelating tot de voortgezette opleiding

Vier opleidingen (twee acteurs-, één docent- en één 'overige' opleiding) geven aan dat zij een voortgezette opleiding hebben. Helaas heeft men de overige vragen niet beantwoord.

7.7 Samenvatting

Aan zeven hogescholen in Nederland kan men een dramaopleiding volgen. Men leidt op tot uitvoerend artiest, docent drama of tot één overige aan drama verwante opleiding (regie, theatertechniek, enzovoort). De auditcommissie heeft zes opleidingen bezocht.

Vooropleidingstrajecten

Bij nagenoeg alle opleidingen die opleiden tot artiest is er op enigerlei sprake van een vooropleidingstraject. Dit geldt ook voor de helft van de docentopleidingen. Geen van de 'overige opleidingen' kent een vooropleidingstraject. De vorm waarin deze vooropleidingstrajecten gegoten zijn, varieert sterk van elkaar: soms zijn ze verbonden aan een creatief centrum of aan de bovenbouw voortgezet onderwijs,

soms aan de opleiding zelf of er worden voorbereidende oriëntatiecursussen gegeven. Er ligt een plan van vier opleidingen om gezamenlijk een vooropleiding te starten.

Er is meestal geen sprake van selectie bij toelating tot deze vooropleidingstrajecten. Kandidaten die aan een dergelijk traject hebben deelgenomen hebben blijkbaar een grotere kans van slagen toegelaten te worden tot de initiële opleiding. Gemiddeld heeft zo'n 20% van de toegelaten kandidaten een vooropleidingstraject gevolgd.

Toelatingsselectie

Het aantal aanmeldingen voor acteursopleidingen is bijzonder hoog, het aantal beschikbare opleidingsplaatsen is echter gering. Hierdoor wordt slechts 6,5% van de aangemelde kandidaten toegelaten tot één van de acteursopleidingen. Ook bij de docent- en overige opleidingen is het percentage toegelaten studenten gering in vergelijking met de belangstelling; bij de docentopleidingen wordt zo'n 31% toegelaten en bij de 'overige' opleidingen zo'n 42% van de kandidaten.

Ondanks deze enorme belangstelling melden de docentopleidingen dat het aantal geschikt beoordeelde kandidaten enigszins tegenvalt. Dit is niet het geval bij de acteursopleidingen en de overige opleidingen. Hier wijst men geschikt beoordeelde kandidaten af vanwege gebrek aan opleidingsplaatsen.

Het aantal gevallen dat toegelaten kandidaten niet overgaan tot daadwerkelijke inschrijving is bij de dramaopleidingen gering. Kandidaatstudenten zijn blij dat ze aangenomen zijn. Weinig opleidingen hanteren daarom een reservelijst. De redenen voor niet-inschrijving zijn sterk verschillend, waarbij een sterke voorkeur voor een andere opleiding het meest voorkomt.

Er wordt bijna geen onderscheid gemaakt naar voorkeur voor acteursopleiding en docent dramaopleiding; er wordt voornamelijk gekeken naar spelkwaliteiten. Bij een aantal opleidingen wordt gedurende of op het eind van de propedeuse bepaald welke richting de student gaat doen. Studenten ervaren een verwijzing naar de docentvariant veelal als degradatie.

De opleidingen beoordelen kandidaten op basis van verschillende aspecten. Nagenoeg elke opleiding toetst de motivatie en affiniteit. Verder hanteren de meeste opleidingen individuele of collectieve opdrachten waarmee de geschiktheid van de kandidaten wordt beoordeeld. Het toetsen van de motivatie blijkt echter niet de helderheid te geven die men verwacht.

Nagenoeg overal staat de selectieprocedure op schrift. Formeel is de standaardprocedure meestal vastgesteld door de directies en geaccordeerd door verschillende gremia binnen de opleidingen. Bijna elke opleiding hecht belang aan het behoud van zijn identiteit en dit vindt zijn weerslag in de gehanteerde selectieprocedures.

Men heeft daarom weinig behoefte aan landelijke afstemming van de selectieprocedures.

De meeste opleidingen evalueren jaarlijks de gehanteerde procedures en stellen deze eventueel bij.

De opleidingen stellen de selectiecommissies op verschillende wijze (grootte, type functies, roulatieprocedures) samen.

De selectieprocedure bestaat op de meeste opleidingen uit een aantal rondes, welke echter alle verschillen wat tijd en inhoud betreft. Bij de eerste ronde wordt een grove selectie gemaakt, bij de tweede ronde vinden meestal lessen en trainingen plaats. Sommige opleidingen hebben daarna nog een derde ronde waarin de definitieve beslissing genomen wordt. Deze beslissing wordt bij de meeste opleidingen schriftelijk binnen enkele dagen afgedaan; enkele opleidingen lichten de kandidaten mondeling/telefonisch in. Kandidaten die afgewezen worden krijgen van bijna alle opleidingen (soms pas na verzoek) de redenen van afwijzing te horen. Hiertegen kan men echter zelden in beroep gaan, noch is er sprake van een 'second opinion'.

Er is een groot aantal criteria waarop de kandidaten geselecteerd worden. Naast algemene vorming op minimaal HAVO-niveau kijken de selectiecommissies naar technische vaardigheden (via fysieke test, gehoor, stemvaardigheid), artistieke kwaliteit en aanleg (verbeeldingskracht, dramatiek, vorm- en ritmegevoeligheid, interactie, samenspel, enzovoort) en enkele andere aspecten (werkbaarheid, corrigeerbaarheid, onderwijsbaarheid).

Bij de docentopleidingen beoordeelt men ook de toneel didactische elementen en het communicatief vermogen.

Artistieke kwaliteiten aanleg, en motivatie worden de belangrijkste criteria genoemd. Ook technische vaardigheden worden zeer hoog aangeschreven. De criteria zijn volgens de opleidingen behoorlijk goed objectief meetbaar. Alleen bij het vaststellen van de motivatie is men iets minder zeker. De objectiviteit van de oordelen tracht men te verhogen door extra opdrachten te geven, veel onderling overleg binnen de commissies en de commissies groot te maken.

Vanuit het perspectief van de kandidaten bleek dat er niet in alle gevallen duidelijkheid bestaat over de aspecten waarop men beoordeeld wordt.

Bij de meeste opleidingen moeten de kandidaten aan alle eisen voldoen, de andere opleidingen zijn iets soepeler; men hanteert hier beslisregels en kandidaten kunnen tekortkomingen compenseren. Om tot een eindoordeel te komen worden verschillende modellen gehanteerd (meerderheid beslist, consensus of compromis).

Selectie in de propedeuse

Het propedeusejaar is bij de meeste opleidingen een zwaarwegend jaar. Er zijn verschillende officiële beoordelingsmomenten. Naast de formele beoordelingsmomenten is er eigenlijk bij de meeste opleidingen sprake van continue beoordeling. Studenten ervaren de propedeuse als een lange beoordelingssituatie, waarmee men niet altijd erg gelukkig is.

Nagenoeg alle opleidingen geven op het eind van de propedeuse een bindend studieadvies aan die studenten die ver onder maat hebben gepresteerd. Het echter maar een gering aantal studenten per opleiding dat zo'n negatief advies krijgt. Daarnaast stopt een aantal studenten voortijdig op eigen initiatief of wordt hen ontraden de studie voort te zetten op basis van de prestaties. Gemiddeld valt bijna 30% uit in de propedeutische fase.

Ook wordt bij veel opleidingen op het eind van de propedeuse bepaald welke richting de student gaat doen. Studenten ervaren een verwijzing naar de docentvariant veelal als degradatie.

Studenten kunnen bij de meeste opleidingen hiertegen in beroep gaan, waarvoor een Commissie van Beroep is ingesteld. Deze procedures zijn beschreven in de onderwijs en examenreglementen.

Selectie bij het eindexamen

De examencommissies komen op behoorlijk verschillende manieren tot hun eindoordeel. Men hanteert verschillende selectie-instrumenten tegelijkertijd om tot een oordeel te komen. De individuele thuisopdracht (bv. verslag stage-opdracht) is het meest gebruikte beoordelingsinstrument. Daarnaast wordt er veelal een individuele of collectieve performance verlangd.

In het algemeen zijn examencommissies samengesteld uit directie, (hoofd)vak- en theorie-docenten). Vertegenwoordigers uit de beroepspraktijk en externe deskundigen maken maar bij een klein deel van de opleidingen deel uit van de examencommissie.

Ook hier verschillen opleidingen weer sterk van elkaar om bij twijfel te beslissen wie al dan niet geslaagd is.

Uitvoerbaarheid van het selectiesysteem

Er is een overweldigende belangstelling voor slechts een gering aantal opleidingsplaatsen. Opleidingen besteden in twee tot drie ronden verschillende dagen aan het selecteren van geschikte kandidaten. Het percentage geschikt bevonden kandidaten blijkt tegen te vallen, de meesten worden afgewezen.

Transparantie van het selectiesysteem

Alle opleidingen hanteren eigen procedures, maar deze wijken sterk van elkaar af. Bijna elke opleiding hecht namelijk belang aan de eigen identiteit en hanteert daarom een selectieprocedure en eigen criteria. Desondanks geeft de informatievoorziening aan kandidaten via brochures, studiegidsen en mondelinge toelichting voldoende inzicht in de gevolgde selectieprocedure.

De commissies zijn alle divers samengesteld. Wel hebben ze gemeen dat nauwelijks externe personen deel uitmaken van selectie- en examencommissies.

Gegeven de decentrale aanpak en het ontbreken van externe deskundigheid is het selectiesysteem weinig transparant.

Betrouwbaarheid en objectiviteit van het selectiesysteem

Opleidingen gebruiken een groot aantal criteria om geschikte kandidaten te selecteren. Men gebruikt hiervoor interne standaardprocedures. Er is echter geen sprake van een landelijke standaardisatie. Opleidingen wijken sterk van elkaar af voor wat betreft het hanteren van criteria. Artistieke kwaliteit en aanleg, en motivatie zijn de meest genoemde criteria. Opleidingen zijn van mening dat deze objectief te meten zijn. Men heeft alleen ernstige twijfels bij het vaststellen van de motivatie van kandidaten, terwijl deze toch veelal als het belangrijkste criterium wordt beschouwd.

De 'objectiviteit' tracht men te verhogen door grote selectiecommissies in te zetten, door veel opdrachten te geven en door veel onderling overleg. Bij de meeste opleidingen geldt dat kandidaten aan alle eisen moeten voldoen; zwakkere punten kunnen niet gecompenseerd worden. Men hanteert verschillende beslisregels om te bepalen wie al dan niet wordt toegelaten.

Predictieve validiteit

Niet in alle gevallen maken kandidaten de verwachtingen van de selectiecommissies waar. Toch is het aantal studenten dat een bindend studieadvies krijgt bij de dramaopleidingen gering. Wel is het zo dat de meeste opleidingen de keuze voor artiest of docent uitstellen tot op het eind van de propedeuse.

Fraudegevoeligheid

De geschiktheid van de kandidaten wordt voor een belangrijk deel vastgesteld aan de hand van individuele of collectieve opdrachten. Dit biedt nagenoeg geen mogelijkheid tot frauderen. Deze mogelijkheid bestaat wel bij het achterhalen van de motivatie van de student, vandaar dat opleidingen zoeken naar alternatieve mogelijkheden om de motivatie van de kandidaten te toetsen.

8 Selectie in het buitenland

8.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal in hoofdlijnen worden geïnventariseerd op welke wijze selectie plaatsvindt in de volgende vier landen: Duitsland, België (Vlaamse deel), Verenigd Koninkrijk en Frankrijk.

Hoe het kunstvakonderwijs van deze landen is ingebed, blijkt uit de wettelijke bepalingen en afspraken die door de ministeries van de vier landen zijn opgestuurd. Hoe deelgebieden of regio's en de afzonderlijke hogescholen in de praktijk met die bepalingen en afspraken omgaan, blijkt echter niet uit deze stukken, maar zou slechts met behulp van een even uitvoerig onderzoek als in de voorafgaande hoofdstukken is beschreven, kunnen worden aangetoond. Dit is gezien de beperkte tijd en middelen echter niet haalbaar. Om deze reden worden in de beschrijving van de buitenlandse situatie vooral formele elementen benadrukt. De Nederlandse situatie is daarbij als referentiekader gehanteerd. Aangegeven wordt op welke punten de buitenlandse situatie afwijkt van de Nederlandse. Achtereenvolgens zullen de volgende punten per land aan bod komen:

- 1 *Landelijke organisatie*, met aandacht voor: de wijze van onderverdelen in disciplines, de kunstvakopleidingen per discipline, de mate van centralisatie en de publieke versus de private organisaties.
- 2 *Onderwijssoorten en -niveaus*, met aandacht voor: toegepaste (vakopleidingen) versus academische opleidingen, opleidingsniveaus (waaronder docentopleidingen) en voortgezette opleidingen.
- 3 *Selectieprocedures en -criteria*, met aandacht voor: de mate waarin deze procedures en criteria zijn gestandaardiseerd (de organisatie), de wijze van selectie bij aanmelding en tijdens de opleiding, de wijze van examineren bij afronding van de opleiding en de wijze van selectie bij toelating tot voortgezette opleidingen (de methode, elementen en normen).

8.2 Kunstonderwijs in Duitsland⁹

8.2.1 Landelijke organisatie

In Duitsland valt zowel het hoger als het overige onderwijs - voor zover het niet in de grondwet is geregeld - onder de verantwoordelijkheid van de zestien deelstaten (Bundesländer) en hun Ministers van Onderwijs. In de 'Hochschulrahmengesetz' staan de algemene bepalingen voor de organisatie en het bestuur van instellingen voor hoger onderwijs. Op basis hiervan bepalen de deelstaten met betrekking tot het hoger onderwijs ieder zelf de organisatorische en bestuurlijke details in de context van hun eigen wetten. De instellingen bepalen zelf de leerplannen voor hun cursussen en de regels voor de examens, maar ze moeten deze wel voorleggen aan het verantwoordelijke deelstaatministerie. Staatsexamens vallen onder de verantwoordelijkheid van de Minister die verantwoordelijk is voor het betreffende kennisgebied.

De Duitse deelstaten werken onderling samen in de 'Ständige Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland'. In een aanbeveling van dit congres uit 1976 (de 'Empfehlung der Kultusministerkonferenz zum Studium an den staatlichen Hochschulen der bildende Künste') staan de gezamenlijke aanbevelingen ten aanzien van het studieverloop en de toelatingsexamens op de 'Kunsthochschulen'. Het congres werkt samen met de 'Hochschulrektorenkonferenz' waarin de instellingen voor hoger onderwijs zijn vertegenwoordigd. Deze samenwerking heeft geresulteerd in overeenkomsten met betrekking tot de inhoud en organisatie van staatsexamens (Staatsprüfungen) en academische examens (Hochschulprüfungen).

De meeste scholen voor hoger kunstvakonderwijs zijn in Duitsland staatsinstellingen die onder het gezag van de deelstaten vallen. Binnen het kader van wettelijke bepalingen zijn het zelf-besturende instellingen. Naast deze publieke instellingen bestaan een aantal door de kerk bestuurde instellingen voor hoger kunstvakonderwijs en enkele private instellingen.

8.2.2 Onderwijssoorten en -niveaus

Binnen het hoger onderwijsstelsel in Duitsland is een aantal instellingen dat onderwijs verzorgen op het gebied van de kunsten: de traditionele universiteiten en hun technische equivalenten (Gesamthochschule), de hogescholen (Fachhochschulen) en de academies voor kunst en muziek (Kunst- und Musikhochschulen).

Aan de universiteiten worden net als in Nederland academische kunstopleidingen aangeboden, zoals kunst- en muziekgeschiedenis en architectuur. De Fachhochschulen verzorgen beroepsgerichte opleidingen die leiden tot een eerstegraad diploma en de afkorting FH. Aan deze scholen worden onder meer de opleidingen architectuur, design, museumwetenschappen en restauratie verzorgd. Het overgrote deel van het kunstvakonderwijs wordt echter verzorgd door de Kunst- und Musikhochschulen, vergelijkbaar met de Nederlandse kunstacademies en conservatoria.

Op de Kunsthochschulen onderscheidt men vier vakgroepen. Binnen drie van die vakgroepen worden opleidingen aangeboden die in Nederland niet als kunst(vak)onderwijs zouden worden aangemerkt, zoals journalistiek, wis- en natuurkunde en elektrotechniek. Ook de opleidingen architectuur en binnenhuisarchitectuur vallen binnen één van deze drie vakgroepen. De vakgroep kunst en kunstwetenschappen (Kunst und Kunstwissenschaft) is de vierde vakgroep en omvat de volgende disciplines:

- 1 Kunst en kunstwetenschap algemeen;
- 2 Beeldende kunst;
- 3 Vormgeving (Gestaltung);
- 4 Uitvoerende kunst, film en televisie en theaterwetenschap (Darstellende Kunst, Film und Fernsehen, Theaterwissenschaft) en
- 5 Muziek en muziekwetenschap (Musik, Musikwissenschaft).

De artistieke training aan de Kunst- und Musikhochschulen heeft de vorm van een individuele instructie of instructie in kleine groepen. Afwijkend van de Nederlandse situatie is echter dat op een aantal van deze scholen ook opleidingen worden aangeboden in wetenschappelijke disciplines, die zijn gerelateerd aan visuele kunst, design, uitvoerende kunst en muzikale disciplines. Opleidingen zoals kunstgeschiedenis, kunstwetenschappen, musicologie, muziekgeschiedenis en muziekeducatie. De diverse studies leiden tot een Diplom (eerste graad), voordracht voor Meisterschüler, Künstlerische Reifeprüfung of Konzertexamen.

Studenten kunnen in aansluiting op het examen de studie eventueel nog voortzetten in de daarvoor geschikte vakken voor de duur van twee semesters (weiterbildendes Studium), ter verdieping en aanvulling van de studie. Op grond van de eindexamens verleent de hogeschool een academische graad.

Kunst- und Musikhochschulen bieden tevens de mogelijkheid om tot docent te worden opgeleid. Nadat de docentopleiding aan één van deze scholen is afgesloten met de Erste Staatsprüfung of een aanverwant diploma moet nog een docentopleiding worden gevolgd van anderhalf tot twee jaar, de zogenaamde 'Vorbereitungsdienst'. Deze opleiding is gericht op het verkrijgen van praktische onderwijskundige kennis en vaardigheden en wordt afgesloten met een Zweite Staatsprüfung.

8.2.3 Selectieprocedures en -criteria

Artikel 12 van de Duitse grondwet stelt dat het hoger onderwijs in Duitsland vrij toegankelijk is. Dit recht ontstaat pas als iemand het diploma van het algemeen hoger secundair onderwijs (allgemeine Hochschulreife), heeft behaald (het 'Abitur'). Het vakgebonden hoger secundair onderwijs (fachgebundenen Hochschulreife) geeft slechts recht op toelating tot een beperkt aantal opleidingen binnen het hoger onderwijs. Er wordt door alle Ministers van Onderwijs op toegezien dat de Abitur-normen zoveel mogelijk gestandaardiseerd en vergelijkbaar zijn en dat het diploma in alle deelstaten wordt erkend. Er is ook centraal bepaald dat eventuele toegangsbeperkingen aan twee voorwaarden moeten voldoen. Ten eerste moeten de beperkingen vallen binnen de grenzen van wat absoluut noodzakelijk is (gegeven dat de capaciteit volledig benut wordt), ten tweede moet de selectie onder inschrijvers en de verdeling van de beschikbare plaatsen gebaseerd zijn op objectieve criteria en moet elke Abitur-bezitter een eerlijke kans krijgen. De wet- en regelgeving mag door hoger onderwijsinstellingen worden aangevuld met extra regelingen, mits deze niet daarmee in strijd zijn.

De Kultusministerkonferenz heeft bepaald dat men tot een publieke Kunsthochschule kan worden toegelaten als men achttien tot dertig jaar oud is en in het bezit is van een diploma van het algemeen dan wel vakgebonden hoger secundair onderwijs of van een andere landsrechtelijk bepaalde toegangsvoorwaarde, en als men tevens kan bewijzen over een specifieke begaafdheid te beschikken in een bepaald studiegebied. Op deze bepaling zijn uitzonderingen mogelijk. Zo accepteren de meeste deelstaten voor louter artistieke opleidingen (niet de docentopleidingen) aan hogescholen voor de kunst of muziek ook studenten zonder 'Hochschulreife', als deze studenten kunnen aantonen een buitengewoon artistiek talent te bezitten. In sommige deelstaten zijn studenten verplicht om een talententest af te leggen voordat ze worden toegelaten tot bepaalde studies.

In de praktijk kan dit betekenen, in het exemplarische en zeker niet te generaliseren geval van de Kunsthochschule Berlin-Weißensee, Hochschule für Gestaltung, dat studenten moeten beschikken over het diploma van het secundair onderwijs, een beroepsgerichte vooropleiding en (bijzondere) artistieke begaafdheid. Die begaafdheid wordt door deze school beoordeeld tijdens een drie dagen durende test, de zogenaamde Eignungsprüfung. Tijdens de test moet een flink aantal werken worden voorgelegd op basis waarvan men eventueel mag deelnemen aan een twee tot drie dagen durende toetsing. Daarnaast wordt een gesprek gevoerd met de kandidaat, dat zal gaan over de verrichtingen tijdens de toetsing en over de artistieke ontwikkeling die de kandidaat voor ogen heeft. Deze toelatingseisen gelden binnen deze

instelling voor alle opleidingen: zowel binnen de vrije kunsten; de design; de architectuur en de decorbouw¹⁰.

De Kultusministerkonferenz heeft bepaald dat de eerste twee semesters (een jaar bestaat uit een zomer- en een wintersemester) op een hogeschool voor de kunst 'Probesemester' zijn. Net als in Nederland beslist de hogeschool na afloop van deze tijd of de student al dan niet zijn studie kan voortzetten. De procedure met betrekking tot deze besluitvorming kan door de scholen in een toelatingsreglement geregeld worden, een reglement dat door een bevoegd ministerie bevestigd kan worden.

Het centrale reglement bepaalt dat voor bijvoorbeeld de *opleiding vrije beeldende kunsten* de indeling in een basisstudie (Grundstudium) en een hoofdstudie (Hauptstudium) geldt. In totaal duurt deze studie tien semesters. De basisstudie wordt afgesloten met het 'Diplomvorprüfung', waarvoor de student een aantal vakken met goed gevolg moet hebben afgesloten en een aantal van zijn werken moet kunnen overleggen. De hoofdstudie wordt afgesloten met de 'Diplomprüfung', waarvoor de student een overzicht van zijn werk van de voorafgaande twee jaren moet laten zien, een gesprek heeft naar aanleiding van zijn werk, een werk moet kunnen laten zien met betrekking tot een bepaald thema en een vak kunstgeschiedenis moet hebben afgerond. De werken worden beoordeeld op het vermogen tot vormgeven (Gestaltungsvermogen), handmatige vaardigheden en het vermogen tot artistieke reflectie. Het gesprek draait om de reflectie van de student met betrekking tot zijn eigen werk, maar kan worden vervangen door een schriftelijk werkstuk. Nadere bepalingen ten aanzien van de afsluiting van de studie moeten door het examenreglement worden geregeld.

8.3 Kunstonderwijs in België¹¹

8.3.1 Landelijke organisatie

Anders dan in Nederland blijkt het kunstvakonderwijs in (het Vlaamse deel van) België te zijn onderverdeeld in drie disciplines, te weten:

- 1 Architectuur;
- 2 Audiovisuele en beeldende kunst;
- 3 Muziek en dramatische kunst.

De discipline 'audiovisuele en beeldende kunst' omvat de opleidingen plastische kunsten; audiovisuele kunst (met de richtingen animatie en medium); beeldende kunst (met de richtingen driedimensionale vormgeving; fotografie; grafische en reclamevormgeving; mode-, textiel- en toneelkostuumontwerpen; restauratie en

vrije kunsten) en produktdesign. De discipline muziek en dramatische kunst omvat de opleidingen dans, dramatische kunst (kleinkunst; toneel; woordkunst) en muziek (instrument - zang; jazz en lichte muziek; muziektheorie - schriftuur).

Artikel 17 van de Belgische grondwet garandeert de vrijheid van onderwijs. De staat houdt zich onder meer bezig met de controle op de minimumcondities voor de toekenning van diploma's, maar verder vallen alle andere zaken met betrekking tot het onderwijs onder de verantwoordelijkheid van de drie deelgemeenschappen. Er zal in dit kader voornamelijk gekeken worden naar de Vlaamse gemeenschap. Binnen deze deelgemeenschap ligt de verantwoordelijkheid voor het onderwijs bij de Vlaamse raad (wetgevende macht), de Vlaamse regering en de Vlaamse Minister van Onderwijs (uitvoerende macht). Op gelijke wijze zijn ook de verantwoordelijkheden in de andere deelgemeenschappen geregeld. Voor het hoger onderwijs in de Vlaamse gemeenschap heeft het Departement Onderwijs van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap een hogescholendecreet (Onderwijsdecreet VIII) opgesteld. Daarin staan onder meer definities, bepalingen met betrekking tot de organisatie van onderwijs, onderzoek en dienstverlening en tevens bepalingen met betrekking tot de rechtspositie van het personeel, de financiering, het beheer, het bestuur en de medezeggenschap van de hogescholen. Het decreet bevat tevens een lijst van disciplines en opleidingen. Het decreet bepaalt dat zowel hogescholen zelf als de overheid voor de interne en de externe kwaliteitsbewaking van het hoger onderwijs moeten zorgen.

In het Vlaamse deel van België wordt een aantal soorten instellingen voor hoger onderwijs onderscheiden, zoals de Hogeschool, de Vlaamse autonome hogeschool, de Hogeschool van het gemeenschapsonderwijs, de Gesubsidieerde officiële hogeschool en Gesubsidieerde vrije hogeschool. Onderlinge verschillen hebben te maken met de oprichters, het publiekrechtelijke dan wel privaatrechtelijke karakter van de scholen en het neutraal of bijzonder onderwijs dat er wordt gegeven.

8.3.2 Onderwijssoorten en -niveaus

Vlaams België kent drie soorten hoger onderwijs. Het universitair onderwijs, de korte en de lange hogere opleidingen. De universiteiten verzorgen net als in Nederland academisch kunstonderwijs. De korte en lange opleidingen worden verzorgd door instellingen met diverse benamingen, zoals Centrum voor Hoger Onderwijs, Academie, Conservatorium, School en Hoger Instituut. De diploma's van de lange opleidingen (waaronder die van architect) zijn gelijkwaardig aan diploma's van universiteiten. Ook deze opleidingen zijn gericht op het geven van theoretisch onderwijs. Ze zijn verdeeld in twee cycli. De eerste cyclus (van twee jaar) met

algemeen theoretisch en academisch onderwijs is een voorbereiding voor de tweede gespecialiseerde cyclus (van twee of drie jaar) aan het einde waarvan de student een stelling moet presenteren en verdedigen. De korte opleidingen komen het meest overeen met het Nederlands HBO en bestaan uit één cyclus van drie tot vier jaar. Het zijn praktische, beroepsgerichte opleidingen die leiden tot diploma's voor diverse beroepen. De opleidingen zijn gericht op de praktische toepassing van de wetenschappen, het zelfstandig denken en het ontwikkelen van creativiteit en beroepsvaardigheid.

De korte en lange opleidingen zijn verdeeld over acht hoofddisciplines, waarvan de kunstzinnige discipline er één is.

Qua niveau worden de korte opleidingen aangemerkt als basisopleidingen, die aansluiten bij het secundair onderwijs en uiteindelijk leiden tot een graad. Aansluitend op een basisopleiding van het hoger onderwijs kan een voortgezette opleiding worden gevolgd, gericht op een aanvulling of verbreding van de basisopleiding of op de uitdieping van een bijzondere specialisatie in een studiegebied. Een voortgezette opleiding wordt bekrachtigd met één van de graden van 'gediplomeerde in de voortgezette studie van...'.

Buiten de basis- en voortgezette opleidingen wordt post-hogeschoolvorming georganiseerd, hetgeen wordt bekrachtigd met een getuigschrift. Volgens het hogescholendecreet kunnen voor de organisatie van post-hogeschoolvorming inzake Beeldende Kunst en Muziek twee overkoepelende instituten worden opgericht. Deze instituten kunnen de post-hogeschoolvorming bekrachtigen met de titel van "Laureaat van het Hoger Instituut voor de schone kunsten". Deze laureaatsvorming heeft tot doel jonge kunstenaars en afgestudeerden uit de betrokken sectoren de mogelijkheid te bieden hun artistieke talent verder te ontplooiën. De Vlaamse regering kan bijdragen in de financiering van de organisatie van de laureaatsvorming, in de vorm van een jaarlijkse toelage. Of de overkoepelende instituten inmiddels zijn opgericht is niet bekend.

Hogescholen in het Vlaamse deel van België zijn sinds september 1997 in staat om zowel initiële lerarenopleidingen als voortgezette lerarenopleidingen aan te bieden. Deze lerarenopleidingen behoren tot het domein van het Onderwijs. Hogescholen die opleidingen van twee cycli aanbieden in onder meer de discipline audiovisuele en beeldende kunst en de discipline muziek en dramatische kunst kunnen aansluitend op deze basisopleidingen een initiële lerarenopleiding van academisch niveau aanbieden, die wordt bekrachtigd met de graad van 'geaggregeerde voor het secundair onderwijs-groep 2'.

8.3.3 Selectieprocedures en -criteria

In het Vlaamse deel van België heeft iedereen die een diploma van het secundair onderwijs bezit in principe recht op elke vorm van hoger onderwijs. Iedere student is vrij om de hogeschool te kiezen waar hij of zij zich wenst in te schrijven. Instellingen hebben wel het recht om speciale of aanvullende eisen stellen.

Voor een basisopleiding geldt als algemene toelatingsvoorwaarde een diploma van het secundair onderwijs of een als gelijkwaardig erkend diploma of getuigschrift. Opleidingen binnen de disciplines audiovisuele en beeldende kunst, en muziek en dramatische kunst beoordelen kandidaten zowel op de algemene toelatingsvoorwaarden als op een artistieke toelatingsproef. Iedere hogeschool neemt zelf deze toelatingsproef af. De toelatingsproef voor de opleiding dans bijvoorbeeld (in het Vlaamse deel van België wordt op één hogeschool de basisopleiding dans gegeven) is bedoeld als een toelatings- en oriëntatietest en wordt ook wel auditie genoemd. De kandidaten moeten tijdens de paasvakanties of in de loop van de maand juni tegen betaling klassieke lessen en jazzlessen volgen en tevens een ritmische test afleggen. Hierop volgt een discussie gericht op de uiteindelijk gekozen richting. Het is niet mogelijk deze training te volgen zonder voorafgaande ballettrainingen.

Als toelatingsvoorwaarde voor een voortgezette opleiding geldt een diploma van het hoger onderwijs, maar daarnaast kunnen hogescholen de inschrijving ook afhankelijk maken van het slagen voor een toelatingsexamen. Als toelatingsvoorwaarde voor een lerarenopleiding van academisch niveau geldt het diploma van de eerste cyclus van een basisopleiding van academisch niveau.

Elk studiejaar binnen het hoger onderwijs wordt afgerond met examens. Studenten moeten deze halen om te worden toegelaten tot het volgende jaar. De examinering is gebonden aan een aantal regels. Bij een minimum score van 50% bij elke test en 60% van de totale punten wordt men tot het volgende jaar toegelaten. Worden deze resultaten niet gehaald dan kan er worden meegedaan aan herkansingen voor de vakken waarin niet aan de normen werd voldaan of wordt een student gedwongen om het jaar over te doen. Studenten worden pas tot het eindexamen van een basisopleidingen van één cyclus toegelaten als er ten minste drie academiejaren aan de studie zijn besteed.

Voor ieder studiejaar van iedere opleiding kunnen kandidaten zich aanmelden bij een examencommissie van de Vlaamse Gemeenschap. Deze examencommissie reikt dezelfde diploma's uit en kent dezelfde graden toe als de hogeschool. De Vlaamse regering bepaalt de samenstelling, de organisatie en werking van deze examencommissie.

8.4 Kunstonderwijs in het Verenigd Koninkrijk¹²

8.4.1 Landelijke organisatie

Binnen het Verenigd Koninkrijk bestaat een veel gehanteerde indeling van opleidingen naar onderwerp, de Standard Classification of Academic Subject (SCAS). 21 Onderwerpgroepen omvatten in totaal 172 deelonderwerpen/disciplines en combinaties. De onderwerpgroep die in dit kader relevant is wordt de groep creatieve kunsten genoemd (creative arts). Architectuur is hierin niet ondergebracht, maar de volgende disciplines wel:

- 1 Fine arts;
- 2 Design;
- 3 Muziek;
- 4 Drama;
- 5 Film (cinematics);
- 6 Craft;
- 7 Creatieve therapie.

Het Department for Education (DFE) en de Employment Department (ED) zijn verantwoordelijk voor het onderwijs en de opleidingen in Engeland; in Wales is dat The Welsh Office (WO). Deze centrale autoriteiten bepalen het nationale beleid en hebben de macht om in te grijpen als de 116 Local Education Authorities (LEA's) van Engeland en Wales of de schoolleidingen van educatieve instellingen niet naar behoren functioneren. LEA's bepalen het lokale beleid en beschikken over een Education Committee voor de bepaling van de taken en het toezicht houden op de uitvoering van die taken.

Alle instellingen voor hoger onderwijs zijn in het Verenigd Koninkrijk (Engeland en Wales) autonoom. Dit wil zeggen dat ze zelf de volledige verantwoording dragen voor het educatieve aanbod en de interne organisatie. Ook wat betreft de toekenning van diploma's en graden lijken de scholen binnen bepaalde kaders redelijk zelfstandig te kunnen opereren. Voor hun inkomsten zijn de instellingen hoofdzakelijk afhankelijk van de centrale regering en van collegegelden. Ze worden wel gestimuleerd om ook andere bronnen van inkomst te zoeken, bijvoorbeeld via sponsoring of onderzoeksopdrachten. De University of Buckingham is de enige instelling voor hoger onderwijs waarvan de diploma's nationaal worden erkend en die tevens onafhankelijk is van overheidssubsidie. Hoewel instellingen die wel overheidsgelden van de staat ontvangen vergeleken met de Nederlandse situatie

veel zelfstandiger kunnen functioneren, zijn ze toch ook onderworpen aan een externe evaluatie.

8.4.2 Onderwijssoorten en -niveaus

Het hoger onderwijs wordt in het Verenigd Koninkrijk gegeven aan universiteiten en aan andere instellingen voor hoger onderwijs, zoals gespecialiseerde instellingen (colleges for art and design bijvoorbeeld), colleges for further education en de open universiteit. Sinds 1992 spreekt men van oude en nieuwe universiteiten omdat sinds die tijd de zogenaamde polytechnics ook de universitaire status hebben kregen. Instellingen die deze status ook toegekend willen krijgen moeten opleidingen aanbieden die bepaalde brede vakgebieden omvatten.

De instellingen die in het Verenigd Koninkrijk verantwoordelijk zijn voor het hoger onderwijs bieden opleidingen aan die leiden tot diploma's als Higher National Certificate (HNC), Higher National Diploma (HND), teaching certificate/Qualified Teacher Status (QTS), first degree/Bachelor of Education (BEd)/Bachelor of Arts (BA)/Bachelor of Science (BSc) en postgraduate degree. Welke instellingen academisch (theoretisch) onderwijs verzorgen en welke instellingen toegepaste (vak) opleidingen is niet duidelijk geworden. Kunst(vak)onderwijs kan onder meer worden gevolgd aan de colleges of art (and design) en (een aantal) oude universiteiten (polytechnics).

8.4.3 Selectieprocedures en -criteria

Het Britse overheidsbeleid is gericht op vergroting van de deelname aan het hoger onderwijs, maar tegelijkertijd blijft men het volgen van hoger onderwijs als een privilege beschouwen. Er is geen recht op hoger onderwijs en de selectie is vrij streng. Omdat de instellingen een autonome status hebben zijn ze zelf verantwoordelijk voor de selectie van hun studenten. Dit biedt scholen de mogelijkheid om zelf hun eigen selectiecriteria vast te stellen, waardoor deze per instelling en zelfs per faculteit kunnen verschillen. Universiteiten zouden hun beslissingen op subjectieve basis nemen en niet verplicht zijn om een verklaring af te leggen met betrekking tot de redenen voor het al dan niet accepteren van studenten.

Bij wijze van exemplarisch voorbeeld kan worden gekeken naar het Barnsley College in Barnsley, dat kunstvakopleidingen van hoger niveau aanbiedt op het gebied van de beeldende kunst, muziek en drama. Voor elke opleiding gelden eigen toelatingseisen. Binnen de beeldende kunstopleidingen moeten studenten een portfolio kunnen overleggen en een bewijs van geschiktheid en toewijding (bijvoorbeeld door het volgen van een toelatingscursus). Daarnaast moet men beschikken over enige relevante ervaring en wordt men beoordeeld op een persoonlijk gesprek. Binnen

de muziek- en dramaopleidingen moeten studenten om te worden toegelaten ook beschikken over bepaalde ervaring en tevens over bepaalde vaardigheden en basiskennis (het kunnen bespelen van een instrument of het kunnen lezen van muziek). Daarnaast moeten studenten zich onderwerpen aan een persoonlijk gesprek en audities¹³.

Om de toestroom van studenten te reguleren bestaat in het Verenigd Koninkrijk een nationaal systeem van inschrijving dat wordt beheerd en georganiseerd door de Universities and Colleges Admissions Service (UCAS). Dit systeem voorkomt dat een aanvrager meer dan één studieplaats kan vasthouden en garandeert dat alle potentiële studenten op de hoogte zijn van de regels die op alle instellingen van toepassing zijn, zoals dezelfde tijdsplanning voor indiening van het inschrijvingsformulier. Het systeem sluit tevens aan bij het beleid van de overheid om een vastgesteld aantal plaatsen per instelling en studierichting te financieren.

Tot 1997 liepen alle aanvragen voor voltijdse opleidingen aan de aangesloten instellingen - uitzonderingen daargelaten - via de UCAS of via de Art and Design Admissions Registry (ADAR). De ADAR verzorgde de inschrijving voor een klein aantal gespecialiseerde opleidingen in de kunstsector. Sinds 1997 lopen ook deze aanmeldingen via de UCAS. De organisatie kende in 1997 255 deelnemende leden. Onder de leden bevinden zich alle universiteiten van het Verenigd Koninkrijk (met uitzondering van de open universiteit), de meeste instellingen voor hoger onderwijs, enkele instellingen voor verder onderwijs die opleidingen van hoger niveau verzorgen, en de meeste colleges of art and design.

Als gevolg van de overname van de aanmeldingen voor de opleidingen kunst en design door de UCAS kennen deze opleidingen nu twee aanmeldingsroutes. Route A verloopt zoals gebruikelijk bij de UCAS, terwijl route B als het ware is overgenomen van de ADAR. De meeste studenten melden zich bij de UCAS aan in het najaar voor het jaar dat de opleiding begint (route A). Voor het schooljaar 1996/1997 konden studenten zes opleidingen of instellingen aangeven die hun voorkeur genoten. Via route A worden kopieën van dit formulier tegelijkertijd naar alle door de student aangegeven scholen en universiteiten gestuurd. Via de UCAS geven de instellingen hun beslissingen door aan de student. De nieuwe route (route B) is vooral nieuw met betrekking tot het tijdschema dat wordt gehanteerd. Dat komt doordat er rekening is gehouden met het maken van een portfolio door de studenten als bewijs van hun bekwaamheid. Aanmeldingen voor route B met vier keuzes ten aanzien van opleidingen en scholen op volgorde van voorkeur worden door de UCAS behandeld tussen één januari en eind maart. In april, mei en juni worden vier ronden interviews gehouden door de instellingen. Alle aanmeldingen die bij de UCAS binnen komen moeten zijn voorzien van een referentie, meestal van het

hoofd van de school. Daarin moeten onder andere zijn verwerkt de geschiktheid van de student voor de opleiding waarvoor wordt aanmeldt, persoonlijke kwaliteiten (motivatie, communicatievaardigheden, onafhankelijk denken en dergelijke) en carrière-aspiraties.

Hoewel er door de centrale overheden geen informatie is verstrekt met betrekking tot de selectie tijdens de opleiding, de examinering bij afronding van de opleiding of de selectie bij toelating tot een voortgezette opleiding, lijkt het voor de hand liggend om te veronderstellen dat instellingen hiervoor ieder afzonderlijk hun criteria bepalen. Dankzij hun autonome status zijn de instellingen tenslotte ook bevoegd zelf de toelatingsvoorwaarden te bepalen.

8.5 Kunstonderwijs in Frankrijk¹⁴

8.5.1 Landelijke organisatie

Ook in Frankrijk is de inrichting van het kunstvakonderwijs anders dan in Nederland. Men onderscheidt vier disciplines:

- 1 Toegepaste, plastische en grafische kunsten (arts appliqués, plastiques, graphiques);
- 2 Muziek en dans;
- 3 Drama (art dramatique, spectacles) en
- 4 Audiovisuele kunsten.

De nadere onderverdeling van deze disciplines verschilt per instelling. De discipline toegepaste kunsten, plastische en grafische kunsten omvat onder meer de opleidingen grafische kunsten; dessin publicitaire; visuele expressie; communicatie en image; edelsmeden (arts de métal - bijou); textiel; mode (mode-stylisme); gravure; interieur-architectuur en decorontwerpen; keramische kunst; design en esthétique industrielle en création industrielle; art (schilder- en beeldhouwkunst) en verre - vitrail (glas-inlood). Binnen de discipline muziek en dans vallen onder meer de opleidingen zang; dans; instrumenten en docent; binnen de discipline drama onder meer dramatische kunst; circus; mime en marionettenspel. De discipline audiovisueel omvat onder meer de opleidingen fotografie; regisseren en geluidstechniek (ingénieur du son).

Het onderwijs wordt in Frankrijk als een nationale prioriteit gezien. De regering is verantwoordelijk voor de definiëring en implementatie van het educatieve beleid. Twee ministers zijn verantwoordelijk voor het onderwijs, waarvan er één speciaal gericht is op het hoger onderwijs en onderzoek. Ook andere ministeries zijn echter

vanuit hun vakgebied verantwoordelijk voor bepaalde delen van het onderwijs. Het ministerie 'de la culture, de la communication, des grands travaux et du bicentenaire' bemoeit zich met het kunst(vak)onderwijs. Dit ministerie heeft onder meer een aantal richtlijnen vastgelegd met betrekking tot de organisatie van het kunst(vak)onderwijs op bepaalde nationale, regionale en gemeentelijke instellingen. Traditioneel was het onderwijssysteem in Frankrijk sterk gecentraliseerd, maar sinds 1982 is men bezig met een decentralisering van het systeem. De macht wordt van de staatsinstellingen naar lokale autoriteiten overgeheveld. Een nationaal evaluatie comité (Comité national d'évaluation) zorgt voor het toezicht op de scholen die onder de verantwoordelijkheid van de minister voor hoger onderwijs vallen. Een ander nationaal orgaan, het Conseil national de l'enseignement supérieur et de la recherche (CNESER), adviseert de minister ten aanzien van het hoger onderwijs. Tachtig procent van het totale onderwijs wordt door de overheid gesubsidieerd, maar omdat men gelooft in vrijheid van onderwijs bestaat er ook privaat onderwijs. Scholen voor privaat kunst(vak)onderwijs zijn gemachtigd hun eigen diploma's uit te reiken, maar de kwaliteit van deze scholen verschilt nogal.

8.5.2 Onderwijssoorten en -niveaus

In Frankrijk wordt onder hoger onderwijs al het postsecundaire onderwijs verstaan. De organisatie van het hoger kunst(vak)onderwijs is wellicht mede daardoor zeer gelaagd en complex. Net als in België onderscheidt men korte en lange opleidingen en lijken de korte opleidingen enigszins overeen te komen met het Nederlandse kunstonderwijs. De langere opleidingen lijken veelal theoretischer van aard te zijn en van hoger niveau. Per discipline kent men diverse korte en lange opleidingen en bestaan er verschillende instellingen en diploma's, maar er zijn ook veel overlappingen. Om een beeld te krijgen van de aard van de diverse opleidingen, instellingen en diploma's zullen de mogelijkheden binnen de discipline toegepaste kunsten, plastische en grafische kunsten worden bekeken. Deze discipline is vergelijkbaar met de Nederlandse discipline van de beeldende kunst, maar dan zonder de audiovisuele kunsten.

Binnen het korte onderwijs kunnen de volgende diploma's worden behaald:

- a Het BTS is te verkrijgen na een opleiding van twee jaar waarover verder niets bekend is.
- b Het DMA (Diplôme des métiers d'art) kan men halen na een beroepsgerichte opleiding van twee jaar. Er kan worden gekozen uit zes categorieën met in totaal dertien opties.
- c Het DNAT (Diplôme national d'arts et techniques) kan worden behaald na een opleiding van drie jaar. Het behalen van het tweede jaar wordt beloond met een

CEAP (certificat d'études d'arts plastiques). De diverse opleidingen zijn verdeeld over drie richtingen.

Binnen het lange onderwijs kunnen de volgende diploma's worden behaald:

- d Het DSAA (Diplôme supérieur d'arts appliqués) kan worden behaald na een opleiding van twee jaar. De opleidingen zijn verdeeld in zes categorieën met in totaal acht opties.
- e Het DNAP (Diplôme national d'arts plastique) kan worden behaald na drie jaar en sluit het eerste deel van de lange opleiding af. Net als bij het DNAT wordt het behalen van het tweede jaar beloond met een CEAP. Deze lange opleiding is verdeeld in de drie categorieën kunst, design en communicatie.
- f Met het DNSEP (Diplôme national supérieur d'expression plastique) wordt het tweede deel van deze lange opleiding afgesloten. Toelating tot het tweede deel is niet mogelijk zonder het DNAP. Tijdens de twee jaren die nodig zijn voor het DNSEP houdt men zich bezig met wetenschappelijk onderzoek. Het behalen van het eerste jaar van dit deel (het vierde jaar van de totale opleiding) wordt beloond met een CESAP (certificat d'études supérieures d'arts plastiques). Tussendiploma's als het CEAP en het CESAP bekrachtigen het studieniveau en stellen mensen in staat om tussentijds het beroepsleven in te gaan.
- g Van waarschijnlijk vergelijkbaar (hoog) niveau als het DNSEP zijn diploma's als het DNSAD (Diplôme national supérieur des arts décoratifs), het DNSAP (Diplôme national supérieur d'arts plastiques) en het Diplôme de créateur industriel. Deze diploma's sluiten opleidingen af van vier of vijf jaar en moeten leiden tot een prestigieuze carrière, tot wetenschappelijk onderzoek of onderwijs.

De opleidingen die zojuist zijn beschreven worden door diverse instellingen aangeboden. Les Écoles supérieures (d'art) en de Lycées (d'arts appliqués) dragen - wat de discipline toegepaste kunsten, plastische en grafische kunsten betreft - zorg voor de diploma's BTS, DMA en DSAA. Les écoles d'arts reiken onder meer de diploma's DNAT, DNAP en DNSEP uit. Het DNSAD en het DNSAP kunnen aan de Écoles nationales supérieures d'art worden behaald. De laatst genoemde diploma's vormen de afsluiting van zelfstandige opleidingen die over een aantal scholen zijn verdeeld. De drie meest genoemde scholen zijn binnen deze discipline de ENSAD (École nationale supérieure des arts décoratifs), de ENSBA (École nationale supérieure des Beaux-arts) en de ENSCI (École nationale supérieure de création industrielle).

Andere lange kunst(vak)opleidingen worden aangeboden door instellingen als de universiteiten, de Grandes Écoles en de Conservatoires (discipline muziek en dans). Grandes Écoles leiden het topkader van zowel de publieke als private sector op en zijn zeer prestigieus.

8.5.3 Selectieprocedures en -criteria

Frankrijk kent het grondprincipe dat iedereen die daarvoor gekwalificeerd is in staat dient te worden gesteld om hoger onderwijs te volgen. In principe zijn studenten gekwalificeerd voor het hoger onderwijs, als ze in het bezit zijn van het Baccalauréat, het diploma van het secundair onderwijs, maar er zijn uitzonderingen op deze regel mogelijk. Zo staat in de richtlijnen die door het eerder genoemde ministerie 'de la culture, de la communication, des grands travaux et du bicentenaire' zijn opgesteld dat studenten die willen worden toegelaten tot een korte of lange, een nationale, regionale of gemeentelijke kunstopleiding niet alleen in het bezit moeten zijn van dat Baccalauréat of een gelijkwaardig diploma, maar dat ze tevens beoordeeld zullen moeten worden op een praktijkopdracht, een schriftelijke toets 'de culture général' en een gesprek met de toelatingscommissie over een dossier met werken.

Dat de toelatingseisen in de praktijk, ondanks deze richtlijnen, nog aanzienlijk kunnen verschillen blijkt uit de eisen die de zojuist beschreven opleidingen binnen de discipline 'beeldende kunst' stellen. Voor toelating tot een BTS-opleiding heeft men inderdaad een Baccalauréat nodig, maar dit kan zowel de 'bac technologique arts appliqués' zijn of een 'bac général' met één jaar 'classe de mise à niveau officielle'. Dat speciale extra lesjaar wordt gegeven aan bepaalde lycées en vier privé-scholen. Voor een DMA-opleiding gelden vrijwel gelijke voorwaarden. DSAA-opleidingen vragen echter zowel een 'bac arts appliqués' als een BTS- of DMA-diploma. Tot de korte en lange cyclus van het DNAT en het DNAP wordt men toegelaten met een Bac en een serieuze voorbereiding. Ook de Écoles nationales supérieures d'art stellen deze eis, waarbij de serieuze voorbereiding wordt omschreven als een opleiding aan een regionale of gemeentelijke school voor de kunst, aan een universiteit of bij een privaat atelier.

Het ministerie van cultuur heeft in haar richtlijnen ook bepaald dat studenten halverwege het propedeusejaar een schriftelijke beoordeling van de onderwijscommissie moeten krijgen. Daarmee worden studenten op de hoogte gesteld van het oordeel over hun werk en wordt de ingeslagen weg geanalyseerd. Het propedeusejaar wordt afgesloten met een examen. Tijdens een mondelinge toets bekijkt een jury de werken van het voorafgaande jaar en wordt de student ondervraagd met betrekking tot zijn studietraject. Tevens wordt een schriftelijk werk met artistieke referenties en persoonlijke aantekeningen van de student ten aanzien van zijn werken beoordeeld. Men kijkt dan zowel naar de presentatie en redactie als naar het verrichte iconografisch onderzoek. De directeur van een instelling kan op vóorspraak van de jury beslissen of een student het jaar nog eens moet overdoen of dat men de opleiding kan vervolgen.

Volgens de richtlijnen kan de korte cyclus worden afgesloten met het DNAT (Diplôme national d'arts et techniques). Hiertoe worden studenten beoordeeld op een l'examen du dossier pédagogique du candidat, de presentatie van een persoonlijk rapport, een grote selectie van het gemaakte werk en een onderhoud met de jury. Die jury moet bestaan uit een delegatie of representant van de plastische kunsten (de jury-voorzitter), twee docenten en een representant van het specifieke vakgebied.

De lange cyclus bestaat uit twee fasen: fase a; het 'programme' dat na drie jaar wordt afgesloten met het DNAP en fase b; het 'project' dat na in totaal vijf jaar wordt afgesloten met het DNSEP. Het tweede en het vierde jaar kunnen worden afgesloten met de eerder genoemde CEAP en CESAP. Daarvoor hebben studenten een minimum aantal punten nodig. Worden die punten niet gehaald dan bepaalt de directeur van de instelling op voorspraak van de onderwijscommissie of een student het jaar over mag doen of niet. Tijdens de twee eindexamens van de lange cyclus wordt men weer beoordeeld op de voorgelegde werken, een onderhoud met de jury en (fase a) het 'dossier pédagogique'. De samenstelling van de jury verschilt. De jury aan het einde van de eerste fase bestaat uit een docent van de instelling en twee vertegenwoordigers van de minister; de jury aan het einde van de tweede fase bestaat uit vijf leden die zijn benoemd door de minister van cultuur: een president, een vice-president, een docent op het gebied van cultuur en twee door de instelling geleverde leden. De jury's beslissen met een meerderheid van stemmen en studenten mogen niet meer dan twee keer deelnemen aan ieder eindexamen.

⁹ De informatie over het kunstvakonderwijs in Duitsland is afkomstig uit Kultusministerkonferenz, *Empfehlung der Kultusministerkonferenz zum Studium an der staatlichen Hochschulen der bildenden Künste* (1976-1992); Statisches Bundesamt, *Studierende am Hochschulen* (z.p. 1997) 97-99; Centrum voor Studies van het Hoger Onderwijsbeleid (CSHOB), *Vergelijkend onderzoek selectieprocedures voor het HO in een aantal West-Europese landen* (Universiteit Twente 1996), in: Commissie Toelating Numerus Fixusopleidingen, *Gewogen loting gewogen* (1997) Bijlage. Daarnaast is informatie verkregen van de organisatie Elia en van het Internetadres: <http://www.stran-ni.ac.uk/pages/ed-structs/germ-struct.html#divi>. Dit Internetadres is van het Stranmillis College in Belfast en bevat informatie over de organisatie van het onderwijs in diverse landen. De laatste update was in januari 1997. Bron voor de informatie op deze site: *Structures and Initial Training in the European Union*, EURYDICE/CEDEFOP (1995).

¹⁰ Informatie over de Kunsthochschule Berlin-Weißensee, Hochschule für Gestaltung is afkomstig van het Internetadres: <http://www.kh-berlin.de/khb/studium/links1.htm#1>.

¹¹ De informatie over het kunstvakonderwijs in België is afkomstig uit: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap Departement Onderwijs, *Nieuwsbrief Herstructurering hogescholenonderwijs* (z.p. 1997); Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, *Aantal studenten per studiejaar, opleiding en optie in het hogescholenonderwijs in het academiejaar 1996/1997*. Daarnaast is informatie verkregen van de organisatie Elia en van het Internetadres: <http://www.stran-ni.ac.uk/pages/ed-structs/belg-struct.html#ghigh>.

- ¹² De informatie over het kunstvakonderwijs in het Verenigd Koninkrijk is afkomstig uit: Universities and Colleges Admissions Service (UCAS), *Annual report 1997 entry* (Cheltenham, UK 1998); Universities and Colleges Admissions Service (UCAS), *Instructions for completion of application form by international students* (Cheltenham, 1997); Centrum voor Studies van het Hoger Onderwijsbeleid (CSHOB), *Vergelijkend onderzoek selectieprocedures voor het HO in een aantal West-Europese landen* (Universiteit Twente 1996), in: Commissie Toelating Numerus Fixusopleidingen, *Gewogen loting gewogen* (1997) Bijlage. Daarnaast is informatie verkregen van de organisatie Elia en van het Internetadres: <http://www.stran-ni.ac.uk/pages/ed-structs/eng-wls-struct.html#acad>.
- ¹³ Informatie over het Barnsley College in Barnsley is afkomstig van het Internetadres: <http://www.barnsley.ac.uk/HE/p16.htm>.
- ¹⁴ Informatie over het kunstvakonderwijs in Frankrijk is afkomstig uit: Centrum voor Studies van het Hoger Onderwijsbeleid (CSHOB), *Vergelijkend onderzoek selectieprocedures voor het HO in een aantal West-Europese landen* (Universiteit Twente 1996), in: Commissie Toelating Numerus Fixusopleidingen, *Gewogen loting gewogen* (1997) Bijlage; Ministère de la culture, de la communication, des grands travaux et du bicentenaire, *Journal officiel de la République Française* (11 novembre 1988, 12 avril 1997). Daarnaast is informatie verkregen van de organisatie Elia en van het Internetadres: <http://www.stran-ni.ac.uk/pages/ed-structs/fran-struct.html#high>.

9 Conclusies

9.1 Vraagstelling en opzet van het onderzoek

Medio 1997 startte op initiatief van de overheid een herstructureringsproces van het kunstonderwijs. Hiertoe werd de Projectorganisatie Kunstvakonderwijs opgericht. De projectorganisatie is in het leven geroepen als een tijdelijke voorziening bedoeld om het beoogde veranderingsproces van het kunstonderwijs te organiseren en te sturen. Op grond van inhoudelijke gegevens en overwegingen moet worden onderzocht welke organisatorische, bestuurlijke en financiële kaders de meest geëigende zijn en hoe een herzien stelsel ook actueel kan blijven.

De opdracht aan de Projectorganisatie omvatte een aantal taken. In het Plan van Aanpak onderscheidde men hiertoe een aantal deelprojecten en onderzoeken. Aan het Instituut voor Onderwijskundige Dienstverlening (IOWO) van de K.U. Nijmegen gaf men de opdracht een beleidsgericht onderzoek te verrichten naar de selectie in het kunstonderwijs.

De doelstelling van dit onderzoek is als volgt geformuleerd:

Het in kaart brengen van de gehanteerde selectie- en beoordelingsmechanismen in het kunstonderwijs.

Het onderzoek is erop gericht de gehanteerde selectie- en beoordelingsmechanismen, selectie-elementen, selectie-instrumenten, selectienormen en gehanteerde selectieprocedures in het kunstonderwijs helder in kaart te brengen. Hierbij gaan we uit van de volgende selectiemomenten: vooropleidingstrajecten, selectie bij toelating tot de initiële opleiding, selectie in de propedeuse, selectie bij eindexamen en selectie bij toelating tot de voortgezette opleiding. Op basis van een aantal door de commissie Drenth beschreven aspecten van selectie is een beoordelingskader ontwikkeld, dat in dit onderzoek gehanteerd is. Bij alle onderdelen zijn, indien mogelijk, zowel kwantitatieve als kwalitatieve aspecten in kaart gebracht.

Om zicht te krijgen op selectieprocessen in het kunstonderwijs in de ons omringende landen is tevens een uitstap naar het buitenland gemaakt.

Het onderzoek kent een driedelige opzet:

- 1 Via een schriftelijk enquête, onder alle aangewezen en/of bekostigde kunstopleidingen in het HBO in Nederland, voortgezette opleidingen en tweedegraads docentopleidingen tehatex, is informatie verzameld over de gehanteerde selectieprocedures, selectie-instrumenten, selectie-elementen en selectienormen bij toelating, gedurende de opleiding en bij de eindexamining. Hierbij is de sector opgedeeld in vier disciplines: muziek, beeldende kunst, dans en drama.
- 2 Via bezoeken van auditcommissies (teams van inhoudelijk deskundigen) is een beeld gevormd van de wijze waarop opleidingen de geformuleerde procedures, indicatoren en normen in de praktijk toepassen. Per discipline is hiertoe een commissie van experts samengesteld.
- 3 Telefonisch en schriftelijk is informatie verzameld over de wijze waarop selectie in het kunstonderwijs in de ons omringende landen plaatsvindt.

Gezien het tijdstraject van de Projectorganisatie diende het onderzoek in betrekkelijk korte tijd gegevens op te leveren. Bij de interpretatie van de gegevens verstrekt door de respondenten bleken enkele vragen minder goed ingevuld te zijn. Dit betrof met name enkele kwantitatieve vragen betreffende vooropleidingen en instroom-, doorstroom- en uitstroomgegevens. De auditcommissies is verzocht deze gegevens te controleren en eventueel aan te vullen.

In de oorspronkelijke looptijd van het onderzoek (de vier maanden voorafgaande aan de zomervakantie) was het niet mogelijk de geplande audits te realiseren. De meeste audits vonden om deze reden plaats in september. Dit had tot gevolg dat de auditcommissies hun informatie niet door observatie van selectiesessies konden inwinnen, maar eerder op een meer impressionistische wijze via interviews met verschillende betrokkenen tot hun bevindingen moesten komen. Dankzij hun expertise heeft dit toch een groot aantal interessante gegevens opgeleverd.

Al met al kunnen we concluderen dat de tijdsdruk waaronder het onderzoek heeft plaatsgevonden de marges aangeeft waarbinnen eenieder, die gebruik maakt van de bevindingen van dit onderzoek, de resultaten dient te interpreteren.

In de volgende paragraaf geven we een beknopte samenvatting van de bevindingen aan de hand van de onderzoeksvragen, zoals geformuleerd in paragraaf 3.3. In de derde paragraaf besteden we expliciet aandacht aan de wijze waarop selectieaspecten uitgewerkt zijn, aan de hand van de kwaliteitscriteria van Drenth e.a. Aansluitend op elke subparagraaf zullen we enkele conclusies formuleren.

9.2 Vooropleidingstrajecten

Er is een grote variëteit in vooropleidingstrajecten, niet alleen tussen de vier onderscheiden disciplines, maar ook binnen de disciplines. Bij de disciplines dans en muziek zijn deze vooropleidingstrajecten doorgaans verbonden aan de initiële opleidingen of gepositioneerd in het voortgezet onderwijs, maar dan onder sterke invloed van de initiële kunstopleiding. Bij deze twee disciplines is het doorlopen van een vooropleidingstraject nagenoeg vereist om toegelaten te worden tot de initiële opleiding. Bij drama neemt de kans toe om toegelaten te worden, als een kandidaat een vooropleidingstraject heeft doorlopen. Bij beeldende kunst hebben de vooropleidingen voornamelijk een oriënterende functie.

Binnen alle vier disciplines zijn er verschillen in de wijze waarop het vooropleidingstraject georganiseerd is, ongeacht het belang voor de initiële opleiding. Deze onderlinge verschillen zijn terug te voeren op de wijze van organisatie, positionering van de vooropleiding, mate van betrokkenheid van de initiële opleiding en kwaliteit van het aanbod van leerlingen.

De bemoeienis van de initiële opleidingen op de vooropleidingstrajecten is evenredig aan het belang van het vooropleidingstraject. Bij muziek en dans vindt selectie plaats bij toelating tot het vooropleidingstraject. Dit is nauwelijks het geval bij de drama- en beeldende kunstvooropleidingen.

Conclusies

- Er is geen uniformiteit in vooropleidingstrajecten, ook niet binnen de vier verschillende disciplines.
- Bij muziek en dans is het doorlopen van een vooropleidingstraject min of meer vereist om tot een initiële opleiding toegelaten te worden. Bij drama kan men de kans om toegelaten te worden sterk verhogen door deel te nemen aan een vooropleidingstraject. Bij beeldende kunst heeft het vooropleidingstraject voornamelijk een oriënterende functie.
- De invloed van de initiële opleidingen op de vooropleidingstrajecten is evenredig aan het belang van het vooropleidingstraject. Het beschermt eveneens de gewenste eigenheid van de opleidingen.

9.3 Toelatingsselectie

Bij alle vier disciplines is het aantal aanmeldingen vele malen groter dan het aantal toegelaten studenten. Gemiddeld wordt zo'n 25% van de kandidaten toegelaten. Bij acteursopleidingen is het percentage toegelatenen slechts 6,5%. Zoals hiervoor

reeds aangegeven neemt de kans toe om aangenomen te worden, als een kandidaat aan een vooropleidingstraject heeft deelgenomen (beeldende kunst vormt hierop een uitzondering). Meestal heeft men meer geschikt beoordeelde kandidaten dan opleidingsplaatsen. Dit is vooral het geval bij muziek en dans. Toch is het niet altijd zo dat de grote belangstelling voor één van de kunstopleidingen inhoudt, dat een groot aantal geschikt beoordeelde kandidaten wordt afgewezen. Bijvoorbeeld bij enkele docentopleidingen drama zijn er meer opleidingsplaatsen dan geschikt beoordeelde kandidaten.

Bij dansopleidingen en opleidingen beeldende kunst komen enkele toegelaten kandidaten niet opdagen. Studenten doen auditie bij verschillende academies, worden toegelaten en beslissen op het laatste moment waar men zich daadwerkelijk inschrijft. Ook bij conservatoria en academies beeldende kunst komt dit voor. Sommige opleidingen werken daarom met een wachtlijst. Men geeft toe dat het wel aannemen van elders afgewezen kandidaten er op duidt dat de selectie-eisen niet uniform zijn en per opleiding verschillen: de eigenheid van de opleidingen. Mogelijkerwijs kan dit ook duiden op het onbetrouwbaar zijn van gehanteerde methodieken.

De procedures die gehanteerd worden bij toelating van de studenten tot de opleiding zijn bij de meeste opleidingen grotendeels gestandaardiseerd en op schrift gesteld. De gevolgde procedures wijken echter behoorlijk van elkaar af, zowel tussen de vier disciplines als binnen elke discipline. Bij de opleidingen is er overigens ook weinig behoefte aan landelijke standaardisatie. Bij muziek en beeldende kunst gaf een deel van de opleidingen aan eventueel wel te voelen voor centrale regelingen ten aanzien van procedurele aspecten van de toelating, maar ook hier wil men graag ruimte behouden voor eigen inhoudelijke aspecten. Kunstopleidingen beschouwen de toelatingselectie als een middel om zich te profileren, als middel tot behoud van de eigen identiteit.

Bij muziek en beeldende kunst blijken over de gehele linie de commissies op een vergelijkbare wijze te zijn samengesteld, meestal zijn de gevolgde procedures echter verschillend van elkaar. Weliswaar zijn ze meestal vastgesteld door de directies van de opleidingen, geaccordeerd door de verschillende gremia en evalueert men jaarlijks de gevolgde procedure. Ze verschillen echter van elkaar qua opzet, samenstelling selectiecommissies, type functies, tijd en inhoud en de wijze van informeren over toelating of afwijzing. Het is opvallend dat de meeste toelatingscommissies geen externe deskundigen hebben opgenomen, een enkele dansopleiding uitgezonderd. Dit blijkt ook het geval te zijn bij de eindexamens op een groot aantal opleidingen. Wel is het zo dat bij beeldende kunst en muziek veel docenten een eigen beroepspraktijk hebben en als dusdanig het beroepenveld vertegenwoordigen.

Bij muziek en beeldende kunst is men tevreden over de gevolgde procedures. Studenten bij de dans- en dramaopleidingen hebben enige kritiek op de gang van zaken. De audities bij de dansopleidingen zouden moeten worden verspreid over meer dan één dag. Enkele selectiecommissies delen deze mening, maar wijzen op het kostenaspect hiervan en betwijfelen de meerwaarde van uitbreiding van het selectieproces. Studenten van de dramaopleidingen zouden liever een strengere toelatingselectie zien en minder selectiemomenten tijdens de propedeuse. Opmerkelijk is het dat nogal wat opleidingen de afgewezen kandidaten geen gelegenheid geven bezwaar aan te tekenen tegen de genomen beslissing, hetgeen wel wettelijk vastgesteld is.

Bij alle disciplines worden de kandidaten vooral beoordeeld op basis van artistieke kwaliteiten en aanleg. Ook technische vaardigheden worden hoog aangeschreven. Motivatie is eveneens een zeer belangrijke factor waarop men tracht studenten te beoordelen. Bij docentopleidingen let men daarbij nog op eventuele pedagogisch-didactische kwaliteiten.

Men beoordeelt op een groot aantal criteria binnen elk van de genoemde rubrieken, echter de opleidingen, ook binnen disciplines, verschillen van elkaar wat de keuze en het gewicht van de afzonderlijke criteria betreft.

Tamelijk eensgezind wordt er door de opleidingen binnen alle disciplines gedacht over de mate waarin artistieke kwaliteit en technische vaardigheden betrouwbaar vastgesteld kunnen worden. De objectiviteit wordt zo veel mogelijk benaderd door intersubjectiviteit. Nagenoeg alle betrokkenen twijfelen over het objectief vast kunnen stellen van de motivatie van de kandidaten en men probeert alternatieve mogelijkheden om 'ingestudeerde motivaties' te achterhalen. Vooral bij muziek, maar ook bij andere disciplines, worden kandidaten ook beoordeeld op 'groeipotentieel' (ook wel onderwijsbaarheid, leerbaarheid of ontwikkelbaarheid genoemd) en 'matching' met persoonlijke docent. Ook hierbij twijfelt men aan de betrouwbaarheid. Bij beeldende kunst is rijpheid of volwassenheid van de kandidaten eveneens van belang.

Door een voldoende brede samenstelling van de selectiecommissie, door veel onderling overleg, door verschillende opdrachten te verstrekken, door compensatiemogelijkheden wordt gestreefd toevalligheden en subjectiviteit in de oordelen af te zwakken.

Opleidingen hanteren onderling verschillende methodieken om te komen tot eendoordelen. De meeste conservatoria, opleidingen beeldende kunst en enkele dramaopleidingen oordelen op basis van meerderheid van stemmen. Bij dansacademies en enkele opleidingen beeldende kunst en drama streeft men naar consensus. Bij de meeste conservatoria, beeldende kunstopleidingen en dansacademies is

compensatie van zwakkere punten tot op zekere hoogte mogelijk, bij vele drama-opleidingen echter moeten de kandidaten aan alle eisen voldoen.

Conclusies

- Er is nauwelijks sprake van uniformiteit in de gevolgde selectieprocedures en gehanteerde selectiecriteria, ook niet binnen disciplines. Over het algemeen koestert men verschillen als zijnde een belangrijke mogelijkheid tot profilering.
- De meeste kandidaten die deelnemen aan het selectieproces worden afgewezen. Zelfs een deel van de geschikt beoordeelde kandidaten wordt afgewezen vanwege een ontoereikend aantal opleidingsplaatsen.
- Afgewezen kandidaten worden soms elders wel aangenomen. Dit duidt op het niet-uniform zijn van de selectie-eisen, maar mogelijk ook op het onbetrouwbaar zijn van gehanteerde methodieken.
- De belangrijkste selectiecriteria zijn artistieke kwaliteit en aanleg, technische vaardigheden en motivatie. Met uitzondering van motivatie en groeipotentieel denkt men deze redelijk objectief te kunnen vaststellen.
- Er is nauwelijks behoefte aan landelijke standaardisering, met name waar het inhoudelijke aspecten betreft.
- Niet overal heeft men beroepsmogelijkheden, hoewel dat wel wettelijk vereist is.
- Externe deskundigen maken vrijwel nooit deel uit van toelatingscommissies.

9.4 Selectie in de propedeuse

Selectie houdt niet op als men is toegelaten tot de opleiding. Integendeel, de propedeuse vormt een belangrijke toets of men daadwerkelijk aan de gestelde eisen voldoet. Studenten worden nauwlettend gevolgd. Vaak is er sprake van enkele beoordelingsmomenten per jaar. Op het eind van de propedeuse krijgen ongeschikt bevonden studenten en zij die onvoldoende gepresteerd hebben een bindend studieadvies. Het percentage uitgevallen studenten bij de conservatoria is gemiddeld ongeveer 25%, bij drama- en beeldende kunstopleidingen ongeveer 30%. Bij dansopleidingen is het percentage uitgevallen studenten op het eind van de propedeuse echter veel geringer. Zo'n 5% bij muziek tot zo'n 18% bij drama krijgt een bindend negatief studieadvies. De percentages studenten die geen propedeuse-diploma behalen zijn nagenoeg gelijk aan die elders in het hoger beroepsonderwijs. Beschouwen de toelatingsselecties als equivalent aan het eindexamen voortgezet onderwijs, dan is dit niet verwonderlijk.

Uit de audits bleek dat op enkele opleidingen de studenten eigenlijk niet goed wisten wat van ze verwacht werd en waarop ze beoordeeld werden.

Ook in de hoofdfase van de meeste opleidingen kunnen studenten soms het, niet bindende, advies krijgen de studie te staken vanwege ontoereikend talent of motivatie.

Bij veel opleidingen binnen de disciplines muziek en drama beschouwen de studenten het als een degradatie op het eind van de propedeuse te worden verwezen naar de docentopleidingen.

Bij de meeste opleidingen kunnen studenten in beroep gaan tegen een negatief advies. Hoewel wettelijk vastgesteld bieden niet alle opleidingen deze mogelijkheid.

Conclusies

- Studenten worden tijdens en vooral op het eind van de propedeuse expliciet beoordeeld op hun geschiktheid voor de opleiding.
- Het percentage studenten dat op het eind van de propedeuse uitvalt is door de toelatingsselectie ongeveer gelijk aan die elders in het hoger beroepsonderwijs.
- Hoewel wettelijk vastgesteld bieden niet alle opleidingen de mogelijkheid in beroep te gaan tegen bindend advies.

9.5 Selectie bij het eindexamen

Het eindexamen is de formele afronding van de initiële opleiding. Er vindt in de een of andere vorm nog een eindexamen plaats. Toch heeft het eindexamen zelf bij veel opleidingen nauwelijks een selectieve betekenis. Soms krijgen studenten van tevoren een advies om al dan niet aan het eindexamen deel te nemen. Van studenten die deelnemen aan het eindexamen wordt verwacht dat deze de eindbeoordeling halen, alleen dient de feitelijke eindbeoordeling (cijferbepaling) nog bepaald te worden. Bij de dansopleidingen staat in deze laatste fase ook de stage centraal, omdat men in veel gevallen slechts via stages werkervaring kan opdoen. Niet alle dansacademies zijn echter enthousiast over deze stages.

De selectiecommissie bij de eindexamens is breder samengesteld dan bij toelatingsselectie. Bij conservatoria, opleidingen beeldende kunst en dansopleidingen maken externe deskundigen of vertegenwoordigers uit de beroepspraktijk in veel gevallen deel uit van de examencommissie. Bij de dramaopleidingen is dit minder het geval. Studenten worden bij het eindexamen zowel beoordeeld op basis van een individuele of collectieve performance (individueel of collectief optreden, tentoonstelling) als op basis van cijfers of studiepunten, die men gedurende de opleiding heeft behaald. Bij docentopleidingen wordt iets vaker gewerkt met kennistoetsen.

De procedure die men hanteert voor de vaststelling van de eindbeoordeling varieert per opleiding.

Conclusies

- Eindexamens zijn zelden selectief. Studenten die toegelaten zijn tot dit examen worden geacht geslaagd te zijn, enkel het cijfer dient nog vastgesteld te worden. Slechts in enkele gevallen worden kandidaten afgewezen.
- Het eindexamen bestaat meestal uit een beoordeling van een individuele en/of collectieve performance.
- Bij muziek, beeldende kunst- en dansopleidingen zijn ook externe deskundigen opgenomen in de examencommissie. Bij dramaopleidingen is dit minder het geval.

9.6 Selectie bij toelating tot de voortgezette opleiding

Alleen de meeste conservatoria en de helft van de opleidingen beeldende kunst hebben aangegeven een voortgezette opleiding te kennen. Bij de dans- en dramaopleidingen wordt hier nauwelijks melding van gemaakt of is er geen informatie verschaft over de selectie bij toelating tot deze fase.

Het belangrijkste selectie criterium bij de conservatoria is het eindoordeel initiële fase en de inschatting van het groeipotentieel van de student. Dit is echter bij de meeste voortgezette opleidingen beeldende kunst niet het geval. Kandidaten worden hier op een groot aantal punten beoordeeld; bovenaan staan groeipotentie en werkhouding.

9.7 De selectiecriteria van Drenth

We vatten hier nog enkele belangrijke bevindingen samen aan de hand van een aantal door Drenth c.s. genoemde kwaliteitscriteria.

Uitvoerbaarheid van het selectiesysteem

Er is bij de vier disciplines een overweldigende belangstelling voor toelating tot de opleidingen. Hierdoor investeren opleidingen veel tijd in het selecteren en vinden van geschikte kandidaten. De meeste kandidaten worden echter afgewezen. Meestal is het aantal geschikt beoordeelde kandidaten desondanks nog groter dan het aantal beschikbare plaatsen. Het selectieproces wordt bemoeilijkt doordat veel studenten zich bij verschillende opleidingen inschrijven.

Sommige opleidingen verrichten de selectie in een aantal rondes, waarbij de eerste ronde soms als voorselectie is bedoeld.

Transparantie van het selectiesysteem

Entreesselecties zijn meestal een interne aangelegenheid. Alle opleidingen hanteren een eigen procedure, die sterk van elkaar afwijken, ook binnen de vier disciplines. Wel heeft elke opleiding haar eigen procedure op schrift gesteld.

Men hecht sterk aan het behoud van de eigen identiteit. De selectieprocedure biedt hiertoe volgens de opleidingen een goede gelegenheid. Er is weinig animo voor landelijke procedures, met name niet voor wat betreft inhoudelijke afstemming. Slechts bij een enkele opleiding maken externe deskundigen deel uit van de selectiecommissies (bij beeldende kunst en muziek hebben veel docenten veelal een eigen praktijk). De auditcommissies bevestigden het beeld van de vragenlijsten waaruit bleek dat opleidingen sterk van elkaar verschillen voor wat betreft gehanteerde criteria en normen.

De afgewezen kandidaten worden door de meeste opleidingen persoonlijk op de hoogte gesteld van de redenen voor afwijzing.

Betrouwbaarheid en objectiviteit van het selectiesysteem

'Objectiviteit' tracht men zo goed mogelijk te benaderen door grote selectiecommissies in te zetten (intersubjectiviteit), door veel opdrachten te geven en door veel onderling overleg.

Opleidingen gebruiken een groot aantal criteria en beslisregels om geschikte kandidaten te selecteren. Men hanteert hiervoor interne standaardprocedures. Er is echter geen sprake van een landelijke standaardisatie. Kandidaten die een vooropleiding hebben gevolgd hebben meestal meer kans op toelating. Wellicht dat dit het gevolg is van zelfselectie tijdens de vooropleiding, waardoor sommige deelnemers aan het voortraject niet deelnemen aan de toelatingsselectie.

Artistieke kwaliteit en aanleg, en motivatie zijn de meest genoemde criteria. Opleidingen zijn van mening dat deze redelijk betrouwbaar te meten zijn. Men heeft alleen ernstige twijfels bij het vaststellen van de motivatie en het ontwikkelpotentieel van kandidaten, terwijl deze toch veelal als het belangrijkste criterium worden beschouwd.

Bij de meeste opleidingen geldt dat kandidaten zwakkere punten kunnen compenseren. Veel dramaopleidingen vormen hierop een uitzondering.

Predictieve validiteit

Niet in alle gevallen maken kandidaten de verwachtingen van de selectiecommissies waar. Weliswaar is het aantal studenten dat een bindend studieadvies krijgt gering, toch haalt zo'n 25% tot 30% geen propedeutisch examen, hetgeen overeenkomt met andere sectoren in het hoger beroepsonderwijs. Bij beeldende kunst kiezen veel studenten na het behalen van de propedeuse een andere richting dan oorspronkelijk gestart.

De wisselwerking student/docent in het kunstonderwijs (matching) is zeer belangrijk en dit is niet altijd in een korte selectieprocedure vast te stellen. Kunstopleidingen hebben daarom ook in de propedeuse nog altijd een bepaald uitvalpercentage ten gevolge van het functioneren van de propedeusefuncties selectie en oriëntatie.

Fraudegevoeligheid

De geschiktheid van de kandidaten wordt voor een belangrijk deel vastgesteld aan de hand van individuele of collectieve opdrachten tijdens de selectiedagen. Dit biedt nagenoeg geen mogelijkheid tot frauderen. Deze mogelijkheid bestaat wel bij het achterhalen van de motivatie van de student, vandaar dat opleidingen zoeken naar alternatieve mogelijkheden om de motivatie van de kandidaten te toetsen.

Conclusies

- De selectieprocedure kost de instellingen veel tijd en inzet personeel. Desondanks wordt het belangrijk, nuttig en uitvoerbaar bevonden.
- Landelijk gezien zijn de selectieprocedures niet erg transparant. Afzonderlijke instellingen hebben hun procedure meestal wel goed beschreven en kandidaten worden persoonlijk op de hoogte gesteld van de aanname of afwijzing.
- Motivatie en ontwikkelpotentieel worden als zeer moeilijk betrouwbaar te meten criteria genoemd. Desondanks worden ze als meest belangrijke criteria beschouwd en hebben opleidingen procedures bedacht de betrouwbaarheid hiervan te verhogen. Vooralsnog twijfelen we aan de betrouwbaarheid van dit deel van de selectieprocedure.
- De predictieve validiteit van de selectieprocedures is niet erg groot. Desondanks is het uitvalpercentage overeenkomstig andere sectoren waar men het voordeel van het voorbereidende voortgezet onderwijs met afsluitend examen als selectiemiddel heeft.
- De gehanteerde selectieprocedures in het kunstonderwijs bieden nauwelijks mogelijkheden tot fraude.

9.8 Selectie in het buitenland

In Duitsland is de organisatie van het kunstonderwijs redelijk gestandaardiseerd en transparant. Er zijn overeenkomsten over bepaalde examens en over toelatingsbeperkingen. Deze laatste moeten bijvoorbeeld voldoen aan twee voorwaarden die enigszins terug te vinden zijn in de stopcriteria van Drenth. Naast een diploma van het secundair onderwijs moeten studenten beschikken over een bepaalde begaafdheid. Deze twee elementen gelden ook in de andere drie landen als ingangseis. De propedeuse wordt door de instellingen onder meer gebruikt om studenten te

selecteren voor het vervolg van de opleiding. Er wordt ook gebruik gemaakt van tussentijdse selectie. Hoewel het selectiesysteem objectief lijkt te zijn is het mogelijk om studenten zonder het vereiste diploma toch toe te laten op basis van hun artistieke begaafdheid.

Ook in België is de organisatie van het kunstonderwijs redelijk gestandaardiseerd en transparant. Er zijn heel heldere algemene bepalingen waarbinnen instellingen kunnen opereren. Opleidingen lijken qua organisatie sterk overeen te komen: er zijn lange en korte cycli. Binnen het kunstonderwijs geldt als toelatingseis het diploma van het secundair onderwijs en een artistieke toelatingsproef. Hoe deze proef er uit moet zien lijkt niet nader te zijn bepaald en beperkt de transparantie van het kunstonderwijs wat betreft de selectie.

Het kunstonderwijs in het Verenigd Koninkrijk is veel minder gestandaardiseerd en veel meer gedecentraliseerd. Instellingen opereren veel zelfstandiger, ook ten aanzien van selectie. De controle en toezicht op het onderwijs gebeurt zowel centraal als decentraal. In het Verenigd Koninkrijk kent men niet, zoals in Duitsland en België, het recht op onderwijs. In het bijzonder het hoger onderwijs wordt als een privilege gezien. Er is dan ook een strenge selectie die per instelling en zelfs per opleiding kan verschillen. Alleen de inschrijvingsprocedure is enigszins gestandaardiseerd en gecentraliseerd. Het selectiesysteem is niet erg transparant en waarschijnlijk zeer subjectief.

In Frankrijk wordt het onderwijs wel weer als een nationale prioriteit gezien. Sinds 1982 is men bezig met een decentralisatie van de organisatie van het onderwijs. Het toezicht blijft centraal geregeld. Er zijn ook nog centraal opgestelde richtlijnen voor kunstscholen, met betrekking tot de organisatie van opleidingen, de toelating en examens. Ondanks regels is het kunstonderwijs in Frankrijk zeer onoverzichtelijk. Er bestaan diverse soorten opleidingen en instellingen. Het onderscheid tussen academisch en toegepast onderwijs lijkt net als in België samen te vallen met de indeling in korte en lange opleidingen, maar echt overtuigend komt dit niet naar voren. Een indeling is niet af te lezen aan het soort instellingen, evenmin als dit het geval is in Duitsland. Afwijkend van de situatie in de andere drie landen en Nederland wordt in Frankrijk al het postsecundaire onderwijs als hoger onderwijs beschouwd. Er zijn wettelijke bepalingen ten aanzien van selectie, maar uiteindelijk verschillen de eisen per opleiding. Aan artistieke begaafdheid en ervaring lijkt relatief veel waarde te worden gehecht. De eisen die men ten aanzien van begaafdheid en ervaring stelt lijken hoger te zijn dan elders. Net als in Duitsland kunnen studenten zonder diploma worden toegelaten op basis van die begaafdheid.

Literatuur

- Bolkestein, F. (1995). Selectie is elitair en rechtvaardig. *NRC-Handelsblad: Duijkerlezing*: 30 maart 1995.
- Commissie Drenth (1997). *Gewogen loting gewogen. rapport van de commissie Toelating Numerus-Fixusopleidingen*. Moerkapelle: Van Marle.
- Drenth, P.J.D. (1995). In Nederland is selectie onmogelijk. *NRC-Handelsblad: Duijkerlezing*: 30 maart 1995.
- Kaiser, F., Lange, S. de & Weert, E. de (1996). *Vergelijkend onderzoek selectieprocedures voor het HO in een aantal West-Europese landen*. Twente: CSHOB.
- Plan van Aanpak Herstructurering Kunstvakonderwijs. URL: http://www.minocw.nl/cultuur/pvakv_h2.htm.
- Roeleveld, J. (1996). *Lotingscategorieën en studiesucces. Rapportage aan de adviescommissie Toelating Numerus-Fixusopleidingen (Commissie Drenth)*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.
- Wilbrink, B. (1996). *Opsomming van de discussie over toelating bij numerus fixus-studies*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.

Bijlage 1: Overzicht CROHO-opleidingen (1999-2000)

Initiële kunstopleidingen

* aangewezen, niet bekostigd

MUZIEK	OPLEIDINGEN
Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten	compositie/compositie elektronische muziek vt uitvoerend musicus vt theorie der muziek vt praktijkdiploma orkest- en ensembleleiding vt muziekonderwijs A / AMV vt+dt muziekonderwijs B /schoolmuziek vt+dt praktijkdiploma koordirectie vt directie koor, orkest of harmonie/fanfare vt docerend musicus vt muziek vt+dt muziekdramatische opleiding vt praktijkdiploma directie harmonie/fanfare vt praktijkdiploma kerkmuziek vt
Hogeschool BK, Muziek en Dans Den Haag	praktijkdiploma orgel vt praktijkdiploma kerkmuziek vt praktijkdiploma koordirectie vt directie koor, orkest of harmonie/fanfare vt theorie der muziek vt docerend musicus vt compositie/compositie elektronische muziek vt muziekregistratie vt muziekonderwijs A / AMV vt muziekonderwijs B /schoolmuziek vt muziek vt uitvoerend musicus vt praktijkdiploma orkest- en ensembleleiding vt muziekdramatische opleiding vt praktijkdiploma kerkmuziek vt praktijkdiploma directie harmonie/fanfare vt praktijkdiploma orkest- en ensembleleiding vt muziekonderwijs B /schoolmuziek vt theorie der muziek vt praktijkdiploma koordirectie vt praktijkdiploma orgel vt uitvoerend musicus vt compositie/compositie elektronische muziek vt muziek vt docerend musicus vt directie koor, orkest of harmonie/fanfare vt muziekonderwijs A / AMV vt
Constantijn Huygens Kampen / Zwolle	

Fontys Hogeschool Tilburg

muziekonderwijs A / AMV vt
theorie der muziek vt
praktijkdiploma orkest- en ensembleleiding vt
praktijkdiploma koordirectie vt
praktijkdiploma directie harmonie/fanfare vt
compositie/compositie elektronische muziek vt
uitvoerend musicus vt
muziekonderwijs B /schoolmuziek vt
directie koor, orkest of harmonie/fanfare vt
docerend musicus vt

Hanzehogeschool Groningen

muziek vt
muziek vt+dt
praktijkdiploma directie harmonie/fanfare vt
docerend musicus vt
praktijkdiploma orkest- en ensembleleiding vt
directie koor, orkest of harmonie/fanfare vt
praktijkdiploma orgel vt
uitvoerend musicus vt
theorie der muziek vt
muziekonderwijs A / AMV vt+dt
praktijkdiploma kerkmuziek vt
praktijkdiploma koordirectie vt
compositie/compositie elektronische muziek vt

Hogeschool voor de Kunsten Arnhem

muziekonderwijs B /schoolmuziek vt+dt
muziekonderwijs B /schoolmuziek vt
muziekonderwijs A / AMV vt
docerend musicus vt
muziek vt

Hogeschool voor de Kunsten Utrecht

praktijkdiploma directie harmonie/fanfare vt
uitvoerend musicus vt
praktijkdiploma directie harmonie/fanfare vt
praktijkdiploma beiaard vt
praktijkdiploma kerkmuziek vt
praktijkdiploma orkest- en ensembleleiding vt
praktijkdiploma koordirectie vt
compositie/compositie elektronische muziek vt
muziekonderwijs B /schoolmuziek vt
muziekonderwijs A / AMV vt
theorie der muziek vt
uitvoerend musicus vt
docerend musicus vt
muziek vt

Hogeschool Maastricht	directie koor, orkest of harmonie/fanfare vt theorie der muziek vt uitvoerend musicus vt muziekonderwijs A / AMV vt docerend musicus vt muziekdramatische opleiding vt compositie/compositie elektronische muziek vt muziekonderwijs B /schoolmuziek vt muziek vt praktijkdiploma directie harmonie/fanfare vt praktijkdiploma kerkmuziek vt praktijkdiploma orkest- en ensembleleiding vt
Hogeschool Muziek en Theater Rotterdam	muziekonderwijs A / AMV vt muziekonderwijs B /schoolmuziek vt compositie/compositie elektronische muziek vt directie koor, orkest of harmonie/fanfare vt docerend musicus vt muziek vt praktijkdiploma directie harmonie/fanfare vt praktijkdiploma koordirectie vt praktijkdiploma orkest- en ensembleleiding vt praktijkdiploma kerkmuziek vt theorie der muziek vt uitvoerend musicus vt
Vrije Muziekacademie Zeist*	muziekonderwijs B /schoolmuziek vt+dt muziek vt+dt
Hogeschool Alkmaar	muziekonderwijs A / AMV vt+dt muziekonderwijs A / AMV vt muziekonderwijs B /schoolmuziek vt muziek vt
Hogeschool Enschede	muziek vt muziekonderwijs A / AMV vt muziekonderwijs B /schoolmuziek vt compositie/compositie elektronische muziek vt directie koor, orkest of harmonie/fanfare vt docerend musicus vt uitvoerend musicus vt praktijkdiploma orkest- en ensembleleiding vt praktijkdiploma directie harmonie/fanfare vt praktijkdiploma kerkmuziek vt theorie der muziek vt praktijkdiploma orgel vt
Hogeschool Gorinchem IDE bv*	muziek dt
Hogeschool Schumann Academie	muziek dt

BEELDENDE KUNST & VORMGEVING

Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten

Hogeschool BK, Muziek en Dans Den Haag
Hogeschool van AmsterdamDr Gerrit Rietveld Academie
Constantijn Huygens Kampen / Zwolle

Fontys Hogeschool Tilburg

Hanzehogeschool Groningen

Hogeschool voor de Kunsten Arnhem

Hogeschool voor de Kunsten Utrecht

Hogeschool Maastricht

Hogeschool Rotterdam & Omstreken

Christelijke Hogeschool Windesheim Zwolle

Fontys Hogeschool Sittard

HAN Nijmegen

Noordelijke Hogeschool Leeuwarden

Hogeschool 's-Hertogenbosch
The Design Academy Eindhoven
Hogeschool Brabant Breda**OPLEIDINGEN**

docent textiele werkvormen eerstegraad vt+dt

beeldende kunst & vormgeving vt

docent handvaardigheid eerstegraad vt

docent tekenen eerstegraad vt+dt

beeldende kunst & vormgeving vt+dt

docent textiele werkvormen tweedegraad vt

docent handvaardigheid tweedegraad vt+dt

docent tekenen tweedegraad vt+dt

beeldende kunst & vormgeving vt+dt

docent tekenen eerstegraad vt

beeldende kunst & vormgeving vt

docent handvaardigheid eerstegraad vt

docent tekenen tweedegraad vt+dt

docent tekenen eerstegraad vt+dt

docent handvaardigheid eerstegraad vt+dt

docent textiele werkvormen tweedegraad vt+dt

docent textiele werkvormen eerstegraad vt+dt

docent handvaardigheid tweedegraad vt+dt

staatsdiploma handvaardigheid B

docent tekenen eerstegraad vt

beeldende kunst & vormgeving vt+dt

docent handvaardigheid eerstegraad vt

beeldende kunst & vormgeving vt+dt

docent handvaardigheid eerstegraad vt+dt

docent tekenen eerstegraad vt+dt

docent tekenen eerstegraad vt+dt

docent handvaardigheid eerstegraad vt+dt

beeldende kunst & vormgeving vt+dt

docent tekenen eerstegraad vt

docent handvaardigheid eerstegraad vt

docent textiele werkvormen eerstegraad vt

beeldende kunst & vormgeving vt+dt

docent handvaardigheid tweedegraad vt

beeldende kunst & vormgeving vt+dt

beeldende kunst & vormgeving du

docent handvaardigheid eerstegraad vt

docent textiele werkvormen tweedegraad vt+dt

docent tekenen tweedegraad vt+dt

docent handvaardigheid tweedegraad vt+dt

docent tekenen tweedegraad vt

docent tekenen tweedegraad vt+dt

docent handvaardigheid tweedegraad vt+dt

docent tekenen tweedegraad vt

docent handvaardigheid tweedegraad vt

docent textiele werkvormen tweedegraad vt

docent handvaardigheid tweedegraad vt

docent tekenen tweedegraad vt+dt

beeldende kunst & vormgeving vt

beeldende kunst & vormgeving vt+dt

beeldende kunst & vormgeving vt+dt

THEATER	OPLEIDINGEN
Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten	docent dans vt theater /drama en dans vt docent mime vt docent drama vt+dt
Hogeschool BK, Muziek en Dans Den Haag Stichting Amsterdamse Balletacademie*	theater vt theater vt docent dans vt
Fontys Hogeschool Tilburg Hogeschool voor de Kunsten Arnhem	theater vt docent dans vt docent drama vt theater vt
Hogeschool voor de Kunsten Utrecht	docent drama vt+dt theater vt+dt
Hogeschool Maastricht	theater vt docent drama vt+dt
Hogeschool Muziek en Theater Rotterdam	theater vt docent dans vt
Hogeschool Helicon Zeist Academie voor Eurythmie Den Haag*	docent dans vt+dt theater vt

Voortgezette kunstopleidingen

Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten	architectuur dt landschapsarchitectuur dt stedenbouw dt film & TV vt theater vt muziek vt
Fontys Hogeschool Tilburg	architectuur dt stedenbouw dt
Hogeschool Rotterdam & Omstreken	samenwerkingsinstituut muziek vt architectuur dt (Arnhem, Groningen, Rotterdam) stedenbouw dt autonome beeldende kunst vt interieurarchitectuur vt
Dr Gerrit Rietveld Academie	autonome beeldende kunst vt
Hogeschool voor de Kunsten Arnhem	grafische vormgeving vt autonome beeldende kunst vt+dt samenwerkingsinstituut muziek vt modevormgeving vt+dt
Constantijn Huygens Kampen / Zwolle	samenwerkingsinstituut muziek vt
Hogeschool Enschede	samenwerkingsinstituut muziek vt
Hogeschool Maastricht	samenwerkingsinstituut muziek vt
Hogeschool Brabant Breda	fotografische vormgeving vt grafische vormgeving vt
The Design Academie Eindhoven	industriële vormgeving vt
Hanzehogeschool Groningen	computergraphics

Bijlage 2: Schriftelijke vragenlijst

Vooraf

Voor ons onderzoek is het essentieel dat volstrekt duidelijk is op welke opleiding of groep opleidingen elke ingevulde vragenlijst betrekking heeft. Gelieve hieronder duidelijk aan te geven voor welke opleiding(en) u deze vragenlijst invult.

Deze vragenlijst heeft betrekking op:

Kunstvak-discipline

- muziek
- beeldende kunst
- dans
- drama
- bouwkunst
- museologie
- anders nl.:

Hogeschool en vestigingsplaats

Faculteit/afdeling

Differentiatie (indien van toepassing)

Het is mogelijk dat wij naar aanleiding van de ingevulde vragenlijst, enkele nadere vragen ter verheldering van een en ander aan u willen stellen. Wilt u zo vriendelijk zijn daarvoor uw naam, telefoonnummer en functie hieronder te vermelden.

Naam

Telefoonnummer

Functie

Vooropleidingstrajecten

1 Welke mogelijke vooropleidingstrajecten voor uw opleiding onderscheidt u?

- specifieke vooropleidingstrajecten voor HAVO/VWO leerlingen (aangepast lesprogramma in combinatie met specifieke voorbereiding op kunstvakopleiding)
- vooropleiding verbonden aan bijvoorbeeld muziekscholen, creatieve centra of balletscholen
- voorbereidende oriëntatiecursussen
- specifieke vooropleidingstrajecten voor bijzonder begaafde kinderen
- vooropleiding verbonden aan de kunstvakopleiding zelf, anders dan de hiervoor genoemde
- anders, namelijk
- anders, namelijk
- onze instelling kent geen vooropleidingstrajecten (naar vraag 5)

2 Op welke wijze worden kandidaten gescreend bij toelating tot de vooropleiding?

- aan de hand van nauwkeurig omschreven eisen/criteria
- aan de hand van een globale toetsing van aanleg
- er vindt geen selectie plaats bij toelating (mits aan formele eisen wordt voldaan)
- anders, namelijk

3 Kunt u, voor zover van selectie sprake is, bij benadering aangeven welk percentage van de kandidaten wordt toegelaten tot de vooropleiding? Neem hierbij als indicatie de laatste vijf instroomjaren.

..... % van degenen die zich aanmelden wordt toegelaten

Selectie bij toelating tot het eerste jaar

4 Welk aandeel van de deelnemers aan de toelatingsselectie heeft (gemiddeld genomen) een van de in vraag 1 genoemde vooropleidingstrajecten gevolgd? Neem hierbij als indicatie de laatste vijf instroomjaren.

..... % van de deelnemers aan de selectie heeft een vooropleidingstraject gevolgd.

5 Hoe is de selectiecommissie samengesteld (graag de positie van de leden invullen, bijvoorbeeld docent hoofdvak, docent theorie-vak, student, beroepsbeoefenaar o.i.d.)?

	<u>aantal</u>
☐ directie	
☐ (hoofd)vakdocent	
☐ theorielid	
☐ student	
☒ beroepspraktijk	
☐ externe deskundige	
☐ anderen, namelijk	
☐ anderen, namelijk	

- 6 **Op grond van welke beslisregel wordt een kandidaat geschikt geacht?**
- een kandidaat dient op alle onderdelen aan de eisen te voldoen
 - een kandidaat dient ten minste op één of enkele hoofdonderdelen aan de eisen te voldoen
 - anders, namelijk
- 7 **Op welke wijze komt de commissie tot een eindoordeel?**
- meerderheid van stemmen is doorslaggevend
 - één van de leden heeft een doorslaggevende stem
 - er wordt gestreefd naar een compromis
 - anders, namelijk
- 8 **Op basis waarvan wordt de geschiktheid van kandidaten beoordeeld?**
- observatie van individuele performance
 - observatie van collectieve performance
 - beoordeling van individuele thuisopdracht(en)
 - beoordeling van collectieve thuisopdracht(en)
 - beoordeling van individuele opdracht(en) ter plekke
 - beoordeling van collectieve opdracht(en) ter plekke
 - beoordeling van eigen werk (kunstmap, fotomap e.d.)
 - schriftelijke kennis-toets
 - mondelinge kennis-toets
 - beoordeling op persoonlijke affiniteit, motivatie, e.d.
 - beoordeling van toegezonden cijferlijst/vakkenpakket
 - beoordeling van (aantoonbare) ervaring in het vakgebied
 - anders, namelijk
 - anders, namelijk
- 9 **In welke mate verloopt de toelatingsselectie volgens een vaste procedure?**
- er wordt altijd een standaardprocedure gevolgd
 - meestal volgens een standaardprocedure, maar soms wordt er van afgeweken
 - nauwelijks, de procedure is meestal afgestemd op de specifieke situatie (naar vraag 13)
 - er is geen sprake van een vaste procedure (verder naar vraag 13)

Vragen 10 - 12 indien sprake is van een standaardprocedure bij de toelatingsselectie:

- 10 **Is deze standaardprocedure op schrift gesteld?**
- ja
 - nee
- 11 **Wie is betrokken geweest bij de opstelling van de procedure?**
- directie
 - opleidingscommissie
 - medezeggenschapsraad
 - beroepspraktijk
 - collega-opleidingen in het land
 - landelijk (OCW, HBO-raad)
 - anderen, namelijk

12 Door wie is de standaardprocedure formeel vastgesteld?

- directie
- opleidingscommissie
- medezeggenschapsraad
- anderen, namelijk

13 Indien er varianten mogelijk zijn in de procedure, wilt u hieronder kort aangeven om welke varianten het gaat?

- 1
- 2
- 3
- 4

14 Op welke wijze worden aspirant-studenten geïnformeerd over de procedures- en criteria bij toelating?

- studiegids
- speciale brochure over procedures- en criteria bij toelating
- collectief; bijv. voorlichtingsbijeenkomst, open dag e.d.
- individueel; mondeling, telefonisch
- anders, namelijk

In de rest van de vragenlijst wordt met 'toelatingsexamen' bedoeld op alle geteste onderdelen/aspecten (zie vraag 8).

15 Op welke wijze worden kandidaten ingelicht over de uitslag van het toelatingsexamen?

- schriftelijk
- telefonisch
- mondeling
- anders, namelijk

16 Wanneer worden kandidaten ingelicht over de uitslag van het examen?

- direct na afloop
- ongeveer dagen erna

17 Wordt de reden van afwijzing aan de afgewezen kandidaten kenbaar gemaakt?

- nee, nooit
- ja, op aanvraag
- ja, altijd
- anders, namelijk

18 Hebben kandidaten de mogelijkheid tegen de beslissing van de selectiecommissie in beroep te gaan?

- nee (door naar vraag 20)
- in principe niet, in een aantal gevallen komt het voor
- ja

19 Indien kandidaten de mogelijkheid hebben tegen de beslissing van de selectiecommissie in beroep te gaan, geef s.v.p. kort aan tot wie men zich hiervoor moet wenden en hoe de procedure hiervoor is?

bij wie:

procedure:

.....

20 Heeft de betreffende student de mogelijkheid van een second opinion?

- nee (door naar vraag 22)
- in principe niet, in een aantal gevallen komt het voor
- ja

21 Indien een student de mogelijkheid heeft van een second opinion, geef s.v.p. kort aan tot wie men zich hiervoor moet wenden en hoe de procedure hiervoor is.

bij wie:

procedure:

.....

22 Welk aandeel van de toegelaten eerstejaarsstudenten heeft (gemiddeld genomen) een van de in vraag 1 genoemde vooropleidingstrajecten gevolgd? Neem hierbij als indicatie de laatste vijf instroomjaren.

..... % van de toegelaten eerstejaarsstudenten heeft een vooropleidingstraject gevolgd.

23 Is het aantal toe te laten studenten gelimiteerd als gevolg van capaciteitsbekostiging?

- ja
- nee

24 Hoe is de verhouding tussen het aantal geschikte kandidaten en het aantal beschikbare opleidingsplaatsen?

- aantal geschikte kandidaten is doorgaans groter dan aantal beschikbare plaatsen
- aantal geschikte kandidaten is nagenoeg gelijk dan aantal beschikbare plaatsen
- aantal geschikte kandidaten is doorgaans kleiner dan aantal beschikbare plaatsen (naar vraag 26)

25 Indien sprake is van nadere selectie vanwege capaciteitsbekostiging, op welke wijze selecteert u nadat de geschiktheid van de kandidaten is vastgesteld?

- door middel van een kwalitatieve rangordening van geschikte kandidaten
- door middel van volgorde van aanmelding
- er wordt een random selectie gemaakt
- anders, namelijk

- 26 **Wordt bij de toelatingsselectie gewerkt met een reservelijst?**
- ja, altijd
- ja, in sommige gevallen
- nee
- anders, namelijk
- 27 **Worden kwaliteitsmaatstaven aangepast, wanneer het aantal geschikte kandidaten kleiner is dan het aantal bekostigde opleidingsplaatsen?**
- ja
- in principe niet, maar het komt wel eens voor
- nee
- anders, namelijk
- 28 **Komt het voor dat toegelaten studenten zich uiteindelijk toch niet inschrijven? Neem als referentie de afgelopen 5 jaar.**
- ja, bij ongeveer potentiële studenten per jaar
- nee, dit komt nooit voor
- 29 **Wat is volgens u de reden dat toegelaten studenten uiteindelijk niet overgaan tot inschrijving (wilt u aangeven in welke mate onderstaande motieven voorkomen)?**
	<u>nooit</u>	<u>zelden</u>	<u>soms</u>	<u>vaak</u>
- kandidaat is tevens geaccepteerd bij een concurrerende opleiding en geeft daaraan de voorkeur	☐	☐	☐	☐
- kandidaat blijkt bij nader inzien onvoldoende gemotiveerd	☐	☐	☐	☐
- kandidaat kiest voor een opleiding buiten het kunstvakonderwijs	☐	☐	☐	☐
- anders, namelijk	☐	☐	☐	☐
- anders, namelijk	☐	☐	☐	☐
- 30 **Bestaat er binnen uw opleiding eenstemmigheid over de juistheid van de gehanteerde toelatingsprocedures en tests?**
- ja, volledig
- gedeeltelijk
- nee, nauwelijks
- anders, namelijk
- 31 **Waaruit blijkt de bij de vorige vraag aangegeven mate van eenstemmigheid ?**
-
-
- 32 **Bent u van mening dat de door de opleiding gehanteerde toelatingstest een goede graadmeter is voor het verdere verloop van de studie?**
- ja
- tot op zekere hoogte
- twijfelachtig
- nee
- anders, namelijk

33 Wilt u op hoofdpunten aangeven welke selectie-elementen naar uw mening landelijk volgens een standaardregeling vastgesteld zouden moeten worden?

selectie-procedures (die wijze waarop kandidaten worden getest), namelijk:

.....
.....

de samenstelling van selectie-commissies, namelijk:

.....
.....

de onderwerpen/aspecten waarop kandidaten worden getest, namelijk:

.....
.....

de criteria volgens welke kandidaten voldoen beoordeeld, namelijk:

.....
.....

34 Wilt u op hoofdpunten aangeven welke selectie-elementen naar uw mening in aanmerking komen voor een eigen profilering van de opleiding?

selectie-procedures (die wijze waarop kandidaten worden getest), namelijk:

.....
.....

de samenstelling van selectie-commissies, namelijk:

.....
.....

de onderwerpen/aspecten waarop kandidaten worden getest, namelijk:

.....
.....

(vervolg vraag 34 op volgende pagina)

de criteria volgens welke kandidaten voldoen beoordeeld, namelijk:

.....
.....

35 Zijn er reeds contacten met kunstvakopleidingen elders (van dezelfde discipline) over een verdere standaardisatie van de selectieprocedures bij toelating?

- nee, iedere opleiding geeft een eigen invulling aan de selectieprocedure
- ja, er zijn incidentele contacten hierover
- ja, er zijn regelmatige contacten hierover
- anders, namelijk

36 In hoeverre worden de momenteel door uw opleiding gehanteerde toelatingseisen bepaald door eisen/behoeften van de volgende belanghebbende groepen?

	<u>geen rol</u>	<u>marginiaal</u>	<u>belangrijk</u>	<u>doorslagge- vend</u>
- overheid	☐	☐	☐	☐
- beroepspraktijk	☐	☐	☐	☐
- voortgezet onderwijs	☐	☐	☐	☐
- eigen beleid	☐	☐	☐	☐
-	☐	☐	☐	☐
-	☐	☐	☐	☐

37 Op welke aspecten worden kandidaten bij de toelating getest?

Wilt u hierbij zoveel mogelijk de gemeenschappelijk elementen voor de verschillende opleidingstrajecten aangeven?

kennis-elementen, namelijk:

- a
- b
- c
- d
- e

technische vaardigheden, namelijk:

- a
- b
- c
- d
- e

(vervolg vraag 37 op volgende pagina)

- artistieke kwaliteit/aanleg uitgedrukt door.:
- a
- b
- c
- d
- e

- kwaliteiten op andere terreinen namelijk:
- a
- b
- c
- d
- e

38 Welke van de volgende kenmerken/aspecten spelen een rol bij de selectie?

- leeftijd
- sekse
- etniciteit
- vereiste minimum omvang van bepaalde differentiaties (bijv. instrumentgroepen)
- anders, namelijk

39 Geef bij elke van de volgende (en eventueel andere) aspecten aan hoe zwaar deze wegen bij de uiteindelijke beoordeling (via een cijfer van 1 -volstrekt irrelevant- tot 10 -cruciaal-).

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
- kennis-niveau	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
- technische vaardigheid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
- artistieke kwaliteit/aanleg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
- motivatie	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
-	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
-	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

40 Vindt compensatie plaats (een tekortkoming bij één aspect kan worden gecompenseerd door goede beoordeling op een ander aspect)?

- nee
- ja

41 In het geval compensatie plaatsvindt: zijn hiervoor vaste regels?

- nee
- ja

42 In het geval hiervoor vaste regels bestaan: wat houden deze in?

.....

.....

.....

43 **Kunt u aangeven in welke mate (1 = helemaal niet, 10=volledig) naar uw mening het niveau c.q. de kwaliteit op de genoemde (en andere) aspecten of kenmerken 'objectief' vastgesteld kan worden?**

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
- kennis-niveau	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
- technische vaardigheid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
- artistieke kwaliteit/aanleg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
- motivatie	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
-	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
-	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

44 **Indien kwaliteiten niet volledig 'objectief' meetbaar zijn, op welke wijze tracht men hierbij een zo betrouwbaar mogelijke kwaliteitsmeting te realiseren?**

- kennis-niveau:
-
- technische vaardigheid:
-
- artistieke kwaliteit/aanleg:
-
- motivatie:
-
- anders, namelijk
-

Selectie in de propedeuse

45 **Wanneer vindt beoordeling plaats na toelating tot de opleiding?**

- alleen bij eindexamen
- alleen bij propedeuse en eindexamen
- aan het einde van elk studiejaar
- er is sprake van continue beoordeling
- anders, namelijk

46 **Op welke wijze wordt (extra) begeleiding/ondersteuning verstrekt aan studenten die dat qua niveau en omstandigheden nodig hebben?**

- extra lessen
- extra trainingsuren
- steun van mentor
- decaan
- begeleidend docent
- anders, namelijk
- anders, namelijk

47 **Verstrekt u eventueel aan het einde van het eerste jaar van inschrijving een bindend negatief studieadvies?**

- ja
- nee

48 **Hoe groot is (gemiddeld per jaar) het aantal studenten dat na het propedeutisch jaar zo'n bindend negatief studieadvies krijgt ?**

ongeveer studenten krijgen na het eerste jaar een bindend negatief studieadvies.

49 **Hebben kandidaten de mogelijkheid tegen het (bindend negatief) advies in beroep te gaan?**

- nee
- in principe niet, in een aantal gevallen komt het voor
- ja

50 **Indien kandidaten beroepsmogelijkheid hebben tegen het (bindend negatief) advies, geef s.v.p. kort aan tot wie men zich hiervoor moet wenden en hoe de procedure hiervoor is.**

bij wie:

procedure:

51 **Heeft een student ten aanzien van het negatief bindend studieadvies de mogelijkheid van een second opinion?**

- nee
- in principe niet, in een aantal gevallen komt het voor
- ja

52 **Indien de betreffende student de mogelijkheid heeft van een second opinion (ten aanzien van het negatief bindend studieadvies), geef s.v.p. kort aan tot wie men zich hiervoor moet wenden en hoe de procedure hiervoor is.**

bij wie:

procedure:

Selectie bij afronding van de opleiding (eerste fase)

53 **Hoe vaak komt het voor dat studenten een 'onvoldoende' behalen bij de eindbeoordeling?**

- nooit
- jaarlijks gebeurt dit (gemiddeld) keer

54 **Wat is de selectieve betekenis van het (afsluitend) examen?**

- het is selectief; studenten kunnen nog zakken
- het is slechts een formele afsluiting; in de praktijk zakken studenten daar niet meer voor
- het fungeert als selectie voor de tweede-fase opleiding
- anders, namelijk

55 **Hoe is de examencommissie samengesteld (graag de positie van de leden invullen, bijv. docent hoofdvak, docent theorie-vak, student, beroepsbeoefenaar o.i.d.)?**

	<u>aantal</u>
☐ directie	
☐ (hoofd)vakdocent	
☐ theorielid	
☐ student	
☐ beroepspraktijk	
☐ externe deskundige	
☐ vertegenwoordiger tweede-fase opleiding	
☐ anderen, namelijk	
☐ anderen, namelijk	

56 **Op grond van welke beslisregel komt het eindoordeel tot stand?**

- een kandidaat dient op alle onderdelen aan de eisen te voldoen
- een kandidaat dient ten minste op één of enkele hoofdonderdelen aan de eisen te voldoen
- anders, namelijk

57 **Op welke wijze komt de commissie tot een eindoordeel?**

- meerderheid van stemmen is doorslaggevend
- één van de leden heeft een doorslaggevende stem
- er wordt gestreefd naar een compromis
- anders, namelijk
- anders, namelijk

58 **Op basis waarvan komt men tot een eindoordeel ?**

- observatie van individuele performance
- observatie van collectieve performance
- beoordeling van individuele thuisopdracht(en)
- beoordeling van collectieve thuisopdracht(en)
- beoordeling van individuele opdracht(en) ter plekke
- beoordeling van collectieve opdracht(en) ter plekke
- schriftelijke kennis-toets
- mondelinge kennis-toets
- beoordeling van behaalde cijfers gedurende de opleiding
- anders, namelijk
- anders, namelijk

Selectie bij toelating tot de tweede-fase (of aanverwante) opleidingen

59 Kent uw opleiding een tweede-fase traject?

- ja
 nee (ga door naar het onderdeel 'kwantitatieve gegevens' op de volgende pagina)

60 Hoe is de selectie-commissie voor de tweede-fase samengesteld (graag de positie van de leden invullen, bijv. docent hoofdvak, docent theorie-vak, student, beroepsbeoefenaar o.i.d.)?

	aantal
☐ directie	
☐ (hoofd)vakdocent	
☐ theorieducent	
☐ student	
☐ beroepspraktijk	
☐ externe deskundige	
☐ vertegenwoordiger tweede-fase opleiding	
☐ anderen, namelijk	
☐ anderen, namelijk	

61 Geef bij elke van de volgende aspecten aan hoe zwaar dit gewogen wordt bij de toelating tot de tweede-fase opleiding, via een cijfer van 1 (volstrekt irrelevant) tot 10 (cruciaal).

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
- eindcijfer hoofdvak 1e fase	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
- eindcijfers overige vakken 1e fase	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
- ingeschatte doorgroei-potentie	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
- studietempo in de eerste fase	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
- sociale vaardigheden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
- (werk)houding	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
-	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
-	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Kwantitatieve gegevens

62 Wilt u onderstaande matrix zo volledig mogelijk invullen?

Toelichting: de gegevens zijn ingedeeld naar instroomcohort: de groep studenten die gelijktijdig in een bepaald studiejaar is ingestroomd. Van de aldus onderscheiden groepen zijn we geïnteresseerd in de volgende gegevens:

- kolom 1: jaar van instroom / cohorten (voorgedrukt).
- kolom 2: hoeveel aanmeldingen waren er totaal in het betreffende studiejaar (hoeveel kandidaten hebben toelatingsexamen gedaan)?
- kolom 3: hoeveel kandidaten zijn er uiteindelijk toegelaten (aantal eerstejaars-studenten)?
- kolom 4: hoeveel kandidaten van het betreffende cohort zijn geslaagd voor het propedeutisch examen?
- kolom 5: hoeveel kandidaten van het betreffende cohort hebben deelgenomen aan het eind-examen?
- kolom 6: hoeveel kandidaten van het betreffende cohort hebben de opleiding met succes afgerond?
- kolom 7: hoeveel kandidaten van het betreffende cohort zijn toegelaten tot de tweede fase (indien van toepassing)?

1	2	3	4	5	6	7
instroomjaar	aantal toelatingsexamens	aantal eerstejaarsstudenten	aantal geslaagd voor propedeuse	aantal eindexamenkandidaten	aantal geslaagd voor eindexamen	aantal toelatingen tot tweede-fase
'90/'91						
'91/'92						
'92/'93						
'93/'94						
'94/'95						
'95/'96						
'96/'97						
'97/'98						

Hartelijk dank voor uw medewerking!

Bijlage 3: Samenstelling auditcommissies

Muziek

H. van den Akker (voorzitter)

Studeerde af aan het Conservatorium Arnhem, was achtereenvolgens klarinettist bij de NOS, hoofdvakdocent klarinet aan het Conservatorium Maastricht, adjunct directeur aldaar en directeur van het Conservatorium in Zwolle. Momenteel algemeen directeur van het Residentie-orkest

A.L.E. Verberne

Studeerde rechten en musicologie aan de Universiteit van Utrecht. Voormalig directeur van het Noord-Nederlands Orkest. Voormalig zakelijk leider van het operaan muziekgezelschap Forum.

J.M. Peijs

Studeerde kunstgeschiedenis aan de Rijksuniversiteit Leiden en volgde de conservatoriumopleidingen schoolmuziek en viool. Vervolgens leraar muziek in het voortgezet onderwijs en directeur van de Streekmuziekschool Alphen aan de Rijn.

J. Floore

Studeerde trompet aan het Amsterdams Conservatorium en directie aan het Rotterdams Conservatorium. Was onder meer solo-trompettist van het Rotterdams Philharmonisch Orkest. Speelde in diverse ensembles. Was hoofdvakdocent trompet aan het Amsterdams Conservatorium, directeur van het Rotterdams Conservatorium en algemeen directeur van de Hogeschool voor Muziek en Theater Rotterdam. Momenteel directeur van het Limburgs Symphonie Orkest.

Mw. M.A.P. Koolen (secretaris)

Studeerde museologie aan Hogeschool Arnhem-Nijmegen en cultuurwetenschappen (film en filosofie) aan Open Universiteit. Momenteel werkzaam bij Studium Generale, Katholieke Universiteit Nijmegen.

Beeldende Kunst & Vormgeving

G.J.W.T. Manders (voorzitter)

Voormalig directeur Academie Beeldende Vorming Tilburg.

A. van Hijum

Voormalig directeur kunstacademie, oud lid College van Bestuur Hogeschool. Momenteel organisatie adviseur.

M. van der Kamp

Studeerde psychologie aan de universiteit van Amsterdam, was verbonden aan het SCO-Kohnstamm Instituut. Momenteel hoogleraar Andragogiek aan de Rijksuniversiteit Groningen. Publiceerde over kunsteducatie en volwassenenonderwijs, was voorzitter van de Vereniging van instellingen voor Kunstvakonderwijs (VIK) en van het Platform Kunstonderwijs-Kunsten. Is bestuurslid van het Kunstencentrum Groningen.

Mw. A.K. Rodenburg (secretaris)

Studeerde filosofie aan de Katholieke Universiteit Nijmegen. Geeft diverse cursussen op het gebied van filosofie en kunst. Werkzaam bij het Van Melsen Instituut van de Faculteit Wijsbegeerte van de Katholieke Universiteit Nijmegen en de Internationale school voor Wijsbegeerte te Leusden (ISVW).

Dans

G. van der Hoff (voorzitter)

Volgde zijn opleiding aan de dansacademie in Arnhem. Was solist-danser bij verschillende gezelschappen in Duitsland, docent aan de Zomeracademie in Keulen en docent jazz aan de Rotterdamse dansacademie en oprichter en artistiek directeur van Stichting Djazzex. Momenteel freelance choreograaf en docent.

J. Sanders

Volgde zijn opleiding aan de School of American Ballet van George Ballanchine in New York en bij Madame Nora Kiss te Parijs. Onder meer verbonden geweest aan Ballet Russe Monte Carlo, American Ballet Theater, Chicago Ballet, American Festival Ballet. Was werkzaam als danser en choreograaf bij het Nederlands Danstheater en als docent choreograaf bij de North Carolina School of Arts, artistiek directeur Ballet Classico in Mexico-Stad en docent aan het Koninklijk Conservatorium Den Haag en de Rotterdamse dansacademie. Momenteel gepensioneerd, maar nog steeds als freelancer werkzaam over de hele wereld.

Mw. L. Burghout

Volgde haar dansvakopleiding in Arnhem (toneeldans). Was verbonden aan Introdans en München Staatstheater am Gärnerplatz. Studeerde Europese studies aan de Universiteit van Amsterdam. Momenteel werkzaam als algemeen secretaris van de Directie Overleg Dansgezelschappen.

Mw. A. Swinnen

Volgde de docentopleiding dans aan de dansacademie in Tilburg. Momenteel als docent dans betrokken bij diverse amateurgezelschappen.

Mw. M. Leiblum (secretaris)

Studeerde orthopedagogiek aan de Hogeschool van Amsterdam en fysiotherapie. Volgde een aantal korte opleidingen op het gebied van bewegingstherapie, bewegingsexpressie en peutedans.

Drama

G. Korthals Altes (voorzitter)

Studeerde rechten aan de Universiteit van Amsterdam. Was onder meer zakelijk leider van de Toneelgroep Theater in Arnhem en het Publiektheater. Vervulde en vervult diverse bestuursfuncties, waaronder voorzitter van het bestuur van de Vereniging van Nederlandse Toneelgezelschappen, voorzitter van het Nederlands Theater Instituut en voorzitter van de afdeling Theater van de Raad voor de Kunst. Was onder andere betrokken bij Hollandfestival en Theaterfestival. Momenteel zakelijk leider van de Toneelgroep Amsterdam.

L. Frank

Deed regisseursexamen, was onder meer freelance regisseur, oprichter van de Toneelgroep Baal en docent aan de toneelscholen in Amsterdam, Maastricht, Arnhem en Utrecht. Momenteel artistiek leider van het Theater van het Oosten.

J.J. Lamers

Acteur bij diverse gezelschappen, mede-oprichter van het Werktheater, Onafhankelijk Toneel en oprichter van Discordia. Momenteel artistiek leider van Discordia.

J.G.H. van Gemert

Volgde opleiding docent drama aan de Hogeschool voor de Kunsten in Amsterdam. Momenteel docent drama in voorgezet- en MBO-onderwijs. Is adviseur drama bij de KPC-Groep Kunstvakken.

Mw. M.A.P. Koolen (secretaris) -zie muziek-

Bijlage 4: Verslagen auditcommissies

1 Muziek

Inleiding

Dit gedeelte beschrijft de resultaten van de bezoeken die de auditcommissie muziek aan zes conservatoria heeft afgelegd. De auditcommissie bestond uit Dhr. H. v.d. Akker (voorzitter), Dhr. A. Verberne, Dhr. L. Peijs, Dhr. J. Floore en Mw. M. Koolen (secretaris).

Tijdens de bezoeken heeft de commissie door middel van gesprekken informatie verzameld over de gehanteerde selectieprocedures. De doelstelling van de audits is de schriftelijke gegevens uit de enquête waar nodig verduidelijken en 'levendiger' maken.

De bezochte conservatoria geven naar het oordeel van de commissie een representatief beeld (regionaal, randstedelijk, groot, klein) van 'de conservatoria' in Nederland. Naarmate meer conservatoria bezocht werden, werden de kernpunten wat betreft selectie steeds duidelijker en werd de vraagstelling steeds gericht. Steeds heeft de commissie het management, selectiecommissies, selectiebetrokkenen en studenten (eerstejaars en laatste jaars en/of afgestudeerden) ondervraagd. Meestal waren de dagen volgens een vast stramien ingedeeld. Vanwege organisatorische redenen of wensen van het management van het conservatorium, verschilde de samenstelling van de aanwezige ondervraagden per opleiding. Soms waren vertegenwoordigers van twee secties aanwezig, soms waren vertegenwoordigers van alle opleidingsvarianten aanwezig.

De gesprekken verliepen meestal volgens een vast patroon. Eerst werd toelichting gegeven op het bezoek waarbij het verschil tussen een auditcommissie en een visitatiecommissie werd benadrukt. Dit om misverstanden te voorkomen en duidelijk te maken dat het niet primair om een beoordeling gaat maar om een inventarisatie van gegevens. Daarna werden de volgende agendapunten aan de orde gesteld:

- pré-instroomselectie;
- selectie bij toelating tot de initiële opleiding;
- selectie tijdens en na de propedeuse;
- selectie bij afronding van de initiële opleiding;
- selectie bij toelating tot de voortgezette opleiding.

Bij sommige gesprekken kwam de nadruk te liggen op één van die onderwerpen, óf omdat dat onderdeel zo'n belangrijke schakel vormde in 'de selectie' in het algemeen, óf omdat de ondervraagden er het meest mee te maken hadden. Knelpunten of kernpunten van de opleiding kwamen doorgaans snel aan het licht. Op deze punten werd uitgebreid ingegaan.

Vooropleidingstrajecten

De meeste conservatoria kennen meer vormen van de hieronder beschreven vooropleidingstrajecten. Eén conservatorium hanteert ze alle.

Elk conservatorium heeft een vooropleiding die verbonden is aan de instelling. Om toegelaten te worden tot deze vooropleiding moet men een toelatingsexamen afleggen. Aan de meeste conservatoria hanteert men één toelatingsexamen waarbij zowel voor de vooropleiding als voor toelating tot de initiële opleiding wordt geselecteerd. Geeft de student aan dat hij of zij voor de vooropleiding komt, dan worden de eisen minder streng gesteld en wordt gekeken of iemand binnen één jaar wel aan de toelatingseisen voor het eerste jaar kan voldoen. Meldt een student zich niet expliciet voor de vooropleiding aan, dan wordt na het examen bepaald of iemand voldoende kwaliteit bezit voor toelating tot het eerste jaar of dat er nog aan bepaalde onderdelen moet worden gewerkt in een voorbereidend jaar. Het komt steeds vaker voor dat een aspirant student meer dan één jaar een vooropleiding volgt, zodat hij op een hoger niveau aan het eerste jaar begint en beter toegerust is om binnen vier jaar aan de eindtermen te voldoen.

Naast de hiervoor beschreven vooropleiding heeft bijna elk conservatorium een traject voor jonge talenten. Om de toegelaten te worden tot een 'jong talenten' klas moet de leerling een toets afleggen. In principe kunnen leerlingen vanaf circa acht jaar worden toegelaten. Een aantal conservatoria heeft docenten in dienst die speciaal opgeleid zijn voor begeleiding van jonge kinderen. In samenspraak met de vakdocent van het conservatorium, de privé-docent (óf de docent van de muzikschool) en de ouders beoordeelt men of de leerling geschikt is voor een programma opgesteld. Afhankelijk van het aantal jaren dat de opleiding moet worden gevolgd, worden de eisen aangepast. Jaarlijks worden de leerlingen getoetst. Aan de hand van deze toets stelt een commissie vast of de leerling door mag gaan of niet. Het laatste jaar werkt men naar het toelatingsexamen toe.

Bij één conservatorium zijn vrij grote 'jong talenten' klassen. Bij deze opleiding ligt ook het plan om het onderricht in theorie groepsgewijs te gaan aanbieden, zodat de desbetreffende leerlingen naast het voortgezet onderwijs het theoretisch deel van het conservatorium kunnen doorlopen.

Bij een aantal conservatoria, zijn er specifieke vooropleidingstrajecten voor HAVO/WVO-leerlingen. Door docenten van het conservatorium in samenwerking met docenten uit het voortgezet onderwijs is voor een aantal geselecteerde leerlingen een leerplan opgesteld. Naast het reguliere muziekvakonderwijs krijgen deze leerlingen extra muzieklessen. Gedurende vier of vijf jaar krijgen deze leerlingen les van een theoriëdocent van het conservatorium en gedurende twee à drie jaar van een hoofdvakdocent. Op deze wijze kunnen leerlingen gelijktijdig met het

diploma voortgezet onderwijs worden voorbereid op toelating tot het conservatorium. Bij een aantal conservatoria zijn specifieke voorzieningen getroffen in de relatie voortgezet onderwijs - conservatorium.

Regionale conservatoria (waarvan één met name) hebben met de muziekscholen in hun regio samenwerkingsverbanden opgezet. De constructie lijkt op die van de hierboven beschreven samenwerking met het voortgezet onderwijs. Docenten van het conservatorium geven les aan leerlingen en geven advies aan de docenten werkzaam bij muziekscholen. De begeleiding kan vijf jaar duren. Zo'n twee à drie maal per jaar vinden er selectiemomenten plaats. In het laatste jaar krijgt de leerling les van een hoofdvakdocent van het conservatorium.

Specifiek voor één conservatorium is dat deze opleiding een samenwerkingsverband heeft met de 'Vereniging van Privé-docenten' in deze regio. Bij deze vereniging zijn ongeveer 150 docenten aangesloten. Regelmatig worden er in samenwerking concerten georganiseerd. Ook wordt bijscholing gegeven en worden privé-docenten op de hoogte gehouden van nieuwe methodieken en de toelatingseisen die het conservatorium stelt. Het is de commissie niet bekend of dit type verenigingen ook elders bestaat.

De meeste vooropleidingstrajecten bestonden al voordat de opleidingsduur van conservatoria van vijf naar vier jaar is teruggebracht. Bij alle conservatoria komt naar voren dat de overgang van een vijf (zes) jarige opleiding naar vierjarige opleiding gevolgen heeft gehad voor de selectie bij instroom. Voor alle conservatoria geldt dat het zwaartepunt van selectie bij de voortrajecten is komen te liggen. Vrijwel alle opleidingen geven aan dat een vier-jarige opleiding een te smalle basis geeft om mentaal tot ontwikkeling te komen. Aan een bepaalde 'rijping' komen studenten niet toe. Dat heeft z'n tijd nodig. De eisen en de druk op de opleiding waren al zeer groot. Nu ontstaan allerlei vluchtwegen, zoals een extra voorbereidend jaar en/of het uitstellen van onderdelen van het eindexamen. Op één conservatorium geeft men aan dat het opleidingstraject van vier jaar aan een conservatorium wel te doen is, mits er aan een aantal voorwaarden wordt voldaan. De voorwaarden zijn dat de voortrajecten goed georganiseerd moeten zijn en dat het ingangsniveau hoger dan vroeger moet liggen. De conservatoria zijn over het algemeen van mening dat de vooropleidingstrajecten beter gestructureerd zijn dan in het verleden en dat het niveau van de instroom de laatste jaren omhoog gegaan is.

Om de risico's te verkleinen worden leerlingen zoveel mogelijk van jongs af aan gevolgd. Veel leerlingen volgen een aantal jaren een vooropleidingstraject, waarbij verslag gemaakt wordt van de vorderingen. Van deze leerlingen bestaat een duidelijke indruk. Ook maken studenten in toenemende mate gedurende meer jaren

gebruik van de vooropleiding om de kans van slagen voor jonge leerlingen tijdens de opleiding te vergroten. De nadruk op deze voortrajecten heeft voor conservatoria nadelige consequenties. De bekostiging acht men veelal niet toereikend om de extra claim op de vakdocenten te betalen. Gevolg is dat docenten onbetaalde uren in leerlingen moeten investeren.

Muziekscholen versus privé-docenten

Een groot aantal studenten dat wordt toegelaten tot de vooropleiding heeft privé-les genoten. Over het algemeen moet geconstateerd worden dat er meer studenten afkomstig zijn uit de privé-sector dan van muziekscholen. Vaak is het zo dat studenten beginnen op een muziekschool en daarna overstappen naar een privé-docent.

Een aantal conservatoria geeft aan dat de muziekscholen achterblijven wat betreft het toelatingsniveau. Men geeft aan dat de muziekscholen niet op de hoogte zijn van de criteria die aan het conservatorium gesteld worden en dat de gehanteerde onderwijsmethodes verouderd zijn. Er blijkt wel een verschil in niveau te bestaan tussen de verschillende instrumenten.

Bij conservatoria in de randstad is er een tendens om meer contacten te gaan onderhouden met de regio en muziekscholen in het land. De conservatoria in de regio hebben de banden met de muziekscholen in hun eigen regio al versterkt en lopen op dit gebied voorop. Niet altijd wordt er vanuit de muziekscholen positief gereageerd. De angst bestaat dat conservatoria de talenten bij de muziekscholen weghalen.

Meer opleidingen vinden dat de kloof tussen het niveau van het conservatorium en de muziekschool erg groot is. In vergelijking met het reguliere onderwijs (basisonderwijs-voortgezet onderwijs-universiteit) ontbreekt een tussenschakel in Nederland. In bijv. Oost-Europa bestaat zo'n tussenschakel wel. Amsterdam geeft te kennen dat nu eerder buitenlandse studenten aangenomen worden, omdat ze een betere vooropleiding hebben gehad (vaak een volledige conservatoriumopleiding) en het conservatorium alleen het beste wil. In Nederland moet deze kloof door middel van het voortraject overbrugd worden.

De centrale rol van de docent bij selectie

Bij het selectieproces op conservatoria spelen de docenten een centrale rol. Men kiest veelal voor een opleiding omdat men bij een bepaalde docent les wil hebben. De keuze van een leerling voor een bepaalde docent heeft vaak te maken met de naamsbekendheid van deze docent en/of het advies van de privé-docent. Deze privé-docent heeft vaak connecties met de vakdocent van keuze op het conservatorium. Andersom moet ook de docent van het conservatorium iets in de leerling zien en de verantwoordelijkheid op zich durven nemen om de student binnen een aantal jaren op een professioneel niveau te brengen. Het overleg tussen de privé-docent

en de vakdocent van het conservatorium speelt bij toelating een belangrijke rol. Daarnaast moeten docent en leerling een aantal jaar met elkaar werken en dan spelen ook persoonlijke verhoudingen een grote rol.

Bij lichte muziek speelt de docent een minder centrale rol, omdat meer docenten met een leerling werken. Hierdoor wordt de verantwoordelijkheid, ook bij selectie, gespreid.

Eén conservatorium ontleent zijn status voor een belangrijk deel aan het hoge niveau van zijn aanwezige docenten. Het niveau dat deze docenten hebben, bepaalt voor een groot deel het toelatingsniveau dat een student moet hebben. Deze docenten brengen een heel netwerk van oud-studenten met zich mee, die op hun beurt weer vaak in de privé-sector werkzaam zijn. Bepaalde visies, richtingen en stijlen worden zo vaak doorgegeven.

Regio versus randstad

De ligging van de conservatoria heeft consequenties voor de kwalitatieve en kwantitatieve toestroom van studenten. Factoren als eigen regio, huisvesting, relaties, ouders en de sfeer op het conservatorium spelen een rol bij hun keuze. Veel studenten proberen in de randstad bij een bekende docent terecht te komen. Deze docenten zijn doorgaans moeilijk te bewegen om naar de regio te komen. Worden er in de regio toch docenten aangetrokken uit het westen, dan geeft één opleiding aan met andere problemen te kampen want met het aantrekken van docenten uit het westen, moeten docenten afkomstig uit de regio wijken en vervalt een deel van het netwerk uit de regio. Deze netwerken zijn verschillend wat omvang en wat gebied betreft. Hierdoor ontstaat bij sommige vakgebieden een tekort aan studenten. Gevolgen hiervan zijn dat er te weinig studenten, wil men vasthouden aan de hoge criteria, zijn om ensembles te vormen of dat bepaalde muziekinstrumenten ontbreken. Hierdoor trekken studenten weg omdat ze de mogelijkheid van het samenspe-len missen en omdat ze zich niet 'op kunnen trekken aan hoger talent'.

In de randstad heeft men meestal een groter aanbod van studenten en dat alleen al bepaalt dat men kwalitatief het beste eruit kan halen. De conservatoria in de randstad zijn dan ook niet afhankelijk van hun regio wat het aanbod betreft. Wel probeert men het beleid ten aanzien van de regio te veranderen en de banden te versterken. Het was de laatste jaren hoogdrempelig; nu probeert men door open dagen meer informatie te verstrekken over de toelatingseisen die het conservatorium stelt.

De functie van de conservatoria in de regio is anders dan die in de randstad. De conservatoria in de randstad trekken in groter getale studenten uit binnen- en buitenland die op de bekendheid van bepaalde docenten afkomen. Buitenlandse studenten stromen vaak in het tweede of volgende jaren in, omdat ze al een

opleiding elders achter de rug hebben. Conservatoria buiten de randstad zijn veelal onderdeel van een culturele infrastructuur in de betreffende regio. In samenwerking met de regio worden allerlei activiteiten ontplooid. Bij randstedelijke conservatoria is deze inbedding veel lossier. Regionale conservatoria hebben evenwel ook vaak een groot aantal buitenlandse studenten. Bij een aantal studeren veel studenten uit Duitsland. Zij zijn met name geïnteresseerd in de lichte muziek opleiding en komen niet zozeer voor een bepaalde docent. Eén opleiding heeft veel Belgische studenten. Aan sommige randstedelijke conservatoria studeren studenten afkomstig uit de hele wereld. Deze studenten hebben meestal geen voortraject in Nederland gevolgd, maar hebben in hun eigen land al vaak een vakopleiding achter de rug.

Selectieprocedure

Voor alle opleidingen geldt dat voor toelating tot de vooropleiding duidelijk omschreven is waaraan studenten moeten voldoen. De procedures op papier zijn helder en doorzichtig. Wel is er verschil in procedure tussen de diverse opleidingen. Een conservatorium geeft aan dat er na de auditie eerst gestemd wordt; daarna vindt er discussie plaats en kunnen argumenten gegeven worden. Bij andere opleidingen ligt de nadruk op het proces dat aan het toelatingsexamen vooraf is gegaan en worden er direct argumenten gegeven waarover wordt gediscussieerd. Wie de privédocent van de leerling is, speelt hierin een belangrijke rol. Bestaat er twijfel dan geeft de vakdocent van het conservatorium meestal de doorslag.

Het theoretische gedeelte bestaat over het algemeen uit algemene muziekleer, solfège en een gehoortest. Bij de ene opleiding wordt het cijfer van het theoriegedeelte er later bij betrokken, bij een andere opleiding betekent een onvoldoende voor het theoretische deel uitsluiting van het praktische gedeelte.

Mensen van buiten West-Europa sturen een geluidsband of een video op. In een aantal gevallen moeten ze voor toelating ter plekke nog een keer voorspelen. Voor studenten uit Derde Wereldlanden levert dit wel eens problemen op. Deze studenten hebben al vreselijk veel geld en tijd geïnvesteerd om hier te mogen gaan studeren en kunnen dan hier alsnog afgewezen worden.

Selectiecriteria

De voorwaarden voor toelating tot het voortraject zijn de laatste jaren nauwkeuriger omschreven en geven een richtlijn van wat er van de aankomende student wordt verwacht. Het theoretische gedeelte bestaat per conservatorium uit dezelfde componenten, maar tussen de opleidingen onderling blijkt er een verschil in eisen te bestaan. Ook wordt het resultaat van dit gedeelte niet bij elke opleiding even zwaar gewogen. Over het algemeen gaat men ervan uit dat theorie aan te leren is. Technische vaardigheden móet de student bezitten. Daarnaast weegt de gehoortest over het algemeen zwaar als selectie criterium.

Een criterium dat van belang is en dat bij vrijwel alle conservatoria genoemd wordt, is de 'ontwikkelbaarheid'. Met ontwikkelbaarheid wordt bedoeld of een student redelijkerwijs in staat is om binnen vier jaar aan de eindtermen te voldoen. Bij het beoordelen van de 'ontwikkelbaarheid' speelt de hoofdvakdocent van het conservatorium een belangrijke rol. Deze heeft vaak van de privé-docent een beeld van de mogelijkheden en vorderingen van een bepaalde student gekregen. Daarnaast moet de docent iets in de leerling zien. De docent heeft persoonlijk de verantwoording voor die student. Hij investeert en wil dus niet graag een gok nemen.

Elk conservatorium zegt heel hoge eisen te stellen. De commissie heeft echter de indruk gekregen dat deze eisen toch verschillend geïnterpreteerd worden. Het niveau en de toekomstmogelijkheden voor uitvoerende musici klassieke muziek liggen per conservatorium verschillend. Een plek in een Nederlands orkest is dikwijls voorbehouden aan een klein aantal musici, afkomstig van bepaalde docenten en bepaalde conservatoria. Ook zegt vrijwel elk conservatorium dat sommige studenten na afwijzing voor het eerste jaar toch elders in een eerste jaar toegelaten worden. Ook studenten geven aan dat ze een toer door Nederland maken, bij sommige opleidingen aangenomen worden en bij andere niet. De zwaartepunten die een opleiding legt, verschillen per conservatorium.

Vrijwel elke opleiding geeft aan dat de toelatingscriteria de afgelopen jaren strenger geworden zijn, omdat men geen risico wil nemen. Eén opleiding geeft aan dat de test gelijk is gebleven maar dat er nu strenger geoordeeld wordt. Studenten die eerder wel een kans kregen om tot ontwikkeling te komen krijgen deze kans nu vaak niet meer. De grens is volgens velen echter wel bereikt. Wil je een zekere 'humuslaag' garanderen waar talent tot ontwikkeling kan komen, dan mag je niet alleen toptalenten aannemen.

Toelatingsselectie

Procedures om geschiktheid te beoordelen

Zoals in de vorige paragrafen is beschreven, speelt het vooropleidingstraject van de kandidaat in de selectieprocedure een belangrijke rol. De student moet tijdens het voorspelen wél aan alle eisen voldoen. Is er twijfel dan speelt de hoofdvakdocent een doorslaggevende rol. De selectie tot het eerste jaar is zeer streng en de eisen staan precies omschreven. Hoewel nog niet iedere student een (aan het instituut gelieerde) vooropleiding gevolgd heeft, worden steeds minder studenten aangenomen die géén vooropleidingsjaar gevolgd hebben. Door dit vooropleidingsjaar is men in staat om de student beter te leren kennen en risico's uit te sluiten. Een aantal opleidingen vindt dat de selectie over een langere periode vastgesteld moet worden.

Bij sommige opleidingen is het aantal beschikbare opleidingsplaatsen kleiner dan het aantal kandidaten dat het toelatingsexamen haalt. Kandidaten zijn dan toelaatbaar, maar kunnen nog niet geplaatst worden. Bij andere opleidingen wordt de selectiecommissie door de directie van tevoren ingelicht over het aantal beschikbare opleidingsplaatsen. Naast het totaal aantal studenten dat geplaatst kan worden, geven sommige een aantal opleidingen aan hoeveel instrumenten per onderdeel aangenomen mogen worden. Bijvoorbeeld: nog één saxofoon, drie violen, enzovoort. Hierbij kijkt men tevens welke instrumenten nodig zijn om ensembles te vormen, zodat er een balans ontstaat tussen de beschikbare instrumenten. Voor de inhoudelijke richtlijnen zijn de docenten verantwoordelijk.

Bij lichte muziek speelt het samenspel een belangrijke rol. Conservatoria hanteren verschillende methoden om dit samenspel tijdens het toelatingsexamen te toetsen. Zo mogen studenten in een aantal gevallen hun eigen begeleiding meebrengen. Ook komt het voor dat de kandidaten samen een stuk voorbereiden en spelen. Bij andere conservatoria spelen de docenten met de kandidaten mee.

De selectieprocedure bij toelating tot de initiële opleiding komt verder overeen met de selectieprocedure bij de toelating tot de vooropleiding.

Toelatingscommissies

In de toelatingscommissie zijn de hoofdvakdocenten zoveel mogelijk aanwezig. Door meer mensen in de commissie te laten deelnemen, probeert men objectiviteit te waarborgen. De hoofdvakdocent uit het voortraject is doorgaans ook aanwezig en speelt een belangrijke rol. Studenten van één conservatorium gaven te kennen dat door aanwezigheid van externe commissieleden de eisen strenger werden en de rol van de eigen hoofdvakdocent van minder betekenis werd. Zij konden vergelijken omdat ze bij verschillende conservatoria toelatingsexamen hadden afgelegd. Zij hadden het idee dat de vakdocent ook getoetst werd. Op één conservatorium hadden studenten het gevoel dat ze het idee kregen dat het gesprek, tussen de vakdocenten van het conservatorium en hun 'eigen' docent uit het voortraject, belangrijker was dan het stuk dat voorgespeeld moest worden. Vaak kregen studenten maar een paar minuten om voor te spelen en werden dan afgebroken. Dit werd door de studenten als negatief ervaren.

Toelatingscriteria

Bij toelating is de meest gehoorde vraag: 'Is deze student in staat om in vier jaar aan de eindtermen te voldoen'. Vroeger werd pas aan het eind van het derde jaar duidelijk welke afstudeerrichting gekozen werd. Nu wordt deze keuze aan het eind van het eerste jaar gemaakt. De mogelijkheden voor zeer grote talenten worden daarmee nu vaker afgesneden. Het is niet alleen een kwestie van hard werken, maar

het is vooral een mentaal proces dat doorlopen moet worden. Ook de fysieke ontwikkeling speelt een rol.

Naast technische vaardigheden zijn de prognose en de ontwikkelbaarheid, van groot belang, evenals het punt dat de docent vertrouwen moet hebben in de samenwerking met een student. Omdat de eisen zo streng zijn en men geen risico wil lopen, wordt er steeds vaker gebruik gemaakt van een extra vooropleidingsjaar. Studenten gaven bij twee opleidingen aan dat het theorie-examen weinig voorstelde en dat dit verschilde met andere plaatsen waar toelatingsexamen werd gedaan.

De criteria bij de lichte muziek zijn anders gesteld dan bij de klassieke opleiding. Bij de lichte muziek liggen er verschillende zwaartepunten. De student krijgt les van meer docenten en is niet zo persoonsgebonden. Het gehoor en de instrumentele vaardigheden zijn daar het meest van belang.

Bij schoolmuziek wordt breder gekeken dan alleen naar de vaardigheden met het hoofdinstrument, omdat de beroepspraktijk andere dingen vraagt. De motivatie en de geschiktheid voor het docentschap worden hierbij van belang geacht. Sociale vaardigheden spelen tegenwoordig een grote rol.

Docenten geven vaak aan dat zij op instrumentale en vocale vakgebieden bij de eerste tonen al weten of ze er iets in zien of niet. Het is vaak op slag al duidelijk wie wel of niet aangenomen moet worden. Talent is volgens hen niet moeilijk te onderscheiden. Dan rest alleen nog de grote middengroep die nog niet de tijd heeft gekregen om zich te ontwikkelen en waarvan het niet met zekerheid te voorspellen valt of het wel of niet iets wordt.

Leeftijd

Een aantal opleidingen geeft te kennen dat de leeftijd waarop studenten binnenkomen vrij jong is. Voor de 'ontwikkelbaarheid' heeft dit positieve consequenties. Zo zal tussen twee studenten met dezelfde kwaliteit in de leeftijd van 17 of 21 jaar, de voorkeur uitgaan naar iemand van zeventien. Een uitzondering hierop vormt de solozang. Een stem kan op jonge leeftijd nog niet voldoende tot ontwikkeling komen. Bij schoolmuziek zal de voorkeur uitgaan naar een iets oudere student omdat men vindt dat studenten niet te jong het onderwijs mogen ingaan. Twee opleidingen (Schoolmuziek) vinden dat het beter zou zijn om de docentenvariant als voortgezette opleiding aan te bieden.

Bij lichte muziek komen studenten veelal op iets oudere leeftijd binnen en weten vaak duidelijker wat ze willen.

Centraal geregelde examens

De meeste opleidingen zien niets in een centraal georganiseerd toelatingsexamen. Met zo'n centraal examen gaat men voorbij aan de eigen identiteit van opleidingen, maar vooral aan de stijlen, richtingen en de persoonlijke band met de desbetreffende docenten. Docenten moeten hun toekomstige studenten gezien en meegemaakt hebben om te kunnen oordelen of ze er iets in zien of niet.

Eén conservatorium gaf aan wel te voelen voor een meer centraal geregeld toelatingsexamen, mits de eigen docenten erbij aanwezig kunnen zijn. Dit verkleint voor hen het risico dat studenten wegelopen en elders wel in het eerste jaar geplaatst worden, terwijl dit conservatorium adviseert om nog een jaar vooropleiding te volgen.

Eén andere opleiding voelt eveneens voor een centraal geregeld eindexamen, zodat de eindtermen van diverse opleidingen op gelijke voet komen te liggen.

Een aantal conservatoria heeft wel een gestandaardiseerd theoretisch gedeelte. Heeft men de theorie aan één van deze opleidingen gehaald dan wordt dit ook op de andere opleidingen erkend.

Selectie in de propedeuse

De meeste opleidingen geven aan dat het zwaartepunt van de selectie vóór de propedeuse ligt. Als de resultaten niet naar verwachting zijn, wordt een bindend studieadvies gegeven. In latere jaren worden niet-bindende studieadviezen gegeven. Opleidingen geven te kennen dat de propedeuse zwaar weegt en er strenge regels worden gehanteerd. Meestal worden de studenten door het jaar heen ingelicht over hoe het ervoor staat. Één opleiding geeft te kennen dat er zowel positieve als negatieve studieadviezen middels gesprekken plaats vinden.

Bij de meeste opleidingen wordt tijdens het propedeusejaar en de daaropvolgende jaren twee keer per jaar getoetst. Bij sommige opleidingen wordt een schriftelijke waarschuwing uitgereikt vóór 1 februari, in verband met de wet studiefinanciering. Soms tijdens het jaar door de hoofdvakdocent en aan het eind van het jaar door een commissie. De meeste opleidingen hebben aan het eind van elk jaar een beoordeling. Daarnaast zijn er bij een aantal opleidingen meer niet-officiële toetsmomenten, zoals de georganiseerde concerten, optredens en sessies. Daarnaast staat een student voortdurend onder begeleiding van zijn of haar docent. Je zou dus kunnen spreken van doorlopende beoordeling. Dit heeft tot gevolg dat een bindend negatief studieadvies niet als een verrassing komt.

Relatief zijn er bij conservatoria weinig afvallers. Men denkt dat dit te maken heeft met de strenge toelatingseisen en de individuele begeleiding tijdens de opleiding.

Het wordt als een blamage gezien als er sprake is van een totale verkeerde inschatting. Daarnaast speelt de laatste jaren een rol dat studenten beter zijn ingelicht voordat zij aan een opleiding beginnen.

Selectie bij het eindexamen

Selectieprocedure

De procedures van selectie bij het eindexamen worden op papier uitvoerig omschreven. De meeste conservatoria zien het als een formele afsluiting waarbij de kans dat iemand het niet haalt vrijwel nihil is. Een opleiding geeft aan dat er van tevoren een advies gegeven wordt of iemand aan de eisen voldoet. Indien dit niet het geval is, mag de student nog niet op examen. Bij alle conservatoria wordt bij het eindexamen eerst een cijfer gegeven; daarna vindt er discussie plaats.

Eén opleiding geeft aan dat bij sommige vakgroepen verantwoordelijkheden gedeeld worden door meer vakdocenten bij zoveel mogelijk toetsmomenten aanwezig te laten zijn. Zij moeten verslag maken van de vorderingen, daarna volgt het examen, dan wordt de beoordeling gegeven en aansluitend moeten de docenten hun standpunt verantwoorden. Dit heeft als voordeel dat verschillen van mening tussen docenten beargumenteerd kunnen worden.

Selectiecommissie

Bij de meeste conservatoria zijn bij het eindexamen externe commissieleden aanwezig. Deze externe commissieleden worden voorgedragen uit de kring van gekende vakgenoten. Hebben conservatoria een samenwerkingsverband dan zijn commissieleden van beide hogescholen vertegenwoordigd. Bij een conservatorium zijn ook buitenlandse commissieleden vertegenwoordigd vanwege een convenant dat gesloten is met een opleiding in het buitenland. Bij kleinere commissies wordt bij andere vakgebieden binnen de instelling naar een externe deskundige gezocht. Ook bij de lichte muziek wordt met externe deskundigen gewerkt; hierbij wordt de beroepspraktijk zoveel mogelijk geëvenaard. Eén conservatorium maakt gebruik van een externe examencommissie. Dit is niet standaard geregeld. Deze commissie observeert tijdens het examen en geeft na afloop commentaar aan de directie. Dit wordt als positief ervaren omdat zo nieuwe inzichten aan het licht komen. Wanneer docenten ook elders deelnemen aan examencommissies, bevordert dit de communicatie tussen opleidingen.

Bij de lichte muziek bestaat de commissie over het algemeen uit docenten uit verschillende vakgroepen. Deze kunnen vanuit verschillende invalshoeken het eindresultaat beoordelen. Bij één opleiding zijn bij schoolmuziek studenten in de commissie vertegenwoordigd.

Selectiecriteria

Tijdens de eindexamen moet de student laten zien of hij of zij aan een aantal criteria voldoet om professioneel te kunnen functioneren. Deze criteria zijn duidelijk omschreven. Meestal heeft de vakdocent van tevoren aangegeven of de kwaliteit voldoende is voor het eindexamen.

Dit jaar heeft de eerste lichting studenten van de vierjarige opleiding eindexamen gedaan. Het is momenteel nog niet duidelijk of er verschil zit in het eindniveau van iemand met een vier- of vijfjarige opleiding. Wel is duidelijk dat studenten van de vierjarige opleiding haast hebben tijdens de opleiding en dat er geen tijd is voor reflectie. Vaak hebben mensen te weinig tijd voor de nodige 'rijping' om 'het' eruit te halen.

Bij lichte muziek liggen de eindtermen anders dan bij de klassieke opleiding. Op één van de conservatoria worden de verschillende stijlen binnen de lichte muziek één jaar van tevoren afgesloten; daarna kiest de student de richting die hij wil. Tijdens de eindexamen moet de student vooral de eigenheid tonen. Aangegeven is dat in het kunstonderwijs de persoon vaak bepalend voor de marktwaarde. Daarom is een persoonlijkheidsontwikkeling noodzakelijk.

Selectie bij toelating tot de voortgezette opleiding

Niet ieder conservatorium heeft een voortgezette opleiding. Door samenwerkingsverbanden aan te gaan met andere conservatoria probeert vrijwel iedere opleiding aan deze vraag te voldoen. Dit heeft tot gevolg dat tussen conservatoria afspraken gemaakt moeten worden en richtlijnen opgesteld moeten worden, over het niveau dat studenten moeten hebben om toegelaten te kunnen worden tot de voortgezette opleiding. Wil een student uit Groningen doorstromen naar de voortgezette opleiding in Den Haag dan moeten de resultaten van de eerste fase gelijk zijn. Dit heeft weer consequenties voor de startkwalificaties die de opleiding eist. Hierdoor komt wederom het accent van selectie op de voortrajecten te liggen.

Over het algemeen is het eindexamen eerste fase tevens ook toelatingsexamen voor de voortgezette opleiding. Bij één opleiding heeft men geëxperimenteerd met twee afzonderlijke examens, maar dit bleek organisatorisch moeilijk haalbaar te zijn. Een examen wordt in eerste instantie beschouwd als eindexamen. Daarna komt de commissie opnieuw bij elkaar om het examen te beoordelen als toelatingsexamen voor de voortgezette opleiding. Op één van de conservatoria speelt het door de student opgestelde werkplan voor de voortgezette opleiding een belangrijke rol.

Over het algemeen kan gesteld worden dat de ideeën over de inhoud en de selectiecriteria van de voortgezette opleiding nog niet geheel uitgekristalliseerd zijn. De voortgezette opleiding bevindt zich grotendeels nog in een experimentele fase.

Tot slot

De commissie is van mening dat, wil er een volledig beeld van selectieprocedures ontstaan, het noodzakelijk is om selecties bij te wonen. Op papier zijn de eisen, zoals een conservatorium die stelt, duidelijk. Maar de interpretatie van die eisen zijn niet geheel helder. Zoals een van de leden zei: 'We hebben de menukaart gelezen, maar we hebben nog niet gegeten'.

2 Beeldende Kunst & Vormgeving

Inleiding

In het kader van het onderzoek van het IOWO naar selectie-criteria in het kunstvakonderwijs is er een audit-commissie beeldende kunst samengesteld. Deze commissie bestaat uit de volgende leden: C. Manders (voorzitter), drs. A. van Hijum, prof. dr. M. van der Kamp en drs. K. Rodenburg (secretaris).

De commissie bezocht vier geselecteerde kunstacademies. Uitgangspunt vormde de door de academies ingevulde vragenformulieren en de studiegidsen. De resultaten van deze bezoeken zijn, in zoverre ze betrekking hadden op de vraagstelling, in dit verslag opgenomen. Gezien de tijdens de bezoeken aangetroffen diversiteit is er voor gekozen om in een beknopte vorm de belangrijkste elementen die een rol spelen in de selectie weer te geven. Het verslag kan worden beschouwd als een aanvulling op de gegevens die in de overige onderdelen van het onderzoek naar voren zijn gekomen.

Vooropleidingstrajecten

De bezochte academies kennen een vooropleiding. De benaming wisselt per academie: de vooropleiding wordt oriëntatie-, voor- of basiscursus genoemd. Soms worden de kandidaten voor de vooropleiding gescreend door middel van een globale toets die bestaat uit een gesprek en het tonen van het door de kandidaten al gemaakte beeldende werk.

De cursussen worden gegeven op de academie zelf of elders. In het laatste geval wordt er samengewerkt met creativiteitscentra. Soms bestaat er een relatie tussen de academie en die centra, doordat docenten van de academie ook les geven op verschillende centra in de regio.

De cursussen vinden meestal plaats op de zaterdag. Gedurende een jaar of halfjaar worden scholieren, die in het laatste of een na laatste jaar van de middelbare school zitten, onderwezen in verschillende beeldende technieken.

De vooropleidingen hebben met name een oriënterende functie; de scholier kan er achter komen of een beeldende kunst opleiding iets voor hem of haar is. De vooropleiding is geen verlengd toelatingsexamen voor de opleiding zelf. Mensen die na de vooropleiding besluiten toelatingsexamen voor een beeldende kunst opleiding te gaan doen, maken in principe wel meer kans. Door de vooropleiding heeft men immers al een indruk gekregen van de opleiding. Bovendien kan de kandidaat met een vooropleiding een scala van eigen werk meenemen naar het toelatingsexamen. Dit geldt overigens ook voor kandidaten met een afgeronde MBO-opleiding in kunstzinnige richting, zoals de grafische school.

Op één academie kan men wel als afsluiting van de vooropleiding een examen doen. Wanneer men hiervoor slaagt, wordt men toegelaten tot de propedeuse van

de academie. Het afsluitende examen is daarmee gelijk aan een toelatingsexamen voor de academie.

Toelatingsselectie

Voorselectie

Een van de bezochte hogescholen kent een voorselectie op het toelatingsexamen, omdat deze hogeschool jaarlijks erg veel aanmeldingen heeft.

Kandidaten moeten hiervoor een aanmeldingsformulier opsturen waarin ze ook ingaan op hun motivatie voor de gekozen studie en de betreffende academie. De studieleader beoordeelt in samenwerking met een docent en het onderwijsteam het voorgelegde werk en het door de kandidaat ingevulde vragenformulier.

Bij de voorselectie wordt bepaald wie een uitnodiging ontvangt voor het daadwerkelijke toelatingsexamen.

Toelatingsprocedure

Het hele jaar door kan iemand zich aanmelden voor de opleiding. Op sommige hogescholen houdt men het toelatingsexamen als voldoende mensen zich hebben aangemeld. Op andere hogescholen staat de datum van het toelatingsexamen vast. Meestal wordt het toelatingsexamen dan aan het eind van het schooljaar gehouden, in mei of juni.

De kandidaat vult een aanmeldingsformulier in. Op dit formulier worden vragen gesteld met betrekking tot de gewenste studierichting, de motivatie, de keuze voor de desbetreffende academie, voorkeur voor bepaalde kunstvormen en kunstenaars en museumbezoek. Dit formulier vormt de richtlijn voor het gesprek dat tijdens het toelatingsexamen plaatsvindt.

In het toelatingsgesprek wordt geprobeerd een beeld van de kandidaat te krijgen. Hierbij wordt ook een poging gedaan de motivatie van de kandidaat helder te krijgen. Daarnaast wordt het meegebrachte werk besproken. De gesprekken duren zo'n vijftien tot twintig minuten.

Aan de kandidaten wordt gevraagd een map met eigen werk mee te brengen en te tonen. Dit kan werk van allerlei aard zijn, zoals foto's, tekeningen, schilderijen, kleding, een videoband of ruimtelijk werk.

Op sommige academies moeten kandidaten voor het toelatingsexamen thuis een opdracht maken binnen een vastgestelde tijd, bijvoorbeeld binnen twee weken. Beoordeeld wordt hoe een kandidaat binnen beperkte tijd met zo'n opdracht omgaat en wat voor resultaten dit oplevert.

Op sommige academies moeten kandidaten tijdens de toelatingsdag zelf nog opdrachten uitvoeren, bijvoorbeeld tekenopdrachten. Soms volgen kandidaten één of twee dagdelen les van docenten van de academie.

Selectie-elementen

Bij de vraag welke factoren tijdens de toelating beoordeeld worden, zijn de volgende begrippen ter sprake gekomen:

- **Motivatie**

De motivatie van de kandidaten is een zeer belangrijk selectie-element. Motivatie blijkt echter erg moeilijk in te schatten te zijn. Er zijn geen instrumenten voor handen om motivatie te meten. Kandidaten kunnen zelfs anticiperen op vragen naar recent museumbezoek en dergelijke door andere kandidaten hierover aan te spreken. Door middel van het gesprek probeert de selectie-commissie een beeld van de motivatie van de kandidaat te krijgen. Daartoe gaat men in op zaken als: in welke mate heeft de kandidaat zich op het gesprek voorbereid, hoe sterk wil de kandidaat zich inzetten voor de opleiding wat heeft men er voor over en op welke manier is men momenteel met kunst bezig (museumbezoek, filmbezoek, maken van eigen werk).

De selectiecommissie komt tot een gezamenlijke inschatting van de motivatie; het betreft derhalve een intersubjectieve meting. Bij de intersubjectieve meting wordt aan de intuïtie van docenten een grote rol toebedacht. Deze intuïtie is gebaseerd op jarenlange ervaring.

- **Beeldend vermogen**

Beeldend vermogen kan men omschrijven als het vermogen om ideeën visueel, dus met behulp van beeldende middelen, vorm te geven. Het beeldend vermogen beoordeelt men aan de hand van het eigen werk en de eventuele opdrachten.

- **Eigenzinnigheid**

De kandidaat moet blijk geven van een persoonlijke en eigenzinnige visie. Dit wordt genoemd als een aspect dat een belangrijke factor vormt in het studieproces.

- **Ontwikkelbaarheid**

Het werk van de kandidaat geeft een beeld van het stadium of niveau van zijn of haar ontwikkeling als potentieel kunstenaar, ontwerper of vormgever.

De kandidaat moet voldoen aan een zekere mate van onderwijsbaarheid. Dit houdt onder meer in dat er een goede communicatie mogelijk moet zijn tussen de docent en de kandidaat. Tevens dient de kandidaat de strekking en mogelijkheden van de opdracht te kunnen onderkennen en deze kunnen uitwerken op geheel eigen wijze.

- Emotionele bestendigheid

Een beeldende kunst opleiding heeft veel invloed op de persoonlijke ontwikkeling van de student. Hij of zij wordt vaak met een tot dan toe onbekende wereld geconfronteerd. Bovendien wordt de student geacht niet alleen te werken vanuit diens aanleg of talent; de student wordt ook aangesproken op zijn of haar houding. Mensen die aan een HBO-opleiding beginnen zijn vaak nog vrij jong; 17 of 18 jaar. Iets oudere kandidaten hebben soms een meer verantwoorde keuze voor de opleiding gemaakt en hebben bovendien meer inzicht.

De bezochte academies stellen derhalve een bepaalde rijpheid en emotionele bestendigheid van de kandidaat zeer op prijs. Naar ervaring van de opleidingen zijn dit vaak de oudere kandidaten.

- Eigenheid

Alle academies zeggen een "eigenheid" te hebben als opleiding.

Deze eigenheid speelt een rol in de beoordeling van de geschiktheid van de kandidaat voor de specifieke academie. Het gaat er dan om in hoeverre een kandidaat past bij het specifieke profiel van de academie. Sommige academies vinden een gedegen basis voor alle kandidaten van groot belang en leggen grote nadruk op het aanleren van technieken in de eerste jaren. Andere academies hebben een meer anarchistische inslag. De eigenheid verschilt vaak ook nog per richting aan een academie.

De academies zelf kunnen echter niet goed omschrijven wat de specifieke kenmerken van deze eigenheid zijn.

De eigenheid speelt ook een rol bij argumenten tegen een landelijke standaardisatie van de selectiecriteria. Het zelfstandig bepalen van de selectiecriteria vormt volgens de academies een onderdeel van die eigenheid.

In de beoordeling van de geschiktheid van een kandidaat wordt een afweging gemaakt tussen de volgende elementen: het eigen werk, de eventueel gemaakte opdrachten en de uitkomsten van het gesprek. In het algemeen telt de indruk die men heeft van het eigen werk zwaarder dan de indruk die men heeft opgedaan in het gesprek. Het gesprek kan wel in twijfelgevallen de doorslag geven. Als de kandidaat bijvoorbeeld in hoge mate gemotiveerd is en bovendien een eigenzinnige kijk op kunst en het eigen werk heeft, krijgt zij of hij de kans en wordt toegelaten. De kwaliteit van het werk bij toelating geeft allerm minst garantie dat de kandidaat uitgroeit tot een groot kunstenaar, ontwerper of vormgever, zo leert de ervaring van veel opleidingen. Zeer talentvol geachte kandidaten kunnen na twee jaar stoppen in hun ontwikkeling. Kandidaten met wellicht werk van minder kwaliteit bij toelating, kunnen zich na een aantal jaren ontpoppen tot zeer goede en uitgesproken kunstenaars, ontwerpers of vormgevers. Daarom worden soms kandidaten met op

het eerste gezicht niet de beste werkstukken, maar met wel de juiste attitude toegelaten tot de opleiding.

Toelating van studenten uit het buitenland

Voor de studenten die afkomstig zijn uit het buitenland geldt een afwijkende toelatingsprocedure. Het is voor deze kandidaten immers niet mogelijk fysiek op het toelatingsexamen aanwezig te zijn. Men wordt beoordeeld op basis van opgestuurd eigen werk en de toelichting op het aanmeldingsformulier.

Een van de academies, gelegen in de Randstad, heeft een redelijk grote aantrekkingskracht op studenten uit de hele wereld, vanwege de naam van de academie en vanwege het feit dat deze in Nederland ligt. Ook de andere academies hebben buitenlandse studenten. In totaal tien tot dertig procent van de studenten op twee van de bezochte academies komt uit het buitenland.

Selectiecommissie

Met de term selectiecommissie duidt men het team aan dat deelneemt aan alle of enkele onderdelen van de toelatingsprocedure. Op alle academies maken docenten deel uit van de selectiecommissie. Er zijn echter wel verschillen geconstateerd in de mate waarin een beroep op hen wordt gedaan. Studenten maken slechts op twee van de vier bezochte hogescholen deel uit van de selectiecommissie.

De uitslag van de toelatingsprocedure wordt op verschillende tijdstippen bekend gemaakt. Soms krijgt de kandidaat het op de dag zelf al te horen, in andere gevallen gebeurt dit na een of twee weken.

Studenten

Studenten van hogescholen waar naast docenten ook studenten in de selectiecommissie plaats hebben, geven aan hier zeer tevreden mee te zijn. De studenten in de selectiecommissie staan dicht bij de kandidaat dan docenten. Ze stellen ook andere vragen. Kandidaatstudenten hadden hierdoor soms het gevoel door de studenten in de selectiecommissie beter begrepen te worden dan door de docenten. Op een hogeschool waar studenten niet deelnemen aan de selectiecommissies, gaven de studenten zelf aan graag in de selectiecommissie te hebben gewild.

Verder gaven studenten aan dat ze de voorlichting over de opleiding onvoldoende vonden. In feite wisten ze niet waar ze aan begonnen, toen de opleiding startte. Met name het voorlichtingsmateriaal schiet op deze punten tekort, aldus de studenten.

Selectie in de propedeuse

In het eerste jaar aan de academie, de propedeuse genoemd, worden de studenten beoordeeld op verschillende momenten. Dit varieert van twee tot viermaal per jaar. Het beoordelingsschema varieert niet alleen per hogeschool, maar ook per richting binnen een hogeschool.

De wijze waarop de propedeuse is vormgegeven, verschilt per academie. Een van de bezochte hogescholen heeft de propedeuse zo ingericht dat iedere eerstejaarsstudent hetzelfde traject aflegt, maar waarbij een dagdeel per week een vak in de gewenste afstudeerrichting wordt gevolgd. Aan de andere kant bestaan er hogescholen waar iedere richting een eigen propedeuse heeft vormgegeven. Andere hogescholen kennen varianten tussen beide 'extremen' in.

In het algemeen vindt de beoordeling plaats als volgt. Eerst wordt de student beoordeeld door de individuele docent. De beoordelingen worden gerapporteerd. Daarna komen de docenten bij elkaar en bespreken ze gezamenlijk al het werk en de vorderingen van de student. De afzonderlijke beoordelingen worden hierbij eveneens naast elkaar gelegd en zo ontstaat een totaalindruk van de vorderingen. De afzonderlijke beoordelingen zijn ook formeel van belang in verband met het toekennen van de studiepunten. Het aantal behaalde studiepunten is in het beeldende kunst onderwijs geen garantie voor kwaliteit. Het kan zelfs gebeuren dat studenten geadviseerd wordt een andere studie te kiezen, maar formeel mogen doorstuderen op de kunstacademie omdat het minimaal vereiste aantal studiepunten behaald is. Het systeem van studiepunten is in het beeldende kunst onderwijs derhalve niet hanteerbaar.

Het aantal studenten dat in de propedeuse uitvalt is vrij hoog, namelijk tussen de 30% en 40%. Door de wet van de studiefinanciering en de beperkte mogelijkheden om een tweede studie te kiezen verdwijnen veel van deze studenten al voor februari van de academie.

Tijdens de propedeuse wijken veel studenten van de voorgenomen richtingkeuze af en zullen een andere richting na de propedeuse gaan volgen dan ze aangaven bij de aanmelding. Uit de cijfers van één van de academies blijkt dat te gelden voor 75 % van de eerstejaarsstudenten.

De manier van beoordelen na de propedeuse wijkt in het algemeen niet af van de manier van beoordelen tijdens de propedeuse. Hierbij wordt echter aangetekend dat de criteria die worden gehanteerd bij de beoordeling voor een groot deel bepaald worden door de docenten van de richting die men gekozen heeft. Men moet dan bijvoorbeeld denken aan de specifieke eisen die de vak richtingen stellen.

Bij de drie van de vier bezochte academies bepalen de verschillende afdelingen hun eigen beleid op dit gebied.

De commissie constateert dat academies na de propedeuse geen wettelijk instrumentarium heeft om de student een bindend studieadvies te geven. Het is dus in principe mogelijk dat een student als beoordeling onvoldoende krijgt maar vanwege de behaalde studiepunten de opleiding kan voortzetten. Studiepunten worden immers toegekend op basis van formaliteiten, zoals bezoek van de lessen en het uitvoeren van opdrachten.

Een groot aantal studenten verlaat na de propedeuse de academie zonder de studie af te maken. Het eindrendement is voor de academies zo'n 40% a 50%.

Selectie bij de afronding van de initiële opleiding

De eindexamencommissie

De eindexamencommissie is per hogeschool verschillend samengesteld. In principe bestaat een eindexamencommissie uit een vertegenwoordiger van of namens de directie, docenten en soms deskundigen van buitenaf. Daarnaast is altijd een rijksgecommitteerde aanwezig. Theoriedocenten maken echter bij geen van de bezochte academies deel uit van de eindexamencommissie.

Altijd is een zogenoemde 'gecommitteerde' aanwezig. Bij sommige academies houdt de gecommiteerde alleen toezicht op naleving van de procedure, bij andere academies beoordeelt hij of zij tevens het werk van de eindexamenkandidaat.

Een externe deskundige levert veelal een positieve bijdrage aan de beoordeling, doordat hij of zij een andere invalshoek hanteert en vanaf een zekere afstand het werk van de kandidaat beoordeelt. De externe deskundige kent de eindexamenkandidaat immers niet en kan het werk daarom met zijn/haar nieuwe blik beschouwen. Bij een van de bezochte academies is het gewoonte dat de externe deskundige vanaf het begin van het eindexamenjaar ingeschakeld wordt.

De samenstelling en zwaarte van de examencommissie verschilt niet alleen per academie. Ook de verschillende afdelingen binnen de academies kunnen zelfstandig bepalen wie er in de examencommissie zit en hoe en op welke punten de eindexamenkandidaat beoordeeld wordt.

Beoordeling bij het eindexamen

Op sommige hogescholen krijgen kandidaten een half jaar voor het eindexamen advies om al dan niet deel te nemen aan het eindexamen. Is dit advies positief, dan is het eindexamen zelf slechts een formaliteit; de kans van slagen is vrijwel 100%. Studenten met een negatief advies maken minder kans op slagen en kunnen derhalve nog zakken voor het eindexamen.

De eindexamenkandidaat wordt beoordeeld op het eindexamenwerk. Iedere student kiest hiervoor haar of zijn eigen thema. Een scriptie maakt ook deel uit van het eindexamen. Thema's kunnen uiteenlopen van een bespreking van het werk van andere kunstenaars tot een reflectie op het eigen werk.

Selectie bij toelating tot de voortgezette opleiding

Op één van de bezochte academies is een voortgezette opleiding aanwezig. De voortgezette opleiding staat open voor kandidaten van alle kunstacademies in Nederland. Men moet hiervoor opnieuw een toelatingsprocedure doorlopen.

De selectiecommissie bestaat op deze hogeschool uit twee hoofdvakdocenten, een theorie docent, een student en twee leden uit de beroepspraktijk.

Men beoordeelt de kandidaat als volgt: eigenheid en werkhouding tellen het zwaarst, dan volgt het eindcijfer van het hoofdvak in de eerste fase, de ingeschatte doorgroei-potentie, daarna volgen de communicatieve vaardigheden en tot slot het studietempo in de eerste fase.

Conclusies

In het algemeen vindt de toelatingsprocedure zo zorgvuldig en integer mogelijk plaats. De commissie heeft dan ook de indruk dat op alle academies de toelatingsselectie de volle aandacht heeft. In de toelatingsselectie wordt op een intersubjectieve wijze zo zorgvuldig mogelijk geselecteerd.

Veel kandidaten doorlopen de toelatingsprocedure bij meer dan één academie. Dit roept bij de commissie de vraag op hoe groot de proportie dubbelaanmeldingen is van alle beeldende kunstonderwijs kandidaten. Pas dan ontstaat inzicht in de werkelijke omvang van de belangstelling om beeldend kunstonderwijs te volgen. Kandidaten worden soms bij de ene hogeschool wel maar bij de andere niet toegelaten. Dit heeft te maken met de eigenheid van de opleiding of hogeschool en de mate waarin de kandidaat daar bij past.

De commissie constateert dat de vooropleiding een gunstig effect op de selectie kan hebben. In de eerste plaats met betrekking tot de zelfselectie: de deelnemer krijgt al een eerste indruk van de inhoud en vorm van een kunstvakopleiding. In de tweede plaats kan het voor de academie een indicatie zijn wie er wel en wie er niet geschikt zijn om een opleiding aan de academie te volgen. Kandidaten met een vooropleiding maken weliswaar meer kans; een vooropleiding geeft echter geen garantie dat de kandidaat wordt toegelaten.

De indruk bestaat dat door onvoldoende voorlichting aan middelbare scholieren een negatief studierendement kan ontstaan. In het onderzoek komt naar voren dat goede voorlichting veel misverstanden zou kunnen wegnemen.

Ten aanzien van selectie bij toelating tot de initiële opleiding blijkt het meten van de motivatie een moeilijk punt te zijn. Bovendien is hiervoor geen instrumentarium beschikbaar. Door middel van intersubjectieve meting poogt de selectiecommissie de motivatie van de kandidaat in te schatten.

Hoewel men zorgvuldig selecteert is het verloop in het eerste jaar vrij groot. Het zou aanbevelingswaardig zijn te onderzoeken of het verloop onder de studenten met vooropleiding minder groot is.

Als redenen voor de vrij hoge uitval in zowel de propedeuse als in de jaren daarna worden diverse antwoorden gegeven. De beslissing om de studie te staken wordt hoofdzakelijk door de student zelf genomen. Er is hier dus sprake van een bepaalde mate van zelfselectie. Het zou aan te bevelen zijn gegevens hieromtrent te verzamelen.

De commissie vindt het aan te bevelen studenten op te nemen in de selectiecommissies van het toelatingsexamen.

De commissie constateert dat de propedeuse per academie verschillend wordt ingevuld. Ook is de propedeuse nog niet zo effectief in de selectie, aangezien vele studenten nog na de p-fase de opleiding verlaten.

De commissie constateert dat de aanwezigheid van een externe deskundige in de eindexamencommissie een frisse kijk kan bieden in de beoordeling van het werk van de eindexamenkandidaat.

3 Dans

Inleiding

Via bezoeken van een auditcommissie is getracht een meer specifiek beeld te krijgen van de wijze waarop men in de praktijk met selectie omgaat. Tevens is naar aanleiding van gestelde vragen een aantal opvallende zaken naar voren gekomen, die zijdelings te maken hebben met selectie. Ook deze aspecten zijn beschreven in dit verslag. De auditcommissie bestond uit dhr. Glenn van der Hoff (voorzitter), dhr. Job Sanders, mw. Lineke Burghout, mw. Alice Swinnen en mw. Mara Leiblum (secretaris).

In dit verslag is de informatie weergegeven, die tijdens de auditbezoeken aan de zes dansacademies is verzameld. Het bevat voornamelijk informatie behorende bij de volgende rubrieken:

- pré-instroomselectie;
- selectie bij toelating tot de initiële opleiding;
- selectie in de propedeuse;
- selectie bij afronding van de initiële opleiding.

In een aantal bijeenkomsten, voorafgaand aan de auditbezoeken, heeft de auditcommissie het ontvangen materiaal besproken. De ingevulde enquêteformulieren zijn doorgenomen, aan de hand hiervan zijn vragen geformuleerd. Voor de bezoeken aan de academies is een lijst met basisvragen opgesteld, aangevuld met specifieke vragen voor desbetreffende academies. Deze vragen zijn gerezen naar aanleiding van de vragenlijsten. Dit leverde vaak interessante gespreksstof op.

Voorts is bepaald aan welke groepen (management, selectiecommissies, selectiebetrokkenen en studenten -eerstejaars en laatste jaars of afgestudeerden-) de vragen gesteld zouden gaan worden.

Ter verrijking van de gesprekken en ter compensatie van de gemiste audits heeft de commissie op elke academie enkele praktijklessen gezien.

Voor elke nieuw te spreken groep is steeds weer duidelijk gemaakt dat de auditcommissie er alleen was om (aanvullende) informatie te verkrijgen en niet om een oordeel uit te spreken over de gang van zaken omtrent selecties.

De informatie uit de diverse gesprekken is schriftelijk genoteerd en tevens op audiocassette opgenomen. Aan de hand van deze informatie is het eindverslag tot stand gekomen.

Teneinde een zo breed mogelijk beeld te krijgen heeft de commissie getracht gesprekken te organiseren met zo divers mogelijke samengestelde groepen. Dit was echter niet altijd gemakkelijk, mede omdat, gezien de tijdsperiode, niet alle docenten en studenten, die de commissie wilde spreken aanwezig waren.

Vooropleidingstrajecten

Om toegelaten te kunnen worden tot een dansvakopleiding moet de aankomende student over het algemeen over voldoende danstechnische vaardigheden beschikken. Om deze vaardigheden te verwerven is het mogelijk voorbereidend vakonderwijs te volgen, ook wel vooropleiding genoemd.

Er zijn vooropleidingstrajecten die door de academies georganiseerd worden, in de vorm van aparte vooropleidingsklassen die zijn verbonden aan de instelling, en naast het reguliere basis- en voortgezet onderwijs worden gegeven. Hiervoor vinden meestal audities plaats. De vooropleidingsklassen zijn niet altijd eender van opzet, inhoud en vorm.

Bij één van de bezochte academies is dit vooropleidingstraject zeer nauw verweven met de hoofdvakopleiding. Hier is sprake van een totale integratie van de vooropleiding en de vakopleiding. Hiermee onderscheidt deze vooropleiding zich van andere vooropleidingen. De danslessen vinden binnen schooluren plaats; m.a.w. de roosters van dans- en regulier onderwijs zijn op elkaar afgestemd. Dit is mogelijk omdat het voortgezet onderwijs en de dansopleidingen in hetzelfde gebouw zijn gesitueerd. Hierbij is het danscurriculum gericht op de hoofdvakopleiding (in dit geval klassieke dans) en hierdoor in vergelijking met andere vooropleidingen wat eenduidiger van aard.

Voor de klassieke dans is jarenlange intensieve training noodzakelijk. Ook een van de andere academies die gericht is op klassieke dans heeft een eigen vooropleidingstraject, dat zo'n acht tot negen jaar beslaat en waar kinderen vanaf 10 jaar aan deel kunnen nemen.

Bij de meeste opleidingen vinden de danslessen van de vooropleiding van basisschoolleerlingen buiten de schooluren plaats. De studenten krijgen les in verschillende dansrichtingen; dit verschilt nogal eens per vooropleiding (zie bovenstaand voorbeeld). Tijdens de periode van het voortgezet onderwijs is het voorbereidend dansvakonderwijs vaak gecombineerd met het algemene onderwijs en maakt soms deel uit van het examenpakket.

Verder bestaan er verschillende vormen van oriëntatiecursussen voor de vooropleiding en de vakopleidingen. De oriëntatiecursussen zijn anders van karakter dan de vooropleidingen: van (veel) kortere duur en inhoudelijk meer gericht op kennismaking met inhoud, werkwijze en sfeer van de desbetreffende vervolgoopleidingen. Soms moet men ook hiervoor een auditie afleggen.

Bij een enkele academie is een opstapcursus mogelijk. Deze is meer specifiek gericht op kandidaten die auditie willen doen voor de richting docent dans. Deze cursus duurt één à twee jaar en wordt eenmaal per week gegeven.

Buiten de studenten, die een door de academies georganiseerde vooropleidingstraject hebben gevolgd zijn er ook studenten die hun dansvorming opgedaan hebben door middel van bijvoorbeeld cursussen aan balletscholen of bij amateurdansgroepen.

Er zijn in 1997 KenS projecten (Kwaliteit en Studeerbaarheid) van start gegaan. Elke academie had de mogelijkheid een project in te dienen om de kwaliteit en studeerbaarheid te bevorderen.

Uit de gesprekken bleek dat niet alle academies hier aan deelnemen. Eén academie zou wel willen deelnemen, maar omdat het hier een particuliere opleiding betreft wordt de desbetreffende academie niet gefinancierd door het ministerie van OCenW en zijn zij van deze extra financiering ook uitgesloten.

Een andere academie wil zijn eigen vooropleidingsprofiel zo houden, zodat het voldoet aan de hoge eisen van de hieraan verbonden vervolgopleiding. Deze opleidingen zijn zo geïntegreerd dat zij een op zichzelf staand traject vormen. Hierdoor bestaat geen behoefte aan deelname aan het K en S-deelproject voor de dansvak-vooropleidingen.

In het eerste gezamenlijk ontstane K en S-deelproject voor de dansvak-vooropleidingen wordt onder meer onderzocht wat het programma van de vooropleidingen zou moeten zijn (de begin- en eindtermen) teneinde een betere aansluiting met het HBO te bewerkstelligen. Hierbij zijn inventarisaties gemaakt en heeft overleg plaatsgevonden tussen de deelnemende academies.

Men probeert onderscheid te maken tussen de kern en de kleuring van de vooropleidingen. De kleuring heeft te maken met het vervolgonderwijs (de HBO dansacademie waar de vooropleiding vaak aan vastzit). Als in de HBO dansacademie bijvoorbeeld meer het accent op klassieke dans ligt, zal ook de vooropleiding hier een zwaarder accent op leggen.

De kern probeert men gezamenlijk te bepalen, omdat dat de overstap van verschillende vooropleidingen naar de verschillende hoofdopleidingen vergemakkelijkt. De coördinatoren van de verschillende opleidingen zijn hiervoor bij elkaar geweest en binnen een jaar zal er een rapportage over dit project komen.

Het tweede K en S-project, waar men momenteel mee bezig is, betreft de begin- en eindtermen van de docentopleidingen dans.

Hiermee probeert men afstemming van de curricula te realiseren, zodat in ieder geval de kernen van de curricula gelijk komen te liggen. Hierboven op komt de kleuring van een bepaalde stroom of opleiding.

Men ziet de K en S-projecten als een positieve ontwikkeling. Zo kan waar mogelijk landelijk meer overeenstemming over bepaalde onderwerpen en/of criteria worden bereikt. Dit alles geeft meer helderheid. Momenteel is het nog niet zover. Wat naar voren komt is dat het wel van belang is en blijft, dat elke academie de eigen 'kleur' behoudt.

Soms ervaren studenten de afstemming tussen de vooropleiding en de vervolgopleiding waarvoor zij hadden gekozen niet als optimaal. Het betrof hier studenten van twee academies, die een vooropleiding voorafgaande aan de vakopleiding hebben gevolgd.

Studenten uit het vooropleidingstraject waren positief over de ontspannen wijze waarop zij de audities hebben ondergaan: vaak zijn docenten en school bekend en weet men beter wat er te wachten staat.

Toelatingsselectie

Algemene eisen voor de toelating tot de dansacademie kunnen als volgt worden omschreven:

- de dansante en fysieke aanleg moeten voldoende zijn (dit wordt tijdens audities getest);
- men moet in het bezit zijn van een havo-, vwo- of mbo-diploma;
- talentvolle aspirant-studenten met een hiervan afwijkende schoolopleiding kunnen uitsluitend worden toegelaten na een speciale test, waarbij onderzocht wordt of een HBO-studie in principe binnen hun bereik ligt.

Deze hoofdeisen liggen voor alle academies gelijk. De geschiktheid wordt vooral beoordeeld tijdens de audities.

Selectieprocedure

De standaardprocedure die men volgt bij de toelatingsselecties is op schrift gesteld. Aan de hand van een inschrijfformulier, dat kandidaten moeten invullen, controleert men of kandidaten voldoen aan de eisen (voortgezet onderwijs, leeftijd, eerdere danservaring). De auditie vormt de hoofdprocedure voor toelating. Tijdens deze auditie wordt gekeken of de student aan de door de academie gestelde criteria voldoet. Als uitzondering hierop geldt dat buitenlandse studenten (anders dan uit de buurlanden) aan de selectie kunnen deelnemen door videobanden van eigen werk op te sturen. Dit geldt als beoordelingsmaterialen; in deze gevallen is het niet nodig dat de persoon in kwestie op de auditie aanwezig is.

Bij de meeste dansacademies worden verschillende richtingen in de dans aangeboden, zoals; moderne dans, jazzdans-theater, klassieke dans en musical-showdans. Een onderverdeling in uitvoerend danser en docent dans is het meest gangbaar. De

selectiecriteria zijn nogal van elkaar verschillend wat betreft uitvoerende dans of docent dans.

Twee academies hebben zich gespecialiseerd in de klassieke dans. Hiermee onderscheiden zij zich duidelijk van de andere academies. Dit is karakteristiek voor deze academies en heeft derhalve invloed op de selectiecriteria. Over het algemeen doen de kandidaten meteen auditie voor de richting die zij gekozen hebben.

De auditie voor een bepaalde richting plaats op een bepaalde dag of tijdens een selectieweekend. Soms is er ook sprake van weekenden of weken of zelfs van acquisitie van potentiële studenten op straat. In dit opzicht verschillen academies van elkaar.

Sommige studenten vinden het een nadeel om op één dag auditie te moeten doen. Over het algemeen wordt de selectieprocedure als een zeer inspannend ervaren, zowel geestelijk als fysiek. Als men zich op deze ene dag niet goed voelt, is dat zeer bepalend voor de einduitslag. Het zou naar de mening van deze studenten beter zijn de audities over meer dagen te verdelen of te werken met selectieweekenden. Docenten van academies die audities voor een bepaalde richting op één dag houden, verschillen van mening over het tijdsbestek waarin de auditie moet plaatsvinden. Wel geven ze aan dat bij twijfelgevallen vaak een uitzondering gemaakt kan worden en de desbetreffende kandidaat terug kan komen voor een eventuele herkansing.

Enkelen waren van mening dat, indien de audities verdiept zouden kunnen worden of hiervoor meer tijd wordt uitgetrokken, dit de kwaliteit ten goede zou komen. Dit werkt naar twee kanten: de student is goed op zijn/haar plek en de academie is tevreden met de student. Als er nog meer moet worden gedaan met minder middelen levert dit problemen op voor het gehele kunstvakonderwijs. Dit veroorzaakt vervlakking over de gehele linie. Met een selectieprocedure die over meer dagen is uitgesmeerd, kan men een andere mentaliteit aan de studenten vragen. Voor de rust en duidelijkheid is dit volgens de docenten beter, maar men twijfelt of men hierdoor ook betere studenten zal aantrekken. In de diverse afdelingen krijgt de student toch het voordeel van de twijfel.

In de meeste gevallen wordt de selectiecommissie samengesteld door directie en coördinatoren. Er wordt zoveel mogelijk gestreefd naar een zelfde vorm van bezetting per auditie. Voor elke richting of differentiatie zijn er weer andere selectiecommissies. Een van de academies geeft aan dat zij streven naar handhaving van dezelfde samenstelling van selectiecommissie gedurende een periode van vier jaar. Bij alle academies bestaat over het algemeen binnen de opleiding eenstemmigheid over de juistheid van de gehanteerde toelatingsprocedures en tests; soms zijn er kleine vraagtekens. Deze hebben onder andere betrekking op het aantal dagen waarin de auditie moet plaatsvinden.

De samenstelling van selectiecommissie kan toch per auditedag verschillen. Dit heeft vaak te maken met roostertechnische indelingen en de beschikbaarheid van de docenten.

Tijdens de audities observeert de selectiecommissie de kandidaten terwijl er een les wordt gegeven. De selectiecommissie bestaat meestal uit een aantal (hoofd)vakdocenten en een directielid, in sommige gevallen aangevuld met een externe deskundige.

Na een auditedag komen alle selectiecommissies en docenten bij elkaar voor overleg. Dit overleg levert de uiteindelijk positief beoordeelde kandidaten voor de desbetreffende auditedag op. Men komt over het algemeen vrij snel tot consensus binnen de commissie. Als dit niet gebeurt, vindt discussie plaats en is de meerderheid van stemmen doorslaggevend. Bij één academie heeft het directielid een doorslaggevende stem.

Op één academie bepaalt de selectiecommissie naar aanleiding van de auditie of de student de richting 'docent' of 'uitvoerend' op mag of kan. Een andere academie heeft als enige de mogelijkheid beide richtingen tegelijkertijd te doen.

De kandidaat legt gedurende de auditedag(en) een traject af van lessen en krijgt vaak dezelfde dag nog meegedeeld of hij of zij is aangenomen. Dit gebeurt in een gesprek waarin eventueel ook advies en/of uitleg wordt gegeven. In geval van afwijzing of in het geval men de kandidaat geschikter acht voor een andere afdeling kan de kandidaat dan alsnog deelnemen aan een volgende auditedag voor de desbetreffende afdeling.

Na positieve beoordeling volgt nog een algemeen medisch onderzoek door de aan de academie verbonden arts.

Een persoonlijk gesprek na afloop van de auditie wordt als positief ervaren; het hieraan gekoppelde lange wachten wordt minder positief beoordeeld.

Als een student is toegelaten, moet hij of zij zich meestal binnen een bepaalde periode inschrijven, anders komt men op een wachtlijst of vervalt inschrijving. Binnen deze periode doen sommige studenten tevens mee aan audities op andere academies.

Studenten die bij meer academies audities hebben gedaan, gaven aan dat de audities onderling nogal eens van niveau verschilden. Dit heeft te maken met de 'kleur' van de academie: niet bij elke academie ligt het accent op dezelfde facetten. Er zijn bijvoorbeeld studenten die bij één of twee academies niet zijn toegelaten, maar bij een derde wél.

Het merendeel van de academies ziet geen heil in landelijk gestandaardiseerde regels wat de selectie betreft. Zij zien de auditie van elke academie tevens als

belangrijk profileringmoment. Contacten en informatie-uitwisseling met andere academies worden vaak wèl belangrijk gevonden. Tussen enkele academies is er sprake van overleg, waarbij het voornamelijk gaat om de algemene kwaliteit. Bij de docentopleidingen van deze academies bestaat meer contact; overleg gaat hier dieper in op begin- en eindtermen van deze studie.

De auditie wordt 'de kleur van de academie' genoemd. De profilering van de academie komt tot uiting in de audities, de sfeer van de academie wordt gecreëerd tijdens de audities. Het is voor de academies belangrijk dat zij dat stuk eigenheid behouden en er is wat dit betreft geen behoefte aan standaardisatie.

Enkele academies geven wel aan dat zij behoefte hebben aan overleg of uitwisseling van informatie, dat dit tot andere visies kan leiden en dat dit goed kan zijn voor ontwikkelingen binnen de eigen academie.

De selecties kunnen niet centraal getoetst worden. Er vindt soms 'via de achterdeur' informeel contact plaats over de gang van zaken omtrent audities of selectieprocedures door docenten die tevens op een andere academie werken of gewerkt hebben.

Inhoud van de selectie

De auditie bestaat over het algemeen uit een aantal lessituaties, waarbinnen de kandidaten geobserveerd en beoordeeld worden. Dansfysieke mogelijkheden, voldoende technisch niveau, aanleg, persoonlijkheid, danskwaliteit en creativiteit worden hierbij vaak als criteria genoemd. Het gaat niet alleen om het technisch kunnen maar ook om de wijze waarop men weet om te gaan met en reageert op de aangeboden lesstof en op de gegeven aanwijzingen.

Kandidaten voor de studierichting docent dans worden tevens onderzocht op motivatie voor het docentschap. Sociale vaardigheden spelen bij deze richting een belangrijke rol. Motivatie voor het docentschap wordt door de academies op verschillende manieren getoetst.

Sommige academies zijn nog zoekende naar een goed systeem om deze voor het docentschap belangrijke criteria zo goed mogelijk te toetsen. Ook pedagogische vaardigheden spelen hier een rol. Dit is niet (of veel minder) het geval bij de uitvoerende kant. Er zal in sommige gevallen tijdens de auditie goed worden gekeken naar sociale vaardigheden. Het is moeilijk om bij zulke jonge mensen te zien of zij voor het docentschap uit het goede hout zijn gesneden. Eén academie toetst de kandidaten reeds op doceervaardigheden: er vindt verdeling in groepen plaats en elke student doceert een stukje dans aan zijn of haar groepje. Hier is geen voorbereiding of muziek voor nodig

Er is een project over de richting het docentschap: het zogeheten Pilotproject. Dit is een onderzoek naar de vereiste kwaliteiten van een goede docent, gericht op het onderwijskundig proces. De rol van docent en visie van student worden bediscussieerd. Enkele academies nemen hier aan deel.

Bij studenten die een vooropleiding hebben gevolgd liggen de criteria vaak wat hoger dan bij kandidaten die binnenkomen zonder veel dansachtergrond. Studenten die een aantal jaren vooropleiding gevolgd hebben aan de academie waar zij ook een auditie doen, genieten soms een aantal voordelen. De docenten kennen de desbetreffende student en hebben een beter beeld van de persoon (in een aantal gevallen worden de studenten ook kritischer bekeken). De student kent de school, de sfeer en de docenten. Vaak stroomt de student makkelijker door naar de bijbehorende vervolgacademie (of kiest bewust juist niet meer voor deze academie!). In sommige gevallen doet de vooropleidingsgroep mee aan een aparte auditie of nemen ze deel aan een gedeelte van de auditie. In een enkele geval hoeft de student geen toelatingsexamen te doen. Dit betreft studenten die bij het afsluitend dansexamen van de vooropleiding voor alle dansvakken voldoende gehaald hebben. Soms neemt de vooropleidingsgroep deel aan audities op een tijdstip tussen de voorselecties en naselecties in.

Vanwege het verschil in dansfysieke mogelijkheden liggen bij mannelijke kandidaten de criteria vaak wat anders dan bij vrouwelijke kandidaten. Dit verschil in dansfysieke mogelijkheden is toe te schrijven aan de lichaamsbouw. Enkele academies geven toe iets milder te zijn bij de beoordeling, omdat zij erg graag wat meer mannen in de groepen hebben. Een enkele academie heeft speciale audities voor de mannen-groep. Zo kunnen mannelijke kandidaten onderling beter vergeleken worden. Als oorzaak voor de geringe opkomst van mannen geeft men aan dat het stereotype beeld nog altijd heerst: ouders zien hun zoon liever voetballen dan dansen.

De elementen die bij de audities geaccentueerd worden verschillen nogal eens per academie. Dit heeft onder andere te maken met de visie van de academies. Eén academie laat de kandidaten tijdens de audities een videofilm over dans bekijken: dit vormt voor de academie het receptief theoretisch deel van de selectie. De film wordt geobserveerd door de studenten, die vervolgens hierover schriftelijk vragen moeten beantwoorden. Het doel hiervan is inzicht te krijgen in het analytisch observerend vermogen van de kandidaten.

Enkele academies doen hun uiterste best om de student het gevoel te geven dat zij niet 'gemeten' worden. Dit beïnvloedt de wijze waarop les wordt gegeven tijdens de audities.

Geschiktheid van de kandidaten voor het dansvakonderwijs wordt op verschillende manieren getoetst. Een aantal van deze criteria zijn objectief toetsbaar, een aantal subjectief. Sommige criteria worden door de beoordelaars volgens checklijsten bekeken.

Niet alle elementen die in de selecties getoetst worden zijn gemakkelijk te beoordelen. Zodra iets welomschreven is, definieerbaar, aan bepaalde regels moet voldoen, dan is het oordeel makkelijker te toetsen aan de gestelde maatstaven. Bij elke academie ligt het accent weer op andere factoren (dit bepaalt mede de kleur van de academie). Wel worden bij alle academies bijna identieke factoren genoemd die van invloed zijn op het oordeel.

Er is bij alle bezoeken getracht nader in te gaan op de meer subjectieve en moeilijker te omschrijven factoren die een rol spelen bij selectie. In sommige gevallen is er voor enkele van deze elementen gepoogd een 'instrument' te ontwerpen om ze meer objectiveerbaar (meetbaar te maken), om er meer vat op te krijgen. Vaak wordt aangegeven dat selectiecommissies het over het algemeen eenduidig met elkaar eens zijn omtrent toe te laten kandidaten. In dat geval ziet men de mate waarin oordelen van de selectiecommissieleden overeenkomen als indicatie voor objectiviteit.

Objectieve criteria zijn van toepassing op de beoordeling van fysieke- en anatomische mogelijkheden. Hiermee wordt bedoeld de uitdraai- en extensiecapaciteit, flexibiliteit, kracht van de spieren en de bouw van het skelet (rug, bekken, voeten, gewrichten e.d.). Hiervoor zijn bij de selectiecommissies vaak standaard lijsten in de omloop, aan de hand waarvan men tijdens audities kan checken in hoeverre de kandidaat aan de eisen voldoet. Na toelating wordt vaak nog een medische test ondergaan waarbij de keuringsarts kijkt of er niet al te beperkende lichamelijke factoren zijn.

Als het duidelijk is dat er lichamelijke te grote beperkingen zijn en deze van invloed zouden kunnen zijn op de bewegingsontwikkeling van de desbetreffende student, dan wordt vaak niet tot toelating overgegaan. Dit betreft grotendeels de richting uitvoerend dans; hierbij zijn de lichamelijke eisen zwaar.

Algemene criteria waaraan een uitvoerend en docerend danser moet voldoen zijn in de loop van de jaren wel aan verandering onderhevig geweest. Over het algemeen gaan de academies tegenwoordig milder om met de eisen die men aan de lichaamsbouw van een aankomend studente stelt. Ook als men iets ronder of voller van postuur is maakt men bij voldoende getoond talent een kans. In het eerste jaar van de opleiding kan aan overgewicht gewerkt worden, vaak in samenwerking met diëtist of arts. Dit geldt eveneens voor het docentschap.

Ritme, coördinatie en muzikaliteit zijn andere criteria en waarnaar gekeken wordt (hoe reageert de student op muziek tijdens het bewegen, is de student ritmegevoelig?). Men kan door het instuderen van bewegingselementen op muziek beoordelen of de student dit makkelijk kan volgen en gevoel voor ritme heeft.

Danstechniek (betreft vaak klassieke stijl) is een volgend aspect waarnaar men kijkt, Het gaat hier om de mate waarin de student de (basis van de klassieke) danstechniek beheerst. Bij sommige opleidingen zijn de eisen die men aan de technische vaardigheden stelt hoger dan bij andere. Dit heeft wederom te maken met uitstroomprofiel en 'kleur' van de school.

Een ingewikkeld element om te testen of beoordelen is motivatie. Bij de academies tracht men dit tijdens de auditie op verschillende manieren te toetsen. Voor het docentschap wordt vaak gevraagd een brief met motivatie voor de opleiding te schrijven. Bij een enkele academie is deze vorm van toetsen afgeschaft, omdat men hierover ontevreden was. Hier wordt motivatie in een gesprek getoetst. Tijdens deze gesprekken heeft men het onder meer over toekomstverwachtingen van de student, visie op het werkveld, wat ze zelf zouden willen doen en of de keuze voor de academie een bewuste keuze is. Motivatie leidt men tevens af uit de inzet van de student tijdens de audities.

Of een student een bepaalde basis-dansaanleg heeft, beoordeelt men aan de hand van de mate waarin de persoon verschillende stijlen of oefeningen oppikt.

Er is een aantal vragen die men zichzelf kan stellen wat betreft de factoren artistieke, creativiteit en theatrale. Men kijkt naar wat de student doet met de gegeven opdracht(en), wat de student uitstraalt en of de studenten een zekere durf en fysieke onbevangenheid heeft. Het creatieve aspect komt tijdens een improvisatie-oefening aan de orde. Men acht het eveneens van belang dat de kandidaat zichzelf blijft, niet 'doet alsof'. Over de wijze waarop een kandidaat de techniek benadert zijn absoluut geen objectieve toetsingscriteria of checkpoints bepaald.

De beoordeling van artistieke kwaliteiten en intelligentie berust op de kwaliteiten en ervaringen van de beoordelingscommissie. Grote verschillen tussen academies zijn geconstateerd blijkens de observatie van de praktijklessen en de gesprekken met de leden van de selectiecommissies. Er is geen duidelijke omschrijving van de meetbaarheid van deze zaken. Men is echter wel zeer overtuigd van het kunnen herkennen c.q. beoordelen van artistieke kwaliteiten.

Blijkens de gesprekken is bij de beoordeling duidelijk sprake van subjectieve elementen. Per instelling bestaat consensus over de algemene inhoud van deze begrippen, in de marges is er ruimte voor discussie. Deze blijft subjectief. De consensus is direct afhankelijk van de kwaliteit van de commissieleden; deze kan per instelling verschillen.

Bij de ontwikkelbaarheid van de student stelt men zich de vraag of de desbetreffende student het vermogen in zich heeft zich in de vier (of minder) jaren van de opleiding tot professioneel danser of dansdocent te ontwikkelen. Dit is een moeilijke vraag. Het komt vaak genoeg voor dat docenten zich 'vergissen' in bepaalde studenten (in positieve of negatieve zin). De ontwikkeling van de student is meestal onvoorspelbaar. Sommige studenten die aanvankelijk slecht beoordeeld worden, kunnen opeens een enorme sprong vooruit maken of andersom.

Het criterium dansdrift en passie beoordeelt men door te kijken of studenten zich met passie en plezier bewegen.

Op een enkele academie is men ook duidelijk op zoek is naar een bepaald 'type' mens. Het type dat bij deze academie 'past'. Men kijkt dus als het ware in het veld naar de typen waarmee gewerkt wordt. Hier wordt tijdens de selecties naar gekeken (typecasting). Bij één academie speelt uiterlijk tevens een rol bij de selectie.

Andere elementen die genoemd worden zijn: sociale vaardigheden, attitude, tempo van opnamevermogen, zelfdiscipline, gretigheid, ruimdenkend vermogen, theorieaspecten van de opleiding verwerken in de selectieprocedure, nieuwsgierigheid, incasseringsvermogen en zelfstandigheid.

Het is over het algemeen zo dat de student niet in alle onderdelen die beoordeeld worden tijdens de auditiedag evengoed hoeft te zijn. Compensatie is mogelijk. Ook dit wordt in nauw overleg tussen selectiecommissie, directie en docenten van de auditieles besproken. Hierin is de ene academie strenger dan de andere; dit hangt eveneens samen met de opkomst voor de desbetreffende auditie.

Selectie en capaciteit

Grote verschillen in de verhouding het aantal geschikt bevonden kandidaten en het aantal beschikbare opleidingsplaatsen tussen de academies vallen soms te verklaren door de ligging van de academies. De grote steden oefenen over het algemeen meer aantrekkingskracht uit op mogelijke kandidaten. Mede hierdoor is de opkomst groter, waardoor ook de kans 'geschikte' kandidaten te werven groter wordt.

In veel gevallen werkt men met reservelijsten. Sommige academies zetten studenten op een reservelijst indien zij zich te laat hebben ingeschreven. De inschrijving moet tijdig gebeuren, wil het niet een blokkade vormen voor de mensen die in de audities positief beoordeeld worden. Bij de na-auditie bestaat de mogelijkheid dat een afdeling reeds vol is en dat de student bij positieve beoordeling toch op de wachtlijst komt.

Per afdeling is in de meeste gevallen een minimum en maximum aantal studenten mogelijk. Het minimum aantal studenten wordt in ieder geval aangenomen (anders wordt de school geconfronteerd met fikse kortingen). Er wordt een kern van goede kandidaten geselecteerd, waarbij sprake is van een gradatie. Het talentenaanbod varieert sterk per jaar.

Bij enkele academies bestaat een duidelijk beleid wat betreft de aanname van buitenlandse studenten. Bij één academie hanteert men bij de aanname een limiet van 25% buitenlandse studenten. In het algemeen is er een vrij grote toeloop uit het buitenland, hoewel er verschillen bestaan tussen de academies en richtingen. Eén academie neemt per definitie alleen Nederlands sprekende studenten aan. Dit heeft te maken met het werkveld waar deze studenten in terechtkomen; dat is vooral op de Nederlandse markt gericht. De buitenlandse studenten hebben het over het algemeen financieel gezien bijzonder zwaar. Zo komt het nog te vaak voor dat financiële barrières de oorzaak zijn van het feit dat bij toelating toch uiteindelijk geen inschrijving plaatsvindt. Dit wordt door enkele academies als negatief ervaren.

Aan de toelating is soms niet direct een inschrijving verbonden. Er zijn nogal wat verschillen in het aandeel toegelaten studenten dat zich daadwerkelijke inschrijft. Dit kan soms een lastig probleem vormen voor de academie; men weet nooit van tevoren of de aangenomen studenten uiteindelijk komen opdagen. Soms worden impliciet kwaliteitseisen aangepast. Er moet bij het merendeel van de bezochte academies vanwege subsidiering door de overheid een vrij grote groep worden aangenomen. Dit kan zijn weerslag hebben op de 'kwaliteit' binnen de aangenomen groep.

Het bovengenoemde probleem wordt veroorzaakt doordat een deel van de studenten probeert bij meer hogescholen toegelaten te worden. Zij wachten af waar zij aangenomen worden en maken hierna een definitieve keuze. Sommige studenten zien ook vanwege andere redenen af van de keuze voor het dansvakonderwijs. Zo moeten bijvoorbeeld buitenlandse niet EU-studenten hogere collegegelden betalen. Dit ziet men als een ontmoedigingsbeleid. In dat geval is er het KUBUS-beleid: buitenlandse (niet EU-)studenten kunnen in aanmerking komen voor een door de Nederlandse overheid ingestelde beurs. Het aantal beurzen (500) is onvoldoende voor het totale kunstvakonderwijs. De aanvragen worden op volgorde van binnenkomst behandeld. Studenten kunnen deze beurzen pas aanvragen als zij toegelaten zijn tot de academie. Inschrijving aan een academie is pas mogelijk na betaling van het collegegeld. Buitenlandse studenten worden vaak toegelaten in afwachting van een beursaanvraag. Soms komt het voor dat er geen beurs wordt verstrekt, terwijl de student reeds op de academie is begonnen.

Selectie in de propedeuse

Het eerste jaar is een heel belangrijk jaar voor de selectie. Na het eerste jaar vinden er nog relatief weinig schiftingsplaatsen plaats. Het is belangrijk dat de studenten een zo goed mogelijk toekomstbeeld krijgen van het vak waarvoor zij gekozen hebben. Dit kan onder meer door een zo breed mogelijke oriëntatie als academie te bieden en door te toetsen of het beeld dat studenten voordien van de opleiding hadden past bij de realiteit. Ook is het voor de academie zelf een jaar waarin zij een zo goed mogelijk beeld van de studenten probeert te krijgen.

Studenten beleven het propedeutisch jaar als het belangrijkste jaar wat beoordeling betreft. Na dit jaar is men over het algemeen iets meer ontspannen. Er is meer duidelijkheid voor zichzelf en voor de academie.

Bij een deel van de academies is er in het eerste jaar binnen de groepen vaak sprake van niveauverschil. Dit heeft te maken met het feit dat sommige studenten geen vooropleiding hebben gevolgd en anderen wel. Enkele academies hebben hiervoor een niveau-indeling in de lessen aangebracht. Zo zullen de docenten elke student in de individuele ontwikkeling moeten volgen. Aan het eind van het jaar moeten de studenten qua niveau naar elkaar toe gegroeid zijn.

De studentbesprekingen tijdens vergaderingen van het docententeam zijn belangrijke informatie-uitwisselingsmomenten. Hierin kan de docent horen wat collega-docenten van desbetreffende student vinden. Bij twijfel is dit een belangrijke informatiebron. Bij sommige academies werkt men met een jaarplan, waarin de docenten van elke richting aangeven waar zij aan gaan werken en wat de doelstellingen en eindtermen van dat vak zijn.

Gedurende het eerste jaar wordt ook veel aandacht geschonken aan de motivatie van de student.

Op een aantal academies tijdens geeft men tijdens het eerste jaar rapporten' (3 à 4 keer per jaar) met de beoordelingen van docenten. Ook aan het eind van het jaar krijgt men de evaluatie op papier. De evaluatie zelf vindt plaats gedurende lessen en performances.

Twijfelgevallen krijgen vaak tijdig een waarschuwings-evaluatie. Anders mag men ook aan het eind van het jaar geen bindend advies geven! Bij twijfelgevallen telt vaak de meerderheid van stemmen van de selectiecommissie. In incidentele gevallen kan het propedeusejaar overgedaan worden. Het advies dat na het eerste jaar gegeven wordt, is bindend van aard en komt nooit onverwacht. Als men een negatief eindadvies krijgt, bespreekt men dit in een eindgesprek en worden eventuele andere mogelijkheden aangegeven.

Men kan wat studiepunten betreft wel alles binnen hebben (studiebelasting-uren), maar dit staat los van de inhoudelijke cijfermatige beoordeling van aanleg of geschiktheid.

Bij de meeste academies voert men in dit eerste jaar naast alle toetsingsmomenten ook enkele malen gesprekken met de studenten. Deze gaan over de ontwikkeling van de student en zijn tevens een belangrijk terugkoppelingsmoment. Vaak worden deze gesprekken met jaarklasmentoren gevoerd. Zij kunnen ook coachen als het wat minder gaat met de student.

Enkele academies geven aan dat er wel behoefte bestaat aan contacten met andere academies wat betreft het doorsturen van eventuele 'overstappers'. Als een student bijvoorbeeld toch niet op z'n plek is op de ene academie, kan hij doorgesluisd worden naar een andere academie. Moeilijk hierbij is dat het vaak pas rond mei bekend wordt of een student 'goed of fout zit'. Voor inschrijving of overplaatsing is dit een laat tijdstip.

In een aantal gevallen is het voor de student mogelijk in beroep te gaan tegen een bindend advies. Overigens zijn deze beroepsmogelijkheden wettelijk geregeld in artikel 7.61 van de WHW. Bij een tweetal academies heeft de commissie over enkele schrijnende gevallen gehoord die zeer veel tijd kostten en moeizaam verlopen zijn. Studenten kunnen naar hun mening gemakkelijk misbruik maken van het systeem. Men vreest dat volgens Amerikaans voorbeeld hoge schadeclaims kunnen worden geëist. Mede hierdoor is communicatie erg belangrijk geworden. Het is een positieve ontwikkeling dat de studenten van tegenwoordig mondiger zijn geworden.

Bij één academie bestaat bij studenten onduidelijkheid over het studiepuntensysteem (studie-belastingsuren) tijdens het propedeutisch jaar. Helderheid omtrent het puntensysteem is belangrijk voor het verdere onderwijstraject. Als men het propedeusejaar dans niet haalt of vrijwillig stopt, kan dit bij overstap naar een andersoortige instelling problemen opleveren. Ook met het oog op de studiefinancieringsregelingen is het van belang dat studenten goed zicht hebben op het aantal behaalde studiepunten.

Dit laatste aspect is bij meer academies aan de orde gesteld. Het schijnt dat er bij het merendeel van de academies een welomschreven systeem bestaat, maar dat studenten zich hier meestal niet in verdiepen, totdat men ermee te maken krijgt. Het systeem verschilt echter wel per academie. Elke academie heeft een zekere vrijheid een eigen indeling van studiepunten te hanteren, dit staat los van behaalde cijfers.

Selectie bij het eindexamen

Het laatste jaar van de academies wordt veelal als een (informeel) afsluitingsjaar beschouwd. De beoordelingen die in de jaren daarvoor hebben plaatsgevonden wegen zwaarder. Een echt 'eindexamen' is er meestal niet, zakken in het laatste jaar is haast niet mogelijk. Wel komt het soms voor dat er geen getuigschrift wordt gegeven, als de student bijvoorbeeld al in het veld werkzaam is en heeft besloten niet meer op de academie terug te komen. Er kunnen afsluitingsweken of lessen zijn waarin studenten de 'technische' vakken afronden. Hiervoor geven docenten cijfers.

In het laatste en voorlaatste jaar lopen studenten van de uitvoerende opleiding stage bij gezelschappen. De contacturen met de academie verminderen hierdoor. Toch blijft de school een soort 'thuisbasis' voor de studenten en vormt nog een zekere 'vangnet'. De stages leveren vaak onderlinge verschillen op wat betreft het afsluitingsniveau. Bij de beoordeling houdt de eindexamencommissie rekening met dit gegeven. Stages voor de docentopleidingen vangen reeds aan in het tweede jaar en worden op verschillende wijze uitgevoerd en begeleid.

Stages zijn bij een meerderheid van de bezochte academies verplicht en vormen in de meeste gevallen onderdeel van de beoordeling. De beoordeling van stagiaires is echter geheel afhankelijk van de aanwezigheid en de kwaliteit van het stagebeleid van een dansgezelschap. Het toekennen van studiepunten in verband met stages is per academie verschillend

Eén van de academies geeft aan dat stages niet beoordeeld worden en daaraan dus geen studiepunten worden toegekend. Betreffende academie vindt stageplaatsen vaak verkapt werk. Naar hun mening zou een goed stage beleid nodig zijn. Het hangt sterk samen met de mate waarin de directie van een gezelschap zich verantwoordelijk voelt voor stagiaires. Stages vinden veelal plaats na het eerste jaar. Een grote uitzondering is een particuliere academie, waar de studenten verplicht worden een groot aantal stages (35 gemiddeld per leerjaar!) vanaf het eerst jaar te volgen. Deze stages of werkplekken vormen een substantieel onderdeel van het financieel beleid van de academie. Door middel van dit stagebeleid wordt een deel van de inkomsten gegarandeerd via sponsoring door Joop van den Ende B.V. Daarentegen komen studenten wel in aanmerking voor een studiefinanciering van de Nederlandse overheid.

De studenten zijn vooraf uitgebreid ingelicht over deze werkwijze. Studenten van deze academie ervaren het groot aantal verplichte stages gedurende het eerste jaar soms als 'vrij hard'. Enkele studenten voelden zich in het diepe gegooid. De stage zou naar hun mening best pas in de latere jaren mogen plaatsvinden. Deze academie wordt nogal eens als een beschermde thuishaven ervaren. Dit vinden studenten ook prettig. De beroepspraktijk is vrij hard.

De stages kunnen zeer van elkaar verschillen; zowel inhoudelijk als qua vorm en duur. Niet alle stages worden beoordeeld of (goed) begeleid door de instantie die de stagiaire opneemt. Enkele academies vinden dit jammer. Een stage wordt soms op eigen initiatief gevonden, soms door docent of directie of door middel van overleg.

Het is voor de student vaak moeilijk om na een langere stage weer aan het schoolleven te wennen. Er zijn ook regelmatig studenten die in het laatste jaar (en soms ook in eerdere jaren) 'weg geplukt' worden door dansgezelschappen of choreografen. Deze studenten verlaten de academie voortijdig; zij krijgen veelal geen getuigschrift. Studenten ervaren de stage als eerste stap in de 'echte wereld'. In het latere werkveld worden vaak ervaren mensen gevraagd (die reeds in gezelschappen hebben gedanst). Stage-ervaring speelt om deze reden een belangrijke rol.

Uit de gesprekken met studenten kwam meermaals naar voren dat studenten grote behoefte hebben aan informatie, die te maken heeft met de meer zakelijke of organisatorische aspecten van het docentschap zoals: PR, marketing, boekhouden; kortom alles wat komt kijken bij het oprichten van een eigen school.

Samenvatting en conclusies

Selectie vindt gedurende de hele opleiding plaats. Het accent ligt op de voorbereidende jaren en de eerste jaren in het vakonderwijs.

De opzet van de procedures zijn omschreven. Selectiecriteria zijn voor een deel subjectief van aard. Bij enkele academies vond over deze subjectieve factoren een interessant gesprek plaats; soms bleek men verdeeld over het nut en de (on)mogelijkheid van het formuleren van subjectieve criteria. Dit heeft te maken met het karakter van het kunstvakonderwijs.

De academies vinden het belangrijk dat zij hun eigenheid behouden, dit heeft weerslag in de vorm van contacten die zij zoeken met elkaar. Er is wel behoefte aan informatie-uitwisseling. De 'kleur' van de academie heeft veel invloed op de aard van en aandachtspunten tijdens de auditie.

Tegenwoordig zijn de academies zeer gericht op het ontwikkelen van de mondige zelfstandige danser. De laatste-jaars studenten vinden ervaringen en contacten uit het werkveld (via stages en uitwisselingen) belangrijk, dit levert hun ook gemakkelijker werk op na afronding van de academie.

De auditcommissie en de academies vonden het jammer en zelfs bezwaarlijk, dat het niet mogelijk is geweest de toelatingsaudities en eindexamenlessen bij te wonen. Dan is een lichaamstaal en kan niet alleen door middel van gesprekken en brochures worden beoordeeld. Het bijwonen van audities had de auditcommissie de mogelijkheid gegeven de selectiecriteria aan de praktijk te toetsen. Tevens vinden

alle auditcommissieleden dat de tijdsspanne waarin het onderzoek heeft moeten plaatsvinden te gecompriemd was.

Deze twee factoren hebben onder andere geleid tot bedenkingen binnen de commissie over de intrinsieke waarde die aan dit onderzoek gehecht kan worden. Het onderzoek van de auditcommissie dans moet dan ook worden gezien als een globale inventarisatie die ondanks alle inspanningen niet een volledig beeld kan geven.

Uit het onderzoek is gebleken, dat alle bezochte dansvakopleidingen zich duidelijk willen profileren. Dit blijkt vooral uit de verschillende studiepakketten, die worden aangeboden en uit het type student dat wordt toegelaten.

De daarbij behorende selectiecriteria zijn nauw verbonden met het werven van kandidaat studenten. Elke academie hanteert zijn eigen methodes om studenten aan te trekken, waarbij niet uitsluitend de bij het profiel van de academie behorende kandidaat wordt aangesproken. Want, op enkele uitzonderingen na, is men gehouden aan het minimaal aantal toe te laten studenten i.v.m. de begroting.

De selectiecriteria komen qua fysieke kwaliteiten en gevraagde aanleg voor dans en beweging etc. weliswaar overeen, doch uit de praktijk blijkt, dat de interpretatie per academie enorm verschilt. Een student, die bijvoorbeeld bij de ene academie is aangenomen wordt bij de andere academie niet toegelaten.

Elke academie hanteert uiteindelijk zijn eigen motivatie om studenten toe te laten. Selectie is vaak een kwestie van persoonlijke voorkeur per academie en wijze waarop een academie zich profileert.

Een algemene tendens is, dat alle academies meer dan een aantal jaar geleden invloed toelaten vanuit het werkveld.

De betrokkenheid van beroepsmensen uit het werkveld is van groot belang bij de selecties van zowel de instroom als bij het eindexamen.

Er wordt steeds meer van een beroepsdanser gevraagd, zoals een grotere zelfstandigheid en initiërend vermogen.

Een marktgericht denken van de academies is noodzakelijk geworden, vanwege de steeds hogere eisen van het beroepsveld, de enorme concurrentie en het beperkte aanbod van getalenteerde studenten.

De selectiecriteria moeten dan ook periodiek bijgesteld worden, hetgeen gebeurt door analyses en evaluatiegesprekken tussen de directie en de selectiecommissies. Eén academie richt zich voornamelijk op de vrije sector en wordt dan ook door deze sector ondersteund.

In hoeverre de invloed van de vrije sector op de selectie van toepassing is uit dit onderzoek niet voldoende gebleken, omdat de auditcommissie niet in de gelegen-

heid is geweest om auditiedagen bij te wonen, hetgeen zij als een zeer ernstig gemis beschouwt.

Selectiecriteria van het dansvakonderwijs blijken in de praktijk per academie enorm te verschillen en vele artistiek inhoudelijke criteria zijn nauwelijks objectief te hanteren, ondanks de stelligheid van de selectiecommissies.

Juist op het artistiek inhoudelijk vlak is het noodzakelijk om de selectiecriteria duidelijk te omschrijven, waardoor van een werkelijke profilering kan worden gesproken. Veel docenten en directies realiseren zich deze tekortkoming.

4 Drama

Inleiding

Dit gedeelte beschrijft de resultaten van de zes bezoeken die de auditcommissie drama heeft afgelegd. De auditcommissie bestond uit: Dhr G. Korthals Altes (voorzitter), Dhr. Leonard Frank, Dhr. J. Lamers, Dhr. J. v. Gemert en Mw. M. Koolen (verslaglegging). De doelstelling van de audits was nadere, concrete informatie te verzamelen die de gegevens uit de enquête waar nodig kunnen verduidelijken en verlevendigen.

De bezochte opleidingen geven een beeld van de diversiteit en soorten opleidingen die er op het gebied van theater zijn. Naarmate meer opleidingen bezocht werden, werd steeds meer duidelijk dat elke opleiding op zichzelf staat wat type, identiteit en doelstelling betreft en dat de selectieprocedures zoals die gehanteerd worden daarop afgestemd zijn. Hoewel iedere opleiding op papier ongeveer dezelfde selectieprocedure kent, valt in de praktijk weinig algemeen te zeggen over 'de selectieprocedures' van de toneelacademies in Nederland. Daarom komen in het verslag per onderdeel een aantal dimensies naar voren waarin de opleidingen van elkaar verschillen.

Steeds heeft de auditcommissie het management, selectiecommissies, selectiebetrokkenen en studenten (eerstejaars en laatste jaars en/of afgestudeerden) geïnterviewd. Meestal waren de dagen volgens een vast stramien ingedeeld. Vanwege organisatorische redenen of wensen van het management van de opleiding en/of de commissieleden werd hier soms van afgeweken. De samenstelling van de aanwezige onderzochten verschilde per opleiding. Soms bezochten we één opleidingsvariant, soms waren vertegenwoordigers van alle opleidingsvarianten aanwezig. Bij bijna alle opleidingen is de docentopleiding eveneens bij het onderzoek betrokken.

De gesprekken verliepen meestal volgens een vast patroon. Eerst werd een toelichting gegeven op het bezoek waarbij het verschil tussen een auditcommissie en een visitatiecommissie werd benadrukt. Dit om misverstanden te voorkomen en duidelijk te maken dat het niet om een beoordeling gaat maar om een inventarisatie van gegevens. Daarna werden de volgende agendapunten aan de orde gesteld.

- pré-instroomselectie;
- selectie bij toelating tot de initiële opleiding;
- selectie in de propedeuse;
- selectie bij afronding van de initiële opleiding;
- selectie tot de voortgezette opleiding.

De nadruk van het gesprek kwam meestal bij de 'selectie bij toelating' en 'selectie tijdens de propedeuse' te liggen omdat dit de belangrijkste onderdelen van selectie vormen bij theateropleidingen. Hierbij kwam ook vaak aan de orde wat voor een soort opleiding men wilde zijn en welke doelstelling de opleiding hanteerde. Op papier zijn de opleidingsprogramma's vrijwel gelijk maar de filosofie, de manier van werken en de cultuur van de instelling zijn heel verschillend. Een opleiding onderscheidt zich bijvoorbeeld van de andere opleidingen door haar democratische opzet en uitgangspunt. Dit heeft gevolgen voor de selectiecriteria die gesteld worden.

Een andere opleiding onderscheidt zich door het hanteren van een basisjaar waardoor het zwaartepunt van de selectie in de propedeuse valt. Weer een andere opleiding onderscheidt zich door het didactisch uitgangspunt en de vele opleidingsvarianten en mogelijkheden die de opleiding biedt. De selectiecriteria voor al deze varianten binnen deze opleiding verschillen van elkaar. Eigenlijk kun je stellen dat iedere opleiding zijn eigen selectiecriteria heeft en er weinig algemene richtlijnen voor zijn vast te stellen.

Vooropleidingstrajecten

De vooropleidingstrajecten voor theateropleidingen zijn nog niet geheel uitgekristalliseerd. Sommige opleidingen hebben oriëntatiecursussen, vaak op eigen initiatief. Deze cursussen kunnen bij enkele opleidingen ook als losse cursussen gevolgd worden. Eén opleiding geeft aan dat deze cursus eerder als rem en extra selectie dient om het grote aantal deelnemers aan de toelatingsselectie terug te dringen. De doorstroom van deze oriëntatiecursus naar het eerste jaar is bij deze opleiding dan ook niet groot.

Er ligt wel een plan om met vier opleidingen gezamenlijk een vooropleiding te starten. Om deze reden vindt er overleg plaats tussen de verschillende opleidingen, maar men geeft aan dat de voortgang van deze plannen niet snel verloopt, omdat de criteria binnen de marges van de identiteit van de afzonderlijke opleidingen moet liggen.

Eén opleiding kent een vooropleidingstraject verbonden aan de opleiding. Ook dit gebeurt op eigen initiatief. In samenwerking met een centrum voor de kunsten wordt in de bovenbouw van een middelbare school een basisjaar gegeven. In aparte klassen krijgen leerlingen twee middagen in de week les. Deze vooropleiding wordt gecoacht vanuit de opleiding. Daarnaast bestaat er een landelijk traject van dertig zaterdagen.

Voor toelating tot deze vooropleiding wordt alleen een aantal elementaire zaken getoetst. Terwijl de selecties autonoom zijn, hebben kandidaten die een voortraject

gevolgd hebben meer kans van slagen. Vaak wordt in het voortraject al duidelijk wie geschikt is of niet. De studenten die het vooropleidingstraject gevolgd hebben, zijn verder ontwikkeld en hebben zich kunnen oriënteren op een bepaalde richting.

Een andere opleiding geeft aan dat het alleen maar lastig is als studenten vóór de opleiding een cursus gevolgd of al van alles op theatergebied gedaan hebben. Dit vormt vaak eerder een belemmering en het kost in het eerste jaar veel tijd om alles weer af te leren.

De meeste opleidingen hebben open dagen of organiseren informatiebijeenkomsten waar geïnteresseerden op de hoogte gebracht worden van wat de opleiding inhoudt en wat de eisen voor toelating zijn.

Voor de meeste kandidaten echter is de selectiecursus ook tevens de oriëntatiecursus. Deze cursussen geven in de meeste gevallen een beeld van wat een student van de opleiding kan verwachten.

Een andere opleiding hanteert een selectiejaar.

Toelatingsselectie

Bijna elke opleiding hecht belang aan het behoud van zijn identiteit en dit vindt zijn weerslag in de gehanteerde selectieprocedures. De procedure voor toelating is afhankelijk van de eisen die een opleiding stelt. Die eisen zijn weer gekoppeld aan de doelstellingen die een opleiding hanteert. Zo is er een groot verschil tussen een democratisch ingestelde opleiding en een hiërarchisch opgebouwde opleiding. De ene opleiding hanteert een strenge fysieke keuring, een andere opleiding vindt het belangrijker dat de toekomstige student past binnen de structuur van de opleiding.

Het verschil in doelstelling tussen acteursopleidingen en docent dramaopleidingen komt daarentegen niet zozeer in de selectie naar voren, maar in de breedte van het opleidingsprogramma. Studenten van docentopleiding variant worden breed opgeleid zodat ze op vele terreinen werkzaam kunnen zijn. Bij de selectie wordt echter bijna geen onderscheid gemaakt en wordt voornamelijk gekeken naar de spelkwaliteiten. De meeste docentopleidingen gaan ervan uit dat het spelen voorop staat, omdat dit zowel het middel als het doel van de opleiding is.

Selectieprocedures worden meestal geëvalueerd en zo nodig bijgesteld. Hoewel de meeste opleidingen aangeven tevreden te zijn over de selectieprocedures, blijken er bij een aantal opleidingen de laatste jaren veranderingen doorgevoerd te zijn. Zo vindt er bij een aantal opleidingen geen motivatiegesprek meer plaats. Een opleiding die wel een motivatiegesprek tijdens de selectie hanteert, geeft aan deze

bij te willen stellen. Gezien de ontwikkelingen het afgelopen jaar gaven deze gesprekken niet de helderheid die verwacht werd.

Selectieprocedures

De meeste opleidingen hebben oriëntatie- en selectiecurssussen waarin de opleiding veel tijd investeert. Op de meeste opleidingen bestaat de selectie uit een aantal rondes (één opleiding heeft een enkele ronde van drie dagen). De rondes zijn op vrijwel alle opleidingen verschillend wat tijd en inhoud betreft. Ook de tijd tussen de rondes varieert. Bij een opleiding gaf men aan dat er een half jaar zit tussen de eerste en de tweede ronde.

Meestal wordt in de eerste ronde uit de vele aanmeldingen een grove selectie gemaakt. Bij sommige opleidingen gebeurt dit door middel van een auditie of een aantal tests die kandidaten moeten doen, bij andere opleidingen wordt er tijdens deze eerste ronde al met de studenten gewerkt. Vaak is direct duidelijk of de kandidaat geschikt is of niet. Over twijfelgevallen wordt gediscussieerd.

In de tweede ronde vinden meestal de lessen en trainingen plaats en wordt getracht eventuele twijfel eruit te selecteren. Sommige opleidingen hebben nog een derde ronde waarin de definitieve beslissing wordt genomen. Uit deze deelnemers wordt dan het uiteindelijke aantal studenten geselecteerd. Opleidingen zijn gebonden aan een minimaal aantal studenten dat moet worden toegelaten. Een opleiding geeft aan twijfelgevallen in de eerste ronde nu vaker door laten stromen naar de tweede ronde om uiteindelijk niet met een tekort aan studenten te komen zitten

Bij een aantal opleidingen zijn studenten die de opleiding volgen, aanwezig bij de selectie. Dit wordt overigens niet door alle toekomstige studenten even positief gewaardeerd. Studenten blijken streng te selecteren. Bij de docentenvergaderingen mogen bij sommige opleidingen studenten aanwezig zijn, maar ze hebben geen stemrecht. Wel kunnen ze in sommige gevallen een adviserende functie hebben. Ook worden bij een opleiding eerstejaarsstudenten ingezet om kandidaten te begeleiden en gerust te stellen. Tweede en derdejaarsstudenten doen mee met de trainingen en werken met de kandidaten en vierdejaars zitten in de selectiecommissie.

Selectiecriteria

Om mee te kunnen doen aan een toelatingsexamen moeten kandidaten aan een aantal voorwaarden voldoen. Zo is minimaal een HAVO- of MBO-diploma verplicht en mag de kandidaat niet ouder zijn dan 24 jaar. De criteria die bij de diverse opleidingen gesteld worden, wisselen al evenveel als de procedures. Bij een aantal opleidingen gaf men aan dat bij het bepalen van iemands artistieke kwaliteiten of

aanleg de eerste indruk vaak heel belangrijk is. Ook wordt er gekeken naar het repertoire dat iemand kiest; de keuze van de monoloog bijv. kan heel verhelderend zijn. Waar ligt de voorkeur van de student, imiteert hij of zij alleen maar, of heeft de persoon iets eigen. Omdat de acteur vaak zijn eigen instrument is, is de persoonlijkheid van groot belang. Sommige studenten profileren zich door een bepaalde eenduidige keuze.

Daarnaast spelen de technische aspecten een rol. Bij één opleiding heeft men een als eerste drempel een fysieke test. Het gehoor wordt belangrijk gevonden, evenals de stem en beweging. Ook de coördinatie moet voldoende zijn. Daarnaast werd op meer opleidingen gekeken of iemand open staat om iets te leren. Termen die genoemd werden zijn: werkbaarheid, corrigeerbaarheid, leerbaarheid. Daarnaast werden criteria genoemd als: verbeeldingskracht, dramatiek, vormgevoeligheid, ritmegevoeligheid, interactie, samenspel, spontaniteit, competitiviteit.

Door studenten werd meer malen genoemd dat het duidelijk was dat je ontwikkeling moest tonen. Bij een opleiding met een democratische structuur wordt er meer gekeken of de persoon past binnen de opleiding. Er wordt een grote mate van zelfstandigheid verwacht en de persoon moet de eigen verantwoordelijkheid kunnen dragen. Hij of zij moet opgewassen zijn tegen veel vrijheid en eigen initiatief tonen. Ook wordt daar meer gekeken of iemand binnen een groep past. Bij meer hiërarchische opleidingen wordt het belangrijker gevonden wat de docenten vinden; waardoor de eigen mening ondergesneeuwd raakt. De student moet in staat zijn om te kunnen werken met de adviezen die worden gegeven. Ook wordt daar overwegend aandacht besteed aan de vakinhoudelijke kwaliteiten.

De motivatie wordt wel vaker genoemd als zijnde belangrijk, maar een motivatiegesprek wordt niet als een goed indicatiemiddel gezien. Kandidaten kunnen zich op zo'n gesprek zeer goed voorbereiden en een uitstekende motivatie voorspiegelen, maar dit zegt niet altijd wat over hun werkelijke motieven. Ook blijft dit gesprek vaak oppervlakkig. Bij sommige opleidingen probeert men tussen de bedrijven door de motivatie te achterhalen. Soms gebeurt dit aan de hand van een groepsgesprek over voorkeuren van studenten over bijvoorbeeld literatuur, hobby's, enzovoort. Bij een opleiding vond men het beter om studenten een recensie te laten schrijven over een stuk wat ze gezien hebben en aan de hand daarvan een gesprek te hebben. Hieruit komt vaak een beeld naar voren wat de student vindt en hoe er gedacht wordt.

Bij de docentenvariant wordt soms ook gekeken of toneel didactische elementen in het spel aanwezig zijn. Men probeert uit het spel af te leiden of iemand met mensen om kan gaan. Er wordt dan gekeken of iemand communicatief reageert op

medestudenten en of iemand kan reageren op aanwijzingen die hem of haar gegeven worden.

Selectiecommissie

Bij de toelatingsexamens moeten vaak het grote aantal personen, die deel uitmaken van de commissie, de objectiviteit waarborgen. Bij de meeste opleidingen zijn de docenten die gaan lesgeven ook aanwezig in de selectiecommissie. Eerder kwam het vaker voor dat het selectiecircuit gescheiden was van de docenten die les geven.

Ook wordt er tijdens de verschillende rondes gewisseld van begeleiding. Een opleiding geeft aan dat degene die begeleid heeft in de tweede ronde, bij de derde ronde een grote stem heeft. Het presentatiemoment kan bijvoorbeeld tegenvallen t.o.v. het werken tijdens de spelopdracht. Daarnaast zit er ook een nieuw persoon in de commissie die de kandidaat nog niet gezien heeft.

Bij een andere opleiding wisselen de kandidaten per dagdeel van begeleidingsgroep. Ook zijn er op een aantal opleidingen studenten in de commissie aanwezig. Zij hebben geen stem, maar op een opleiding kunnen zij wel invloed uitoefenen. Bij een andere opleiding krijgen studenten de opdracht om verslag te maken van de selectie. Dit dient als leerervaring voor henzelf en voor het leren beoordelen van anderen.

De kandidaten

Studenten geven aan dat ze een tour door Nederland maken om bij verschillende opleidingen auditie te doen. Op die manier krijgen ze een idee van wat de verschillende opleidingen vragen en welke kans ze hebben om bij een bepaalde opleiding aangenomen te worden. Met de aanwijzingen tijdens de selectiecurssussen proberen ze vaak een jaar later nog een keer om aangenomen te worden. De meest genoemde reden waarom ze voor die bepaalde opleiding gekozen hadden, was het feit dat ze er aangenomen waren. Andere punten die zij aangeven waarop zij selecteren zijn de sfeer van de opleiding, de concurrentie onderling en de al dan niet individuele begeleiding tijdens de selectiecurssus. De persoonlijke benadering en het krijgen van adviezen tijdens het werken in groepen werden zeer op prijs gesteld. Bij sommige opleidingen voelden zij zich alleen maar beoordeeld en bij andere opleidingen ervoeren ze de selectie als een cursus waar ze veel aan gehad hadden. Ook de concurrentie onderling werd als negatief punt ervaren waarom ze liever niet naar een bepaalde opleiding wilden. Voor hen bepaalde deze concurrentie een groot gedeelte van de sfeer van de opleiding. Sommigen studenten gaven aan dat ze zich bij bepaalde opleidingen niet welkom voelden. Ook was niet bij elke opleiding duidelijk wat van hen verwacht werd en waarop ze beoordeeld werden. Soms deden ze maar wat in de hoop dat het goed was. Bij een opleiding gaf men

aan dat zelfs na het verlaten van de opleiding onduidelijk was waarop men beoordeeld was. Bij andere opleidingen werd er meer openheid gegeven en werd vaak gereflecteerd op de eigen houding en vorderingen. Deze studenten konden ook deelnemen aan de selectieprocedures en verslag maken van wat zij bij aspirant studenten zagen. Hierdoor kregen zij inzicht in wat er verwacht werd en dit was tegelijkertijd onderdeel van hun leerproces.

Docent dramaopleidingen: tweede keus?

Bij de meeste bezochte opleidingen bestaat er naast de acteursopleiding een docenten dramavariant. Van een opleiding was het onduidelijk of het een acteursopleiding betrof of een docenten dramaopleiding. Deze opleiding profileert zich de laatste jaren duidelijker als een docentdramaopleiding. Voorheen probeerden studenten met acteurs ambities via deze opleiding het acteursschap te bereiken. Dit kwam omdat in het verleden een aantal studenten bekend acteur is geworden. Het lesprogramma van deze opleiding doet op spelgebied dan ook niet onder voor een acteursopleiding. De toestroom van studenten bestond dan ook vaak uit personen die in feite acteur wilden worden. Nu wordt bij de selectie en aanmelding uitdrukkelijk vermeld en geselecteerd op personen die docent drama willen worden.

Het gegeven dat men acteursambities heeft en men zich toch op een docentdrama opleiding aanmeldt, doet zich bij meer opleidingen voor. Bij de parttime opleidingen is dit minder het geval, omdat er vaker voor deze opleidingsvariant gekozen wordt vanuit praktijkervaring.

Bij één opleiding melden studenten zich voornamelijk aan om acteur te worden. Tijdens het eerste jaar worden ze pas bekend met de docent dramavariant. Bij afwijzing aan het eind van het propedeusejaar wordt in sommige gevallen verwezen naar deze variant. Deze, haast gedwongen keuze, werd door studenten ervaren als een degradatie tot tweederangs acteur, temeer omdat de dramadocent binnen de theaterwereld weinig aanzien heeft. Op een aantal opleidingen gaven studenten aan last te hebben van de hiërarchische verhoudingen binnen de opleiding en het gebrek aan status van de docentvariant.

Binnen de onderwijswereld is de dramadocent eveneens een ondergeschoven kind. Toch is het lesprogramma voor drama docent op spelgebied op sommige opleidingen vergelijkbaar met een acteursopleiding. Daarnaast krijgen studenten op een docentopleiding een bredere basis. Er wordt veel aandacht besteed aan het theater maken en langzaam worden studenten zich bewust van de mogelijkheden met deze opleiding. Studenten geven aan dat ze in de praktijk op vele terreinen terecht kunnen met de basis die ze aangereikt krijgen.

Eén opleiding specialiseert zich op het ruimtelijke aspect van het theater maken en biedt studenten ook een brede theoretisch basis. In de praktijk blijken studenten hier veel uit te kunnen putten.

Selectie in de propedeuse

Het propedeusejaar is bij de meeste opleidingen een zwaarwegend jaar. Tijdens dat jaar zijn er bij de meeste opleidingen drie officiële beoordelingsmomenten en wordt aan een aantal studenten een bindend studieadvies gegeven. Naast de officiële beoordelingsmomenten kent een aantal opleidingen evaluatiebijeenkomsten of evaluatiegesprekken met een mentor of directeur. Meestal krijgen de studenten rond de herfstvakantie een eerste indruk te horen. Rond de Kerst volgt dan de eerste beoordeling. Met Pasen volgt de tweede beoordeling, maar een aantal studenten heeft rond januari al te horen gekregen dat ze op de verkeerde plek zitten en dat ze zich beter op een andere opleiding aan kunnen melden. Deze strategie wordt toegepast in verband met de studiebeursregels voor het hoger beroepsonderwijs. Aan het eind van het jaar volgt de definitieve beoordeling. Na het propedeusejaar mogen opleidingen in principe geen studenten meer van de opleiding sturen. Sinds kort kan het propedeusejaar met een jaar verlengd worden, zodat opleidingen nog een jaar respijt hebben. Na het propedeusejaar komt het toch voor dat studenten een negatief advies krijgen. Formeel kunnen ze niet van de opleiding gestuurd worden en daar maken enkele studenten gebruik van. Het komt voor dat deze studenten als eenlingen door de opleiding blijven zwerven.

Bij één opleiding wordt men, als men eenmaal aangenomen is voor het eerste jaar, in principe toegelaten tot vier jaar opleiding. Het ijkpunt van de propedeuse komt bij deze opleiding te vervallen. Dit wil niet zeggen dat er licht beoordeeld wordt. Ook deze opleiding kent drie evaluatiemomenten per jaar waarbij de studenten een eigen evaluatieverslag moeten schrijven. Dit verslag wordt tijdens de schoolvergaderingen voorgelezen en aangevuld met de beoordeling van de docent. Daarna vindt er een groepsbespreking plaats. Op deze wijze krijgen de studenten inzicht in hun eigen ontwikkeling. Ook docenten staan op deze schoolvergaderingen ter discussie. Mocht de samenwerking tussen een student en een docent niet lukken dan wordt een gesprek aangegaan. Het kan in principe zo zijn dat het onderwijsprogramma dan aangepast wordt om tegemoet te komen aan de student, mits er natuurlijk voldoende argumenten zijn. Het komt wel eens voor dat mensen een negatief advies krijgen maar ze zijn niet verplicht om te vertrekken. Zij ontvangen dan na vier jaar een getuigschrift in plaats van een diploma.

Bij een andere opleiding dient de propedeuse als selectiejaar. In dat eerste jaar wordt gekeken of iemand geschikt is voor acteur of dat hij of zij nog in aanmerking kan komen voor de docentvariant of dat een bindend negatief advies wordt gegeven.

Ongeveer de helft van het aantal toegelaten studenten valt in dat jaar af. In januari krijgen studenten waarvan duidelijk is dat het echt niets wordt, te horen dat ze beter kunnen stoppen. Verder wordt in april een voorsignaal gegeven. In juni valt dan de uiteindelijke beoordeling. Het criterium is dan dat studenten een eigen manier van werken ontdekt moeten hebben en deze moet aan het eind van het jaar getoond kunnen worden. Deze opleiding biedt in het eerste jaar de basis voor twee opleidingen aan. Als motivatie geeft deze opleiding aan dat studenten nog heel jong zijn en nog niet weten waar hun kwaliteiten liggen. De ambities van studenten liggen alleen bij het acteursvak. Maar het toneelvak is veel breder dan het professioneel toneel en studenten moeten dat het eerste jaar ervaren.

Het propedeusejaar wordt door studenten niet positief beoordeeld. Zij ervaren de propedeuse als de eigenlijke selectie en deze duurt volgens hen te lang. Onbewust wordt elk moment een beoordelingssituatie. Liever pleiten zij voor een zwaardere selectie bij de toelating en de mogelijkheid van keuze van opleidingsvariant bij de start. De opleiding wil de komende jaren verandering aanbrengen in deze procedure en tien plaatsen reserveren voor de docent dramavariant.

Studenten vinden de criteria waarop ze beoordeeld werden niet op alle opleidingen helder. Ze proberen in te schatten wat de docenten willen zien en proberen daaraan te beantwoorden. Een opleiding geeft aan dat men door de methode van het 'didactisch zwijgen' wil voorkomen dat studenten zich richten naar de wensen van de docenten. Studenten interpreteren dit als vaagheid en onduidelijkheid. Sommige studenten op een aantal andere opleidingen vinden dat de feedback voornamelijk bij de beoordeling gegeven wordt en willen liever vaker door het jaar heen beoordeeld worden. De nadruk ligt volgens hen nu te veel op de drie beoordelingsmomenten.

Het management van één opleiding geeft aan dat het in het huidige tijdsgewricht past dat studenten constant beoordeeld willen worden. Na het eerste jaar krijgen studenten een rustperiode; het moet dan wel heel slecht gaan willen ze weg moeten.

Selectie bij het eindexamen

Tijdens het laatste jaar wordt meestal een (stage)opdracht uitgevoerd. Hierover wordt verslag gemaakt. De begeleiding van de stage vanuit de opleiding is niet altijd optimaal. Wel komt er iemand kijken bij de presentatie. Een opleiding heeft een eindgesprek met een gecommiteerde erbij. Dit eindgesprek is zwaarwegend. De studenten moeten hun werk en presentatie verantwoorden en uitleggen.

Bij een andere opleiding bestaat het eindexamen uit een eindpresentatie en een verslaglegging. De kwaliteit van de afgestudeerden is verschillend, maar men moet in ieder geval aan een aantal basisvoorwaarden voldoen.